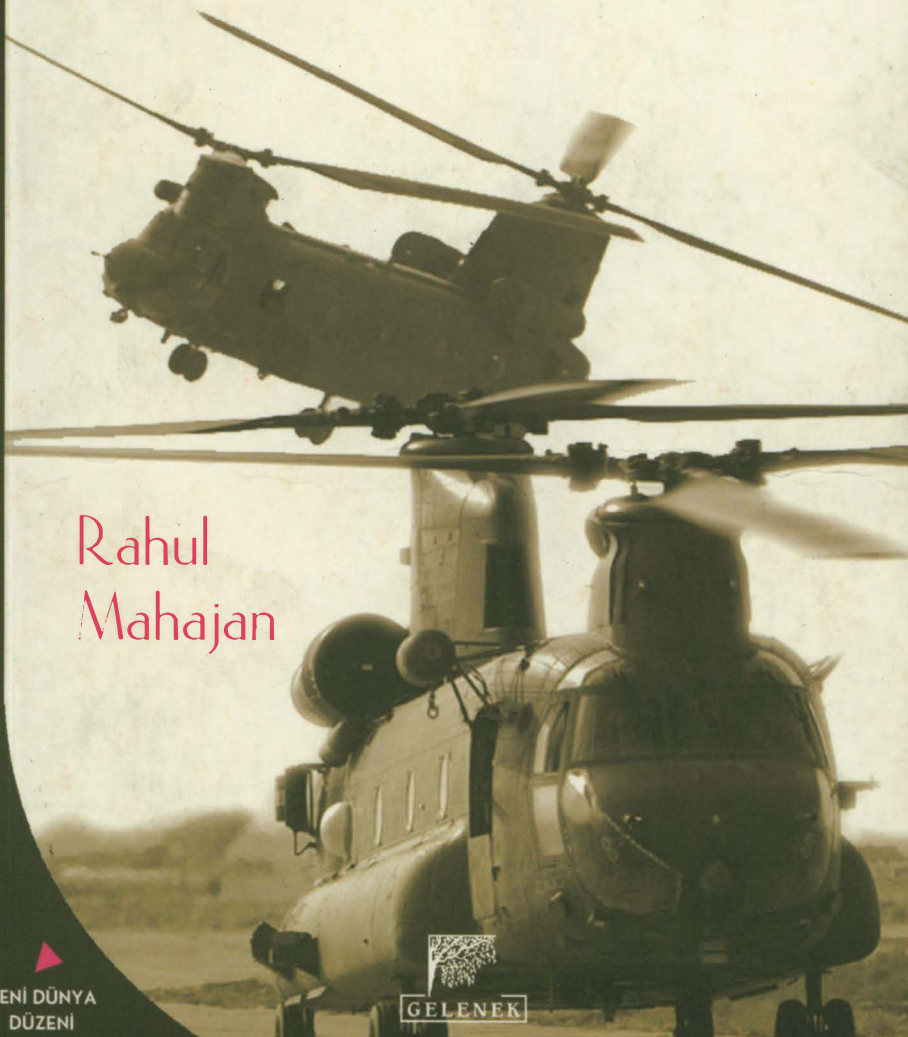
Amerika'nın "Terörizm'le Savaş" Oyunu

YENİ HAÇLILAR

Rahul Mahajan

YENİ DÜNYA DÜZENİ

GELENEK

GELENEK

Yeni Haçlılar

Amerika'nın "Terörizme Karşı Savaş" Oyunu

Rahul Mahajan

Çeviren:
İbrahim Kapaklıkaya

Gelenek Yayıncılık: 48
Yeni Dünya Düzeni: 1
Yeni Haçlılar
Orjinal Adı: The New Crusade: America's War On Terrorism.
Yazar: Rahul Mahajan
Tercüme: İbrahim Kapaklıkaya
Kapak Tasarımı: Sabahattin Kanaş
Baskı: Kurtiş Matbaası
Birinci Basım: Ağustos 2003
ISBN: 975-8719-76-9
© Gelenek Yayıncılık San. Ve Tic. Ltd. Şti.
Adres: Nevbahar Mahallesi, Millet Cad. Güney Apt. No: 31/3 34300 Fındıkzade/Fatih/İST.
Tel: (212) 633 46 13 (pbx)
Faks: (212) 588 40 19
e-mail: gelenek@gelenek.com.tr

Rahul Mahajan; Caltech Üniversitesi matematik bölümü mezunudur ve Texas Austin Üniversitesi'nde fizik doktorası yapmıştır. No War Collective ve National Board of Peace Action gibi etkili savaş karşıtı organizasyonlann kuruculanndandır. Yayınlanmış iki kitabı ve ellinin üzerinde makalesi bulunan Mahajan alternatif medya üzerine çalışmalanyla tanınmaktadır.

İçindekiler

Takdim *13*

I. BÖLÜM

Terörizme Karşı Savaş - Mit ve Gerçek *19*

Yeni Bir Pearl Harbor *19*

Bizden Özgür Olduğumuz İçin Nefret Ediyorlar *21*

Ya Bizimle Berabersin ya da Teröristlerle *25*

Meşru Müdafaa *30*

Çok Taraflılık, Diplomasi, Kontrol Altında Tutma *34*

İntikam Değil Güç *44*

İnsanî Savaş *48*

Neşter Operasyonlar *61*

Medeniyet İçin Savaş *71*

Terörizme Karşı Savaş *75*

Kendi Güvenliğimiz İçin Savaş *78*

Birlik İçindeyiz *85*

Özgürlüğü Savunmak İçin Özgürlüğü Kısıtlamak *89*

Irkçılık: Uzun bir Mesafe Katettik! *98*

Karşı Duruş: Ölümüne Savunma *104*

Hür Basın Görevli Olarak Bildiriyor *109*

Medeniyeti Savunmak İçin Sansür *119*

Halk Savaş İstiyor *127*

Bir Şeyler Yapmak Zorundayız *129*

II. BÖLÜM

Beyaz Adamın Yeni Yükü *135*

Beyaz Adamın Yükü *135*

Emperyal Güç Olarak Amerika *138*

İnsanî Niyeti Değerlendirme: Biyolojik Savaş mı? *143*

İnsanî Niyeti Değerlendirme: Afrika'yı AIDS Virüsünden Kurtarma *146*

Bu Bağlamdaki İnsanî Müdahaleler:
Afganistan, Somali, Kosova, Ruanda *148*

Irak Kimin Umurunda? *159*

Beyaz Adamın Yükünün Ötesi *164*

III. BÖLÜM

Terörizme Karşı Savaşta Yeni Eğilimler *167*

Afganistan ve Orta Asya *167*

Somali, Filipinler ve Diğer Hedefler *169*

İsrail ve Filistin *171*

Irak *175*

Casus Belli Olarak Kitle İmha Silahları *182*
Ulusal Güvenliğin Yeniden Değerlendirilmesi *185*
Yine Biyolojik Silahlar *188*
Azgın Devleti Kontrol Altında Tutma *191*

İndeks *199*

Takdim

11 Eylül'de bütün dünya değişti. Bu yalnızca medyanın verdiği imaj değil. Bazı tarihçiler 1914-1991 dönemine "kısa yirminci yüzyıl" olarak atıfta bulunurken, günümüzde birçok kişi 11 Eylül 2001 tarihini yirmi birinci yüzyılın gerçek başlangıcı olarak adlandırmaktadır. Bu değerlendirmenin doğru olup olmadığını söylemek için henüz çok erken, ancak bu saptamanın görmezden gelinemeyeceği açıktır.

O gün, bıçaklı 19 terörist dört yolcu uçağını kaçırarak, ikisinin New York'ta bulunan Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine, üçüncüsünün ise Pentagon'a çarpmasını sağladı. Çarpmadan kısa süre sonra iki kule de çöktü. Dördüncü uçağın yolculan ise hava korsanlanna saldırarak onların uçağın kontrolünü kaybetmesini sağladılar ve uçak Pennsylvania'nın kırsal kesimine düştü. 80 ülkenin vatandaşlanndan oluşan toplam ölü sayısı 300'ün üzerinde idi. Dünya Ticaret Merkezi'nde ölenlerin 350'den fazlası, ikiz kulelerden inmeye çalışan insanlara yardım etmek için binalara giren itfaiyeciler idi.

Bu beklenmedik olay bütün Amerika'yı şok ederken, FAA bütün yolcu uçuşlannı durdurdu, New York ve Washington DC semalannda

askeri uçaklar devriye gezmeye başladı. Sınırlar kapatıldı ve Beyaz Saray boşaltıldı. Ülkenin dört bir yanında halk dayanışma içinde kan vermeye koştu. Trafiğe büyük ölçüde kapatılan Aşağı Manhattan'da ayakkabı mağazaları, yürüyemeyecek durumda olan yüksek topuklu kadınlara bedava spor ayakkabıları verdiler. Herkes; atletler, müzisyenler ya da aktörler yerine, risk almaya ve başkalarını kurtarmak için hayatlarını feda etmeye çağrılana kadar gözden uzak yaşayan itfaiyecileri alkışlamaya başladı.

Saldırılar dünyanın her yerinde kınandı. Filistin Yönetimi Lideri Yaser Arafat şunları söylüyordu: "Tamamen şok olduk. Bu, inanılmaz bir şey. Bu saldırıyı şiddetle kınıyoruz ve Amerikan halkına, Amerika Başkanına ve Amerikan yönetimine yalnızca kendi adıma değil, aynı zamanda bütün Filistin halkı adına taziyelerimi sunuyorum". Küba Dışişleri Bakanı Felipe Perez Roque ise; "Küba bu saldırıyı lanetlemekte ve birçok masumun yaşamını kaybetmesinden duyduğu derin üzüntüyü ifade etmektedir. Aynca hangi biçimde olursa olsun her türlü terörizm eylemini tamamen reddettiğimizi ifade ediyoruz" derken İran'dan Muhammed Hatemi; "derin bir üzüntü ve mağdurlara karşı sempati" hissettiğini söylüyordu. Hatta Taliban'ın dış işleri bakanı Vekil Ahmed Mütevekkil bile Arap televizyon ağı El-Cezire'ye verdiği beyanatta; "Arkasında kim olursa olsun, bu terörist saldırıyı lanetliyoruz"diyordu. Bu kınamalara katılmayan tek dünya lideri Irak'ın Saddam Hüseyin'i idi.

Bu saldırı insanlığa karşı işlenmiş bir suç idi ve bütün insanlık da bunu kavramış gibi görünüyordu. Kısa bir süre için, insanlık ortak bir öfke ve üzüntüyü paylaşan tek bir toplum haline geldi. Bu anı ifade eden ve dünyanın her yerinde yankılanan slogan şu idi: "Bugün, hepimiz Amerikalıyız".

11 Eylül saldırıları, dünyanın geri kalan kısmına ne olursa olsun, Amerika'nın gemisini mutlaka yüzdürebileceği düşüncesini ilelebet yıktı. Amerikalılar artık dünyanın geri kalanına ne olursa olsun, olanların onları etkilemeyeceği illüzyonunu sürdüremezler. Artık ne tür bir dünyada yaşadığımızı ve dünyanın bu hale gelmesinde Amerika'nın ne gibi katkısının olduğunu anlamamız her zamankinden daha fazla önem

taşımaktadır. Bu saldın yüzünden kimin suçlanacağı konusunda anlaşmazlık bulunsa bile, Amerika'nın bu saldırıdaki katkısı siyasal yalpazenin her yerinde bulunanların üzerinde uzlaşabileceği bir husustur.

Olup biten her şeyi anlayabilmek için kavranması gereken bilgi miktarı inanılmayacak derecede artmıştır. Okuyucunun kafa karıştırıcı gerçekler arasında kaybolup gitmemesi için henüz tarihsel bakımdan çok yeni olan, birçok tali sorunun bir kenara bırakılması gerekmektedir. Bu kitap üç ana soru üzerine odaklanmaktadır:

– Olaylara, olayların nedenleri ve sonuçlarına ilişkin olarak ABD hükümeti ve önemli medya organlan tarafından anlatılan versiyonları ne derece doğruyu yansıtmaktadır?
– Terörizme karşı savaşın içinde anlaşılabileceği ve değerlendirilebileceği geniş tarihsel bağlam nedir?
– Afganistan'ın askeri işgali tamamlandıktan sonra ne olacak?

Birinci Bölümde, ayrıntılı olarak terörizme karşı savaş resmî görüşünün nasıl doğduğunu ve kamuoyuna nasıl empoze edildiğini ele alarak tartışmanın çerçevesini çizmek istiyorum. İkinci Bölümde geçen on yıl ve daha uzun süre içindeki ABD dış politikasının çeşitli yönlerini ele alacak ve ABD emperyalist ideolojisinin bir unsuru olarak "beyaz adamın yeni yükü" -yeni bir kültürel üstünlük türünü gerçekleştirme girişimi genellikle evrensel bağlamda ileri sürülse de, bu yönüyle üstünlükçüdür- fikrini öne süreceğim. Üçüncü Bölümde terörizme karşı savaşta ileri faaliyetlerin hedefi olması en muhtemel olan bölgelerdeki ve Amerika'nın içindeki muhtemel gelişmeleri ele alacağım.

Bütün bunları yaparken, bu analizi mümkün olduğu kadar az önkabule dayalı olarak geliştirmeye çalışacağım. Bu tartışma aşağıdaki özellikleri bakımından yaygın analizlerden ayrılmaktadır:

– ABD politikası tarihinin, özellikle yakın tarihinin günümüzde yapılmakta olanların anlaşılması bakımından önemli olduğunu varsayıyorum. Halbuki yaygın olarak başvurulan aldatmaca; geçmişte ne hata yapılmış olursa olsun, bu gün her şeyin çok farklı olduğunu öneren "olayların yön değiştirmesi" doktrinini kullanmaktır.

– Yalnızca medyada çok az yer verildiği ya da hiç yer verilmediği gerekçesine dayanarak gerçekleri görmezden gelmiyorum.

– ABD hükümetinin yardımsever olduğunu kabul etmiyorum. Dahası, hükümet tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin sonuçlarının aslında hükümet planlamacıları tarafından öngörüldüğünü ve bu nedenle hükümetin kusurlu olduğunu ve bu eylemlerden sorumlu tutulması gerektiğini söylüyorum.

Benim yaptığım analiz yalnızca böyle minimal bir analitik çerçeveye dayanmaktadır. Elbette çeşitli yerlerdeki tartışmaları da aydınlatan çok daha geniş bir çerçeve çizmeye de çalışacağım.

Uluslararası terörizm sorunuyla mücadele etme şansına sahip olmak için, mutlaka Amerika'nın dünyadaki rolünü değiştirmeliyiz. Saldırılardan sonra Internet'te yayınlanan "Savaş Yurdumuza Geliyor" başlıklı bir makalemde şunları yazmıştım: "Saldırıların ana uygulayıcısı ya kasıtlı olarak sivilleri hedef almaktadır ya da o kadar gelişigüzel hareket etmektedir ki, bu müphem bir Orta Doğulu terörist değil kendi hükümetimizdir". Bu saldırılar; Amerika'nın Irak'ta (değişik vesilelerle defalarca), Sırbistan'da, Sudan'da, Afganistan'da ve diğer ülkelerde geçen on yıl içinde yaptığı doğrudan bombalamadan, insanları temel yaşam gereksinimlerini karşılamaktan yoksun bırakmaya kadar çeşitli biçimler alabilmektedir. Yine Amerika bu saldırılarla; on yıl boyunca milyonlarca insanın temel sağlık hizmetlerinden yoksun bırakılmasına neden olan Irak'a yönelik ambargodan, Güney Afrika'yı kendi vatandaşlarına bedelsiz ilaçlar temin etmekten alıkoyma çabalarına kadar çeşitli şekillerde sayısız sivilin ölümüne neden olmuştur.

Bütün katliamlarda olduğu gibi Irak'a yönelik yaptırımlar için de daima gerekçe bulunabilir. Yaptırımların gerekçesi Irak'ın komşularının güvenliğinin sağlanması olarak belirtilirken, AIDS ilaçlarından yoksun bırakmanın gerekçesi de şirket kârlarının korunması gereksinimidir. 11 Eylül'de saldıran teröristlerin gerekçesi dünyanın kendi kısımlarında katliama ve zulme izin veren ABD'ye karşı çıkmaktır. Eğer "terörizm"in önyargısız bir tanımı yapılacaksa; bu tanımın, kim yaparsa yapsın ya da hangi asil amaçla yaptıklarını iddia ederlerse etsinler, mutlaka sivillerin siyasal maksatlarla öldürülmesini de içermesi gerekir.

Devlet Bakanı Madeleine Albright 12 Mayıs 1996 tarihinde *60 Dakika* programına katıldığında, Lesley Stahl, Irak'a uygulanan yaptınmlara atıfta bulunarak şunları söylüyordu: "Yanım milyon çocuğun öldüğünü duyuyoruz. Yani Hiroşima'da ölenlerden daha çok çocuk Irak'ta ölüyor. Peki elde edilenler buna değer mi?" Verilen rakama karşı çıkmayan Albright şu yanıtı veriyordu: "Bunun çok zor bir seçim olduğunu düşünüyorum, ancak biz karşılığının buna değdiğine inanıyoruz". Bu, terörizmin felsefesidir. Dünya Ticaret Merkezi'ne uçaklarla çarpan kişiler sırf Orta Doğu'daki ABD egemenliğine karşı çıkmak için neredeyse 4000 kişiyi öldürdüler. ABD hükümeti ise bu egemenliğini korumak için Irak'ta 500.000 çocuğun ölmesine sebep oldu.

"Ahlâkî bakımdan denklik" gibi bu tür karşılaştırmaları görmezden gelmek yaygın bir moda haline geldi. Aslında bu kavram durumu tam olarak yansıtmamaktadır. ABD hükümeti, ne anlama gelirse gelsin teröristlerle "ahlâkî bakımdan denk" olsun ya da olmasın, Amerikan vatandaşlarının, hükümetinin işlediği suçlara karşı çıkmak gibi özgün bir yükümlülüğü vardır. Bunun anlamı Usame bin Ladin gibi teröristleri durdurmak için çaba gösterilmemesi gerektiği değildir. Bunun anlamı terörü durdurmak için terör yaratmamaktır. Afganistan'da yürütülen savaş bundan da kötüdür -metodlan bakımından teröristçedir ve temelde terörizm sorununu ele almak için değil, ABD emperyalist gücünün geliştirilmesi için tasarlanmıştır.

Eğer Albright ve ABD küresel politikasının diğer mimarları tekrar *60 Dakika* programına çıkarlarsa kendilerine ulaşılan Orta Doğu'daki ABD politika hedeflerinin binlerce Amerikalının hayatına değip değmediği sorulmalıdır.

Not: Yılı açıkça belirtilen haller hariç bu kitaptaki bütün tarihler 2001 yılına aittir.

I. BÖLÜM
Terörizme Karşı Savaş-Mit ve Gerçek

Yeni Bir Pearl Harbor

Amerika'nın siyasal tarihini bilenler için 11 Eylül saldırılarının akla getirdiği ilk soru; "Bundan kim çıkar sağlayacak?" sorusudur. Güçlü bir muhalefet hareketinin yokluğu nedeniyle, savaş ilk andan itibaren kaçınılmazdı. TV hatipleri trajediden sonraki saatler içinde hemen savaş davullarını çalmaya, sürekli olarak aynı sorular hakkında spekülasyon yapmaya başladılar: Hangi ülkeler hedef alınmalı ve tamamen yok edilmeli? İlk ulusa hitabında Başkan Bush şunları söylüyordu: "Bu suçları işleyen teröristlerle onlara yataklık yapanlar arasında herhangi bir ayrım yapmayacağız". Bu beyanı yalnızca bazı ülkelere saldırı tehdidi olarak yorumlanabilirdi. Çünkü "yataklık" terimi potansiyel olarak -ve gerçekten de o şekilde anlamlandırıldı- teröristlerin eylemlerinden haberi olmasa, bunlarla ilişkisi ya da bu eylemler üzerinde etkisi bulunmasa dahi, teröristlerin mahallesinde yaşayan insanlar anlamına da gelebilirdi.

Daha sonraki günlerde karşılık verme ve öç alma arzusuyla coşan aşırı şiddet birçok kez kendisini gösterdi. 12 Eylül'de Kongre'de konuşan

Senatör John McCain, teröristlere hitap ederek şunlan söylüyordu: "Allah size acısın. Çünkü biz acımayacağız". Ertesi gün Savunma Bakanlığı brifinginde Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz "terörizmi destekleyen devletlere son vermekten" söz ediyordu. Daha sonra sözlerinin yanlış anlaşıldığını ileri sürerek düzeltti.

En sık yapılan karşılaştırma bu saldırının, Pearl Harbor'a yapılan Japon saldırısıyla kıyaslanmasıydı. *Time* dergisinden Lance Morrow (14 Temmuz) benzerliğe dikkat çekerek şunlan yazıyordu: "Öfke ile beslenmeksizin aşağılanma içinde bir gün bile yaşanmaz. Haydi öfkelenelim. Gereksinimimiz olan tek şey birleşik, birleştirici, Amerikan öfkesini azdıracak bir Pearl Harbor'dur".

Bazı yönleriyle analoji yeterince ileri gitmiyordu. Pearl Harbor, Amerika tarafından elli yıl kadar önce ilhak edilmiş bir sömürge parçasından ibaretti, ülkenin ekonomi ve politika merkezleri olan New York ya da Washington gibi değildi. Ve o saldırı (her ne kadar herhangi bir savaş ilanı söz konusu değilse ve o dönemde Amerika savaş eylemi olarak yalnızca kısmî abluka, petrol ambargosu ve Japon gemilerinin sürekli olarak rahatsız edilmesi ile meşgul idiyse de) bir sivil hedefe değil, bir askeri üsse yönelik idi.

Diğer bazı yönleriyle analoji çok aşırıydı. Japonya güçlü ekonomiye ve güçlü bir orduya sahip bir devletti ve Güney Doğu Asya'yı kontrol etme ve sömürme arzu ve vasıtalarını elinde bulunduruyordu. Bu saldırıyı gerçekleştirenler ise en fazla birkaç bin sertlik yanlısı militanı bulunan ve mütevazı mali kaynaklara sahip bir ağın parçası olan 19 kişiden ibaretti. Bu kişilerin ABD topraklarına o ana kadar eşi benzeri görülmemiş bir şekilde zarar verebilecekleri ortaya çıkmış ise de, onların dağınık yapısı ve faaliyet biçimleri, onlarla mücadelede dikkatli, tedbirli ve yüksek düzeyde seçici bir yaklaşımı gerektiriyor ve zorunlu kılıyordu. Bunlar dünyayı ele geçirmek üzere olmadıklarına göre, karşılık vermek için savaş dışındaki seçenekler de kolaylıkla geliştirilebilirdi.

Pearl Harbor saldırısını hatırlatmanın maksadının; dünyaya yönelik tehlikenin İkinci Dünya Savaşı'nda Mihver devletlerin oluşturduğu tehdide benzediğini ileri sürerek, henüz isimlendirilmemiş hedeflere yönelik intikam saldırılarının o savaşta olduğu kadar ağır olması gerektiğini

önererek ve ahlâkî bakımdan "En Büyük Kuşak" olduklarını kanıtlamaları gerektiğini hatırlatarak Amerikan ulusunu harekete geçirmek olduğunu anlamak güç değildir. Daha önce sözü edilen makalede Morrow şunları ilave ediyordu: "Haydi Amerika'nın *fetva*ya verilecek en zengin karşılık olasılıklarını keşfetmesini sağlayalım. Vahşete dayalı bir politika öz bilinçli, hoşgörülü, farklı, insanî bir ulusun kısa bir süre içinde kabulleneceği bir şey değildir".

Benzer şekilde Neville Chamberlain'in (Hitler'in Çekoslovakya'yı ilhak etmesini kabul ettiği zaman) Münih'te Hitler'e verdiği ödünler de, savaş karşıtı argümanlara yanıt olarak sık sık hatırlatılıyordu. Bu hatırlatmanın duygusal gücü çok şiddetliydi, çünkü o zaman şartlı teslim Almanya ile daha sonra yapılan savaşın daha yıkıcı olmasına neden olmuştu. Benzer nedenlerle, Saddam Hüseyin Kuveyt'i işgal ettiği zaman, Hüseyin'in başka bir ülkeyi işgal etmek için ne kapasitesi ne de arzusu olmamasına rağmen, bu analoji sık sık tekrarlandı. Aynca bu analoji, savaş karşıtı hareket içinde ya da dışında bulunan hiç kimsenin ödün vermeyi savunmadığı gerçeğinin de gözardı edilmesini sağlıyordu.

Bizden Özgür Olduğumuz İçin Nefret Ediyorlar

Her ne kadar saldırının sorumluluğunu kimse üstlenmemiş olsa da, yaygın bir şekilde bu saldırıya Orta Doğulu teröristlerin katıldığı varsayıldı. Oklahoma City'nin bombalanmasından sonra çok sayıda medya mensubu ve anti-terör "uzmanı", Oklahoma City'nin İslamî fanatizmin yuvası olduğu hakkında spekülasyonlar yaparak kendilerini aptal durumuna düşürmüşlerdi. Saldırıdan birkaç saat sonra bir grup Arap'ın sorumlu olduğu haberleri yayıldı. Nitekim uçakların yolcu listeleri açıklandığı ve dört beş kişilik Arap yolcu gruplarının isimleri ortaya çıkarıldığında olasılığın bu kez doğru olduğu anlaşıldı.

Saldırıdan dört hafta sonra "Bizden neden nefret ediyorlar?" sorusu ülkenin her yerinde yankılanmaya başladı. Bu Vietnam Savaşı, Körfez Savaşı ya da diğer Amerikan askeri harekâtlarından herhangi birisi esnasında sorulmayan bir soru idi, çünkü bu olaylarda nefret münhasıran onlardan bize yönelik idi.

George W. Bush, diğer olaylarda olduğu gibi, bu olayda da ulusa hitaben yaptığı ilk konuşmasında halkı yanlış yönlendirdi ve "Amerika'nın bu saldırıya hedef olmasının nedeni, bizim dünyadaki en parlak özgürlük ve fırsat ışığı olmamızdır" dedi. Başkaları da bu kervana katılmakta gecikmedi. Ertesi gün kongre oturumunda Senatör Charles Schumer; "Bizden özgür olduğumuz için nefret ediyorlar" diyordu. Daha sonraki günlerde bu söz bir dua gibi, talk-show konuşmacıları, aktörler ve sokaktaki insanlar tarafından sürekli olarak tekrarlanmaya başlandı. Bir çoğu bu görüşü eleştirmeyi, sanki zihinsel kusurun görünür kanıtı gibi görmeye başladı.

Bu fikir inanılması, rahat bir fikirdi. Amerikalılara göre dünyanın büyük bir kısmının "Anti-Amerikan" olduğu 1970'ler ve 1980'ler boyunca, genel olarak insanların mutlaka Amerikalıların zenginliğine, özgürlüğüne ve genel başarısına imreneceğine inanmak Amerika'nın dünyadaki rolüne ilişkin sorulan değerlendirmekten çok daha kolaydı. 1990'larda ise dünyada anti-Amerikanizmin azalmasıyla birlikte, hâlâ bu görüşü savunanların patolojik olduklarına inanmak daha kolay bir seçenek haline gelmişti.

Dan Rather, CNN'nin *Larry King Live* (18 Ekim) programında bu fenomenin tam bir Amerikalı görüşü yansıtan değerlendirmesini yaptı. "Neden bizden nefret ediyorlar?" sorusuna verdiği cevapta şu hikmet cevheri yer alıyordu: "Bizden nefret ediyorlar, çünkü onlar kaybedenlerden. Bizi kazananlar olarak görüyorlar. Ve kendisini kaybeden olarak görenler zaman zaman kazananlar olarak gördüklerine karşı derin ve güçlü bir nefret duygusu geliştirirler. Dünyanın her yerinde (bize karşı) kıskançlık duyanlar var." Sözlerini şöyle tamamlıyordu: "Ve açıkça konuşmak gerekirse bazı yerlerde tam anlamıyla şer insanlar var. Ve şer açıklanamaz."

Halbuki Amerika'ya muhalefet etmek için gerekli rasyonel nedenleri bulmak hiçbir zaman güç değildi. Ne kadar üzücü olursa olsun, bu nedenlerin nefrete dönüşeceği kolaylıkla tahmin edilebilirdi. Üçüncü Dünya ülkelerindeki öfke ve kızgınlığın temelleri İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra atılmıştı. Bu dönemde Amerika, sömürgeciliğin

kaldınlmasının destekçisi olarak görülüyordu ve sömürge ülkeleri arasında gayet popülerdi. Bu durum Amerika'nın sömürge ülkelerini kurtarmaktan çok, çeşitli Avrupa güçlerinin elinden alıp kendisine mal etme ile daha çok ilgilendiğinin anlaşılmasıyla değişmeye başladı. 1953 yılında İran'da ve 1954 yılında Guatemala'da gerçekleştirilen CIA darbeleri, 1954 yılından 1973 yılına kadar Vietnam'ın harap edilmesi, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Laos, Kamboçya, Şili, Angola, Nikaragua ve daha birçok yerdeki müdahaleler, dünyadaki anti-Amerikanizmle yakından ilişkilidir. Bu tarihten söz edildiğinde dahil edilmesi gereken, o müdahalelere muhalefet eden, ancak şimdi savaşı savunanlar tarafından sıklıkla vurgulanan aşikâr bir husus da, bu müdahalelere maruz kalan insanlardan hiçbirinin Dünya Ticaret Merkezi saldırısı gibi bir saldırıyı gerçekleştirme teşebbüsünde dahi bulunmamış olmasıdır.

Buna karşın, Usame bin Ladin ya da onun üyelerinin kafalarındaki düşünceleri ne olursa olsun, Ladin'in yayınlanan açıklamalarında Amerikan demokrasisine, özgürlüğüne ya da kadınlarn rolüne karşı çıkmaya ilişkin hiçbir ifade yer almamaktadır. El-Kaide'nin Amerikalılan hedef almasının nedenleri hakkında varsayımlar yürütmeye gerek yoktu. Aslında bazı haberlerde el-Kaide'nin yeni militanlan kabul ettiği ve onlan Amerika'ya karşı nefretle doldurduğuna ilişkin video kasetlerinden söz edildi. Bu kasetlerdeki propaganda Amerikan toplumunun iç örgütlenmesiyle değil, ABD'nin bölgedeki egemenliğiyle ilgiliydi.

Video kasetteki birçok görüntüden birisi; İsrail tarafından Filistinlilerin 28 Eylül 2000 tarihinde, Ariel Şaron'un Kudüs'teki Harem-i Şerif'i ziyaret etmesi üzerine başlattıklan el-Aksa'daki *intifada* esnasında öldürdükleri 12 yaşındaki çocuk Muhammed el-Durra'nın görüntüsüydü. Onun babasının kollarında ölüşü dünyanın her yerinde gösterildi ve İsrail devletinin vahşetine yönelik bir nefret dalgası uyandırdı. Diğer fotoğraflarda BM ambargosunun kurbanı olarak hastanelerde yetersiz beslenmeden dolayı ölen Irak'lı bebeklerin resimleri yer alıyordu. 6 Ağustos 1990 tarihinden bu yana uygulanmakta olan bu ambargoda UNICEF'in tahminlerine göre 1998 yılı sonu itibariyle 5 yaşın altında

500.000 çocuk ölmüştü. Buna ilave olarak hesaba katılmayan bir o kadar da 5 yaşın üzerindeki çocuk ve yetişkin vardı.[1] Her ne kadar ambargo çok taraflı olsa da, bu yaptırımlar yalnızca Amerika tarafından sürdürüldü ve bir avuç ülke dışında herkes bunlara karşı çıktı.

İlginçtir ki; video kasete dahil edilen gayrimüslim hedeflere ilişkin tek olay Hiroşima'nın bombalanmasıydı. Her ne kadar Amerikalıların büyük bir kısmı bu bombalanmanın yalnızca Amerikalıların değil aynı zamanda Japonların da yaşamlarını kurtardığına, Japonlarda işgal edilmeleri halinde ölümüne kadar savaşmak için fanatikçe bir arzu bulunduğuna ilişkin kolay bir mantık uzun süre önce tamamen kabul edilmişse de, dünyanın geri kalan kısmı genellikle böylesine gülünç bir iddiayı kabul etmemişti. Bu öykü; ortaya çıkanlan belgelerin analizi yoluyla,[2] açıkça çürütülmüş olmasına rağmen, maalesef Amerikan medyasında ya da lise tarih derslerinde hâlâ anlatılmaya devam edilmektedir. Gerçekte Japonlar, İmparatorlarına zarar verilmemesi kaydıyla, teslim olmaya istekli idiler. Amerika onların haberleşme şifrelerini uzun süre önce çözmüştü ve bütün yüksek düzey diplomatik haberleşmelerin içeriğinden haberdardı. Bu olayda, Amerika kayıtsız şartsız teslim olmalarında ısrar ederken, daha sonra İmparatoru Komünizme karşı kalkan olarak korumak zorunda kalacaktı. Atom bombasının kullanılmasının en muhtemel nedeni Sovyetler Birliği'ne mesaj vermekti. Bu mesajın gönderilmesi uğruna 300.000 masum insan feda edildi.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'ı bombalamaya başlamasından sonra ortaya çıkan bin Ladin'e ait ilk video kaset olan yeni militanların göreve kabulü kasetinde sürekli olarak Hiroşima, Filistin ve Irak'tan söz edilmektedir.

Herhangi bir insanın Irak'a uygulanan ambargoya ve yılda birkaç milyar dolarlık ABD askeri yardımıyla (İsraillilerin işgal edilmiş topraklardaki sivil halka saldırmak için kullandığı tanklar, savaş helikopterleri, top mermileri ve F-16'lar Amerika'da imal edilmektedir) gerçekleştirilen

1. UNICEF Raporu, Ağustos 1999.
2. Gar Alperovitz, *The Decision to Drop the Atomic Bomb: The Architecture of an American Myth*, (New York: Knopf, 1995).

İsrail işgaline karşı öfke duyması için bin Ladin'in çarpık ve gerici ideolojisine sempati duyması gerekmez. Bu öfke ve yakınmalar bütün İslam dünyası tarafından paylaşılmaktadır.

Ne hazindir ki, bu meşru yakınmaları yapanlar bile -11 Eylül saldırısının altında yatan nedenlere ilişkin neredeyse bütün makaleler ve konuşmalar bu menfur olayı lanetlemekle başlamasına rağmen- sürekli olarak terörizme mazeret bulmakla suçlanmaktadırlar. Savaş karşıtı hareket içinde yer alan hiç kimse sivillerin öldürülmesini uzaktan yakından haklı gösterecek hiçbir şey söylemedi. Tam tersine insanlar savaş karşıtı hareketlere genellikle yaşamın korunması yönünde köklü inançlara sahip oldukları için katılmaktadırlar.

11 Eylül'deki korkunç olaylara gösterilen reaksiyonlar ikiye bölündü. Önemli bir azınlık ABD'nin dış politikasının bu olaylarla ilişkili olduğu gerçeğini fark edip daha fazla şey öğrenmek isterken, büyük çoğunluk yönetim ve medyanın teşvikiyle başlarını kuma gömdüler. "Bu gibi şeyleri düşünmek zorunda değiliz" düşüncesi daima Amerika'da yaygın idiyse de, bu olayda yalnızca son olaylan anlamak için ABD politikasını inceleme fikrine karşı çıkma düşüncesi, kolektif bir tepki haline dönüştü. Bütün bu yaygaralar arasında bir köşe yazan bu tepkiyi mükemmel bir şekilde özetliyordu: "Bizden neden nefret ediyorlar? Bizden nefret ediyorlar, çünkü bizden neden nefret ettiklerini bilmiyoruz".[3] Buna şu cümle de ilave edilebilir: "Ve şimdi öğrenmek de istemiyoruz".

Ya Bizimle Berabersin ya da Teröristlerle

George Bush'un kolektif intikam duygusunu teşvik eden ve anlayışa karşı çıkan dürtüye hız kazandıran, Kongre'nin birleşik oturumunda 20 Eylül'de yaptığı konuşma, akıllarda iz bırakan en önemli başkanlık konuşmalarından birisidir. Bir haftayı aşkın bir süre boyunca herkes 11 Eylül'de dünyanın değiştiğini söylüyordu. Ancak bir bakıma dünyanın değiştiği tarih, Bush'un Amerikan cihadını ilan ettiği 20 Eylül tarihi idi. Terörizme karşı savaşın birçok temel prensibini belirlemesi bakımından bu konuşmanın üzerinde durulmalıdır.

3. *LA Weekly*, 21-27 Eylül 2001.

İntikam ve kökünü kazıma çığlıklan arasında, dünya nefesini tutmuş, Bush'un, ilk büyük ve önceden planlanmış politik konuşmasını bekliyordu.Acaba aynı tarzda mı konuşacak, yoksa daha uzlaşmacı bir tonu mu benimseyecekti?

Konuşma çok övgü topladı. Bush genel olarak tam devlet adamı, itidalli ve hatta belagat sahibi olarak tanımlandı. *The Nation*'un köşe yazan ve sözde solcu olan Eric Alterman, konuşmanın bitmesinden sonraki saat içinde MSNBC'de yayınlanan sütununda şu yorumu yapıyordu: "Başkan neredeyse bütün notalan doğru çaldı. Aşın derecede kavgacı olmadığı gibi, milliyetçi düşünceleri tahrik etmeye de çalışmadı". Yazar aynca Bush'u, "şaşılacak derecede belagatı" için de övüyordu. Dalkavuklar korosuna katılarak Bush'u, itfaiyeciler ve kurtarma çalışmalannın diğer kahramanlanna şükranlannı sunduğu için bile övüyor, ırkçı ve etnik azınlıklara karşı işlenen nefrete dayalı suçlara son verilmesini istiyordu (bunlar tam olarak birbiriyle çelişen tavırlar değildir).

Alterman'ın sütunu ülkenin her yerinden gelen reaksiyonu geniş bir şekilde, dünyanın diğer bölgelerindeki reaksiyonlan da kısmen temsil ediyordu. Yine de konuşma, kutuplaşma ve yıkıma dayalı çözüm mesajı keşfetmek için yorumlar yapılmasını gerektirmeyecek kadar açıktı. Usame bin Ladin'in el-Kaide örgütünü (herhangi bir kanıt göstermeksizin) saldınlann sorumlusu olarak gösteren Bush, Taliban'dan şu taleplerde bulunuyordu:

> "Topraklannızda saklanan bütün El-Kaide liderlerini Amerikan makamlanna teslim edin. Adaletsizce hapse attığınız Amerikan vatandaşlan dahil bütün yabancılan serbest bırakın. Ülkenizdeki yabancı gazetecileri, diplomatlan ve yardım örgütleri çalışanlannı koruyun. Afganistan'daki terörist eğitim kamplannın tamamını hemen ve sürekli olarak kapatın ve bütün teröristleri ve teröristlerin destek yapısı içinde bulunan şahıslan yetkili makamlara teslim edin. Amerika'nın terörist kamplanna tamamen girmesine izin verin, böylece onlann artık faaliyette olmadığından emin olalım."

Bu şartlardan bazılan anlaşılabilir olsa da, diğerleri hiçbir bağımsız devletin, sırf bir başka devlet istediği için yapamayacağı şeyler idi. Hiçbir

iade müzakeresi yapılmadan belirlenmeyen sayıda isimlendirilmemiş şahsın "teslimi" talep ediliyordu. Taliban'dan saldırmama teminatı vermesi talep edilmiyor, yalnızca Taliban'ın bir başka ülkenin Afganistan'ın hassas bölgelere girmesine "tamamen izin vermesi" isteniyordu. Hiçbir anlaşma olasılığı bulunmadığını kesin olarak göstermek için Bush şunları ilave etti: "Bu talepler müzakere ya da pazarlığa açık değildir. Taliban mutlaka bunları yerine getirmeli, hem de hemen yerine getirmelidir. Ya teröristleri teslim edecekler ya da kaderlerine razı olacaklardır."

Belki de bu taleplerin en şaşırtıcısı teröristlerin "destek yapısı" içinde olan kişilerin tamamının teslim edilmesi talebi idi. Destek yapısı nedir? Muhtemelen temizlikçileri, hizmetlileri, yiyecek getirenleri ve aynca sürücüleri, bürokratlan ve diğer birçok kişiyi kapsıyordu. Taliban'ın mutlaka talepleri yerine getirmesi ya da kaderine razı olması uyarısı aynı şiddette ifade ediliyordu ve bu sözler bir uzlaşma kapısı açmak gibi bir düşünce taşımıyordu.

Bush yeni vaftiz edilmiş "terörle savaş"ın "küresel terörist gruplarının" hepsi durdurulana kadar sona ermeyeceğini söyleyerek sözlerine devam etti. "Terörist grubun" zayıflarını terörizmini kapsayacak, ancak güçlülerin terörizmini dışarıda bırakacak şekilde tanımlanabileceği açık olduğundan, bu ifade kötü tanımlanmış ve aşırı derecede adaletsiz bir beyandı. Bush; "terörizme yataklık etmeye ya da desteklemeye devam eden uluslar, Amerika Birleşik Devletleri tarafından düşman rejim olarak görülecektir" diyordu.

"Yataklık etme" ile tam olarak kastedilen nedir? Binlerce sivili öldürerek ve binlercesi üzerinde terör uygulayarak askeri darbeyi destekleyen bir milis gücü olan FRAPH'ın örgütlenmesine katılan gangsterlerden birisi olan Emanuel Constant, New York sokaklarında özgür bir insan olarak dolaşmaktadır. Küba'ya karşı terörist eylemlere karışan sayısız Küba asıllı Amerikalıya ABD hükümeti yataklık etmektedir.

Eski Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, Vietnam, Kamboçya, Şili, Doğu Timor ve birçok diğer ülkede savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlarla suçlanmasına rağmen, yalnızca özgür bir adam değil, aynı zamanda ABD şirketlerinin baskıcı yabancı rejimlerden tatlı anlaşmalar koparmaları için çalışmayla dolu olan yoğun programından

fırsat buldukça haberlerde ve siyasi içerikli talk showlarda düzenli olarak yorumlar yapan "yaşlı bir devlet adamı" imajıyla büyük saygı görmektedir. Yakın dönemde Paris'te iken Kissinger'dan Pinochet davasıyla bağlantılı olarak tanıklık yapması istendi, ancak o bu talebi reddetti. Halen Şili'deki darbeyi başlatan General Rene Schneider'e yapılan suikastla bağlantısından dolayı yargılanmaktadır. Son zamanlarda açıklanan gizli belgelere göre; Kissinger ve Başkan Ford Endonezya'nın Doğu Timor'u işgal etme planından haberdar (bu işgalin gerçekleşmesinden hemen önce Jakarta'da idiler) idi. Bu işgali yalnızca onaylamakla kalmamış, aynı zamanda kamuoyu üzerindeki etkisinin nasıl azaltılacağı konusunda tavsiyelerde bulunmuşlardı. Aynca Endonezya'ya 250.000 Doğu Timor'lunun (nüfusun neredeyse üçte birinin) öldürüldüğü soykırım kampanyasını gerçekleştirmesi için silah sağladılar.[4]

Union Carbide Şirketi'nin Hindistan operasyonunun eski başkanı Warren Anderson, yaklaşık 15.000 insanın siyanür zehirlenmesinden ölümüne yol açma suçu nedeniyle aranmaktadır. Hindistan'ın gerekli belgelerle birlikte resmî bir iade talebinde bulunmuş olmasına rağmen, Amerika adı geçen işadamını iade etmek için harekete geçmemektedir. Amerika'nın teröristlere yataklık etmeyi bir ülkenin bombalanması için yeterli neden olarak kabul ettiği bu konuşmadan hareketle, muhtemelen Küba, Haiti ve diğer ülkelerin Amerika'yı bombalamalarına hiçbir itiraz olmayacaktır.

Bush'un konuşmasının özü "Şimdi her bölgedeki her ulusun vermesi gereken bir karar var. Ya bizimle beraberler ya da teröristlerle" idi. Tıpkı kendisinden önce babasının yaptığı gibi, Bush "Yeni dünya düzeni" ilan ediyordu. Bağımsız politika ve ortada olmak geçmişe ait bir şeydi. Bu yeni dünyada bir ulus ya da grup hem terörizmi hem de ABD'nin buna verdiği yanıtı kınayamazdı. Bu gibi kavramların artık bir anlamı olamazdı. Kolektif cezalandırma artık bir istisna değil, kuraldı. Artık bütün bir ülkenin insanları aralarında birkaç suçlunun bulunması nedeniyle meşru bir şekilde perişan edilebilirdi. En önemlisi dünya kasıtlı olarak kutuplaştırılıyor, iki silahlı kampa dönüştürülüyordu. Tıpkı Baba

4. *Washington Post*, 7 Aralık 2001.

Bush'un yeni dünya düzeni gibi, bu düzen de henüz kurulmadı, ancak ilan edilmesi bile korkutmaya yetiyor.

Amerika'nın Afganistan'ı bombalamaya başlamasından sonra, önceden planlanmış şekilde Usame bin Ladin'in video görüntülerinin ortaya çıkarılması Bush'un açıklamalarına karşı tuhaf bir karşı yanıt oluşturdu. Bin Ladin'in konuşmasında İslam Dünyasına Amerika'nın; Hiroşima'yı bombalaması, İsrail'in Filistin'i işgalini desteklemesi, Irak'a uygulanan yaptırımlar ve Orta Doğudaki genel egemenliği nedeniyle kınanması çağrısı yapılıyor ve "bu olaylar dünyayı iki kampa ayırdı, mü'minler kampı ve kafirler kampı" deniyordu.

Amerika'nın dış politikası hakkında politikacıların yaptığı konuşmalar genellikle Allah'ın bizim yanımızda olduğunu söylemeden bitmiyordu; "Özgürlük ile korku, adalet ve ile zulüm daima savaş halinde oldu ve biz biliyoruz ki Allah bunlar arasında tarafsız kalmaz". Bir yandan medeniyetin teokratik fanatizme karşı verdiği büyük savaşı temsil ederken, diğer yandan ancak bir fanatiğin kabul edebileceği şekilde fundamentalist iddiaların tekrarlanmasındaki ironi, tuhaf bir şekilde Bush ve Amerikan kamuoyunun büyük bir kısmının dikkatinden kaçtı.

Bunun yalnızca gelip geçici bir atıf olmadığını, ilk planlarda bu "Haçlı Seferi"ne (bu terim Bush tarafından bir basın brifinginde -her ne kadar bu terim Amerika'da İslamî anlamda değil, tarihsel olmayan anlamda kullanılsa da, Bush muhtemelen bu terimin anlamının farkında değildi- kullanıldı) "Sonsuz Adalet Harekâtı" adı verilmesinden anlıyoruz. Köktenci Hıristiyan eskatolojisindeki Armageddon ve Rature'nin ürkütücü havasını taşıyan bu isim; çok dehşetli bir dolaylı anlam (sonsuz adaletin daha yüksek bir güce bırakılması gerektiğine yönelik olarak Müslüman din adamlarının -ve diğer birçok kişinin- itirazları dikkate alınarak, operasyonun ismi daha sonra "Sürekli Özgürlük" olarak değiştirildi) içeriyordu.

O dönemde şunları yazmıştım: "Pentagon planlayıcıları dünyanın her yerine nihayetsiz olarak yayılmış bir adaletten söz etmiyorlar. Söz ettikleri "adalet" sonuna kadar adalettir. 21. Yüzyılın savaşı şimdi başlıyor. Bu kılıçla adaletin sağlanması savaşıdır. Bu savaş barışla değil zaferle sona erecektir ve Bush kılıcın uzun bir süre için kınından çıkarılacağını açıkça vurgulamıştır".

18 Eylül'deki bir Savunma Bakanlığı brifinginde Savunma Bakanı Donald Rumsfeld şu sözleri söylediğinde bu dünya görüşünün kaygı verici içerimleri açıkça ortaya çıkmıştı: "Biz bir takım ağlarla mücadele etmek zorundayız. Bunu yapmanın bir yolu onların yaşadığı bataklığı kurutmaktır ve bunun anlamı yalnızca teröristlerle değil teröristlere yataklık edenlerle de savaşmaktır". Buradaki "bataklığı kurutma" deyiminin kökeni Mao'nun gerilla ordusunu insan denizinde yüzen balıklar olarak tanımlamasına dayanmaktadır. ABD kontrgerilla uzmanları, II. Dünya Savaşı'ndan sonra "denizi kurutma" kavramını; Güney Vietnam'da yürütülen gerilla faaliyetlerine yoğun bombalama, zorla boşaltma (stratejik Hamlet programı), ormanların yok edilmesi (Vietnam'a 11 milyon galon *Agent Orange* döküldü) ve geniş ölçekli işkence ve siyasal baskı (Phoenix Programı) yoluyla yok etme anlamında kullandı.

Bu terim kısa süre içinde dünyanın her yerinde hükümet yetkililerinden köşe yazarlarına kadar herkesin diline düştü. Bir suçlu için on masum insanı öldürme, yok etmeyi desteklemeyen herkesin suçlu olduğunu varsayma şeklinde geliştirilen yok etme mantığı her yere egemen oldu. Bunun pratikteki uygulama biçimi, herhangi bir prensibin dikkate alınmasından çok, ne kadar gücün yeterli olduğuna bağlı idi.

Meşru Müdafaa

ABD hükümeti, gücü nedeniyle istediğini yapma hakkına sahip olduğunu iddia etmesine karşın, prensiplere gayet iyi uyuyor gibi görünüyordu. Bir yandan uluslararası hukuk, insan haklan ve soyut adalet prensiplerini ihlal etme niyetini ilan ederken, diğer taraftan tasarladığı faaliyetlerinin tamamen meşru olmakla kalmayıp, aynı zamanda sağduyulu insanların verebileceği mümkün olan tek yanıt olduğu iddiasını güçlendirme kampanyası başlattı. Örneğin başlangıçta Amerika, istediği yere istediği zaman saldırmanın uluslararası hukuk çerçevesinde meşru müdafaa olarak görüleceğini iddia ediyordu.

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, yalnızca bütün onaylayan tarafları (yani Birleşmiş Milletler üyelerini) bağlayan temel uluslararası hukuk belgesi olmakla kalmayıp, aynı zamanda Amerika'nın Senato tarafından

onaylanmış en üstün yasası konumundadır. Sözleşmenin VII. Bölümü güç kullanımına ilişkindir. Her türlü güç kullanımının -tek istisna ilemutlaka Birleşmiş Milletlerin 15 üyeli yönetim organı ve 5 daimi üyesinin -ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve Çin- her türlü karan veto etme yetkisine sahip olduğu bir organı olan Güvenlik Konseyi'nin kararıyla ve onun kontrolü altında gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Bunun tek istisnası Sözleşmenin 51. maddesinde sözü edilen "bu Sözleşmede yer alan hiçbir hüküm, bir Birleşmiş Milletler üyesine karşı bir silahlı saldınnın meydana gelmesi halinde, Güvenlik Konseyi tarafından uluslararası banş ve güvenliği sürdürmek için gerekli önlemleri alana kadar bireysel ya da kolektif meşru müdafaa yapma hakkını engellemeyecektir" şeklinde ifadesini bulan meşru müdafaadır. Amerikan halkının büyük bir kısmına göre bu olayda meşru müdafaa şartlarının gerçekleştiği açıktır: 11 Eylül'de bize saldırdılar ve bizim karşı saldında bulunma hakkımız vardır.

Bazı köşe yazarları bu savaşı diğer savaş sonrası askeri harekâtlardan ayırt etme zahmetine girdiler. Afganistan'daki savaş tıpkı II. Dünya Savışı gibi zorunlu bir savaştı, yoksa Vietnam ya da Körfez Savaşı gibi seçim hakkı bulunan bir savaş değildi. Charles Krauthammer'in *Washington Post*'da yazdığı gibi; "Yanm önlemler tıpkı Vietnam gibi seçenekli savaşlar içindir. Seçenekli savaşlarda kaybetmek bir seçenektir. Kaybedersiniz, fakat hâlâ bir ulus olarak varlığınızı sürdürebilirsiniz".[5] Amerika'nın uluslararası hukuku ihlal ettiği ve II. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar yaptığı bütün savaşlarda saldırganca davrandığı gerçeğinin (Birleşmiş Milletler Sözleşmesi bütün diğer seçenekler denendikten sonra son seçenek olarak savaşa başvurulmasını öngörmektedir) olağan kabul edilmesi çok çarpıcıdır ve bu yalnızca bu özgün olayda meşru müdafaa gerekçesini ve durumun geçmiş olaylara benzemediğini ortaya koymak amacıyla, tarihsel amneziden yararlanılarak yapılmaktadır.

Halbuki meşru müdafaa kriterleri genel olarak sunulduğundan daha ağırdır. Bu konuda uluslararası alanda kabul gören standart; İngiliz egemenliğine karşı savaşan isyancılarla ticaret yapan USS Caroline

5. *Washington Post*, 30 Ekim 2001.

gemisine İngilizlerin saldırdığı 1837 yılındaki Caroline olayına kadar uzanmaktadır. Devlet Bakanı Daniel Webster'in formülasyonuna göre bir saldın ancak "meşru müdafaa gereksinimi ani, aşın ve başka bir seçenek ya da müzakereye fırsat bırakmıyorsa" meşru müdafaa olarak kabul edilebilir. Webster aynca verilecek karşılığın yetersiz ya da aşın olmaması gerektiğini ilave etmektedir. Bir başka deyişle bir askeri harekâtın meşru müdafaa olabilmesi için, acil bir saldın tehdidinin bulunması, zamanında başvurulabilecek başka bir alternatifin bulunmaması ve bu durumda da tehdidin mutlaka tehdide karşılık verenlere yöneltilmiş olması gerekir.

Afganistan'a yapılan saldın bu kriterlerden hiçbirine uymamaktadır. Burada karşı saldın, ilk saldından neredeyse dört hafta sonra gerçekleştirildi. Bu süre Güvenlik Konseyi'nin bu sorunu ele alması için yeterli bir süre idi. Daha sonra göreceğimiz gibi, eğer hedef Ladin ve suç ortaklarının iadesinin sağlanması ise, kasıtlı olarak başvurulmayan bir alternatif vardı; iade işlemlerinde genellikle yapıldığı gibi kanıtlara dayalı olarak Taliban'la müzakere yapılması. Ve 19 hava korsanından hiçbirisinin Afganlı olmamasına ve Amerika'ya yapılan terörist saldınlara katılan tek bir Afganlı dahi bulunduğuna ilişkin kanıt olmamasına rağmen tepki Afganistan'a yöneltildi.

Üstelik Afganistan, Amerika'nın aksine uzun menzilli bombalara ya da kıtalar arası balistik füzelere veya Amerika'ya saldırmak için başka bir imkâna sahip değildir. Aslında eğer acil bir saldın tehdidi varsa, bu tehdit Amerika'ya zaten girmiş bulunan ya da Amerika'ya gelmek üzere yolda bulunan teröristlerden gelmektedir ve böyle bir tehdit herhangi bir yabancı ülkenin bombalanmasını haklı kılamaz.

Daha temel düzeyde, birçok insan içinde bulunulan durumu açıklamak için, bir manyağın evinize girip aile üyelerinden birini zaten öldürmesi analojisini kullanmaktadır; böyle bir insanla müzakere mi yaparsınız yoksa onu vurur musunuz? Bu önermenin bariz içerimi; savaş karşıtı hareketin yalnızca acil meşru müdafaanın anlam ifade ettiği bir durumda müzakere yoluna gidecek kadar aptal olduğu idi. ABD'nin eylemine daha çok uyan analoji; manyağın saldında ölmesi ve buna sizin verdiğiniz karşılığın, -daha sonraki saldınlan gözetlemek için sürekli

olarak görevde bir polis gücünüz bulunmasına rağmen- o manyağın daha önce yaşamakta olduğu mahalleyi bombalayarak, o şahsın varlığından bile habersiz olan birçok insanı öldürmektir.

Meşru müdafaa iddiasının dayanaktan yoksunluğunu gizlemek için bazıları Amerika'nın Güvenlik Konseyinden gerekli izni zaten almış bulunduğunu ileri sürmektedirler. Güvenlik Konseyi'nin bombalamanın başlamasından önce 12 Eylül'de 1368 sayılı ve 28 Eylül'de de 1373 sayılı iki karan kabul ettiği doğrudur.

Güvenlik Konseyi kararlan iki türdür: BM Sözleşmesinin VII. Bölümü uyarınca Güvenlik Konseyi kararlarının uygulanması için güç kullanımına yetki veren kararlar ve teorik olarak bağlayıcı olan ancak güç kullanımına yetki vermeyen ihtiyarî kararlar. 1368 sayılı karar ikinci tür kararlardan olup, terörizmi ve 11 Eylül saldırılarını kınamakta ve bütün ulusları Konseyin terörizme ilişkin eski kararlarını uygulamaya çağırmakta ve Güvenlik Konseyinin "konuya hakim" olmaya devam edeceğini belirtmektedir. Bunun anlamı, durumu sürekli olarak gözden geçirmeye devam edecektir. Kararın hiçbir yasal gücü bulunmayan giriş bölümünde Konseyin "Sözleşmeye uygun olarak bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkını tanıdığı" belirtilmektedir. Çok iyi bilinen hakların gereksiz yere tekrarlanması, bu kararın dilinin, suları bulandırmak amacıyla seçildiğini göstermektedir. Herhangi bir devlet tarafından başka bir devlete karşı gerçekleştirilen herhangi bir spesifik eylem, fiilen meşru müdafaa olarak tanımlanmamaktadır, ancak Amerikan hükümeti daima bu kararı bu şekilde yorumlayabilir.

1373 sayılı karar güç kullanımına yetki veren VII. Bölüme ilişkin bir karardır. Oybirliğiyle kabul edilen bu karar, ulusların terörizme karşı bazı somut adımlan atmasını gerektirmektedir -teröristler ya da bağlantılı örgütler için fon oluşturulmasının suç sayılması, kendi sınırları içindeki insanların ya da kuruluşların bu gibi gruplara fon sağlamasının yasaklanması, terörist örgütlerin militan kazanmasının önlenmesi vs. Bu karar aynca Güvenlik Konseyinin karara uyulmasını izleyecek bir komite kurmasına yetki vermekte, devletlerin bu konudaki çalışmaları hakkında 90 gün içinde bilgi verilmesini öngörmektedir. Kararın hiçbir yerinde belli bir devlet tarafından başka bir devlete karşı güç kullanılmasına yetki verilmemektedir.

Aslında hiçbir Güvenlik Konseyi kararı hiçbir zaman bu yetkiyi vermemiştir. BM Sözleşmesi, meşru müdafaa hali hariç, güç kullanımının farklı uluslardan temsilcilerin oluşturduğu bir Askeri Komitenin yönetimi altında ve Birleşmiş Milletlerin himayesinde gerçekleştirilmesini -ki Amerika bu şarta Körfez Savaşı'nda olduğu gibi güç kullanımına yetki verilen hallerde de uymamıştır- öngörmektedir. Yine de gerçeği gizlemek ve sanki Amerika kendi savaşı için uluslararası destek oluşturuyormuş gibi bir hava oluşturmak yararlı görülüyordu.

Çoktaraflılık, Diplomasi, Kontrol Altında Tutma

11 Eylül'den önce Bush yönetimi, küresel ısınmaya ilişkin Kyoto Protokollerinden çekilerek, Rusya ile yapılan ABM anlaşmasını ihlal ederek Ulusal Füze Savunmasını hızlandırarak, Biyolojik ve Toksik Silahlar Sözleşmesinde önerilen uygulama önlemlerini ABD'nin tek taraflı uygulaması lehine hiçe sayarak ve elbette yakın dönemdeki başkanların favori eğlencesi olan Irak'ı illegal biçimde bombalayarak açıkça tek taraflı bir söylemi başlatmıştı.

Saldırıdan sonraki haftalarda birçok uzman ABD politikasının çok taraflılığa kaydığını ileri sürdü -eğer doğru ise olumlu bir gelişmedir-. *Arms Control Today* dergisinde (Ekim sayısı) "Tektaraflılığın Sonu mu?" başlıklı bir makale yayınlandı ve Avustralyalı bir köşe yazarı (Alan Dupont, *Australian*, 3 Ekim) "Bush yönetiminin ilk aylarını karakterize eden tektaraflılığın yerini daha müşterek birçok taraflılığa bıraktığını" iddia edecek kadar ileri gitti.

Yorumcular bazı kanıtlara dikkat çektiler. Güvenlik Konseyi'nin terörizme karşı yukarıda sözü edilen kararlarının kullanılmasına ilave olarak, Kongreden BM'ye olan 582 milyon dolarlık ödemeye yetki veren bir kanun tasarısının 24 Eylül'de kabulü hızlandırıldı. Bunun arka planında ABD'nin yıllardır borçlarını ödemeyi reddetmesi yatıyordu. Bu fiili başka bir ülke işlemiş olsaydı, Genel Kuruldan atılma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilirdi. Amerika ayrıca borçların ödenmesini ABD'nin BM'ye yasal olarak ödemek zorunda olduğu katkının toplam bütçenin yüzde 25'inden yüzde 22'sine indirilmesi şartına bağladı. Bu da münferit ülkelerin

BM'e şartlar dikte etmesine izin vermeyen BM Sözleşmesinin açık bir ihlalini oluşturuyordu.

Bir başka gösterge ise; NATO'nun kuruluş belgesi olan Washington Anlaşması'nın, NATO üyelerinden birisine yapılan saldırının hepsine yapılmış sayılacağı ve kolektif meşru müdafaa prensibi uyarınca askeri güçle karşılık verileceğini öngören Beşinci Maddesini uygulaması oldu. Bu hak BM Sözleşmesinin 51. maddesiyle garanti edilen bir haktı. Bütün bunların ötesinde sabırlı bir diplomasi uygulanarak bir uluslararası koalisyon toplandı -Körfez Savaşı koalisyonuna benzeyen bir koalisyon. Halbuki gerçekte ABD'nin politikası her zamanki gibi tektaraflı idi.

Sorunun bir parçası çoktaraflılığın yaygın Amerikan siyasal söylemindeki tanımı idi. Bu tanım, Devlet Bakanı Madeleine Albright tarafından Irak'a ilişkin Güvenlik Konseyi müzakereleri esnasında 1994 yılında yapılan konuşmada kullanılmıştı: "Yapabildiğimiz zamanlarda çoktaraflı olarak hareket edeceğiz, yapmamız gereken yerde ise tektaraflı". Buna göre ABD'nin çoktaraflılık görüşü yalnızca işine geldiğinde kullanılan bir aygıttır ve ancak sağlanabilirse kullanılacaktır, ancak daima arka planda onay verilmediği takdirde tektaraflı olarak harekete geçileceği tehdidi bulunacaktır. Elbette bu durum kavramın özünü bozmaktadır. Gerçek birçok tarafçı planladığı eylemleri için uluslararası destek kazanmaya çalışır, ancak bunu başaramazsa aksi yöndeki uluslararası kararlara da uyar.

Hatta diğer ülkeler ABD politikasını onaylamayı isteseler bile, arka planda bulunan baskı unsuru -Amerika'nın onay verilsin ya da verilmesin amaçladığı politikasını uygulayacağının açıkça gösterilmesi- diğer ülkelerin onay verdiği anlaşmaların asla gerçek anlamda özgürce yapılmadığı anlamına gelmektedir. Ve aslında Amerika ülkelere doğrudan baskı uygulamak için bir yığın mekanizmadan yararlanmaktadır. Bunların büyük bir kısmı Amerika'nın, dünyanın toplam GSMH içindeki payından çok daha büyük olan muazzam ekonomik egemenliğinden kaynaklanmaktadır. Amerika, her ne kadar teknik olarak oy çoğunluğuna sahip değilse de Dünya Bankası ve IMF'i etkili bir şekilde kontrol etmektedir ve gerçekten zararlı olabilecek bir tek taraflı ticaret ambargosu

uygulayabilecek tek ülkedir. Kısmen bu egemenliğin gölgesinde, kısmen de aşırı derecede kullanma arzusu sergilediği muazzam askeri gücü yoluyla, Amerika gerçek gücüyle kıyaslanamayacak bir siyasal güce sahip olmaktadır.

1991 yılında Irak'a karşı güç kullanımına izin verilmesi kararı diplomatik yıldırma, rüşvet ve baskının birleşimi yoluyla kabul edildi. Sovyetler Birliği bir Dünya Bankası kredisi kaparken, Çin, Tienanmen Meydanı olayından sonra kesilen diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasıyla birlikte ekonomik kalkınma için 114 milyon dolarlık bir kredi elde etti. Bu izin kararının aleyhine oy veren Yemen USAID'den alacağı 70 milyon dolarlık kalkınma yardımını kaybederken, Mısır 7 milyar dolarlık kredi borcunun affedilmesini sağladı. Genel olarak diğer ülkeler siyasal bakımdan Amerika'ya karşı çıkmanın tehlikelerini öğrendiler ve konuyla spesifik bir bireysel ilgileri yoksa karşı çıkmaktan kaçındılar. Bu nedenle Güvenlik Konseyindeki evet oyu genellikle, bırakın o ülkenin halkını, hükümetinin bile gerçek desteğini göstermez.

ABD'nin çoktaraflılığa yaklaşımı terörizme karşı savaşta da büyük oranda aynı oldu. Saldırı Amerika'yı tam kalbinden vurduğu için, retorik çok daha hararetli bir şekilde başladı. Körfez Savaşı koalisyonu yıldırma, rüşvet ve baskı yoluyla kurulmuş iken, bu defa ülkeler sanki bir idam mangasının karşısına dizilmiş ve onlara şu can alıcı soru sorulmuş gibiydi: "Bizimle beraber misiniz yoksa bize karşı mı?"

İlk birkaç gün boyunca, daha önce böyle bir saldırıyla hiç karşılaşılmadığından, ABD'nin tepkisinin ne kadar ağır olacağından kimse emin değildi. Çok az sayıda ülke itiraz etme cesareti bulabilirken, daha da az sayıda ülke alternatif bir eylem biçimi önerebildi. ABD politikacılarından gelen kışkırtıcı retorik tam olarak tereddütleri gidermeye yeterli değildi. Ama bir süre sonra hava değişmeye başladı ve genelleştirilmiş tehditler ve korkutmaların gerçekte geri tepebileceğinin farkına vanldı. Ülkeleri mahvetme, devletleri yıkma, nükleer silahlar ve başka araçlar kullanmaya ilişkin bütün konuşmalarla birlikte, Amerikan Yönetiminin kapıldığı saldırganlık çılgınlığı, katıksız öfke ve kibiri haklı göstermek için insan haklarını koruma, hukukun üstünlüğünü sağlama ve diğer kisveler altına gizlenme çabaları da Amerika tarafından şiddetle desteklendi.

Amerikalılann kendi yaşamlannı yabancılann hayatlanndan çok daha üstün tuttuklan gerçeği rahatsız edecek derecede aşikâr hale geldi. Yalnızca diğer ülkelerdeki insanlar değil, normalde apolitik davranan birçok Amerikalı bile bu tavır karşısında dehşete düştü.

Pakistan, ABD'nin savaş kışkırtmasındaki kritik ülkelerden birisiydi. Bu ülke Taliban'ın yaratıcısı ve baş destekçisi iken, aynı zamanda Amerika'nın Afganistan'ı bombalamada mutlak gereksinim duyduğu tek müttefik idi. Pakistan'ın iç siyasal durumu daima çalkantılı idi. Ülkede mensuplannın bir çoğu 1980'li yıllarda Afgan cihadına bir şekilde dahil olmuş, Batının korkusunu taşıyan ve her şeye son derece karşı olan, güçlü bir sese sahip köktenci azınlık bulunuyordu. Başlangıçta egemen olan Pakistan'ı tamamen teslim olmadığı müddetçe potansiyel bir düşman olarak gören anlayış, ABD emirlerini köle gibi yerine getiren askeri diktatör Pervez Müşerref'in konumunu çok güçleştirdi ve köktencilerin ona saldırınası için daha fazla fırsat sağladı.

Amerika, daha sonra yok etme ve mutlak itaat söylemlerini terk ederek eski olağan hilelerine geri döndü. Pakistan'ın desteğini kazanmak üzere, 1998 yılında nükleer denemelerden sonra Pakistan'a (ve Hindistan'a) tektaraflı olarak uyguladığı yaptınmlan kaldırdı. Pakistan üzerinden uçma ve özel kuvvetleri orada konuşlandırma, aynı zamanda Taliban'dan desteğini çekmesi karşılığında, 1 milyar dolarlık yardım paketiyle birlikte daha önemli miktarlarda borcun silinmesini (Pakistan'ın 37 milyar dolar dış borcundan 3 milyar dolannı Amerika'ya olan borçlan oluşturmaktadır) teklif etti.

Çoktaraflılıkla ilgili son söz; sık sık "koalisyon güçleri"ne atıfta bulunan Rumsfeld'e aittir. 16 Ekim'de gerçekleştirilen Savunma Bakanlığı brifinginde sözlerini şöyle toparlıyordu: "Zaman zaman basında 'koalisyon'dan tekil olarak söz edildiğini görüyorum. Burada tekrarlıyorum bu faaliyetlerde tek bir koalisyon yoktur. Bu kampanya önümüzdeki süreçte değişecek ve gelişecek bir dizi esnek koalisyonu içermektedir".

Bir başka deyişle bütün ABD gündemi için geniş bir uluslararası destek yoktu. Bunun yerine herhangi bir spesifik konuda baskı yoluyla yardım etmeye zorlanacak ülkeler vardı. Ve Afganistan'a karşı yürütülen savaşta başlangıçta koalisyonun parçası olmak için yeterli destek

sağlayan tek ülke İngiltere idi. Bu ikili koalisyon, muhtemelen II. Dünya Savaşı'nda faşizme karşı ülkelerin kurduğu uluslararası ittifakı hatırlatmak için, Afganistan'a atılan broşürlerde "Uluslann Ortaklığı" olarak tanımlanıyordu. Rumsfeld sözlerine şunları da ilave ediyordu: "Bugünden itibaren bir ay içinde şurada ya da burada birilerinin belli bir ülkenin bir şeyleri yapmadığı ya da yapmayı bıraktığına ilişkin haberler vermesini ve bu haberler konusunda şu şekilde spekülasyonlar yapılmasını bekliyorum: "Koalisyon parçalanıyor ya da dağılıyor mu?" Şunu açıkça belirtmeme izin verin: "Hiçbir zaman tek bir koalisyon 'kurulmamış'tır, bu nedenle 'dağılması' mümkün değildir".

Aslında Amerika, kasıtlı olarak uluslararası onay olmaksızın hareket etmeyi seçmektedir. Güvenlik Konseyinin, herhangi bir terörizm tanımı yapma girişiminde bile bulunmadan, devletlerin terörizme karşı bir dizi ağır önlem almasını öngören VII. Bölüme ilişkin kararını (1373) oy birliği ile aldırmayı zaten başarmıştır. Daha önce ele alındığı üzere, elinde muazzam baskı kaynaklan bulunmaktadır. En azından başlangıçta dünyanın sempatisini de kazanmıştı. Bütün bunlar dikkate alındığında Amerika'nın Güvenlik Konseyinden askeri harekât onayı alabileceğini, ancak bunu yapmamayı seçtiğini tahmin etmek güç değildir.

Bunun nedeni Rumsfeld tarafından sözü edilen brifingde açıkça belirtilmiştir: "misyon koalisyonu belirler, yoksa koalisyon misyonu belirlememelidir". Bir başka deyişle Amerika, uluslararası destek olsun ya da olmasın, misyonu önceden belirleme hakkını saklı tutmaktadır. Halbuki uluslararası arenada başka hiçbir ülkenin böyle bir hakkı kullanmasına, Amerika asla izin vermez. Bunun yerine Bush yönetimi, Amerika'nın uluslararası hukukla bağlı olmadığını düşünmektedir ve kendisinden üstün hiçbir makam kabul etmemektedir. İşte ABD tarzı çoktaraflılık budur.

Ancak zayıf devletlere sıklıkla baskı ya da kandırmayla ABD egemenliği kabul ettirilse de, bu durum bu ülkelerin insanlarının daha fazla yabancılaşmasına neden olarak uzun dönemde Amerika'ya yönelik riskleri artıracaktır.

"Yeni çoktaraflılık"la bağlantılı olan bir başka olgu; terörist saldın ile Afganistan'da savaşın başlaması arasında, yönetimin "diplomasi"

uygularken, "kendisini frenlediği" yaklaşık dört haftalık bir süre olmasıdır.

"Kendisini frenlemek" tamamen saçma bir sözdü. Afganistan'daki gibi büyük ölçekli bir askeri operasyonun bir gecede uygulanması imkânsızdı. Birliklerin ve malzemenin bir yerden bir yere nakli, özellikle böyle bir hareketin iç siyasi bedelinin ağır olacağı ülkelerde üs kurmak için aynntılı müzakereler gerektiğinde zaman alıcıdır. Özellikle Amerika'nın tipik ileri teknolojili bombalama kampanyası için en kötü hedefi oluşturacak şekilde Afganistan'ın karasal olarak tamamen çevrili olması, bu tür üslere duyulan gereksinimi daha da hayatî hale getiriyordu. Bir süre kararsız kaldıktan sonra Suudi Arabistan kendi ülkesindeki üslerden Afganistan'a saldın yapılamayacağını açıkladı. Pakistan ile Termez hava üssü ve ABD operasyonu için hayatî bir hareket alanı oluşturan Özbekistan'ın işbirliğinin sağlanması zaman aldı. Körfez Savaşı'ndaki askeri yığınağın oluşturulması beş ay sürmüştü. Ne kadar sert konuşurlarsa konuşsunlar, Pentagon plancılan ve onlann sivil şefleri retoriğe dayalı olarak büyük askeri operasyon planlan yapamıyorlardı. Savaş çığlıklan tamamen halkla ilişkiler amaçlıydı, planlama amaçlı değil.

Aynca ciddî bir siyasal sorun bulunmaktaydı. Basına bu sorun bir yanda Devlet Bakanı Colin Powell ile Rumsfeld etrafında oluşan ve öbür yanda Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz, Richard Perle ve diğerlerini kapsayan iki ekol arasındaki tartışma olarak yansıdı. Tartışma aynı anda birçok biçimde sürdürüldü. Powell, bin Ladin ve el-Kaide'nin saldırılara katıldığına ilişkin kanıtlann kamuoyuna açıklanmasını istedi ve bu görüşü kısa bir süre için Bush da gündeme getirdi. Başka bir zamanda ise bu tartışma savaşa karşı müzakere konusundaydı ve aslında tartışılan savaşın diğer ülkeleri, özellikle Irak'ı da hedef alarak genişletilip genişletilmemesi idi. Bunun hangi ölçüde gerçek bir tartışma olduğu ve hangi ölçüde kötü polis-iyi polis senaryosu olduğunun (hatta muhafazakâr yorumcu George Will bu tartışmanın bir kısmının, kendi deyimiyle "düşmanlanmızı şaşırtmak için yürütülen bir yanlış bilgilendirme" olabileceğini ileri sürdü) belirlenmesi güçtür.

Ancak ortada gerçek bir sorun vardı. İslam dünyası farklı eylem türlerine nasıl reaksiyon gösterecekti ve Amerika ne kadar güç kullanabilecek

ve hâlâ kontrolü elinde ne kadar bir süre için bulundurabilecekti? Özellikle savaş karşıtı cephede bulunan birçok analizci, durumu Körfez Savaşı'na benzetme eğilimi sergiledi. Gerçekten de açık benzerlikler vardı; başlangıçta karşılık verilmesi gereken bir saldın vardı, Amerika bir Müslüman ülkeye saldırıyordu, diğer Müslüman ülkeleri yatıştırma ya da yardımlarını sağlama gereksinimi ve bir uluslararası koalisyon oluşturma sözü ortadaydı.

Ancak önemli bir fark ABD yetkilileri için bir yığın sıkıntı yarattı. Körfez Savaşı, Irak'ın bir başka Müslüman ülke olan Kuveyt'i işgal etmesine verilen bir karşılık idi. Bu saldırının kendisi İslam dünyasını ikiye bölmüştü. Amerika, bir Müslüman ülkeye, diğerini korumak için saldırmayı önerdiğinden, bu savaş İslam'a saldın olarak nitelenemezdi. Ancak yeni durumda Amerika'ya saldın İslamcı fundamentalizm adına yapılmıştı ve karşı saldırıyı destekleyenler haçlı seferi ve sonsuz adaletten söz ediyorlardı. Saldırılacak ülke ise, iç politikaları ne kadar korkunç olursa olsun, başka bir İslamî devlete, hatta hiçbir devlete karşı hiçbir zaman saldırmamış olan Afganistan idi. İslam dünyasının bütün halkları Afganistan savaşına karşı çıktı ve halen de karşıdır. Her ne kadar bu nüfusun büyük bir kısmı fundamentalist değilse de (bu terim yanıltıcı olmakla birlikte yaygın olarak kullanılmaktadır) ve fundamentalistlerin çoğunluğu el-Kaide gibi aşın değilse de, İslam toplumlarının paylaştığı ortak acılar (İsrail'in işgali, Irak'a uygulanan yaptırımlar vs.) ortak bir dünya görüşünün ana hatlarını belirlemektedir. Karşı tarafta İslam dünyasındaki yozlaşmış, demokratik olmayan rejimleri yaratma ve desteklemeden doğrudan sorumlu olan, tamamen intikam alma hırsıyla korunmasız bir ülke ile savaşmak isteyen kibirli bir süper güç vardı. Bu nedenle bu ülkelerin hükümetlerinin güdüleri ne olursa olsun, -ki genellikle bunlar halkının çıkarlarından çok farklıdır- ABD hükümetinin planlarına uygun davranabilirler. Ancak bunda çok ileri giderlerse ciddî bir istikrarsızlık riskiyle karşılaşırlar.

Önceleri ABD hükümetinin birkaç politika belirleyicisi bu trajediyi, fırsatçı bir yaklaşımla dünyanın büyük bir kısmını açıkça Amerika'nın iradesine boyun eğdirme programını uygulama yolu olarak kullanmak istediler. İslam dünyasındaki gelişmeler, özellikle Amerikan hükümetinin

çeşitli beyanatlanndan doğan hoşnutsuzluğun artması, ABD plancılannın bir noktada geri adım atmasını, kendi yaklaşımlannı gözden geçirmesini ve en azından görünüşte değiştirmesini gerekli kıldı.Bir kendini frenleme görünüşü, Pakistan ve Suudi Arabistan dahil birçok ülkedeki potansiyel bakımdan değişken şartlan daha fazla istikrarsız hale getirmemek ve bu hükümetlerin çok istekli görünmeksizin (yapabildikleri ölçüde) Amerika ile işbirliği yapmalannı sağlamak için gerekliydi.

Ancak herhangi bir prensip sorunu ya da Amerika'nın diğer ülkelere isteklerini dikte etmesinin ne kadar meşru olduğu konusunda hiçbir tartışma yoktu. Kendini frenleme yalnızca diplomatik girişimlere dayanıyordu. Bu politika en iyi olasılıkla zaman kazanmak ve Amerika'nın herhangi bir bedel ödemeden yapabileceklerini maksimize etmek için tasarlanmış bir taktik manevra idi.

Eğer yukandaki argümanlar Amerikan hükümetine çok fazla şeytanî niyet atfetme olarak görünüyorsa, o zaman yalnızca bin Ladin'in iadesine ilişkin olarak yürütülen "diplomasi"ye ilişkin kayıtlara bakmak yeterli olacaktır. Başlangıçta Taliban, Ladin'in saldınlann doğrudan sorumlusu olamayacağını, çünkü Taliban'ın, onun dış dünya ile iletişimini kesmiş olduğunu (bin Ladin'in, haberleşmelerin izlenebileceği ve Amerika tarafından kendisine suikast düzenlemek için kullanabileceği gerekçesiyle uzun yıllardır uydu telefon kullanmaktan kaçındığı bilinmektedir) ileri sürdü. Kısa süre sonra Taliban, ülkenin her yerinden gelen 1000'den fazla mollanın katıldığı bir şûra toplayarak Ladin'in iade edilip edilmemesi konusunda bir karar vermeye çalıştı.

Şûra herhangi bir yönde kesin bir karar veremeyerek, Ladin'den ülkeyi gönüllü olarak terk etmesini istedi ve bu karar gerçek bir diplomatik inisiyatifin üzerinde rahatlıkla çalışabileceği bir siyasi bölünmenin kesin işaretiydi.

Ancak elbette diplomasi müzakereyi gerektirir. Diplomasi yanşan çıkarları şiddete başvurmadan uzlaştırma siyasal sanatıdır. Bu ve benzeri durumlarda Amerika genellikle başından itibaren diplomasiden kaçınır. Körfez Savaşı'nın başlangıcında, sürekli tekrarlanan nakarat "müzakere yok" idi. Bu nakarat bazen Saddam Hüseyin'in Irak'ın Kuveyt'i işgali ile İsrail'in Filistin'i işgaline ortak bir çözüm önerdiği

zamanlarda "bağlantı yok"a dönüşüyordu. Burada yine Kongrenin 20 Eylül'deki ortak oturumundan bu yana tekrarlanan mesaj aynıydı: "Bu talepler müzakere ya da tartışmaya açık değildir".

1999 yılı Mart ayında Sırbistan'a saldırmadan önce Amerika, Fransa'nın Rambouillet köyünde hükümetten taleplerde bulundu. Bu talepler arasında Sırbistan'ın Kosova'nın ABD öncülüğündeki NATO askeri işgaline izin vermesi de bulunuyordu. Sırbistan bu şartlan reddettiğinde, diplomasi çabalarının başarısız olduğu ve kalan tek seçeneğin güç kullanımı olduğu ileri sürüldü.

Benzer şekilde Bush'un talepleri, Amerika'ya "terörist eğitim kamplarının tamamına girme" hakkının verilmesini teklif etme şeklinde ifade edilen, Afganistan'ın ABD tarafından sürekli olarak işgaline izin verilmesine kadar uzandı. Aynca Taliban'dan belirsiz ve potansiyel olarak sonsuza kadar uzayabilecek bir listede yer alan, muhtemelen herhangi bir suç işlememiş, sözüm ona teröristlerin "destek yapısı" içindekiler de dahil olmak üzere, sayısız kişiyi Amerika'ya teslim etmesi istendi.

Rambouillet örneğinde olduğu gibi, bunlar hiçbir bağımsız devletin kabul edip de, -özellikle potansiyel işgalci olan Amerika son derece güçlü olduğu için- bağımsızlığını koruyabileceği talepler değildir. Kasıtlı olarak böylesine otoriter taleplerde bulunuluyor böylece yerine getirilememesi sağlanıyordu. Sonra da herhangi bir müzakere olasılığının yolu kapatılarak diplomasinin antitezi oluşturuluyordu. Buna rağmen bu süreç ABD medyasında daima diplomasi olarak adlandırılıyordu.

Ancak öykünün tamamı bundan da kötü idi. Şûranın kararından kısa süre sonra Taliban hükümeti bin Ladin'in olaya dahil olduğuna ilişkin kanıtlar -herhangi bir iade talebindeki standart uygulama- istemeye başladı. Kasım ayı sonlarında ABD hükümeti 11 Eylül saldırılarıyla bağlantılı olduğundan kuşkulanılan Cezayirli pilot Lütfi Raissi'nin iadesini İngiltere'den talep etmek için kanıt toplamayı tamamladı. Yargıç isterse bu iade emrine uymayabileceğini belirtmesine rağmen, İngiltere'nin bombalanmasından söz eden olmadı.

Her ne kadar Bakan Powell başlangıçta kanıtların kamuoyuna sunulacağını söylemişse de, Bush yönetimi kısa zaman da aksine karar verdi. İngiltere Başbakanı Tony Blair bir belge yayınlamışsa da, bu belge

kanıt olarak sunulan -örneğin bir "kanıt" "hiçbir başka örgütün 11 Eylül saldırısı benzeri saldırıları gerçekleştirecek motivasyon ve güce sahip olmadığı" iddiası idi- büyük ölçüde kaynağı belirsiz iddialardan, soru işaretleriyle dolu birkaç sonuçtan ibaretti. Kanıtların çok azı fiilen 11 Eylül saldırılarıyla bağlantılıydı ve büyük bir kısmı el-Kaide'nin 1998 yılındaki ABD elçiliğini bombalamasıyla bağlantısına ilişkindi.

Belgeleri inceleyen jüri üyeleri kısa süre içinde, sunulan belgelerin suçlamak için yeterli olsa bile (bütün kaynağı belirsiz iddialar doğru kabul edilse bile), hiçbir şekilde mahkumiyet kararı vermek için yeterli olmadığına karar verdi. Gerçekten de daha sonra yayınlanmış bir güncel belge şu uyarı ile başlamaktadır: "Bu belge hukuk mahkemesinde Usame bin Ladin'e karşı kanıt sağlama amacını taşımamaktadır".

Her ne kadar bazıları bin Ladin tarafından Afganistan'ın bombalanmaya başlanmasından sonra yayınlanan video kasetlerdeki beyanların suçun itirafı anlamına geldiğini iddia etseler de, bu önemli bir sorun değildir. Her şeyden önce bin Ladin'in el-Kaide'yi kurduğu ve finanse ettiği, gelecekteki teröristlere eğitim verilmesine yardım ettiği ve bu teröristleri ve diğerlerini birçok kez siviller dahil Amerikalıları öldürmeye çağırdığı aşikârdır. Çok daha ilginç olan soru, Amerika'nın neden elindeki kanıtları Taliban'a sunmadığıdır. Eğer kanıtlar sunulduğu zaman bin Ladin'i yabancı bir yargıya teslim etmek bir blöf idiyse, en azından Amerika'nın bu blöfü görmesi gerekirdi.

Bombalamanın başlamasından kısa süre önce Taliban, bin Ladin'i tarafsız bir üçüncü devlete, kanıtları dahi görmeden teslim etmeyi -ve hatta Ladin'in Amerika'da İslam hukukuna göre yargılanmasına izin vermeyi- teklif etti.[6] Bombalamanın başlamasından bir hafta sonra, teklifler tekrarlandığında Bush'un yanıtı şu oldu: "Görüşmeye gerek yok. Ortada bir tartışma yok. Ben onlara tam olarak ne yapmaları gerektiğini söyledim. Ve masumiyet ya da suçluluğu tartışmaya gerek yok. Biz onun suçlu olduğunu biliyoruz".

Bu buyurucu taleplerin nedeni Taliban Sözcüsü Amir Han Muttaki tarafından 1 Kasım'da Asosciated Press'e verilen beyanatta şöyle

6. *St. Petersburg Times*, 1 Kasım 2001.

açıklanıyordu: "Biz savaşmak istemiyoruz. Müzakere edeceğiz. Ancak biz bağımsız bir ülke gibi konuşmak istiyoruz. Amerika'nın emirler verebileceği bir eyaleti gibi değil. Usame'nin dahli olduğuna ilişkin kanıtlar istedik, ancak onlar vermeyi reddettiler, neden?" Vanlan sonuç Taliban'a kasıtlı olarak saygısızca davranarak, onlar için bin Ladin'i iade etmeyi imkânsız hale getirmenin planlandığı idi.

Eğer hâlâ kuşku kalmış ise, bu kuşkular da 4 Ekim tarihinde *Daily Telegraph*'ta yayınlanan bir haberle dağılacaktır. Bu habere göre; bin Ladin'i iade etmek için gizli bir anlaşma yapılmış, ancak uygulanması engellenmişti. Pakistan'daki fundamentalist Cemaat-i İslami'nin başkanı olan Gazi Hüseyin Ahmed liderliğindeki bir delegasyon Molla Ömer ile bin Ladin'in Pakistan'a götürülmesi konusunda anlaşmıştı. Burada İslam hukuku çerçevesinde bin Ladin'in olaya katıldığına ilişkin kanıtlar bir uluslararası mahkemeye sunulacak, mahkeme onu kendisi mi yargılayacağı yoksa Amerika'ya mı teslim edeceğine karar verecekti. Bu teklifin Ladin'in onayını bile almış olmasına rağmen, Pakistan lideri Müşerref tarafından bin Ladin'in güvenliğini sağlayamayacağı gibi tuhaf nedenlerle reddedildi. Halbuki ABD hükümet yetkililerinin artık açıkça Ladin'in yakalanmasından çok öldürülmesi çağnsı yaptıkları dikkate alındığında artık bu ciddî bir kaygı kaynağı değildi. Müşerref'in böyle bir karan ABD'nin onayı almaksızın vermesi imkânsızdır.

Böylece Amerika'nın bin Ladin'in diplomatik kanallardan, müzakerelerle teslim edilmemesini sağladığı, çünkü bu durumun onlan temel amaçlarından yoksun bırakacağı sonucu ile karşı karşıya geliyoruz. Bush yönetimi, barışçıl bir çözüm değil, kasıtlı olarak savaşmak istedi.Burada yine askeri eyleme geçmeden önce bütün yolların tüketilmesini öngören BM Sözleşmesinin ihlal edildiğini görüyoruz.

İntikam Değil, Güç

Bu analize göre ABD hükümeti savaşı istemiştir ve bu analizden savaşı neden istedikleri sorusu ortaya çıkmaktadır. Savaş karşıtı hareketin bile sloganı olan "İntikam değil, adalet" sloganı ile beslediği

popüler bir yanlış kanı, savaşın motivasyonunun basit, inatçı bir intikam olduğudur.

Amerikan kamuoyunun çoğunluğunun anlaşılabilir ancak üzücü bir intikam arzusu hissettiği doğrudur. Bu duygu o kadar güçlüdür ki, İslam dünyasının masumları ile suçluları arasında pek az ayrım yapılmıştır. Ayrıca hükümet yetkililerinin ve özellikle ünlü medya konuşmacılarının bu fikirleri körüklediği ve beslediği de doğrudur. Kendini frenleme çağrısı, stratejik değerlendirme olarak sonradan gelmiştir.

Bu gibi görüşlerin hükümet politikasının önemli belirleyicileri olduğu doğru değildir. Hükümetler insanlardan oluşur, ancak kendileri insan değildir. Sıklıkla duygulan kullanırlar -özellikle Bush yönetimi insanların intikam arzusunu kendi savaşı için destek oluşturmada kullanmıştır-, ancak başka nedenlerle hareket ederler. Bu savaşa yönelik kasıtlı, önceden tasarlanmış dürtünün ardında somut nedenler bulunmaktadır, ancak bu nedenler başka yerde yatmaktadır.

Savaşın en önemli nedeni devletin itibarıdır. Eğer kazanmak yozlaşmış yan sömürgeci Güney Vietnam diktatörlüğünü iktidarda tutmak idiyse, Amerika'nın Vietnam'da kazanamayacağının ortaya çıkmasından sonra en az beş yılda daha Vietnam bombalanmaya devam etti ve hatta bombalama artırıldı. Bu iğrençlik için gösterilen neden "itibar" idi.

Kavramı anlamak için mutlaka Amerika'nın bir imparatorluk olduğu gerçeğiyle başlamamız gerekir. Bu doğrudan askeri işgale ve baç alınmasına dayalı Roma İmparatorluğu gibi, ya da on dokuzuncu yüzyılın gelişmiş yönetim sistemleriyle sömürgeci imparatorları gibi bir imparatorluk değildi. Ancak yine de ekonomisini birçok diğer ülkenin kaynaklarını ve işgücünü kontrol ve suiistimal ederek sürdüren bir imparatorluktur. Bu kontrolü sürdürmek ve geliştirmek için, yalnızca ekonomik mekanizmalar yeterli olmamaktadır. Mevcut dünya ekonomik sistemini yaratmak için Amerika, darbeleri kışkırtmış, savaşlar yapmıştır.

Ancak imparatorluklar, asla istikrar içinde yönetemez. Eyaletlerde daima isyan tehlikesi vardır. Bir bölgede isyan görülür ve bölge bunun cezasını çekmezse, bu tehlike katlanır. Varlığını sürdürmek için imparatorluğun isyan çıkaran eyalete mutlaka başkalarına örnek olacak bir ders vermesi gerekir. Amerika örneğinde, imparatorluğun temel nedeni

ekonomik egemenlik olsa da, uzun dönem istikran koruma gereksinimi, zaman zaman açıkça ekonomik kaygılarla bağlantılı olmayan -Amerika'nın Vietnam'da yaptığı harcamalar Vietnam'ı kendi ekonomik nüfuz alanına dahil etmekle kazanılacak potansiyel kazanımdan çok daha fazlaydı- askeri eylemleri gerekli kılmaktadır.

Bir Vietnam'ı yakıp yıkmak başka on ülkeyi hizaya getirmektedir. Yazar ve dış politika uzmanı olarak Naom Chomsky sıklıkla şöyle der: "Eğer itibann ne demek olduğunu öğrenmek isterseniz bir mafya babasına sorun". Eğer borçlu olduğunuz parayı ödemezseniz, Mafya infazcılan yalnızca paranızı almakla kalmayacak, aynı zamanda onlara karşı çıkmanın bedelini herkese öğretmek için bacaklannızı da kıracaklardır. Bu olayda yalnızca uzak bölgelerdeki ABD egemenliğine meydan okunmuyor, aynı zamanda Amerika'nın kalbine saldınlıyordu. Tektaraflı ve müdahaleci bir süper güç olma statüsünü koruyabilmek için, modern bir imparatorluk olan ABD hükümetinin bir şeylere saldırması gerekiyordu.

İkinci neden; Hazar denizindeki petrol ve doğalgaz ile yeni açılan Orta Asya bölgesinde ABD askeri üsleri kurulması meselesidir. Bu bölgenin petrol rezervleri 35-200 milyar varil olarak hesaplanmaktadır. Henüz yeterli araştırma yapılmadığından, muhtemelen küçük rakam yanlış ve yüksek rakam ise aşın derecede spekülatiftir. Karşılaştıracak olursak Suudi Arabistan 260 milyar varille dünyanın kanıtlanmış rezervlerinin yüzde 24'ünü elinde bulundurmaktadır. Hazar Denizi petrolünün çıkanlması Orta Doğu petrolünden çok daha masraflıdır, ancak bu petrol aynca OPEC kapsamı dışındadır. Bu nedenle ABD'nin daimi hedefi olan bu örgütün gücünün azaltılmasına yardımcı olabilir. Türkmenistan dünyanın üçüncü büyük doğal gaz rezervlerine sahip olduğu gibi, bölgedeki diğer ülkelerin de doğal gaz rezervleri vardır. ABD şirketleri yıllardır Kazakistan, Türkmenistan ve bölgedeki diğer ülkelerle müzakereler yapmaktadırlar.

Afganistan'ın Hazar havzası ile Japonya, Çin ve Hindistan alt kıtasındaki dev pazarlar arasında yer alması, bu ülkeyi çok kritik bir konuma taşımaktadır. Hazar havzasından Doğu Avrupa'ya uzanan boru hatlan çok büyük öneme sahip değildir. Çünkü bu ülkelerin talebi durağanlaşırken,

Asya'daki talep hızla yükselecektir. Petrol ve doğal gazı Asya pazarlarına iletmek için üç alternatif yol vardır: İran yoluyla giden boru hattı, en doğal alternatif olan bu hat, ABD'nin ticaret ve yatırım ambargosu nedeniyle ABD şirketlerine yasaklanmıştır; Çin'i baştan başa kat eden boru hattı, çok uzun olduğu için petrolün fiyatını önemli ölçüde artırmaktadır ve son alternatif Afganistan ve Pakistan yoluyla Umman Denizine inen boru hattıdır. Bu devletlerden Afganistan potansiyel olarak Amerika tarafından kontrol edilmeye en uygun ülkelerden birisidir.

Afganistan'da kurulacak kontrollü bir müttefik devlet, ABD şirketlerine Orta Asya'nın bu kaynaklan üzerinde büyük bir üstünlük sağlayabilir. Tıpkı Orta Doğu'da olduğu gibi, Amerika bütün bu kaynaklan kontrol etmeyi amaçlamamakta, bu kuyular ve boru hatlannın geliştirilme ve kullanılma usulünü dikte etmekte, ekonomik istikrar için fiyatlan kontrol etmekte ve bu kaynaklardan kâr akışını yönlendirmektedir.

Bu sonuç 11 Eylül'den sonra ortaya çıkan bazı bilgilerle güçlenmiştir. BBC'de 18 Eylül'de yayınlanan bir haberde[7], eski Pakistan Dışişleri Bakanı Niyaz Naik, kendisine Temmuz ayında, Amerika'nın sonbaharda Afganistan'a saldıracağının söylendiğini belirtmektedir. Ve Fransız yazarlar Jean-Charles Brisard ve Guillaume Dasquie, *Bin Ladin: The Forbidden Truth* adlı eserlerinde Bush yönetiminin 2001 yılı yazında bazı terörizm soruşturmalannı kasıtlı olarak engellerken, bir yandan da Afganistan üzerinden geçecek bir petrol boru hattının inşası konusunda Taliban'la müzakereler yaptığını (bunun karşılığında Taliban siyasal tanınma ve ekonomik yardım talep ediyordu) yazmaktadırlar. Bu müzakereler 2001 yılı Ağustos ayında kesilirken Brisard ve Dasquie, bir ABD yetkilisinin Taliban'a "Ya altın halı teklifimizi kabul edersiniz, ya da sizi bomba halısının altına gömeriz" dediğini naklediyorlardı.

İç cephede ise savaş radikal sağcı bir gündemin öne çıkanlması potansiyelini artırmış, polisin yetkilerinin genişletilmesini, sivil özgürlüklerin sınırlanmasını ve askeri bütçenin artınlmasını kolaylaştırmıştır.

---

7. BBC, 18 Eylül 2001. http:// news. bbc. co. uk / hi/ english/ world/ south asia / new sid 1550000 / 1550366.stm

Bin Ladin ve adamlarını ele geçirmek istemenin gerekçesi olarak açıklanan amaç da Amerika için önem taşıyan amaçlardan birisidir ve bu satırlar yazılırken bıkmak bilmeksizin takip edilmeye devam edilmektedir. Ama bu amacın, hedefler hiyerarşisinin en iyi olasılıkla tabanına yakın olduğu da bir gerçektir. Çünkü onu elde etmenin en kolay ve en kesin yolu, tarafsız bir yerde yargılanma karşılığında Taliban'a kanıtları göstermekti, ama bundan kasıtlı olarak kaçınılmıştır. Bin Ladin için yürütülen insan avı, onun yakalanması ya da ölümüyle sonuçlanabilir veya sonuçlanmayabilir, ancak bunun bir yargılamadan çok daha belirsiz bir metod olduğu kesindir. Bu savaş ABD hükümetinin gücünün, içeride ve dışarıda, sürdürülmesi ve genişletilmesi savaşıydı ve halen de öyledir. Diğer amaçlar tamamen tali nedenlerdir.

İnsanî Savaş

Askeri harekât hazırlıkları tamamlanırken, Bush yönetimi aniden bombalama için yeni ve şaşırtıcı bir gerekçe ortaya attı. Bombalamadan sonraki haftalarda, öfkeli çığlıklar ve intikam arzuları, insanlar, bombalama, sivil savaş ve yıllarca süren kuraklıkla mahvolmuş bir ülkede yalnızca uluslararası yardım programlarına bağımlı olarak yaşayan 6 milyonluk Afgan halkının gerçekten acıklı durumunu öğrendikçe, yavaş yavaş dinmeye başlamıştı. Kamuoyu görüşü hızla "Afganistan'ı tereyağı bombardımanına tutma"ya doğru kayarken, hükümet bu görüş değişikliğini fark edip, savaşı haklı göstermek için zekice bir manevra yaptı.

Bu gerekçe 4 Ekim'de adı açıklanmayan hükümet yetkilileri tarafından *New York Times*'ta ortaya atıldı:

– Afgan halkı açlıktan kırılıyor, bu nedenle havadan gıda ve diğer ihtiyaç maddeleri atmalıyız.

– Gıda maddesi atacak uçaklar Taliban'ın hava savunması nedeniyle tehlikede olacaktır, bu nedenle öncelikle bu savunma sistemlerini imha etmeliyiz.

– Taliban'ın hava savunmasında, CIA tarafından 1980'li yıllarda mücahitlere verilen yüzlerce seyyar, elle kumanda edilen Stinger uçak

savar füzeleri bulunmaktadır. Seyyar hava savunma sistemlerini yok etmek için geniş kapsamlı bombalama gereklidir.

Bombalamanın başlamasından kısa süre sonra, 7 Ekim'deki basın konferansında Rumsfeld şunlan söylüyordu: "Koalisyon ortaklanmızla birlikte bugün başlattığımız, hava saldınlan yoluyla gerçekleştirmeyi umut ettiğimiz etki; Afganistan'da sürdürülebilir anti-terörist ve insanî yardım operasyonlan için uygun şartlan yaratmaktır. Bu durum, diğer hususlann yanısıra, öncelikle hava savunma sistemlerinden ve Taliban uçaklanndan gelen tehdidin ortadan kaldınlmasını gerektirmektedir". Bu amaca ulaşmak için geleneksel savaş gereçlerinin yanısıra, ABD güçleri büyük ölçüde kuzey Afganistan'a olmak üzere, günde iki uçak dolusu (37.500) paketlenmiş gıda bıraktı.

Böylece Amerika kendisini medeniyetin nihaî örneği olarak sunmakta, bir yandan yalnızca saldırganlan hedef alan hassas bombalama yaparken, diğer yandan masum Afganistan'ı cömertlik yağmuruyla sulamaktadır. Ancak bu öyküde birkaç sorun bulunmaktadır.

Deneyimli insanî yardım çalışanlan havadan yardım atmayı daima en son başvurulacak kaynak olarak görürler. Çünkü bunlar tehlikeli olabilir, boşa gidebilir ve en önemlisi yerde bir dağıtım ağı bulunmadıkça, en çok gereksinimi olanlara yardımı ulaştırmada tamamen etkisizdirler. Afganistan'da gıda yardımlannın atılmasıyla ilgili sorun Afganistan'ın dünyadaki en ağır şekilde mayınlanmış ikinci ülke olduğu gerçeğiyle daha da karmaşık hale gelmekteydi. Burada 1993 yılından bu yana birkaç bin, belki de on bin kişiyi öldüren, tahminen 10 milyon mayın ve diğer patlamamış bombalar (UXO) bulunmaktadır. Gıda paketlerinin mayın tarlalanna düşmesi şimdiden en az birkaç kişinin ölümüne neden oldu.

Daha da önemlisi 11 Eylül'den önce, Dünya Gıda Programı (WFP), BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Gıda ve Tanım Örgütü (FAO), UNICEF ve Oxfam, Christian Aid ile Save the Children gibi özel yardım kuruluşlannın ev sahipliğinde çok çeşitli yardım programlan tarafından kabaca 5,5 milyon insana yardım edilmekteydi. Örneğin WFP Kabil'de Taliban'ın kadınlann çalışmasına ilişkin katı kurallan uyannca çalışamayarak açlık çekmesi muhtemel 259

dul kadının istihdam edildiği, 36.000 aileye ekmek sağlayan bir fırın projesi yürütmekteydi.[8]

Bütün bunlar 11 Eylül'den sonra değişti. ABD hükümet yetkililerinden gelen kavgacı retorik birçok Afganlının kentleri terk etmesine ve zaten ağırlaşmış bulunan mülteci krizinin daha da artmasına neden oldu. Katolik vakfı Cafod'un müdürü Julian Filichowski'ye göre on binlerce yeni mülteci yaratan "askeri harekât tehdidi insanî şartları daha da kötüleştirdi". UNHCR'ın güncel hesaplamalarına göre ülke dışında 3,6 milyon Afganlı bulunurken, muhtemelen 1 milyon insan "ülke içinde yerlerinden oldu". Savaş tehdidiyle birlikte Taliban yardım kuruluşlarını çalışanların güvenliğinin artık garanti edilemeyeceği konusunda bilgilendirdi. Bu nedenle bütün yabancı yardım kuruluşları oradan çekildi ve yardım faaliyetleri bir anda durdu. Yalnızca güç kullanımı değil, güç kullanımı tehdidi bile, -özellikle böylesine ağır insanî sonuçlar doğurduğu zaman- uluslararası hukukun ihlali anlamına gelmektedir.

Birkaç hafta sonra yardım faaliyetleri yeniden başladı ve zaten birkaç hafta kaybetmiş olan yardım örgütleri kış gelmeden önce yeterince tedarik sağlama gibi dev bir görevle başa çıkma mücadelesine giriştiler. Bu faaliyetlerini tam hıza ulaştıramadan, bombalama başladı ve faaliyetler yeniden kesintiye uğradı. Örneğin WFP ülkeye giden bütün konvoyların askıya alındığını ilan etti ve Afganistan'daki 350 çalışanına evlerinde oturmalarını tavsiye etti. Her ne kadar ülkeye konvoy girişi ve dağıtım kısa sürede yeniden başladıysa da, haftalar boyu bu faaliyetler gerek duyulanın ancak çok azını karşılayabilmişti.

Önce savaş tehdidi sonra da savaşın kendisi yüzünden BM İnsanî İşler Koordinasyon Ofisi yardıma bağımlı Afganlıların sayısının 5,5 milyondan 7,5 milyona yükseleceğini hesaplıyordu. Aynı şekilde tehdit ve bombalama mevcut yardım dağıtımını haftalarca durdurdu ve yeniden başladığında ise dağıtım ancak gerekli düzeyin yarısına ulaştırılabildi. Böylece yardım faaliyetleri için gerekli şartları oluşturacağı varsayılan bombalama, günde en fazla 37.500 kişiyi besleyebilmek için (ki bu da

8. Netaid, Aşırı Yoksulluk Konusunda Online Eylem, http://app.neta id. org / WhatWorks/1.2.html?pillar id=4&proj id=99

dağıtımın mükemmel olmasına bağlıdır) milyonlarca insana sağlanan yardımların kesintiye uğramasına neden oldu. ABD silahlı kuvvetlerinin bütün stoku olan 2 milyon yiyecek paketi, yardıma ihtiyaç duyan insanların ancak dörtte birinin bir günlük ihtiyacına yetiyordu.

Verilen zarara, aşağılamayı da ilave etmek için, bombalama nedeniyle doktorlar ve diğer eğitimli kimseler Pakistan'a kaçarken, büyük çoğunluğu kendi dillerinde bile okuma yazma bilmeyen halka gönderilen yiyecek paketlerinde bulunan antibiyotiklerin prospektüsleri İngilizce idi.

İnsanî örgütler havadan atılan yiyecek yardımlarının yalnızca bir yalan ve saldın savaşının bir maskesi olduğunu, insanî duygulardan kaynaklanan bir şey olmadığını açıkça gördüler. Özel İngiliz kuruluşları, -titizlikle ılımlılığını koruyan örgütlerin işlev görebilmesi için mutlaka "apolitik" olması gerekir- havadan yardım paketi bırakılmasını içeren askeri faaliyetlerin yardım stratejisi olarak "hemen hemen yararsız" olduğunu belirtmektedirler. Oxfam'ın Müdürü Barbara Stocking, bütün yardımların BM aracılığıyla yönlendirilmesi gerektiğini ve "tarafsız ve askeri faaliyetlerden bağımsız olarak görülmesi gerektiğini" belirtmekte ve "karayoluyla gıda naklinin ucuz olduğunu ve sınanıp test edildiğini" eklemektedir.

Nobel ödüllü Sınır Tanımayan Doktorlar grubu daha da ileri giderek, havadan gıda paketi atılmasını "askeri propaganda" olarak nitelemiştir. Hemen hemen ilgili bütün kuruluşlar, Afganlıların kafasında insanî yardımla gelen bombalamayla bağlantılı olmanın kendi konumlarını kötüleştireceğinden kaygı duymaktadırlar. Sınır Tanımayan Doktorların Başkanı Jean-Hervé Bradol şunlan söylüyordu: "Biz ABD askeri harekâtının bir parçası olarak algılanmak istemiyoruz".

Hatta ABD yetkilileri bile kampanyayı insanî ve psikolojik operasyonların bileşimi olarak (askeri istihbarat dilinde isabetli olarak ifade edildiği şekliyle *psy-op*) tanımlamaktadırlar. Yetkililer Amerika'nın oraya yardım için geldiği fikrini yaratmanın Afganlıların yaşam şartlan üzerinde sağlanan herhangi bir somut etkiden daha önemli olduğunu ileri sürüyorlardı. Gerçekte, gıdanın bombalarla kanştınlması ikiyüzlülüğünden kaynaklanan dünya görüşüne göre; aslında bu harekât Amerikan halkına yönelik bir *psy-op* idi.

Afgan halkının felaketi hakkında daha az kaygı duyamayacak bir hükümetin insanî kaygılan ne kadar sinik amaçla kullandığı daha sonraki gelişmelerle daha da aşikâr hale geldi. Bombalama ve onun sonucu olarak yardımlann kesilmesi sonuçsuz birkaç hafta boyunca da devam edince, birçok yardım kuruluşu çalışanı ve BM yetkilisi arasında kışın bastıracağı ve birçok geçidi aşılamaz hale getirerek milyonlarca insana yardım ulaştırılmasını engelleyeceği korkusu duymaya başladılar. Her ne kadar bir miktar gıda yardımı ülkeye giriyorsa da, birçok kamyon sürücüsü sınırın geçerek ABD'nin bombalama riskini göze almayı reddetmektedir.

UNICEF, eğer çok hızlı bir şekilde bir şeyler yapılmazsa, kesintiler yüzünden, 100.000 çocuğun daha (zaten binde 257 olan 5 yaş altı çocuk ölümünden ayn ve onun üzerinde olarak) kışın öleceği tahmininde bulunuyordu. Ölebilecek yetişkinlerin sayısı hesaplanmamıştı, ancak bu sayının da oldukça yüksek olması kaçınılmazdı.

12 Ekim'de BM İnsan Haklan Komiseri Mary Robinson bombalamanın durdurulması ve böylece yardım malzemelerinin nakledilebilmesi çağrısında bulunarak şunları söyledi: "Bu çok acil bir durum. Bir askeri harekât sürerken gıda konvoylarını ülkeye sokmak çok güç... Milyonlarca, insan risk altında. Fırsatı kullanmadığımız için bu kış yüz binlerce, belki milyonlarca insanın açlıktan ölmesini seyredecek miyiz?"

Ertesi gün, muhtemelen siyasal baskılar nedeniyle, Robinson çağrısını geri aldı. Ancak kısa süre sonra, 17 Ekim'de BM Gıdadan Yararlanma Hakkı Özel Raportörü Jean Ziegler; Oxfam International, Christian Aid, Action Aid ve Islamic Relief dahil bir grup özel yardım kuruluşunun ortak beyanında bu çağrı tekrarlandı. Bu açıklamada kuruluşlar Afganistan'daki BM gıda stoklarının yalnızca iki haftalık kaldığını (9.000 ton) ve en az iki milyon insanın kışı geçirmek için yeterli gıdaya sahip olmadığını -ve bunlardan 500.000'inin ulaşım bağlantısının kısa süre içinde kar yüzünden kesileceğini- bildirdiler.

ABD hükümeti bu kaygılan görmezden geldi. Bazı İslam ülkeleri benzer çağnlar yapmaya ve 15 Kasım'da başlayan Ramazan ayı boyunca bombalamaya devam edilmemesi gerektiği uyarısında bulunmaya başladığında, herkes -özellikle Amerika'nın en vazgeçilmez müttefiki Pakistan Devlet Başkanı Pervez Müşerref'in bile buna uyduğu nazara alındığında-

ABD hükümetinin bunlan dikkate almasını bekliyordu. Halbuki bütün hükümet açıklamalannda bombalamanın kesintisiz süreceği belirtildi.

ABD politikasının hayatî, insanî sorunlar konusundaki ilgisizliği açıkça görüldü, ama şimdi çok daha netameli bir şeylerin işareti görülmektedir. Bombalarla karışık gıda paketleri atmak Amerika'nın yardım sorununu siyasallaştırmaya çalıştığı tek yol değildir. Devlet Bakan Yardımcısı Richard Armitage "gıda dağıtımı planlannın, gıdalann Taliban'ın eline geçmesine izin vermeyecek tarzda" yapılması gerektiğini önceden açıkça belirtmişti.[9]

Silahlı kişilerden oluşan Taliban'ın kendilerinin -ülkede yiyecek bulunduğu sürece- insanî yardıma gereksinim duyması pek mümkün olmadığından, gerçek hedefin; yardımı Taliban kontrolündeki bölgelerden uzak tutarken, Taliban'ın kontrolü altında olmayan bölgelere ulaştırmak, böylece bu bölgede yaşayanlan Taliban'a karşı çıkmak ya da oradan aynlmak için teşvik etmek olduğunu düşünmek mantıksız olmayacaktır. Gerçekten de Armitage'nin değerlendirmelerinin nasıl uygulamaya konulacağı sorulduğunda, Devlet Bakanlığı Sözcüsü Richard Boucher "gıdanın mülteci kamplannda ve Taliban tarafından kontrol edilmeyen bölgelerde dağıtılabileceği önerildi"yanıtını veriyordu.[10]

Elbette insanî yardımın ilk prensibi tarafsız olması, herhangi bir siyasal gündem düşünülmeksizin ihtiyaca dayalı olarak yapılmasıdır. Aslında siyasal gerekçelere dayalı olarak yardımlara müdahale etmek uluslararası hukuku ihlal etmektir. Ne yazık ki, Amerikan hükümeti bunu defalarca yapmıştır.

Körfez Savaşı öncesi Irak'a uygulanan yaptınmlarda, sivil halkın yaşam gereksinimi olan gıda ambargo dışı bırakılmıştı. Bu halde bile, ABD'nin deniz yoluyla uyguladığı ambargo ve kara yoluna uyguladığı yasaklar o kadar ağırdı ki, Ağustos 1990 ile Nisan 1991 arasında Irak'ın yalnızca bir günlük gereksinimi olan 10.000 ton buğdayın ülkeye girmesine izin verildi.[11] Bulgaristan'dan çocuk maması gönderilmesi

9. *New York Times*, 28 Eylül 2001.
10. A.g.e.
11. Geoff Simons, *The Scourging of Iraq: Sanctions, Law, and Natural Justice*, (New York: St.Martin's Pres, 1996).

önerisi, yetişkinlerin de yiyebileceği gerekçesiyle ABD tarafından reddedildi.[12]

Nikaragua'da Amerika öncülüğündeki kontra savaşının açıkça itiraf edilen hedeflerinden birisi; gıda tedarikini durdurmak ve insanlara açlıkla Sandinista Gerillalarını reddetme arasında tercih hakkı vermekti. Bu savaşta aynca ABD hükümetinin kontralara silah ulaştırmak için Kızıl Haç işaretli uçaklar kullanarak uluslararası toplumun kınamasına hedef olduğu bilinmektedir.

Bombalamanın başlamasıyla Taliban'ın toplu olarak çekilmesi arasındaki yalnızca beş haftalık sürede, Amerika siyasal baskı aracı olarak seçici biçimde açlık ve ıstırabı kullanma girişiminde bulunduğunu gösteren bazı faaliyetler gerçekleştirmiştir.

Kabil'de ilk kez bir Kızıl Haç depo kompleksi hassas bombalarla bombalandığında, bunun bir hata olduğu savunması geniş ölçüde kabul gördü. Ancak birkaç gün sonra, Kızıl Haç sözcüsünün büyük bir kızıl haç işaretiyle işaretlendiği ve önceden yerinin yasaklanan hedefler arasında yer alması için Amerika'ya bildirildiğini belirtmesine rağmen, aynı kompleks bir kez daha vuruldu. Her ne kadar yaygın olarak bunun açıklanması çok güç bir başka hata olduğuna ilişkin haberler yapılmışsa da, MSNBC'de (31 Ekim) şöyle bir haber yer aldı: bir "üst düzey ABD askeri yetkilisi NBC News'e Kızıl Haç depolarının kazaen vurulmadığını, bunların Taliban birliklerinin burada depolanan gıdayı komuta etmeleri nedeniyle vurulduğunu söyledi." Askeri analist William Arkin bu raporu değerlendirirken, -her ne kadar diğer haber kanallan bombalamanın bir hata olduğunu söylemeye devam etseler de- "üst düzey" askeri kaynakların kendisine "Kızıl Haç tesisinin bombalanmasının kasıtlı ve haklı olduğunu" söylediklerini bildiriyordu.[13]

Bu olayda Taliban birlikleri özürlü aile reislerinin yönetimindeki 55.000 aileyi beslemek için kullanılmakta olan bu depodan gıda

12. A.g.e., s.115.
13. *Washington Post.com*, Dot.Mill column, William Arkin, 4 Kasım 2001.

almadıkları ortaya çıktı. Bir başka olayda Kandahar'daki Kızıl Haç dispanseri vurularak, uluslararası Kızıl Haç Komitesi (ICRC) tesislerine yapılan saldın sayısı üçe çıktı.

24 Ekim'deki Pentagon brifinginde bu siyasallaşma, Genel Kurmay Başkanlığı Operasyon Direktör Yardımcısı Tuğamiral John Stufflebeem'in isimsiz "kaynakların" Taliban'ın gıdaları zehirleyebileceği ve bundan Amerika'yı suçlayabileceğine ilişkin haberler geldiğini iddia etmesiyle zirveye tırmandı. Tuğamiral konuşmasına yardım alan Afganlıları "Eğer Taliban kontrolünden geliyorsa, dikkatli olmaları gerektiği" konusunda uyararak devam etti.

Bu oldukça önemli bir iddiaydı. Herhangi bir kişi ya da grubun kendi halkını zehirlemesi anlamsızdı. Aslında Taliban'ın bu tür bir plan yaptığını düşünmek için hiçbir neden yoktu ve nitekim böyle bir şey planlamadıkları ortaya çıktı. Brifingden kısa süre sonra Dünya Gıda Programı yetkilileri bu suçlama karşısında "şaşırdıklarını" ifade ettiler. Bir yetkili "eğer bizim götürdüğümüz gıdadan söz ediyorlarsa, Taliban'ın müdahale ettiği bir tek örnek bile bilmiyoruz. Çalındığı doğrudur, ancak müdahale edilmemektedir". Bu iddia Pentagon'un 'bir tepki kontrolü' amacıyla yaydığı bir yanlış bilgilendirme ürünüydü, daha sonra saçmalığı ve inanılmazlığı son derece açık olduğu için terk edildi.

ABD hükümetinin savaş zamanlarında yanlış bilgi yayma uygulaması kamuoyu tarafından artık çok iyi bilinmektedir. Irak ve Kosova'daki örneklerini daha sonraki bölümlerde ele alacağız. Terörizme karşı savaşta da, yine yanlış bilgilendirme ortaya çıktı. Hükümet, hava korsanlarının Air Force One'ı (Amerikan Başkanının uçağı) hedef aldığına ilişkin ilk haberlerin sahte olduğunu itiraf etmeye zorlandı. Her ne kadar bu dolaylı iddialardan sonuç çıkarmak çok güç ise de, bunlar en azından Amerika'nın bu tavrının açık göstergeleridir ve aynı zamanda ABD'nin geçmişteki politikasına uygundur.

Kuzeyde 10 Kasım'da Mezar-ı Şerîf'in kaybıyla başlayıp, 13 Kasım'da Kabil'den çekilmeleriyle ve kısa sürede Kandahar etrafındaki dar bir bölgede sıkışmasıyla sonuçlanan Taliban yenilgisi, gıdanın bir siyasal silah olarak ciddi biçimde kullanımı planlarını büyük

ölçüde önledi. ABD hükümetinin artık Kuzey İttifakının kontrolündeki bölgelerde Afganlıların beslenmesini önlemekle kazanacak hiçbir şeyi yoktu. Ayrıca kısa sürede, şartlardan doğan sorumluluğu paylaşmasına karşın, onların beslenmesine yardım etmesi konusunda herhangi bir özel çıkar sağlayamayacağı ortaya çıktı.

Daha önceleri ABD hükümeti insanî şartlan ele almanın en iyi yolunun Taliban'ı iktidardan uzaklaştırmak olduğunu, çünkü yardım programının önündeki başlıca engelin onlar olduğunu iddia ederek, bombalamanın durdurulması çağnlarını reddetmişti. Taliban'ın insanî yardımlara bazı yönlerden müdahale ettiği kuşkusuz doğru idi. Aynca Taliban liderliğinin önleyeceğini vaat etmesine karşın, sayısız hırsızlık haberleri geliyordu. Dünya Gıda Programı bombalamanın başlamasından birkaç gün sonra Afganistan'a konvoylarını sokmaya başladığında, bazı Taliban görevlileri onlardan gümrük vergisi almaya kalktı. Bu yalnızca iğrenç bir uygulama olmakla kalmayıp, aynı zamanda uluslararası hukukun ihlali idi. Hatta krizden önce bile, Taliban sıklıkla yardım kuruluşlarının, özellikle kadın çalışanların faaliyetlerini güçleştiriyordu. Ancak bunu temel sorun olarak sunmanın çok başka nedenleri vardı. Normalde polemiğe girmekten kaçınan Christian Aid sözcüleri şunları söylüyordu; "Taliban'ın sistematik olarak yardım konvoylarını soydukları iddiası gülünçtür. 11 Eylül'den bu yana insanî yardım çalışmalarını kesintiye uğratan tek şey askeri harekâtın kendisidir. Dört ya da beş yıldır Taliban'la başarıyla çalışıyoruz. Her ne kadar işleri kolaylaştırmasalar da, işimizi yapıyoruz".[14]

Taliban çekildiğinde, kısa bir zafer sarhoşluğu yaşandı. Bombalamanın durdurulması çağrısı yapanlara yönelik kısa bir "size böyle olacağını söyledim" dönemi yaşandı ve daha sonra insanî yardım konusu büyük ölçüde unutuldu. Elbette hükümet bu kadar çabuk bir geri çekilme beklemiyordu. harekâtın başlamasından önce bu savaşın muhtemelen aylarca süreceği açıklanmıştı. Böylece 7,5 milyon Afganlı sivilin yaşamlarıyla tamamen bilinçsiz bir tarzda oynandığı anlaşılmaktadır.

14. *Independent*, Londra, 9 Aralık 2001.

Ancak daha da kötüsü geri çekilmeden sonraki haftalarda, bombalamanın durdurulmasını isteyenlerin haklı olduğu ortaya çıktı. İnsanî kriz derinleştikçe, ABD hükümeti varlıklarını tehlikeye attığı insanlar için hiçbir kaygı duymadığını bir kez daha gösterdi. Christian Aid sözcüsü John Davison'un 21 Kasım'da durumu şöyle özetlemiştir;

> "Kuzey İttifakının başarısından bu yana hatalı bir rahatlama ve zafer duygusu görülmektedir. Buradaki ironik gerçek; bizim Afganistan'a gıda ulaştırma ya da dağıtma yeteneğimizin bombalama esnasında olduğundan daha iyi olmadığıdır. Pakistan üzerinden gelen güçlükle kurduğumuz ana rotalar vardı ve son zamanlarda bu yollardan hemen hemen hiçbir şey girmemektedir. Dün yalnızca tek konvoyun girdiğini sanıyorum. Cephe ileri ya da geriye hareket ettikçe, devam eden iç kavgalar yüzünden ülke şimdi daha istikrarsız hale gelmiştir. Bu durum insanî yardım çabalarını engellemektedir. Kısa süre içinde kamyonların karda saplanıp kalma korkusu yüzünden yola çıkmayacağı bir noktaya geleceğiz. Bu kuraklığın üçüncü yılı ve geçen iki yılda yardım kuruluşlan tedariklerini kıştan önce depolayarak kışa hazırlanmışlardı. Bu bizim normal programımızdır ve bunu daha önce iki kez uyguladık. Bu nedenle yapmakta olduğumuz işleri şimdiye kadar bitirmiş olmamız gerektiğini biliyoruz. Halbuki çalışmalar henüz başlatılabildi. Taliban'ın gücünü büyük ölçüde kaybetmiş olmasından elbette herkes memnun, ancak son zamanlardaki gelişmeler bombalamanın durdurulmasının hayat kurtarıcı önemini gösterdi ve bizimle birlikte altı diğer büyük uluslararası yardım kuruluşu bunun için çağrı yapmıştı. Bizim çağrımız dikkate alınmadı ve şimdi bu krizle karşı karşıyayız. Çalışmalarımızın büyük kısmını yürüttüğümüz Batıda ve Orta Yaylalarda, nüfusun yüzde 80'i çok kötü durumdadır. Alanda çalışan mensuplarımız gıda stokunun çok az olduğunu ve insanların çaresizlik içinde oradan kaçmaya çalıştığını, ancak hiçbir ulaşım vasıtasına sahip olmadıklarını bildirmektedirler. Bunun anlamı yüzbinlerce insanın açlıkla karşı karşıya olduklandır. Dün bir uluslararası konferansta Afganistan'ın yeniden yapılandırılması tartışıldı. Bunun için öncelikle Afganlılann yaşamlarını kurtarmalıyız."

Taliban'ın tek erdemi ve insanların desteğini almasının temel nedeni, yönettikleri bölgeye düzen getirmeleri idi. Buna karşın sözüm ona Kuzey

İttifakı hepsi de sayısız ittifaklar yapmış ve bozmuş, sıklıkla eski müttefiklerine karşı eski düşmanlarının safında savaşan sonra yine taraf değiştiren bir grup aşiret reisinden oluşmaktadır. Özbek General Abdül Raşid Dostum gibi bir çoğu hem yozlaşmış hem de zalimdir. Taliban öncesi, 1992'den 1996'ya kadar mücahidin gruplarının egemen olduğu dönemde ülke benzersiz bir kaos içindeydi. Yalnızca Kabil'de 50.000 sivilin öldürüldüğü tahmin edilmektedir. Ayrıca bütün ülke harabe haline gelmişti.

Her ne kadar Taliban yardımlara müdahale etse de, üst düzeyden gelen bir tür kontrol altındaydı. Taliban'dan sonra haydutlukta ciddi bir artışla birlikte, Kuzey İttifakının kontrolünün en güçlü olduğu kuzeye giden gıda yardımı düzeyi savaş esnasında, -Taliban'ın geri çekilmeye başlamasından önce- yarıya düştü.[15]

Birçok yardım kuruluşu barış gücü birliklerinden gıda nakli ve dağıtımının güvenliğinin sağlanmasında yardım istediler. Amerika bu tür planları, hatta en yakın müttefiki İngiltere'nin 6000 barış gücü askeri gönderme planını bile kabul etmeyerek, sürekli veto etti. İngiliz İşçi Partisi Kabinesinin uluslararası kalkınma bakanı Clare Short, Amerika'yı Afganistan'daki yardım çabalarını yeterince ciddiye almamakla suçladı.[16] Yalnızca 5 Aralık'a gelindiğinde Amerika prensip olarak bir barış gücü kurulmasını kabul etti. Ama bu gücün kurulmasının önüne o kadar engeller koydu ki, Aralık ayı ortalarında bile henüz arazide hiçbir barış gücü askeri yoktu.[17]

Bu arada Rumsfeld, bin Ladin'e yönelik süregelen insan avı konusunda şunları söylüyordu: "Afganistan ve başka yerlerdeki bu harekât esnasında daha fazla kayıplar olacaktır. Askerlerimiz esir düşebilir ya da öldürülebilir". Buradan çıkarılacak sonuç bin Ladin'in yakalanmasının Amerikalı askerlerin hayatının riske atılmasına değecek bir hedef olduğu, ancak ABD bombalaması nedeniyle yerlerinden edilen ve ölüm

15. *NewYork Times*, 30 Kasım 2001.
16. *Financial Times*, 21 Kasım 2001.
17. *Collateral Damage Made Real*, Deborah James, Alternet, http://www.alternet.org/story.html?StoryID=12077.

tehlikesine maruz kalan Afganlılann beslenmesine yardım etmenin buna değmediği idi.

ABD müttefiki Özbekistan, Afganistan'ı Amu Darya Nehri'nin ötesine bağlayan Dostluk Köprüsünü tuttu ve bu bölgeye yoğunlaşmış bulunan yardım konvoylanna ağır şekilde müdahale etti. Bush yönetimi bu sorunu ele almada oldukça yavaş davranıyordu. Bunun sonucu olarak köprü Aralık ayına kadar kapalı kaldı. Bu durum kuzeydeki, özellikle Mezar-ı Şerif'in etrafındaki derme çatma çadırlarda tamamen yardıma bağımlı olarak yaşayan 150.000 mülteciye yönelik yardım faaliyetlerini zora soktu.[18]

Kandahar civanna yapılan çok ağır ABD bombardımanı kenti harabeye çevirerek, 800.000 kişilik nüfusun yüzde 80'inin şehirden kaçmasına neden oldu.[19] 11 Aralık itibariyle, üç haftayı aşkın bir süredir kente giren hiçbir gıda ya da tıbbî yardım konvoyu yoktu.[20] 6 Aralık'ta, Sınır Tanımayan Doktorlar örgütü, Tora Bora mağaralar kompleksine yakınlığı nedeniyle ağır şekilde bombalanan Celalabad'dan çıkmaya zorlandı. Misyonun başı olan Georges Dutreix'e göre; "sivillerin öldürülmesinden sonra (Celalabad'daki) insanlann duygulan biraz değişti... zaten durumu daha tehlikeli hale getirmek için çok fazla sayıda insana ihtiyacınız yok. Orada zaten Batı karşıtı olan bir miktar insan vardı ve bu gibi durumlarda insanlar çok saldırgan olabiliyorlar".[21]

Hiçbir yardımın ulaşmadığı yaklaşık iki aylık süre birçok etki yaptı. Her ne kadar Dünya Gıda Programı risk altındaki nüfusun asgari ihtiyaçlannı karşılayacak kadar gıda temin etsede, başlangıçta ağır açlık tehdidi altındaki en azından 1,5 milyon insana gıda ulaştıramıyordu.[22] *Independent* (13 Aralık); "*Médécins sans Frontières*'ten bir sözcünün Afganistan'a şimdi 11 Eylül öncesinden daha az yardım ulaştığını söylediği"ni nakletmektedir.

18. *Guardian*, Londra, 10 Aralık 2001.
19. *Toronto Star*, 4 Aralık 2001.
20. BBC, 11 Aralık 2001. http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/south_asia / newsid_1703000/1703770.stm
21. *Reuters*, 6 Aralık 2001.
22. *Reuters*, 12 Aralık 2001.

Aralık ayında 6 milyon insanı iki ay süreyle beslemeye yetecek 116.000 ton gıda Afganistan'a ulaştırıldı. Bu çalışma, geniş ölçekli bombardıman biter bitmez yardım faaliyetlerini mümkün olan en üst düzeye çıkaran Dünya Gıda Programı ve diğer örgütlerin kahramanca çabalarıyla gerçekleştirildi. Bu miktarda gıdanın girişiyle Dünya Gıda Programı kitlesel kıtlık tehlikesinin bittiğini ilan etti. Ancak *Save the Children* gibi diğer örgütler tehlikenin yalnızca birkaç ay ötelendiğini ve tekrar ortaya çıkmasını önlemenin yardım akışının istikrarlı bir şekilde sürdürülmesine bağlı olduğunu belirtmektedirler. Aynı zamanda sorun brüt tonaj bağlamında geçici olarak çözülmüştü ancak sayısız dağıtım sorunu yardım örgütlerini Ocak ayının sonuna kadar uğraştırmaya devam etti.

Bazı bölgeler uzaklıkları nedeniyle tehlike içindeydi. Çünkü uzaklıkları onlann yardımlarını kış geçmeden önce almalarını gerektiriyor, aksi halde birçok yol kardan kapanıp geçit vermiyordu. Örneğin Ocak ayı başlarında Abdullah Gan dağlık bölgesindeki 50.000 köylünün çoğunlukla buğday ekmeği yiyerek yaşadığı, çünkü en yakın depodan yardım malzemesi taşımanın neredeyse imkânsız olduğuna ilişkin haberler geliyordu.[23] Aynca Ocak ayı başlarında, nüfusu 11 Eylül öncesinde 30.000 iken şimdi 350.000'in üzerinde olan Herat yakınlarındaki Maşlah ("mezbaha" anlamına gelmektedir) mülteci kampı çok kritik şartlar altındaydı. Çünkü yardım ağı yeni gelenlerin akımıyla başa çıkamıyordu. Her gün bannaksızlık ve açlık yüzünden 100 kişinin öldüğü hesaplanmaktaydı.[24]

Yardım malzemelerinin suistimali ve zimmete geçirilmesi, aynı zamanda yardım malzemeleri haydutluğu ve hırsızlığındaki dikkat çekici artış, kentlerde gıda dağıtımını tehlikeye düşürdü. İnsanlar yardımın geldiğini görüyorlar, ancak dağıtım noktalarına gittikleri zaman hiç yardım malzemesi bulamıyorlardı.

---

23. BBC, 9 Ocak 2002. http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/ south_asia/ newsid_1750000/1750645.stm
24. *The Guardian*, 3 Ocak 2002; "Refugees left in the cold at 'slauhterhouse' camp". http://www.guardian.co.uk//Archive/Article/o,4273, 328292,00.html

Aynca Gıda ve Tanın Örgütü tarımda kriz aylan uyarısı yapıyordu. Çünkü bombalama tam olarak güz ekim döneminde gerçekleştiğinden, birçok çiftçi ekimi tamamlayamamıştı. Bu durum ilkbaharda meydana gelebilecek potansiyel bir kıtlığa işaret ediyordu. Eğer insanî yardım faaliyetleri şimdiki hızını korursa, en kötü olasılıktan kaçınılabilir, ancak hiç kuşkusuz bombalamanın üretim üzerindeki etkisi daha uzun süre sürecektir.

Genel olarak Amerikan bombardımanı büyük bir insanî başarı sağlayarak, Taliban'ın yok edilmesinden sonra çok daha büyük bir yardım akışına imkân sağladı. Gerçek şu ki; Amerika, Talibanın iktidarda olduğu dönemde mevcut insanî krizi büyük ölçüde ağırlaştıracak politikalar izlerken, Taliban terk ettikten sonra büyük miktarlarda yardımın girmesine izin verdi. Eylül ortasından Kasım ortasına kadar olan kritik dönemde yardım girmesinin önündeki en büyük engel Taliban değil, Amerika Birleşik Devletleriydi. Ve bu dönemden sonra yeterince yardım girmesinde sağlanan başarı, Amerika'nın yardım faaliyetlerine özel öncelik vermesine değil, uluslararası yardım örgütlerinin faaliyetlerini hızlandırmasına bağlı idi.

Neşter Operasyonlar

ABD'nin saldın planının insanî görünüşlü bir diğer maddesi; "akıllı" bombalar kullanarak "Neşter Operasyonlar" yapılması idi. Bu iddia ABC'den Peter Jennings'in 7 Ekim'de ilk kez bir askeri uzmanla hassas silahlar hakkındaki söyleşisi esnasında, bu iddiaların doğruluğuna ilişkin sorularıyla ortaya atıldı ve çürütüldü.

Hâlâ bu sorunun merkezî noktası tam olarak anlaşılmamıştır: en azından ABD bombalama kampanyasıyla ilgili olarak neşter operasyonlar diye bir şey yoktur. Örneğin Körfez Savaşı'nda hedefleri noktasal hassasiyetle vuran akıllı bombaların video görüntüleriyle büyülenirken (içlerinde hiç insan olmayan ya da öyle görünen hedeflerle), gerçekte atılan bombaların yalnızca yüzde 7,4'ü akıllı ve geriye kalan yüzde 93'e yakını geleneksel "aptal" öldürücü bombalardı. Bu akıllı bombalardan yansı hedeflerini şaşırdı. Genel hedef şaşırma oranı

yüzde 70 idi. Sırbistan'a karşı yapılan savaşta kullanılan bombaların yüzde 29'u akıllı idi.

O zamandan bu yana teknoloji muazzam derecede gelişti. Ancak bu son savaşta bile hassas silahların hedeflerini yüzde 70-80 oranında doğru vurdukları, yüzde 20-30 oranında hedeflerini şaşırdıklarına ilişkin iddialar ortaya atıldı. Ve başlangıçtan itibaren hassas olmayan silahlar kullanıldı. Aralık ayına gelindiğinde Pentagon'a göre Afganistan'a o tarihe kadar atılan 12.000 bombanın yüzde 60'ı hassas güdümlü idi.[25]

Daha da önemlisi; yalnızca askeri hedeflerin seçildiğine dair retorik bolluğuna karşın, Amerika kasıtlı olarak, sivil hedeflere saldırma konusunda oldukça eskiye dayanan bir sicile sahiptir. Körfez Savaşı'nda Irak'ın elektrik enerji üretimi ve su antma tesisleri hedef alındı ve neredeyse tamamı imha edildi. NATO'nun Sırbistan'daki savaşında da sivil altyapı büyük ölçüde tahrip edildi.

Bu savaşta da doğası itibariyle hedef aynımı yapmayan, askeri hedeflere yöneltilen silahların kazaen hedef şaşırması sonucu siviller öldürüldü. Bazı olaylarda da bu ölümler kasıtlı olarak sivil hedeflere yöneltilen saldınlar sonucunda gerçekleşti. Bombalama kampanyası son zamanlarda ABD müdahalelerinde görülen tipik usulde gerçekleşti. Çok dar bir odakla başlayan, çoğunlukla hassas silahlarla hava savunma ve "komuta-kontrol" merkezlerini hedef alan, zamanla hassas silahlarla, güdümsüz bombalann ve salkım bombalan gibi bombaların çok geniş hedeflere karışık olarak yöneltilmesiyle genişleyen bir bombalama harekâtı görüldü. Önceden belirlenen az sayıdaki hedef imha edildiğinde, ülke "ölüm kutulan"na ayrıldı (daha sonra bu bölgeler "hedef kuşaklar" olarak adlandınldı).

Başlangıçtan itibaren sivillerin yaşadıkları bölgelerin ortasında bulunan hedeflerlere saldınldı. Örneğin ilk gün Kabil'in aşağı kesimindeki Savunma Bakanlığı binaları vuruldu. Hassas bombaların yüzde 20-30 hedef şaşırma oranı dikkate alındığında "tali zararlar"ın meydana geleceği kesindi. Birçok hedef aynca uzaydan elde edilen gözetleme bilgisine

25. Pentagon Sözcüsü Victoria Clarke, basın açıklaması, 10 Aralık 2001.

dayalı olarak, ayrıntılı arazi bilgisine sahip olmaksızın seçilmişti, bu nedenle listedeki "askeri" hedeflerdeki sivillerin sayısı belirsizdi.

Ve gerçekten de ilk günlerden itibaren kayıp haberleri gelmeye başladı. 8 Ekim'de diğer personel tahliye edildikten sonra Kabil halkına hizmet etmek için kalan dört BM mayın temizleme uzmanı bir akıllı bombanın hedef şaşırmasıyla öldü. Dünya Ticaret Merkezi'ne giren itfaiyecileri haklı olarak kahramanlıkları nedeniyle alkışlayan birçok haber yapılırken, bu talihsiz tali zarar kurbanlarını kahraman olarak alkışlayan hiçbir haber çıkmadı.

Kısa süre sonra güneydoğu Afganistan'da Celalabad yakınlarındaki Karam (Korum) köyü ard arda gelen saldırılarla vuruldu. Bu saldırılarda çeşitli iddialara göre 100 ila 200 kişi öldü. Köyü ziyaret eden gazeteciler en az 18 yeni yapılmış mezar buldular, ancak daha fazla sayıda kayıp olup olmadığını teyit edemediler (kendilerine mezarlarda birden fazla ceset bulunduğu söylendi). Kayıplar hakkında sıkıştırıldığında, Rumsfeld köydeki ölümlerin ikincil patlamalar yüzünden olduğunu, ilk saldırının köyün yakınlarındaki bir mağara kompleksine depolanmış cephanelere yapıldığını ileri sürerek, şunları söyledi: "Diyorum ki, şu gerçekle yüzleşelim; eğer bunu yapmak için çok ciddi maksatlarınız yoksa bu tür sürekli tali patlamalara neden olacak birçok silahı ve mühimmatı bu kadar çok para harcayarak bu kadar derin çukur kazarak depolamazsınız. Ve etraftaki insanların bu faaliyetlerle bağlantılı olduğu açıktır".[26] Sözkonusu köylülerin faaliyetleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmamasına rağmen, hiçbirinin sivil olmadığına ilişkin karar çok şaşırtıcıydı, ancak bu düşünce geçmişteki ABD askeri doktrininin bir yansımasıydı:Vietnam'daki ateş serbest bölgeler ve Körfez Savaşı'nda 800.000 kişinin yaşadığı Basra'nın "özünde bir askeri hedef" olarak ilan edilmesi.

22 Ekim'de Şovkar-Karez köyüne saldırıldı. İlk olarak bomba atan uçaklar dalgası geldi ve sonra köylüler bombalardan kurtulmak için evlerinden dışarı fırlarken, makinalı tüfek atışıyla tekrar tekrar tarandılar. Hepsi saldırının bir saat sürdüğünü söylediler. *Human*

26. Savunma Bakanlığı brifingi, 15 Ekim 2001.

Rights Watch çalışanları Pakistan'ın Kuetta kentinde hastanede bulunan yaralılardan bir çoğuyla görüştüler ve bu saldırıda 25 ila 35 kişinin öldürüldüğünü ileri sürdüler. Yabancı medya haberlerinde ölü sayısının 93'e kadar çıktığı bildirildi.[27] Bütün tanıklar bölgede herhangi bir Taliban ya da el-Kaide hedefinin bulunduğu iddiasını reddettiler. *Human Rights Watch* buna ilave olarak şunları bildiriyordu: "Neredeyse bütün diğer olaylarda... saldırının hedefi olabilecek yakınlarda bulunan Taliban ya da el-Kaide askeri pozisyonlarının bulunduğunu söyleyen tanıklar bulunuyordu".[28] "Kimliği belirsiz Pentagon yetkilileri"nin yanıtı; Şovkar-Karez'in "tamamen meşru bir hedef olduğu" çünkü buranın halkının Taliban ve el-Kaide sempatizanı olduğu yönündeydi. Bir yetkili; "Bu insanlar, biz onların ölmesini istediğimiz için öldüler" diyordu.[29]

Benzer hedefler arasında Kabil'in kuzeyinde seyahat eden, 35 kişinin ölümüne neden olan bir yolcu otobüsü; Herat'ta 100 yataklı bir askeri hastane, 10 kişinin öldüğü Kandahar'daki bir Kızıl Haç dispanseri ve daha önce sözü edilen Kızıl Haç depoları bulunuyordu.

Bombalamanın başlamasından itibaren birkaç gün içinde, Amerika salkım bombaları atmaya başladı. Bu bombalar, Anti-personel, anti-tank ve yangın çıkarıcı kapasitesinden dolayı "Kombine etkili mühimmat" olarak bilinen bir CBU-87 salkım bombası, 202 küçük mühimmat ya da "bombacık" içerir. Bunlar kabaca 50'ye 100 metrelik bir alana (bir futbol sahasının biraz büyüğü genişliğinde alana) yayılır. Küçük bombalar zemine yakın yerde patlayarak alanı patlayıcılar ve aşırı hızla uçan küçük çelik parçaları ile doldurur. Her ne kadar bu etkili parçacıklar hafif zırhlara bile nüfuz edebilseler de, tasarım itibariyle insanlar gibi yumuşak hedeflere yöneliktirler.

Yapıları itibariyle, salkım bombalarının hassas olarak hedeflere yöneltilmesi aşırı derecede güçtür. Bu durum bu bombaların çok fazla

27. Marc W. Herold, "A Dossier on Civilian Victims of United States'Aerial Bombing of Afghanistan: A Comprehensive Accounting", yayınlanmak üzere.
28. *Human Rights Watch basın bülteni*, 30 Ekim 2001.
29. *Toronto Globe & Mail*, 3 Kasım 2001.

sivil kayıplara neden olması olasılığını artırmaktadır (savaş kurallanna göre, sivil kayıplara ancak, askeri amacın başanlmasıyla "orantılı" ve "tali zarar" olduklan sürece izin verilmektedir). Konuyu daha da karmaşık hale getiren, atılan küçük bombalann kabaca yüzde 7'sinin (CBU-87'de) çarpışma anında patlamamasıdır (bu oran yumuşak topraklarda yüzde 30'a kadar yükselebilmektedir).

Bu durum gerçekleştiğinde bu bombalar süper kara mayınlan işlevi görmekte, patlamak için bir masumun gelerek dokunmasını beklemekte, potansiyel olarak 50 metre mesafeye kadar insanlan öldürebilmektedir. Tarihte salkım bombalarının en fazla kullanıldığı savaş olan Körfez Savaşı'nda, Irak ve Kuveyt kumlarında 1,2 milyon adet patlamamış bomba kaldı. O zamandan bu yana bu bombalarla 1600'den fazla Iraklı ve Kuveytli sivil öldü ve 2500'ü de yaralandı.[30] Kosova'daki patlamamış bombalar savaşı izleyen yıl içinde 50'den fazla insanın ölümüne neden oldu.

Salkım bombalan, 142 ülkenin imzaladığı (Amerika bunlar arasında yer almamaktadır) 1997 Mayın Yasağı Anlaşması kapsamında değildir. Ancak özünde aynın yapmayan etkisi bakımından kara mayınlarına denktirler, yalnızca bireysel küçük bombalar tipik kara mayınından çok daha tehlikelidir. Salkım bombalarının, hem savaş esnasında hem de savaştan sonraki, aynın yapmayan yapısı nedeniyle Human Rights Watch ve diğer grupların bunların da kullanımının yasaklanması çağrısı yaptılar.

6 Aralık itibariyle, Afganistan'a tonlarca CBU-87 salkım bombası atıldı. Yüzde 7 başarısızlık oranına sahip olduğunu varsayarsak, kabaca 8500 patlamamış bomba ülkenin her yerine saçılmış halde yatmaktadır.[31] Hem temas ettiğinde patlayanlar hem de zamanında patlamayan salkım bombalan tarafından ölen sivillere ilişkin olarak, Şakar Kala köyündeki dokuz kayıp dahil, sayısız rapor bulunmaktadır.

Bütün bunlardan daha önemlisi; Amerika tarafından kullanılan salkım bombalan atılan süslü gıda paketlerine çok benzeyen bir renk olan

30. *Human Rights Watch*, salkım bombaları hakkında bilgi, Ekim 2001.
31. Herold.

parlak san renktedir. Bu, durumu daha da kötüleştirmektedir. Çünkü parlak renkler özellikle çocuklara çekici gelmektedir. Ayrıca Afganlılara sürekli olarak gıda ya da ilaç için parlak san renkli paketleri aramaları söylendiğinden, sorun daha da katmerli hale gelmektedir. Buna dikkat çekildiğinde, Amerika Dari ve Peştu dillerindeki (Afganistan'daki en yaygın iki dil) şu propaganda yayınlarını kesmek zorunda kaldı: "Dikkat! Afgan Halkı! İşitmiş olduğunuz gibi Ortak Uluslar sarı İnsanî Günlük Gıda paketleri atmaktadırlar. Paketler küp şekillidir ve plastikle ambalajlanmıştır. Tamamen iyi, besleyici, helal yiyecekle doludur. Yiyecek attığımız yerlerin çok uzağına salkım bombaları atıyoruz. Her ne kadar pek mümkün değilse de, bütün bombalar atıldığında patlamayabilir. Bu bombalar sarı renkli ve kavanoz şekillidir..." Mayın tarlalarına düşen gıda paketleri nedeniyle ölenlere ilave olarak, bombaları gıda paketiyle karıştırdıkları için ölenler de mevcuttur.

31 Ekim'de Pentagon B-52S'lerin askeri birlik yoğunlaşması olan yerlere örtü bombalaması (carpet-bombing) yaptıklarını ilan etti. Halbuki "derin nüfuzlu" bombalar bıraktıklarını söylemek istiyorlardı. Bu teknik kendilerini savunamayan askeri birliklere karşı uygulanan bir teknik olup, Sırbistan'da yüzlerce ya da binlerce insanı, Irak'ta ise on binlerce insanı öldürmüştür.

Kasım ayı başlarında Pentagon Taliban mevzilerine iki adet "papatya kesici" bomba bıraktığını açıkladı. BLU-82, patlama şekli nedeniyle "papatya kesici" olarak adlandırılmaktadır. Bu bomba 7.000 kg ağırlığında bir bomba olup çok büyük olması nedeniyle ancak kargo uçağının kapılarından atılabilmektedir. Bomba amonyum nitrat, alüminyum tozu ve polistiren karışımından oluşan bir yan sıvı yaymakta ve bu madde patlayarak ateş almakta, böylece patlamanın merkezinde 1000 psi'nin üzerinde (bir atmosfer basıncı 14,7 psidir) basınca neden olmakta, 5000 C'nin üzerinde ısı yaymakta ve 90 ila 100 metre yarıçapındaki bir alanda her şeyi öldürmektedir.[32] Bu bomba, Vietnam'da helikopter sahası açmak için ormanların yok edilmesinde kullanıldı. Ayrıca

32. Amerikan Bilim Adamları Federasyonu, http://www.fa.org/man/dod-101/ sys/dumb/blu-82.htm.

Körfez Savaşı'nda 11 "papatya kesici" atıldı. Bu bomba ABD'nin elinde bulunan en büyük nükleer olmayan bombadır. Patlama yarıçapının büyüklüğü dikkate alındığında, sivil-askeri hedef ayrımı yapmayan bir silah olarak nitelenmesi gereklidir.

Bombalamanın ilk günlerinde, Kabil ve Kandahar'da sayısız elektrik kesintisi haberleri geliyordu. Askeri nakliyeyi güçleştirmek üzere tasarlanan, akaryakıt depolarının hedef alınması uygulaması, zorunlu olarak insanî yardım maddelerinin naklini de daha güç hale getirmişti. Aslında ülkenin sahip olduğu çalışan az miktardaki sivil altyapının da sistematik olarak hedef alındığı görülmektedir. New Hampshire Üniversitesi'nden Prof. Marc Herold tarafından verilen bilgiye göre:

> "15 Ekim'de ABD bombaları Kabil'in ana telefon bağlantılarını imha ederken, 12 kişinin de ölümüne neden oldu. ABD uçakları Kandahar'daki elektrik hatlarını bombalayarak, elektriğin tamamen kesilmesine neden oldu, ancak Taliban bir başka vilayet olan Helmand'daki bir enerji santralinden kente bir miktar enerji vermeyi başardı. Ancak o enerji santrali de (Kajaki barajındaki) daha sonra vuruldu. 31 Ekim'de ABD Afganistan'ın, Kajaki barajına bitişik, Kandahar'ın 90 kilometre kuzey batısında olan en büyük hidro elektrik enerji santraline karşı yedi hava saldırısı düzenleyerek, barajın yıkılmasına neden oldu."[33]

Kajaki kompleksine verilen hasar, Kandahar ve Leşkarga'da elektriğin kesilmesine neden oldu ve binlerce kişi sel tehlikesiyle karşı karşıya kaldı. 1953 yılında inşası tamamlanan Helmand Nehri üzerindeki Kajaki barajı 150 MW elektrik enerjisi üretmekte ve 75.000 ailenin çiftçilik yaptığı topraklan sulamaktadır. 2001 yılında Afganistan ağır kuraklığın üçüncü yılını yaşıyordu ve su tedarikine yönelik herhangi bir tehdit, oradaki yaşama yönelik ciddi bir tehdittir.

Taliban'ın çekilmesinden sonra, Kandahar ve Celalabad'a yönelik doğuda artan bombalama, vahşeti daha da artırdı. 1 ve 2 Aralık'ta, bin

33. Herold.

Ladin'in saklanmakta olabileceği tahkimatlı Tora Bora mağaralar kompleksi yakınlarına yapılan saldırılar üç köyü yok ederek, 100'den fazla sivilin -bazı raporlara göre 300 sivilin- ölümüne neden oldu.[34]

Her ne kadar ne ABD hükümeti ne de Amerikan medyası açıkça sivil ölülerin sayısından söz etmesede, daha önce alıntı yapılan Herold'un araştırması, 6 Aralık itibariyle 3.767 sivilin öldürüldüğünü ortaya çıkardı. Her ne kadar bu rakam ABD medyası tarafından yaratılan izlenimin gülünç denecek kadar ötesinde ise de, Herold bu rakama yabancı basındaki haberleri gün be gün kontrol ederek ve bir haberi başka bir gazetede doğrulanmadan asla kabul etmeyerek ve sıklıkla insanların öldüğü ancak ölü sayısının belirlenmediği olayları dahil etmeyerek, rakamların çatıştığı zamanlarda genellikle düşük olan rakamı tercih ederek varmıştır. Bu nedenle onun vardığı rakam abartılı olmaktan çok, olması gerekenden daha düşüktür.Ocak ayında Herold rakamı 4.050 olarak güncelledi. Rakamın artışına önemli ölçüde katkıda bulunan olaylardan birisi herhangi bir askeri hedefin bulunmadığı bir köy olan Kala-i Niyazi'nin bombalanması idi ve bu olayda 100'den fazla sivil öldü. Daha sonra Afganlı habercilerin Taliban makamlarının sivil ölülerin sayılarını şişirmeleri yönünde kendilerine emir verdikleri iddiaları ışığında, Herold bu rakamı "3000 ila 3600'e" düşürmüştür.

Pentagon, tek bir olayda bile, herhangi bir rakamı onaylamaya karşı şiddetle direndi. Genellikle sivil kayıpları, eğer yanlış ya da insan hatasına atfedemiyorsa, Taliban'ın askeri hedeflere "canlı kalkan" oluşturma politikasına bağlıyordu. Aynı suçlamalar Körfez Savaşı'nda 400 ila 1500 kadın ve çocuğun öldürüldüğü Ameriyye sığınağının bombalanmasından sonra da yapılmıştı. Bu tuhaf bir iddiadır. Çünkü "canlı kalkan" kullanma politikası ancak çok sayıda sivili içerebilecek bir hedefe saldırmaktan sakınacak kadar insanlığa sahip bir düşmana karşı işe yarar ve buradaki durum da Ameriyye'dekinden farklı değildi.

34. Herold.

En azından bazı (yararsız) canlı kalkan kullanma örnekleri bulunduğuna kuşku yoktur, ancak bu binlerce öleni açıklayacak bir gerekçe değildir. Herold farklı bir açıklama önermektedir: "Bunun açıklaması ABD askeri stratejistlerinin Afganistan'ın yoğun nüfusa sahip bölgelerine roketler fırlatma ve bombalar atmaya yönelik bariz istekliliğidir". Daha sonra açıklamasını şöyle sürdürüyor: "1980'lerdeki on yıllık savaşın mirası; askeri garnizonlar ve tesislerin kentsel bölgelere yerleştirilmesi oldu. Çünkü Sovyet destekli hükümet bu tesislerin kentsel bölgelerde olması halinde kırsal mücahitlere karşı daha iyi korunacağını düşünüyordu. Daha sonraki Afgan hükümetleri de aynı uygulamayı sürdürdüler".

Aslında Herold şunlan söylemektedir; "bir sivil bölgeyi vurma "gerçeği" ile karşılaştıklannda, Bush-Blair takımı oranın yakınındaki bir askeri tesisin hedef olduğu yanıtını vermektedir. Ancak her örnekte, bu tesisin çok önceleri terk edilmiş bir tesis olduğunu belgelememiz mümkündür". Muhtemelen bu durum Pentagon'un hedeflerin vurmaya değip değmeyeceğini görmek için istihbaratını yenileme zahmetine bile katlanmadan Afganlı sivillerin yaşamlannı riske atma istekliliğini göstermektedir.

Belki de Herold'un raporuna kısmen yanıt vermek için, *Human Rights Watch* ve *The Project for Defense Alternatives* (kâr amacı gütmeyen bir askeri politika merkezi) gibi örgütler bombalamalara ilişkin kendi araştırmalannı yaptılar. PDA, 18 Ocak 2002'de yayınladığı raporunda toplam sivil kayıp sayısını 1000 ila 1300 olarak hesaplıyordu. Bu düşük rakamla bile, Afganistan'a düşen her bomba başına ölen sivil sayısının, Afganistan'da kullanılan "hassas" silahlann oranının iki kat olmasına karşın, Sırbistan'daki ölen sivil sayısının dört katı olduğu sonucuna varmaktadır. Rapor bunun için çeşitli nedenler belirlemektedir. Bu nedenler arasında Afganistan'da kullanılan hassas silahlann, lazer güdümlü olmak yerine, büyük olasılıkla GPS (Global Positioning System= Küresel Hedefleme Sistemi) yönlendirmeli olması (GPS bombalan daha az hassastır ve sıklıkla "hassasa yakın" silahlar olarak adlandınlır), salkım bombalannın yüzdesinin artınlmış bulunması (Sırbistan'daki yüzde 7'ye karşın burada yüzde 10-15), savaş uçaklanndan

çok bombardıman uçaklarının kullanılması (ve aralarında eski B-52S uçaklarına daha fazla ağırlık veriliyordu) ve Sırbistan olayına nazaran önceden belirlenmiş hedeflerin oldukça az olması nedeniyle hedef bulmada daha esnek kurallar uygulanması yer almaktadır. Afganistan'da "rejim değiştirme"ye ve el-Kaide üyelerini avlamaya yönelik aşikâr bir politika uygulanmasına dikkat çekmenin dışında, rapor bu farkların altında yatan nedenler konusunda spekülasyon yapmamaktadır. Bu nedenler arasında Amerikan kamu oyunun beyaz Sırp kurbanlardan farklı olarak beyaz olmayan Afganlıları "talî zarar" olarak görmesi, aynı zamanda Sırp kurbanlar ve dostlarıyla kurbanların akrabalarının, başlarına gelenlerin duyurulması bakımından tamamen Batılı Medyanın haberlerine bağımlı olan Afganlılardan farklı olarak, olan biteni Internet aracılığıyla bütün dünyaya duyurabilecek olması da bulunmaktadır.

Her ne kadar bu daha yeni olan rapor, kurban sayısının düşüklüğü ve daha büyük bir kurumsal otoriteye sahip olması nedeniyle, Herold raporundan daha güvenilir olarak sunulmuş ise de, bu raporun metodolojisindeki Herold raporunda bulunmayan bazı ağır sınırlamalara dikkat çekmek gerekir. Başlangıç olarak; Herold raporu (Afganistan dışında) her hangi bir ülkenin belli başlı basın organlarını meşru bir kaynak olarak kabul ederken, PDA raporu Pentagon tarafından çok fazla güvenilen kültürel üstün nosyonunu açıkça önemsemekte, "Batılı" medyada yer almayan her türlü haberi "teyit edilmemiş" kabul edip geçersiz saymaktadır. Bu rapor ayrıca hayatta kalanların ölenlerin sayısına ilişkin açıklamalarının sıklıkla olay yerinde bulunan Batılı gazetecilerin tespitlerinden önemli ölçüde farklı olduğuna dikkat çekmekte, ancak bazı açıklanmayan nedenlerle gazetecilerin rakamlarının daha düşük olması eğilimine yol açan sistematik ön yargıları (yalnızca test edilebilir ve doğrulanmış iddiaları bildirmek gibi) görmezden gelmekte ve gazetecilerin rakamlarının doğru olduğunu varsaymaktadır. Bu önyargılı metodolojinin özellikle şaşırtan açıklamalarından birinde; şunlar itiraf edilmektedir: "Bu araştırmanın amaçları bakımından, Afgan mülteci ya da hükümet raporlarının muğlak olduğu hallerde, bir tahmin yapmak için aşağıdaki azaltıcı faktörler kullanılmıştır: 'birkaç' ölüm 1 olarak; 'bir düzine ya da daha fazla' 3-4 olarak; 'düzinelerce' 8-10 olarak,

'yirmilerce' 10-15 olarak; 'yüzlerce' 40-60 olarak yorumlanmıştır". Her ne kadar böyle bir metodoloji kayıplann alt sınınnı belirlemeye yarasa da, bildirilen rakamlann böylesine sistematik bir biçimde azaltılması karşısında bir üst sınır belirlemek desteklenemez bir şeydir ve dürüstçe ifade etmek gerekirse insafsızlıktır.

Hangisini seçerseniz seçin, kayıp rakamlan modern ABD hava bombardımanı kampanyalanyla ilgili temel sorunlardan birinin altını çizmektedir. Sivillere neye mal olursa olsun ABD askerlerine yönelik riski minimize etme arzusu; uçaklann çok yüksekten uçması suretiyle kaçınılmaz olarak sıklıkla hedeflerin yanlış tanımlanmasına yol açacak ve bombalamanın hassasiyetini azaltacaktır. Savaş kurallanna uymak ve siviller üzerinde orantısız etkilere yol açmamasını sağlamak için, taraflardan her birinin kendi askerlerini bir ölçüde riske etmesi gereklidir. Gerçekten de bu sonuçlar bir kez daha havadan bombalama kampanyalannın zorunlu olarak siviller üzerinde orantısız etkiler yapmasının gerekip gerekmediği sorusunu gündeme getirmektedir. Elbette ahlâkî olarak sivilleri öldürme 'niyeti' ile neredeyse kesin olarak sivilleri öldürecek bir eylem biçimini kasıtlı olarak benimseme arasındaki fark önemsenmeyecek kadar azdır.

Yukanda sözü edilen ölümlere ilave olarak, yüz binlerce, belki de 1 milyonun üzerinde mülteci yaratmak ve yardım programlannı ağır şekilde kesintiye uğratmak suretiyle neden olunan ölümler de vardır. Bunlann sayısı büyük olasılıkla gerçekten doğrudan parçalanan, vurulan ya da yakılanlann sayısından fazladır. Bir mülteci kampında günde 100 kişinin öldüğü dikkate alındığında, hesaplamanın imkânsızlığına rağmen ölümlerin toplam sayısının on binlerin altında olmadığı açıktır. Eğer bu hasat yapılmazsa muhtemelen bir kez daha kıtlık yaşanacaktır. Öldürülen Taliban ve el-Kaide savaşçılannın sayısı asla belirlenemez, ancak onlara karşı kullanılan silahlann korkunç derecede yıkıcı etkileri dikkate alındığında, bu sayınında küçük olması imkânsızdır.

Medeniyet İçin Savaş

Ne kadar ısrarla ileri sürülürse sürülsün, bu savaşın barbarlığa karşı medeniyet savaşı olduğuna ilişkin bütün düşünce kalıntılannın Kasım

ayı sonuna kadar tamamen dağılmış olması gerekir. Taliban'ın, birkaç gün içinde Afganistan'ın yüzde 80'inden aceleyle çekilişinden sonra, kuzeydeki Kunduz kentinde önemli ölçüde Taliban savaşçısı kaldığı ortaya çıktı. Çeşitli haberlerde birkaç bini yabancı -büyük bir kısmı Arap, Çeçen ve Pakistanlı, ayrıca bazıları Çinli, Endonezyalı, Filipinli ve hatta bir kaçı Amerikalı- olmak üzere 20.000'e varan sayıda Taliban askeri bulunduğu bildirildi. Kuzey İttifakı Güçleri tarafından kuşatıldıkları ve ABD tarafından sürekli bombalandığı için, savaşçıların galip gelmesi mümkün değildi. Gereksiz yere kan dökülmesinden kaçınmak için Kuzey İttifakı komutanları karşı taraf komutanlarıyla teslim şartlarını müzakere etmek üzere buluştular. Bu görüşmeler ABD müdahalesi nedeniyle çok güç ve tehlikeli geçti.

Bazı Kuzey İttifakı komutanlarının silahlarını bırakmaları karşılığında askerlere güvenli bir geçiş yolu açmayı düşündüklerine ilişkin haberler karşısında telaşa düşen Rumsfeld, Amerika'nın 'müzakere etme eğiliminde olmadığını' söyleyerek, hiçbir Taliban'ın silahsız olsa bile kaçmasına için verilmeyeceğini açıkça belirtti. Daha sonra bu sözlerini 'açıklığa kavuşturdu'. Afganlı Taliban serbest bırakılabilecek, ancak yabancı savaşçılar bırakılmayacaktı. Rumsfeld; "Benim beklentim bunların ya öldürülmesi ya da esir alınmasıdır".[35] Hangisinin gerçekleşeceğinin önemli olmadığını belirttikten sonra Rumsfeld şunları ekledi: "Bu insanların ülkeden ayrılmalarına izin verecek ve diğer ülkelerde kargaşa yaratmaya gitmelerini ve ABD'ye karşı terörist saldırılarda bulunabilmelerini sağlayacak bir tür müzakere, benim önlemek için kesinlikle elimden gelen her şeyi yapabileceğim bir fikirdir".

Amerika bu savaşçıları esir almayla ilgilenmediğini açıkça ve tekrar tekrar vurguladı. Çünkü Amerikanın arazide yeterli güçleri yoktu. Kuzey İttifakı ve Taliban'ın esirleri katletmelerine ilişkin geçmişleri dikkate alındığında (1997 yılında Taliban Mezar-ı Şerif'ten çıkarıldığında, yaklaşık 3000 esir Kuzey İttifakı tarafından kuyulara atılmak ve ardından üzerlerine el bombası atılmak suretiyle, metal yük konteynerlerinde yavaş yavaş oksijensizlikten boğulmak suretiyle ve benzer metodlarla

35. Savunma Bakanlığı Brifingi, 19 Kasım 2001.

öldürülmüştü), esirlere insanca muamele edilmesini öngören savaş kurallarına uyulmasını şiddetle savunmaktan daha hafif bir tavrın mazereti olamazdı. Buna rağmen Rumsfeld esasen Kuzey İttifakını katliama teşvik etmeyi seçti.

Cenevre Sözleşmesinin 1977 ek protokolü "hiç kimsenin sağ bırakılmamasını emretmeyi" illegal saymıştır. Rumsfeld hiç kimsenin sağ bırakılmamasını "emretmemişse" de, sözlerinden açıkça çıkanlacak anlam özellikle hayatta kalan esir olmasının istenilmediğidir. İngiliz askeri tarihçi John Keegan Londra *Daily Telegraph*'taki yazısında Rumsfeld'in çağrısını şu şekilde yorumluyordu: "Rumsfeld, son açıklamalarında açıkça belirtmiştir ki; hızlı bir yerel vahşet sorunun ortadan kalkmasını sağlayabilir. Bunun ayrıntıları hakkında spekülasyon yapmasak daha iyi olur. Burada, kaderleri tarihsel olarak otoriter önlemlerle mühürlenmiş korsanlar ve haydutların modern benzerleriyle karşı karşıyayız. Bu çözüm en iyi çıkış yolu olabilir".

Bu açıklamalardan kısa süre sonra, teslim olmak isteyen Afganlı savaşçıların, inatla teslim olmaya karşı çıkan yabancılar tarafından savaşmaya devama zorlandığına ilişkin iddialar duyuldu. Etkin bir şekilde hiçbir yaşama şansı verilmeyeceği söylendikten sonra bu reaksiyonun gösterilmesi şaşırtıcı değildir.

Birçok yabancı sonunda katledilmeden esir alınırken, yaklaşık 800 esirin tutulduğu Mezar-ı Şerif yakınlanndaki Cenk Kalesi'ndeki esirlerin isyanı dahil olmak üzere bazı rahatsız edici olaylar meydana geldi. İsyanın iki Amerikan CIA ajanı bazı yabancılan sorguya çekmek için bir hücreye girdiği zaman başladığı sanılmaktadır. Bu yabancılardan birisi neden Afganistan'a geldiği sorusuna; "Senin gibi insanları öldürmek için" yanıtını vermiş ve üzerlerine saldırmıştır. CIA ajanlanndan Johnny "Mike" Span yakalanıp, dövülerek öldürülürken, diğeri kaçmayı başarmıştır. Bunun üzerine bazı esirler hücrelerinden kurtularak birkaç Kuzey İttifakı muhafızını öldürmüştür. Farklı versiyonlara göre; bazıları esir alındığında silahlarının elinden alınmasında yeterince özen gösterilmemişti ya da bazı esirler kale içindeki silah depolarına girmişlerdi. İsyan, Kuzey İttifakının tank saldırının yanı sıra, havadan bırakılan 225 kg'lık bombalar ve Amerikan helikopterlerinin makineli tüfek ateşiyle bastırıldı. Üçüncü günün sonunda direniş sona ermiş ve 600'den fazla esir ölmüştü.

Bazı raporlarda yüzlerce cesedin ellerinin arkadan bağlı olduğu bildirilmektedir. Bir hapishane isyanını sona erdirmek için havadan bombalamaya neden gerek duyulduğuna ilişkin herhangi bir açıklama yapılmamıştır. En azından, esirlerin büyük bir kısmının etkisiz halde olduğu dikkate alındığında, verilen karşılık aşırı derecede orantısızdı ve bir savaş suçu oluşturuyordu. Hem Amerika hem de İngiltere uluslararası Af Örgütünün olayın soruşturulması çağrısı yapmasına ve Kuzey İttifakının da buna izin vermeyi kabul etmesine rağmen, olayları soruşturmaya gerek duymadıklarını açıkladılar.

Kalenin ele geçirilmesiyle 80 esir yeniden yakalandı. Bu durum en azından birçok esirin ölümüne savaşma arzusu içinde olmadığını göstermektedir. Amerikalıların "yabancı" savaşçılan ölü görme isteğini sık sık tekrarladığı dikkate alındığında, bu esirlerin her halükârda öldürüleceğini hissetmiş ve bu nedenle isyan etmekten başka seçenek bulamamış olması büyük olasılıktır. Esirlerin ihmal ya da onlan öldürmek için yapay bir neden oluşturma arzusu sonucu olarak silahlara ulaşmış olabileceği de açık bir gerçektir.

Amerikan televizyonlarında sürmekte olan tuhaf bir tartışma vardı: "Eğer Usame bin Ladin ellerini havaya kaldırmış olarak Amerikan askerlerine doğru yürürse, onu esir mi almalıyız yoksa öldürmeli miyiz? Bu soru hafifçe aşağılayıcı tonlarda emekli ya da halen görevde bulunan subaylara haber sunucuları tarafından en sık sorulan soruydu. Uzman konuklann çoğunluğu Cenevre Sözleşmesi uyarınca teslim olmasına izin vermemiz gerektiği gibi sıradan cevaplar verirken (genellikle düşük rütbeli subaylar), hepimizin bin Ladin'i ölü görmek istediğimize ilişkin öneriler de yapıldı (yüksek rütbeli subaylar ve hükümet yetkilileri). Aslında Aralık ayı başında, Taliban ve el-Kaide'ye karşı savaşan Afganlılar onları Tora Bora'da kıstırdıkları ve teslime zorladıklan zaman, Amerika anlaşmayı bozmak için harekete geçti. Doğu Afganistan güvenlik komutanı, ABD yetkilileriyle saatlerce süren müzakerelerden çıktıktan sonra "Amerikalılar onların teslim olmasını kabul etmeyecektir" dedi, "çünkü onları öldürmek istiyorlar".[36] Böyle bir algılamanın

36. *Washington Post*, 11 Aralık 2001.

tamamen doğru olup olmadığını yargılamaksızın, birçok Afganlı bu beyanın önemli olduğundan kuşku duymuyordu.

Bu medeniyet savaşının gayn medeni son kısmı da; Küba, Guantanamo Körfezi'ndeki ABD üssüne nakledilen el-Kaide esirlerine yapılan muamele idi. Bu esirler elleri ve ayaklan zincirlenmiş, başlarına çuvallar geçirilmiş ve sıklıkla uyuşturulmuş halde nakledildiler. Açık hava hücrelerinde tutuldular, her türlü iklim şartlarına maruz bırakıldılar, bulunduklan bölgenin her santimetresini aydınlatan parlak projektörler altında uyumaya zorlandılar ve yoğun sorgulamaya tabi tutuldular. Bütün bu eylemler ve aynca esirlerin görüntülenmesi Cenevre Sözleşmesi'nin ihlalini oluşturuyordu. Ancak Amerikan hükümeti Cenevre Sözleşmesi'nin bu esirleri kapsamadığını ileri sürdü. Buna neden olarak Cenevre Sözleşmesi'nin savaş esirlerine uygulandığını, bu kişilerin ise asker değil terörist olduğunu iddia etti. Daha sonra ele alacağımız gibi, bunun anlamı bu kişilere hukuka uygun, adil yargılama hakkı da verilmemesi olmuştur. Bu açıklamalar kimsenin yargılanmadan önce suçlu sayılamayacağı hususunu gözden kaçırmamalıdır -teröristlerin haklan ne olursa olsun, bu kişilerin terörist olduğu henüz kanıtlanmamıştır- ve masum olduğu varsayılan herkes, ister Amerikan vatandaşı olsun ister olmasın, Amerikan mahkemelerinde tam olarak temsil edilme hakkına sahiptir.

Eğer bu savaş gerçekten medeniyet için yapılsaydı, o zaman medeniyetin en temel prensiplerinden bazılarını ihlal etmek için bu kadar istekli olunmazdı.

Terörizme Karşı Savaş

Bu savaşın kimin için yapıldığı resmi öyküden farklı olduğu gibi, bu savaşın kime karşı yapıldığı da resmi anlatımlara göre farklılık göstermektedir. Bu savaşın teröristlere karşı yapıldığı doğru olmakla birlikte, bu savaş her şey olabilir ama terörizme karşı yapılan bir savaş olamaz.

İlk olarak Afganistan'ın bombalanması Kuzey İttifakının ülkenin büyük bir kısmına egemen olmasını sağladı. Terörizmin her türlü doğru tanımına göre onlar da Taliban kadar teröristtirler. 1992 yılında

Kabil'i ele geçirdiklerinde, kendi aralarında korkunç bir savaşa giriştiler ve sivil nüfus arada ezildi. Aynın gözetmeksizin yaptıkları top atışlarıyla Talibanlar 1996 yılında kenti işgal edene kadar yalnızca Kabil'de 50.000 sivili öldürdüler. Etnik kökene dayalı katliamlar, (daha önce sözü edilen) esir katliamları, kitlesel tecavüzler, işkence ve başka suçlar işlediler. Daha sonra ise, kırsal kesime yayılarak yalnızca haydutluk ve kabadayılık yaptıklarından, birçokları bir tür kamu düzeni sağladığı için Taliban'ın geri dönüşünü olumlu karşıladı.

Kuzey İttifakı yeniden iktidarı ele geçirmeye başladığında, insanlığa karşı işlenen suçlara ilişkin iddialar dal budak sarmıştı. Silahsız ve hayatlarının bağışlanması için yalvaran Taliban esirleri dövüldü ve öldürüldü. Esirler yan yana sıralanıp kurşuna dizildi. Associated Press'in bildirdiğine göre; "Muhalefet güçleri Pazartesi gün Kunduz'u yakıp yıkarken, esir Talibanlann yüzünü tekmeliyor ve onlar yaralanmış halde yerde yatarken ateş edip öldürüyorlardı. (26 Kasım)" Kasım ayı sonlarında Kandahar ile Pakistan arasındaki yolda bulunan Takhteh Pol kasabasında İttifak komutanları 150 Taliban esirinin makineli tüfekle taranmasını emretti. Bu, benzer olaylardan yalnızca biri idi.

Okuma yazma kursları düzenleyen, hastaneler inşa eden ve Taliban yönetimi altındaki yaşamı belgelemek için video kameralarla gizli seyahatler yapan ve 11 Eylül'den bu yana medyanın çok dikkatini çeken ve büyük övgüler kazanan Devrimci Afgan Kadınlan Cemiyeti, Kuzey İttifakının iktidarı ele geçirmesine yardım etmemesi konusunda Amerika'yı tekrar tekrar uyardı. Bu çağrılar dikkate alınmadı. İttifakı Kabil'e girmemesi için uyarmak gibi göstermelik itirazlarla yetinen Amerika İttifakın Kabil ve diğer kentleri yakıp yıkması için bütün şartlan hazırladı.

ABD stratejisi bir dizi başka terörizm türünün de kışkırtılmasını içeriyordu. Rusya, Çeçenistan savaşındaki tutumundan dolayı Amerika dahil olmak üzere uluslararası kamuoyunun yoğun eleştirilerine maruz kaldı. Rusya bu sorunu bir terörizm problemi olarak ele almakta ve Amerika ile ortak bir nedene sahip olmaktan mutluluk duymaktadır. Ve gerçekten de Rusya İslamcı fundamentalist Çeçen aynlıkçılannın gerçekleştirdiği bir dizi terörist saldırıya maruz kalmıştır. Bunlar arasında

bir Moskova apartman kompleksine 13 Eylül 1999 tarihinde yapılan ve 100'den fazla insanın öldüğü saldın dahil, apartman sitelerine yapılan bir dizi bombalı saldın da bulunmaktadır. Ancak Rusya, kendisi de yüksek düzeyde devlet terörü uygulayarak, 1999 yılı Aralık ayında Çeçenistan'ın başkenti Grozni'yi acımasızca bombalamıştır. Şimdiki ABD-Rusya uzlaşması uyannca Amerika Çeçenistan konusunda susarken, Rusya da ABD'nin Afganistan'daki suçlannı desteklemektedir.

Çin de, Uygurlara karşı savaşta daha fazla devlet terörizmi uygulayabilmek için Amerika ile işbirliğine girmiştir.

Afganistan'daki savaşta Amerika'nın en önemli müttefiki olan Pakistan, uzun yıllardır, bölgeden büyük Hindu nüfus çoğunluğunun kaçmasına neden olan, Keşmir'deki silahlı teröristleri finanse etme, eğitme ve Keşmir'e sokmaktan sorumludur. Bir başka büyük müttefik olan Hindistan da Keşmir'de ciddi ölçekte devlet terörizmi uygulamaktadır.

Amerika, halen banndırdığı birçok teröristi -liste Haiti'nin ölüm mangalanndan Emanuel Constant'tan Castro karşıtı sağcı Kübalılara, iki İrlandalı banş gücü askerini öldüren güney Lübnanlı Falanjist milislere ve Henry Kissinger'e kadar uzamaktadır- iade etmemektedir. Aynca Georgia'da Fort Bengoes'te işlettiği terörist eğitim kampını kapatmak işine gelmemiştir. Eskiden *School of the Americas* olarak bilinirken, bu kampın kapatılması için yapılan protestolara karşılık olarak ismi *Western Hemisphere Institute for Security Cooperation* olarak değiştirilmiştir.

The School of the Americas ilk olarak siyasal hareketlerle mücadelede kullanılacak yararlı teknikler olarak işkence ve suikastı öneren, bu okula ait gizli bir kılavuzun açıklanmasıyla haber gündemine taşındı. Bu okul onlarca yıllık mevcudiyeti esnasında, yüzlerce askeri diktatör adayı, ölüm mangası lideri, işkenceci ve Latin Amerika'ya kargaşa ve acı yayan birçok başka kişiyi yetiştirmiştir. Buradan mezun olanlar arasında El Salvador'da ölüm mangalan ağı kuran ve 1980 yılında Başpiskopos Oscar Romero'ya suikast düzenleyen Roberto D'Aubuisson (yaklaşık 50.000 kişinin ölümüne neden olan sağcı terörist); Bolivya'nın eski asker diktatörü Hugo Banzer Suarez; 1980'lerin başlannda Guatemala'daki terör egemenliği döneminde 100.000'den fazla Maya

Yerlisini öldüren Efraim Rios Montt; 1970'lerdeki "kirli savaş" boyunca adam öldürme, adam kaçırma ve işkenceden sorumlu olan Arjantin'in kısa ömürlü askeri diktatörü General Roberto Viola ve daha birçok kişi yer almaktadır. Her ne kadar eski kılavuzdaki bu gibi suç teşkil edici referanslar çıkarılmış ve şimdi müfredatın büyük kısmını "insan hakları"nın oluşturduğu ileri sürülüyorsa da, bu kurumun daima takip ettiği aynı amaca hizmet ettiği, aynı tür eğiticilerin aynı tür öğrencileri eğittiği kuşkusuzdur.

Amerika, işgal altındaki topraklardaki Filistinlilere karşı İsrail devletinin uyguladığı terörizme olan desteğini çekmeyi de uygun bulmamaktadır. Bu terörizm gelişmiş askeri ekipmanlarla düzenli olarak sivil halka yönelik saldırılar düzenlenmesini de içermektedir. Militanlara saldırıldığı bahanesiyle, sıklıkla olay yerinde bulunan masumlar, çocuklar, hamile kadınlar ve şiddet eylemlerine karışmamış diğer kişiler öldürülmektedir. Buna karşın terörizme karşı savaş ilan edilmesinden uzun süre sonra, Kongre İsrail'e yapılacak yıllık askeri ve "ekonomik kalkınma" yardımını -bu yılki tutarı 2,76 milyar dolar- (bu yardım etkin biçimde askeri yardım olup, genel olarak ABD silahlarının satın alınmasında kullanılan fonları finanse etmek için kullanılmaktadır) onaylamıştır.

Kendi Güvenliğimiz İçin Savaş

Gerçekleştirilmekte olan politikaların Amerikan halkının güvenliğini korumak amacıyla tasarlandığı iddiası daha da kuşku uyandırıcıdır. Bunun yerine tekrar tekrar sahnelenen model, güvenliğin bazen güvenlikle hiçbir ilgisi olmayan ve bazen de açıkça güvenlik riskini artıran politikaları satmak için oportünistçe kullanılmasıdır.

Bunun belki de en açık örneği Afganistan'ın bombalanması idi. Bu saldırının gelecekteki terörist eylem tehdidini artırdığı yaygın olarak kabul edilmektedir. Bu saldırının İslam dünyasında uyandırdığı öfkenin boyutları muazzamdır. Körfez Savaş'ının neden olduğu öfkeden bile büyüktür. Bombardımanlarla gittikçe daha fazla sivilin öldürülmesi ve ilticaya zorlanması nedeniyle milyonlarca Afganlı Amerika'ya nefret

duymaktadır. Halbuki bombalamadan önce Afganistan, Amerikan karşıtı hiçbir görüşün dile getirilmediği bir ülke olarak dikkat çekiyordu.

Bombalama İslam dünyasında sayısız protestolara neden oldu. Pakistan'da örgütlenen protestolar güç kullanımı yoluyla bastırıldı, olaylarda birkaç kişi öldü. İşgal altındaki topraklardaki protestolan da benzer bir son bekliyordu. Filistin Makamlan protestolan iki kişiyi öldürerek bastırabildi. Protestolann hükümetlerin istikrarını bozacak noktaya ulaşmaması, onlara karşı uygulanan metodlann zalimce ve şiddetli olduğunun, aynı zamanda Ladin ve adamlannın, gerçek özgürlük savaşçılannın aksine, çok çekici olmayan bir gündeme sahip olduğu ve insanlann büyük bir kısmına hitap etmediğinin kanıtıdır.

Bombalamanın hemen bir karşı saldırıyı doğurmamış olması bir rahatlama sebebi olamaz. Bu olay, başlaması haftalar ya da aylar değil, yıllar belki de onlarca yıl alacak olan gelecekteki terörist saldırılann temelini hazırlamıştır. Bu olay bin Ladin'in yapabileceğinden çok daha iyi bir şekilde eleman kazanma fırsatı sağlamıştır. Bu tür uyanlan lüzumsuz panik olarak görerek önemsememe eğilimi görülmektedir. Halbuki Körfez Savaşı'ndan sonra da benzer uyanlar lüzumsuz panik olarak görmezden gelinmiş, ama bunun sonucu 11 Eylül'de ortaya çıkmıştır. İmparatorluk olmanın şartlan, güvenlik kaygılanndan çok daha farklı ve hatta ona zıttır.

Benzer bir şekilde, görevi Amerika'ya yönelik tehditleri arayıp bulmak olan CIA'nın "CIA'yı serbest bırakma" çağnlan yapılması dikkat çekicidir. Emekli hükümet görevlileri ve medya konuşmacılan CIA'nın bürokrasiye boğulduğunu ve insan haklan kaygılanyla "hadımlaştınldığı"nı anlatıp durdular. Bazılan dış politika konusundaki az sayıdaki övgüye değer kongre inisiyatiflerinden birisi olan 1975 Church Komisyonunun, A.B.D'nin istihbarat aygıtının gerçekleştirdiği tamamı zalimane ve illegal eylemleri (diğerlerinin yanısıra Zaire'de Patrice Lumumba'ya suikast, Küba'nın Fidel Castro'sunu öldürmek için yapılan yedi suikast girişimi, 500.000 ila 1.000.000 sözde komünistin katledilmesine yol açan Endonezya'daki 1965 askeri darbesine katılımı dahil) ortaya çıkarmasını, özel bir utanç kaynağı olarak eleştirdiler. Ötekiler ise Jimmy Carter'in başkanlığını küçümsemek için "insan haklan"nı seçtiler.

Bir başka grup, CIA ajanlarının Guatemala'da bir Amerikan vatandaşının öldürülmesine katıldığının ortaya çıkmasına karşılık olarak CIA kurallarında 1995 yılında yapılan değişikliğe odaklandı. Bu değişiklikle alanda çalışan CIA ajanlarının bir suç geçmişi ya da insan haklarını ihlal sicili olan kişilerle çalışmadan önce karargahtan izin almaları zorunluluğu getirilmekteydi. Birçokları hatalı olarak bunun yalnızca merkeze haber vermek değil, suçlularla çalışma konusunda mutlak bir yasak olduğunu ileri sürdüler.

Yaygın nakarat; teröristlerle anlaşmadan teröristlerin ne yaptığını ortaya çıkaramayacağınız idi, dolayısıyla kuralların herhangi bir anlamı yoktu. Bunun dolaylı anlamı insan hakları kaygısının en iyi ihtimalle imkânsız bir lüks, en kötü ihtimalle de suç teşkil eden bir aptallık olduğu idi. Buradaki gerçek; CIA'nın her zaman yaptığı gibi, faaliyetlerini yetkisi olsun ya da olmasın yapmaya devam ettiği idi. Church Komisyonu ve Carter yönetimi tarafından CIA'ya getirilen bütün sınırlamalara rağmen, bu örgüt hâlâ en büyük operasyonu olan 1980'lerdeki Afgan cihadını gerçekleştirebilecek kapasiteye sahipti. İnsan hakları konusunda duydukları sanılan kaygı, onları Nikaragua'daki "yumuşak hedeflere" (yani silahsız köylülere) saldırmakta kendilerini haklı sayan, ülkenin her yerinde işkence, tecavüz ve adam öldürme suçlarını işleyen kontraları eğitmek ve finanse etmekten alıkoymadı.[37]

1995 kural değişimi gerçek olmaktan çok makyaj niteliğindeydi. 6 Ekim'de CNN Haberlerine çıkan CIA sözcüsü Bill Harlow, uzmanların iddialarını şu sözleriyle reddetmekte geri kalmadı: "Nahoş geçmişleri olan insanlarla birlikte çalışmaya devam ettik. Çünkü terörizm hakkında gerek duyduğunuz bilgileri sağlamak üzere kiminle çalışmamız gerektiğini herkesten iyi biz biliyoruz". Aynca ilave olarak; "hiçbir zaman bir teröristi işe alma fırsatını insan hakları gerekçesiyle reddetmedik" diyordu. *Christian Science Monitor*'a göre; "İşin içindekiler üst makamların böyle bir talebi nadiren reddettiklerini söylemektedirler".[38]

37. Gary Webb, *Dark Alliance: The CIA, the Contrast, and the Crack Cocaine Explosion*, (New York: Seven Stories Press, 1998).
38. *Christian Science Monitor*, 5 Ekim 2001.

Ancak ana sorun CIA'nın ilk planda sorunun yaratılmasında önemli bir role sahip olmasıdır. Birçok analizci Taliban ve Usame bin Ladin'in istihbaratçılar arasında nasıl *"blowback"* olarak isimlendirildiklerine -bir başka deyişle bunların eski CIA operasyonlarının "yan etkileri" olduklarına dikkat çekmektedirler. CIA destekli Afgan savaşı 11 Eylül saldırılarına karışan militan gruplarının yaratılması, eğitilmesi ve silahlandırılmasına yardım etti. CIA darbeleri İslam dünyasının yozlaşmış dikta rejimleri altında inlemesine, böylelikle terörist örgütlerin yeni eleman buldukları havuzun dramatik biçimde büyümesine yardım etti. CIA operasyonları dünyanın her yanında Amerika'ya karşı bir kızgınlık meydana getirdi.

Eğer CIA'ya ilişkin olarak görülen bir değişiklik varsa o da, operasyonlarını sınırlaması değil, artırmasıdır. Gangster gruplarını işe alarak ve bunları çok gelişmiş askeri taktiklerle eğiterek, onlara para ve silah vererek, çok tehlikeli gangster grupları yaratmaktadır. Hatta soyut anlamda bu durumun Amerika dahil her yerdeki insanların güvenliğine yönelik riski artırdığı görülebilir.

Genel olarak saldırılara verilen karşılıklar, bu başarısız politikaları sürdürmekte ve yoğunlaştırmaktadır. ABD askeri saldırganlığı, gizli operasyonları ve genel olarak bir süper güç olarak ağırlığını etrafına dağıtması, 11 Eylül saldırılarına yol açtı (elbette saldırının nedenleri hakkında konuşmak, bu saldırıları haklı kılmaz. Tıpkı sıradan bir suçun nedenlerinden söz etmek o suçu haklı kılmayacağı gibi). Albert Einstein insanlığı, farklı sonuçlar bekleyerek aynı şeyi tekrar tekrar yapan varlıklar olarak tanımlamaktadır.

Bush yönetimi bir kez daha gerçek güvenlik sorunlarına olan ilgisizliğini ve güvenlik kaygılarını oportünist bir yaklaşımla suiistimal etme eğilimini gösterdi: saldırıya gösterdiği ilk reaksiyonlardan birisi son derece tartışmalı olan Ulusal Füze Savunma programı için ödenek tahsisi kararının Kongreden çabucak geçirilmesi çağrısı oldu. Kısa süre içinde (2002 bütçesinden) 8,3 milyar dolarlık ödenek, hiçbir itiraz olmaksızın onaylandı. Halbuki bu saldırı olmasaydı bu program çok hararetli tartışmalara neden olacaktı.

Elbette Reagan'ın ilk Yıldız Savaşları Projesi (bugünkü teknoloji ile gerçekleştirilmesi için en küçük bir olasılık bile yok) gibi bir füze savunma

sistemi bile bu saldırılara karşı hiçbir yarar sağlamayacaktı. Bundan daha da kötüsü Füze Savunması gerçek bir savunma bile değildir. Amerika'ya başarılı bir balistik füze saldırısı yapmayı amaçlayan herhangi bir ülke (şimdilik yalnızca Çin, Rusya, Fransa ve İngiltere bunu yapabilir) böyle bir sistemi tuzak yemleriyle kolaylıkla aldatabilir. Bu sistemin yaptığı tek şey, özellikle Çin'in, nükleer silahlan güçlendirmesini teşvik etmek suretiyle güvenlik riskini artırmaktır. Füze Savunma sisteminin şimdiye kadar harcanan 70 milyar dolara ilave olarak en azından 50 milyar dolar daha gerektireceği -bazı hesaplamalarda bu rakam 120 milyar dolara kadar çıkmaktadır- hesaplanmaktadır.

Benzer şekilde yararsız bir başka karar da, uzun süredir bekleyen ortak saldın savaş uçağı için Lockheed Martin'e 26 Ekim'de verilen ihale idi. Potansiyel olarak Savunma Bakanlığı tarihindeki en büyük ihale olan bu proje eğer potansiyel yabancı satışlar da dahil edilirse, 200 milyar dolara mal olabilecektir. Bu iş ABD askeri teknolojisinin zaten yakın müttefiklerinden on yıl ve potansiyel düşmanlarından da yirmi otuz yıl önce olduğu bir dönemde veriliyordu. Tıpkı Füze Savunma sistemi gibi ortak saldın uçağı da güvenlikle değil, güçlenmeyle ilgilidir. Diğer ülkelere çok sayıda teknoloji harikası uçak satmak, sonra da yeni kuşak uçaklara ihtiyacın olduğunu ileri sürmek bu pazarı genişletmektedir. Yeni kuşak uçaklar bir kez üretildiğinde, bir öncekileri satmak kolay olacaktır.

Aynı derecede dikkat çekici olan bir başka olgu Bush yönetiminin kongrenin silah satışları üzerindeki bütün kısıtlamalarını sona erdirmek suretiyle "terörizmle savaş" planıdır. Halen yasalar insan haklarını ihlal eden ülkelere ya da uluslararası kuralları ihlal etmek maksadıyla silah satışını yasaklamaktadır. Halbuki bu yasalar İsrail ve Türkiye gibi müşteri ülkeler lehine düzenli olarak ihlal edildiği halde, bazen de baskıcı rejimlere Washington'un desteğini sınırlamak için kullanılmaktadır. Belki de en dikkat çekicisi Doğu Timor Eyleminde binlerce eylemcinin, Kongrenin 1975 yılında Doğu Timor'u işgal eden, bir askeri soykırım harekâtı düzenleyen ve 1999 yılına kadar süren bir askeri yönetim kuran Endonezya'ya silah satışını sona erdirmesini sağlamada gösterdikleri büyük başarıdır. Teklifin ardındaki fikir; terörizme karşı savaşta

işbirliği yapmalan halinde Suriye gibi ülkelere silah satışına izin verilmesi idi. ABD silah satışlan yalnızca sayısız insanın ölümüne neden olmakla kalmadı, Arap âleminin dikta rejimlerini iktidarda tutmada ve böylece potansiyel terörist havuzunu genişletmede önemli bir rol üstlendi. Bu silahlar aynca sıklıkla ABD askerlerine karşı kullanıldı. Kongrenin muhalefeti, yönetimi bu teklifi rafa kaldırmaya zorladı.

Hükümetin güvenlik kaygılannın üzerinde bir serbest pazar dogmasını benimsediğinin başka örnekleri de bulunmaktadır. Havaalanı güvenliği herkesin gündeminde iken ve bu konuda kamu sektörü yeniden takdir edilmeye başlanmışken, Senato havaalanı güvenliğini millileştirmeye yönelik bir tasanyı oybirliğiyle kabul etti. 1978 yılında havaalanlannın serbest bırakılmasından bu yana, havaalanı güvenliği havayolu şirketlerine bırakılmakta, onlar da özel güvenlik şirketlerine ihale etmektedir. Kân maksimize etmek için bu firmalar personel giderlerini sonuna kadar kısmakta aynı zamanda personelin güvenlik soruşturmasının yapılması ve yasal kontroller gibi genel giderleri de azaltmaktadırlar.

En büyük güvenlik firması olan *Argenbright*, güvenlik soruşturmasını kasıtlı olarak ihmal etmek ve bu gerçeği gizlemek için belgelerde sahtecilik yapmak suretiyle çok sayıda suçluyu çalıştırmaktan mahkum oldu. Vermeleri gereken 40 saatlik eğitim yerine, yeni işe aldıklan personele yalnızca 45 dakikalık bir video kaset seyrettirmekte ve sonra işe başlatmaktadırlar. Bu şirket FAA'nın öngördüğü testi geçemeyen ya da bu teste hiç girmeyen yüzlerce kişiyi işe almıştı. 11 Eylül saldınlanndan bu yana, Argenbright kontrol noktalanndan bıçakla, hatta silahla geçen çok sayıda yolcu oldu. Çalışanlara asgari ücretin biraz üzerinde bir ücret ödenmekte ve genellikle sağlık yardımı ya da diğer sosyal yardımlardan istifade edememektedirler. 15 Eylül'de *San Fransisco Chronicle* ABD Genel Muhasebe Ofisi'nin en son raporuna göre, Kongrenin silah soruşturması, 19 büyük ABD havaalanında ortalama yüzde 126 oranında personel değişikliği olduğunu yazdı. Kaçınlan iki uçağın havalandığı Boston'un Logan International'inde 11 aylık araştırma döneminde bütün personel iki kez değiştirilmişti. Bu da tutarlı bir performans sağlamanın iyi bir yolu değildir.

Havaalanı güvenliği, tıpkı sağlık hizmetleri gibi, "hür teşebbüsün" kusurlarının özellikle aşikâr hale geldiği bir alandır. Büyük ölçüde rekabetçi olmayan bir piyasa olması, hizmet kalitesinin talebe çok az bağımlı olduğu anlamına geliyor. Bu nedenle masraflan kısarak kârı maksimize etme güdüsü galip gelmektedir. Pratikte bunun anlamı en az titizlikle en az hizmeti sağlama ve çalışanlara mümkün olduğu kadar az ücret -ki bu da personelin dikkatli ve tetikte olmasını sağlayacak bir teşvik oluşturmamaktadır- ödenmesidir. Polis ve kiralanmış özel güvenlik görevlisi arasındaki fark mevcut havaalanı güvenlik personeli ile millileştirilmiş sistemdeki hükümet çalışanları arasındaki farka benzemektedir.

Yine de Bush yönetimi bazı Cumhuriyetçi Temsilciler Meclisi üyelerinin desteğiyle Senato planına karşı çıkmaya yemin etti -yoğun lobi faaliyeti ve Beyaz Saray'dan gelen telefonlar planın Temsilciler Meclisinde 214'e karşı 218 oyla reddedilmesini sağladı. Sonunda havaalanı güvenliği tasarısı ancak 20 Kasım'da Kongreden geçti ve bunun sonucu hükümetin 2002 yılı Ocak ayından önce uygulamaya geçememesi oldu. 17 Kasım'da Ulaştırma Bakanı Norman Mineta, hükümetin bütün havayolu bagajlarının gözden geçirilmesi sisteminin kurulmasının belirlenen Ocak son tarihine yetişmeyeceğini açıkladı. Havayolu güvenliği, yasasının anahtar hükümlerinde birisi buydu.

Şarbon korkusu yönetimin, şirket kârlılığının risk altında olduğunun ilk işaretleriyle birlikte Amerikan halkının gerçek güvenliği ve refahı kaygısına yönelik endişeleri bahane ederek, kısa süre içinde terk ettiği cephelerden birisi idi. Çeşitli medya ve kongreyle ilişkili hedeflere şarbon sporlarına bulanmış mektuplar gönderilerek, beş kişinin ölümüne neden olunduğunda, hükümet FDA tarafından şarbon tedavisi için onaylanan tek antibiyotik olan Cipro stoku yapmayı planladı. Bayer bu ilacın patentini elinde bulunduruyordu ve sanayi alanında normal olduğu üzere, pratik olarak fiyatları üretim maliyetini dikkate almadan belirliyordu.

Bayer'in istenen sayıda tableti Ocak 2002'den önce üretememesine karşın, hükümet başka şirketlere üretim ruhsatı vermemeyi kararlaştırdı.

Başlangıçta Bayer her tablet için 1,77 $ talep etti ve bu rakam pazarlıklar sonunda tablet başına 95 cente düşürüldü. Halbuki Hintli şirket tablet başına 10 cent önerdi, ancak hükümet bunu reddederek, entelektüel mülkiyet haklannın kutsallığını koruma konusunda aşın derecede kararlı davrandı.

Muhtemel bir acil durumda farmakolojik ilaçlar konusunda zorunlu olarak başka üreticilere de ruhsat verilmesi (patent sahibi telif hakkı almaya devam etse bile, bu konuda bir seçim hakkına sahip değildir), hem bu ülkenin yasalan hem de uluslararası ticaret yasalannın izin verdiği, yaygın bir uygulamadır. ABD hükümeti yabancı şirketler tarafından üretilen çok çeşitli mallar için düzenli olarak zorunlu ruhsatlar vermektedir. Bayer yabancı bir şirketti ve bu nedenle bu olayda da ruhsat verilmesinde hiçbir sorun olmamalıydı. Ne yazık ki, Katar, Doha'daki WTO müzakerelerinin son oturumu yaklaşıyordu ve eczacılık alanındaki entelektüel mülkiyet haklan büyük bir tartışma konusu olacaktı, bu nedenle Amerika bir yandan kendisi Cipro için ruhsat verirken, öbür yandan yoksul ülkeleri AIDS ilaçlan üretimine ruhsat vermekten alıkoyarak ikiyüzlü görünmek suretiyle konumunu zayıflatmak istemiyordu. Aynca hükümetin en düşük teklifi verene ihale etmesi halinde, bundan çıkar sağlayacak olan bir Amerikan firması değildi. Muhtemel bir şarbon salgınına karşı vatandaşlannı korumak için yeterli miktarda antibiyotik temin etme kaygısının değerlendirmeye dahil edilmediği açıktı.

Birlik İçindeyiz

Ülkenin her yanından insanlar bir araya gelerek, hem yardım edip hem de acılannı paylaşırken, sallanan bayraklar yalnızca aşın milliyetçilik ya da yurtseverlikten dolayı değil, aynı zamanda dayanışmayı ve bir topluma ait olmayı gösterme arzusundan, ilan panolannda, TV reklamlannda ve başımızı çevirdiğimiz her yerde gördüğümüz bir paroladan kaynaklanıyordu: "Birlik İçindeyiz" *("United We Stand")*.

Bu güzel bir düşünceydi. Saldınlar korkunçtu, ancak en azından bir ulus olarak birleşiyorduk. Ne yazık ki çeşitli türlerde fırsatçılar bu fırsatı kaçırmadı. Bütün şirketler güruhu bu sloganı, bayrak imajını ve New

York itfaiyecilerine yönelik övgüleri, halkı kendi ürünlerini satın almanın gerçek bir vatanseverlik olduğuna ikna etmek için kullandılar. General Motors'un insanlara "Amerika'nın yoluna devam etmesi" için GM kamyonlarını almalarını isteyen reklamı oldukça saldırgan, ancak türünün tipik örneği idi.

Sayısız politikacı ve medya uzmanı bu sloganı birlik içinde olmanın "başkanın ardında birleşme", aynı zamanda onun istediği her şeyi eleştirisiz destekleme anlamına geldiğini iddia etmek için kullandılar. Kongre bu fikri o kadar ileri götürdü ki; "11 Eylül 2001'deki terörist saldırılan planladığına, izin verdiğine, gerçekleştirdiğine ya da yardım ettiğine karar verdiği ülkeler, örgütler ya da kişilere karşı bütün gerekli ve uygun gördüğü şekilde güç kullanımı konusunda başkana yetki veren" bir karan Temsilciler Meclisi'nde 1'e karşı 420 oyla, Senatoda ise 0'a karşı 98 oyla kabul etti. Böylece Kongre yalnızca anayasada tanımlanan savaş ve banş hakkında karar vermeye dair kendi yetkisinden feragat etmekle kalmamış, aynı zamanda bunu belirsiz düşmanlara karşı belirsiz bir süre için yapmıştır. Tek bir adam kendisi "gerekli ve uygun"gördüğü müddetçe, kendi seçtiği hedeflere karşı, kendi seçtiği bir tarzda güç kullanmaya karar verebilecekti. Yalnızca tek bir kişi, Kaliforniya'dan Demokratik parlamenter Barbara Lee bu mükemmel siyasal birliği bozdu.

İster seçilmiş olsun, isterse olmasın, bütün yetkileri tek bir adama verme fikrinin demokrasi nosyonu açısından derin biçimde etiğe aykın olduğu ve (her ne kadar yalnızca bir milliyetçilik ve vatanseverlik gösterisi olmasa da) "Birlik İçindeyiz" sloganıyla ima edilen temel insanî dayanışma ile herhangi bir ilgisi olmadığı gerçeği, hükümet yetkililerini yollarından caydırmadı.

Saldından sonraki haftalarda, ABD Ticaret Temsilcisi Robert Zoellick, yaygın olarak "Hızlı Yol" olarak bilinen "Ticareti Teşvik Yetkisi" hakkındaki oylamayı terörizme karşı savaşla ilişkilendirmeye karar verdi ve ticaretin "bu uzun mücadelenin kalbinde yatan değerleri teşvik ettiğini" ilan etti. Hızlı yol yetkisi başkana herhangi bir ticaret anlaşmasının, özellikle Amerika Serbest Ticaret Bölgesi anlaşmasının (halen Batı yanmküredeki 34 ülke tarafından müzakere edilmektedir)

bütün taslağının, hiçbir değişiklik yapmaksızın ve mümkün olan en az müzakereyle Kongre'de kabul ya da ret edilmesini sağlama yetkisi vermektedir. Temsilciler Meclisinde bu yasanın çok az farkla, 214 oya karşı 215 oyla kabul edildiği gün yaptığı konuşmada Sözcü Dennis Hastert şunları söylüyordu: "Bu kongre ya terörizme karşı cesaretle savaşan ve Amerika'nın dünya liderliğini yeniden kabul ettiren başkanımızı destekleyecek, ya da mümkün olan en kötü zamanda başkanımızın ellerini bağlayacaktır".[39]

Benzer bir şekilde, Başsavcı John Ashcroft, Senatonun Adalet Komisyonu önünde sivil haklar ve insan haklarının ciddî biçimde ihlalini de içeren Adalet Bakanlığı soruşturması (daha sonra ele alınacaktır) hakkında konuşurken şunları söylüyordu: "Kayıp özgürlük hayaletleriyle banşçıl insanları korkutanlara benim mesajım şudur: Sizin taktikleriniz yalnızca teröristlere yardım eder, çünkü bu taktikler bizim ulusal birliğimizi erozyona uğratmakta ve azmimizi azaltmaktadır".

İktidar ayncalıklanna hizmet etmek üzere birlik olma fikrini şövalye tavırlarıyla etrafa yayanlar, 11 Eylül saldınlannın kurbanı olmuş sıradan insanların ve geride kalanların geçimlerinin sağlanması konusuna gelince çok farklı bir kavrama sahip çıkıyorlardı. Bu kavram en açık haliyle Kongrenin havayolu endüstrisine muamelesinde ortaya çıktı. 11 Eylül öncesi ekonomik durgunluk nedeniyle zaten zayıflamış olan bu endüstri saldırılardan en çok ve en yakından etkilenen yer oldu: ilk olarak FAA bütün uçakların kalkışını yasakladı ve sonra da seyahat yoğunluğunda olağanüstü azalmalar görüldü. Saldırılardan kısa süre sonra birkaç havayolu şirketi, kabaca 140.000 çalışanın işten çıkarılacağı büyük işten çıkarmalar yapacağını duyurdu. Şirketler aynca bu fırsattan yararlanarak, acil durum gerekçesiyle, kıdem tazminatı ve geçiş dönemi sağlık yardımlarını ödeme yükümlülükleri olmadığını ileri sürdüler. Amerikan Havayollan gibi bazı şirketler sendikalardan gelen baskılar karşısında geri adım atıp kıdem tazminatlarını ödediler ise de, işten çıkarılan birçok havayolu çalışanının çok güç şartlara itildiğine kuşku yoktur.

39. Congredeki İfade, 6 Aralık 2001.

Havayollan endüstrisi için bir kısmı nakit bir kısmı da kredi garantisi olarak 15 milyar dolarlık kurtarma yardımı sağlayan bir tasan, hem Temsilciler Meclisi'nden hem de Senatodan iki haftadan az bir süre içinde geçti. Kongre bu yardımlar için geçici olarak işten çıkarılanların geri alınması ya da onlara herhangi bir koruma sağlanması gibi bir şart dahi koymadı. Saldırılardan üç ay sonra, çalışar lara yönelik hiçbir tazminat ödemesi henüz yapılmamıştı.

Temsilciler Meclisi'nden 214'e karşı 216 oy ile kıl payı geçen bir "ekonomik teşvik paketi" (Senatodan geçemedi), bu konudaki bir başka örnektir. Her ne kadar Cumhuriyetçi planın baş mimarı olan Kaliforniya milletvekili Bill Thomas, "bilgisayarcı dükkanı, sokağın aşağısındaki küçük lokanta, köşedeki petrol istasyonu" gibi duygusal tahrikler yapmışsa da, gerçekte aslan payı 100 milyar doların üzerinde vergi indirimi ile büyük şirketlere gidiyordu.

Belki de en çok itiraz edilebilecek husus, şirketlerin halkın kesesinden beslendiklerinin en açık örneği; şirket alternatif asgari vergisinin (1986 yılında şirketlerin vergi boşluklarını suistimalini azaltmak üzere getirilmişti) kaldırılması tasarısı oldu. Ama bu yalnızca içinde bulunulan yılı kapsamıyor, 1986 yılına kadar geriye de yürütülüyordu. Bu yasa 2,4 milyar dolan Ford'a, 1,4 milyar dolan IBM'e, 572 milyon dolan Chevron Texaco'ya ve 254 milyon dolan şimdi iflas etmiş bulunan Enron'a, yani George W. Bush'la yakından bağlantılı şirketlere olmak üzere şirketlere toplam 25,4 milyar dolar verginin iadesini sağlıyordu. Vergi iadesi şarta bağlı olmadığından, belli başlı ekonomistler bile bu iadelerin ekonomiyi nasıl canlandıracağını göremediler. *New York Times*'te (28 Ekim) Paul Krugman şunları yazıyordu: "Texas Utilities ya da Chevron Texaco'nun bir hafta önce yeterince gelir getirmeyeceği düşüncesiyle yapmayacağı potansiyel bir yatırım, şirketin 600 milyon dolar teşekkür hediyesi almasından sonra daha kârlı hale gelmemektedir".

Güçlülerin ulusal birliğe yaklaşımı çeşitli şarbonlu mektuplara gösterdikleri tepkiyle en iyi şekilde özetlenebilir. Senatodaki Demokratların lideri Tom Daschle'a gönderilen mektuba verilen tepki, hemen ayrıntılı karantina prosedürlerinin kurulması ve şarbon testi yapılmasına başlanılması oldu. Buna karşın yetkililer mektubun

hangi posta merkezinden postaya verildiğini belirlemelerinden sonraki üç gün içinde bu posta merkezinde hiçbir şey yapılmadı. Aynı şekilde NBC'den Tom Brokaw'a gönderilen mektuba hemen NBC bürolarında alınan önlemlerle yanıt verildi. Mektubun Trenton'dan gönderildiğinin belirlenmesinden iki gün sonra, yetkililer oradaki çalışanlara test uygulamak gibi bir planlarının olmadığını açıkladılar. 21 Ekim'de Thomas L. Morris, 911'i (acil servis hattı) arayarak çalıştığı posta tesisinde bir zarftan çıkan toza maruz kaldığını ve bunun şarbon olduğunu düşündüğünü bildirdi. Morris, tıpkı aynı tesiste çalışan Joseph P. Curseen gibi, birkaç saat sonra şarbondan öldü. Halbuki Morris doktora bile gitmiş, şarbona yakalandığından kuşkulandığından söz etmişti. Sadece Tylenol verilip evine gönderildi. Her ikisi de Afrika kökenli Amerikalı idi.

Genel olarak posta çalışanlanna yardımda gecikme için gösterilen neden, sağlık çalışanlannın bile kapalı bir zarf yoluyla nasıl hastalık bulaşabileceği konusunda bir fikre sahip olmamaları idi. Bu tavır bir neden olmaktan çok, daha belirgin bir eşitsizliğin ortaya çıkardığı rasyonalizasyonu göstermektedir. Capitol Hill'deki yargı çalışanları ve siyasal görevlilere 60 gün yetecek Cipro verilirken, posta çalışanlarına 10 günlük ilaç verilmişti.[40]

Özgürlüğü Savunmak İçin Özgürlüğü Kısıtlamak

"Özgürlüğü Savunurken Kısıtlanan Özgürlükler" 11 Ekim 2001'de hiciv dergisi *The Onion*'un baş makalesinin başlığı idi. Makale Başsavcı John Ashcroft'un söylediği sanılan şu sözleri naklediyordu: "Şimdi özgürlük düşmanlanyla mücadelemizin yoluna basit, romantik 'sivil özgürlükler' ve 'kanun karşısında eşit koruma' fikirlerinin çıkmasına izin verecek zaman değil". Her ne kadar buradaki hiciv çok ince değilse de, çizilen tablo gerçekten çok uzak değildi.

Bush yönetimi 11 Eylül saldınlarının özgürlüğe yapılan bir saldın olduğunu iddia etmeyi sürdürmektedir. Ancak özgürlüğe yapılan gerçek

40. *New York Times*, 24 Ekim 2001.

saldın Ashcroft'un öncülüğünde Bush yönetiminden gelmiştir. Saldınlardan sonra, insanların şimdiye kadar doğal hak saydıkları, havaalanına uçuşunuzdan 20 dakika önce varmak ve hâlâ uçağa binebilmek gibi ayrıcalıkların birkaçından vazgeçmek zorunda kalacakları açıktı. Maalesef depreşen temel "terörizme karşı savaş" teması içinde, yönetim oportünist bir yaklaşımla durumun avantajından yararlanarak, güvenlikten çok kontrol ve güce dayalı bir gündemi -buradaki anlamıyla özgürlükleri kaldıran mevzuatı- zorla kabul ettirme yoluna gitti. Yönetim tarafından önerilen düzenlemelerin büyük bir kısmı en iyi olasılıkla muhtemel teröristleri yakalamada kullanılması kuşkulu olan, ancak iç politik eylemleri ve protestoları sınırlama ve hükümetin statükoyu uygulama gücünü artırmada yararlı olacağı açık olan düzenlemelerdi. Bu adımlar aynca cezaî konularda yetkinin yargı erkinden yürütme erkine transfer edilmesine ilişkin rahatsız edici, ancak uzun zamandır süren süreci de devam ettirdi.

"Terörizmin önünü kesmek ve engellemek için gerekli uygun araçları sağlayarak Amerika'yı birleştirmek ve güçlendirme" yasası, ya da USA PATRIOT (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism) yasası 26 Ekim'de yürürlüğe girdi. Yasa Senatodan yalnızca bir üyenin, Wisconsin senatörü Russel Feingold'un karşı oyuyla geçerken, Temsilciler Meclisi'nde de çok az muhalefetle karşılaştı.

Bu yasa telefon dinleme imkânı vermektedir. Daha önce telefon dinleme kararının mutlaka belli bir telefon numarasına ilişkin olması gerekirken, şimdi tek bir kararla sözkonusu kişinin kullanması muhtemel bütün telefonları dinlemek mümkün hale gelmiştir. Görünüşte bu çok sorunlu görülmeyebilir, ancak böyle bir emir kişinin iş telefonunu ve hatta kişinin evine yakın, çok sayıda insanın sözlerinin kaydedildiğini düşünmek için herhangi bir nedeni olmaksızın kullandığı telefon kulübelerindeki telefonları bile kapsayabilir.

Bu yasa arananın önceden ya da sonradan bilgilendirilmesine gerek bulunmaksızın yapılan aramaları büyük ölçüde genişletmektedir. Bu gibi "habersiz" aramalar daha önce nadirdi, ancak şimdi hangi tür olursa olsun bütün cezaî kovuşturmalara ilişkin olarak yapılabilir.

Yasa aynca infaz ve istihbarat kuruluşlan arasında, daha önceden gizli tutulan büyük jüriye ait bilgilerin açıklanması dahil, bilgi paylaşımını aşın derecede artırmaktadır. Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği-'ne göre bu durum "CIA'yı Amerikalılar hakkında casusluk yapma işine etkin biçimde soktu". Bu uygulama 1960'lar ve 1970'lerde yaygındı -CHAOS operasyonu adı altında CIA 7000'den fazla Amerikalı, Vietnam savaşı karşıtlan, eylemci öğrenciler, siyah milliyetçiler ve yerleşik düzenin diğer muhalifleri hakkında bilgi topladı. Bilgi paylaşımına izin verildiğinde, CIA yalnızca belli tip bilgilere ilişkin bir talepte bulunacak ve yerel uygulama kuruluşlan bu bilgileri bulacaktı. Church Komisyonu, istihbarat faaliyetleri hakkındaki raporunda, "bu bilginin yerel faaliyetlerle ilgili olduğu ölçüde,bu bilgilerin CIA tarafından toplanması, her ne kadar bir iç güvenlik işlevi niteliği taşımasa da, yerel gizli polis sistemi tehdidine yönelik bir adım oluşturmaktadır"[41] tespitine yer verilmektedir.

Yine yasada istihbarat kuruluşlanna okul kayıtlanndan, malî işlemlere ve Internet faaliyetlerine kadar çok geniş bir bilgi dağarcığına ulaşma imkânı sağlanmaktadır. Aynı zamanda yukandaki faaliyetlerin herhangi birisi için mahkeme karan çıkarmada gerekli olan kanıt standardı büyük ölçüde zayıflatılmıştır. Şimdi infaz kuruluşlannın istenen bilginin bir soruşturmayla "ilişkili" olduğunu ileri sürmeleri yeterlidir.

USA PATRIOT yasasının bir başka sorunlu yönü de "iç terörizm" adıyla yeni bir suç kategorisi oluşturmasıdır. Bu terim o kadar geniş tanımlanmıştır ki; eğer siyasal amaçla yapılmışsa "bir mala önemli ölçüde zarar verebilecek... bir ateşli silah, silah ya da başka bir tehlikeli alet" kullanımını bile kapsamaktadır. "silah ya da başka bir tehlikeli alet" tanımı terörizmi tanımlayan daha önceki hükme eklenmiş, böylece bir pencereye taş atmak gibi eylemler bile potansiyel olarak yeni yasa kapsamına alınmıştır. Bu hükmü siyasal protestoyu Seattle'da yapılan "şirketçi küreselleşme karşıtı" protestolar ya da çevreciler ve hayvan haklan eylemcilerinin gerçekleştirdiği birçok eylemi terörizm kapsamına alacak şekilde yorumlamaktan

41. ACLU Raporu, http://www.aclu.org/congress/l102301j.html

başka yol kalmamaktadır. Bu durum önleyici tutuklama, bir kaldırımda toplanmış insan kitlesinin toplu olarak tutuklanması (Washington'da IMF/Dünya Bankasını protesto etmek için 16 Nisan 2000'de yapıldı), barışçı protestoculara yönelik polisin şiddet dolu saldırganlığı ve protestoları organize ettikleri iddiasıyla (Cumhuriyetçi Ulusal Kongresindeki Philadelphia protestoları esnasında) küçük suçlarla suçlanan kişiler için 1 milyon dolar kefalet belirlenmesi gibi mevcut yasanın dramatik biçimde yeniden yorumlanmasını mümkün hale getirmiştir.

Hepsinden de kötüsü; USA PATRIOT yasası, büyük ölçüde, aslında hiçbir göçmenin dahil olmadığı, Oklahoma City bombalamasına tepki olarak çıkarılan 1996 "Antiterörizm ve Ölüm Cezasının Etkinleştirilmesi Yasası" ile başlayan göçmenlerin temel haklardan yoksun bırakılması uygulamasını dramatik biçimde genişletmiştir. Bu yasa sınır dışı etme davalarında göçmenlere karşı gizli kanıtların kullanımı gibi adil yargılanma temel hakkının ağır bir şekilde ihlalini oluşturan önlemleri içermektedir. Bu yetki o kadar ağır biçimde kötüye kullanıldı ki, Clinton yönetimi gizli kanıtların kullanımını büyük oranda durdurdu ve Bush da bu yetkiyi kullanmamaya söz verdi. Halbuki 11 Eylül'den bu yana gizli kanıtlar yeniden kullanılmaya başlanmıştır.

İlave olarak Amerikan vatandaşı olmayanların herhangi bir suçla itham edilmeksizin gözaltında tutulması süresini 48 saatten 7 güne uzatmaktadır. Aslında yönetimin ilk talebi bu gözaltının süresiz olması idi. Eğer kişi herhangi bir nedenle sınır dışı edilemiyorsa, belirsiz bir süre zaten gözaltında tutulabilmektedir ve elbette Amerikan hükümeti tarafından terörist olmakla suçlanan bir kişiyi geri almayı çok az sayıda ülke kabul edecektir. Bu gözaltı yalnızca genel savcının bu yabancının ulusal güvenliği tehlikeye düşürdüğüne "inanmak için makul nedenler" bulunduğuna onay vermesi yetmektedir.

Yasa aynca yabancıların, daha önce sözü edilen geniş tanım uyarınca terörizme karışmış sayılacak herhangi bir örgüte para vermesi nedeniyle gözaltına alınabilmesi ya da sınır dışı edilebilmesine imkân tanımaktadır. Bu durum insanların bir illegal kanadı bulunan gruplar tarafından işletilen hastaneler ve cemaat sosyal güvenlik programlarına para vermeleri nedeniyle kovuşturmaya uğradığı dönemdeki şartlar daha da

ağırlaştırmaktadır. Bu önlem söz konusu grubun hükümetin terörist örgütler listesinde yer almaması halinde bile uygulanabilir. Yapılan yardımın terörizme yardım maksadıyla yapılmadığını ispat yükü yabancının üzerindedir ve gözaltına alınanın aksini kanıtlaması istenmektedir.

Adalet Bakanlığının 11 Eylül'den bu yana oluşturduğu bu ağ, yabancıların haklarının defalarca ihlaline neden olmuştur. Bu satırların yazıldığı ana kadar 1200'den fazla insan, gözaltına alınmıştı ve bunların yaklaşık yarısını oluşturan 550 kişi hâlâ gözaltındadır. Bunlardan bazıları saldırılardan yalnızca birkaç gün sonrasından bu yana orada tutulmaktadır. Bir çoğu ailelerine nerede bulunduklarını söyleme dahil, haberleşmeden yoksun halde gözaltında bulundurulmaktadır. Bir çoğunun avukatına ulaşma talebi tekrar tekrar reddedildi. Bunlardan birisi kalp krizi geçirerek gözaltında öldü. Pakistanlı bir başka genç ise; gardiyanların gözleri önünde sürekli olarak kendisine "bin Ladin" olarak hitap eden hücre arkadaşları tarafından soyularak dövüldü.

Kasım ayı sonlanna kadar Adalet Bakanlığı gözaltındakilere ilişkin hiçbir bilgi vermedi. Bu tarihte açıkladığı bilgiler ise son derece yetersizdi. 5 Aralık'ta 16 insan haklan ve sivil özgürlükler örgütü "gözaltındakilerin kimliği, nerede tutulduklan, avukatlarının adları, hangi mahkemelerin sorumlu olduğu, ne kadar süredir gözaltında tutuldukları ve onlara karşı açılan dava varsa niteliğinin ne olduğu" dahil temel bilgiler elde etmek için dava açtılar.[42]

Çeşitli haberlere göre bu kişilerden yalnızca 27'sinin saldırılara ilişkin bazı bilgilere sahip olduğu düşünülmektedir. Diğerlerinin büyük bir kısmı küçük suçlar için tutulmaktadır. Bir çoğu, bırakın gözaltına alındıklan zamanki yasal düzenlemeleri, USA PATRIOT Yasasının hükümlerine bile aykın olarak, aylardır herhangi bir suçlama yapılmaksızın tutulmaktadırlar. Aynı derecede şaşırtıcı bir başka husus da, genel savcının herhangi bir mahkeme karanna gerek bulunmaksızın gözaltındakilerle avukatlarının görüşmelerini kaydetme yetkisine sahip olmasıdır. Bu durum, evrensel olarak sanığın kendisine mümkün olan en iyi savunmayı oluşturma ve

42. ACLU basın açıklaması, 5 Aralık 2001.

böylece adil yargılanma hakkından yararlanma imkânının ayrılmaz parçası kabul edilen avukat-müvekkil mahremiyetini ihlal etmektedir.[43]

Ashcroft bu uygulamayı Robert Kennedy'nin, başsavcı olduğu dönemde, organize suçlara karşı mücadelesine atıfta bulunarak savunmaktadır: "Robert Kennedy, Adalet Bakanlığı, eğer organize suçla mücadeleye yardım etmek istiyorsa, gangsterleri 'kaldırıma tükürmek'ten bile tutuklaması gerektiğini söylüyordu". İkisinin arasındaki yorumcuların dikkatinden kaçan başlıca fark, Kennedy'nin peşinde olduğu gangsterlerin bu suçları işlediklerine ilişkin önemli kanıtlar bulunduğudur. Bu kişiler mahkemede hiç mahkum olmamışlardı. Ashcroft tarafından gözaltına alınan insanların büyük çoğunluğunun herhangi bir suçla ilişkileri belirlenmemiştir. Daha doğru bir paralellik Kennedy'nin ajanları İtalya kökenli bir Amerikalıyı kaldırıma tükürmekten dolayı tutuklaması halinde söz konusu olabilirdi.

Artırılan bilgi paylaşımı, telefon dinleme ve bir avuç insanın somut tanıklara dayalı olarak gözaltında tutulması (bunlar soruşturmayla bağlantılı olarak birşeyler bildiğinden fiilen kuşkulanılanlardır) dışında, bu önlemlerin güvenliğin artırılması ya da soruşturmanın genişletilmesi açısından herhangi bir yararı olmamıştır ve yukarıda sayılan önlemlerin sağladıkları verimliliğin sivil özgürlüklere verdikleri zararla dengeli olup olmadığı tartışmalıdır.

Bazı önlemler ters etki yapmıştır. Siyasal protestocuları terörist saymak, asıl sorunu gizleyecek, soruşturma sistemini tıkayacak ve gerçek terörizme yönelik soruşturmaların meşruiyetini azaltacaktır. Kitlesel gözaltıların geri tepmesi de büyük olasılıktır." Göçmen suçları" işledikleri suçlamasıyla alıkonulan teröristlerin planlanan saldırılar hakkında bilgi vermesi için hiçbir sebep yoktur. Ve böyle davranılmaması halinde bilgi vermeye gönüllü olabilecek birçok kişi süresiz olarak gözaltında tutulması olasılığından korkmakta ve kendilerine karşı kullanılan metodlardan dolayı kızgınlık duymaktadır.

Aslında uygulama makamları bu önlemlerin yararsızlığı sonucuna vardılar. Washington Post'ta yer alan bir yazıda "bir üst düzey FBI

43. *Washington Post*, 16 Kasım 2001.

yetkilisinin" şu sözlerini nakletmektedir: "35 gündür bu işin içindeyiz ve hiç kimse konuşmuyor... hayal kırıklığı doğmaya başladı". Yetkili, sorgulamaya yardımcı olmak üzere işkencenin muhtemel yararından söz ederek devam etmekte, "tartışılan alternatif stratejiler arasında, bilgi almak için zaman zaman İsrailli sorgulamacılar tarafından kullanılan ilaç verme ya da baskı taktiklerinden yararlanılması ve sanıkları, güvenlik güçlerinin zaman zaman aile üyelerini tehdit ettiği ya da işkenceye başvurduğu müttefik ülkelere iade etmek bulunmaktadır" demektedir.[44]

Bu fikir önerilir önerilmez bazı yorumcular hemen onu desteklemek için koşuştular. Ünlü hukukçu Alan Dershowitz, *Los Angeles Times*'teki bir yazıda "işkence izinleri"ni savundu. Bu görüşe göre yetki poliste değil yargıçta olacak, yargıç herhangi bir somut davada işkencenin kabul edilebilir olup olmadığına karar verecekti.[45] *Newsweek* editörü Jonathan Alter ise şunları yazıyordu: "fiziksel işkenceyi yasallaştıramayız, bu Amerikan değerlerine aykırı olur" demekte ve yine de bu konuda "açık fikirli" olmamızı önererek şunları ilave etmektedir; "bu ikiyüzlülük olsa bile, bazı sanıkları daha az titiz müttefiklerimize transfer etmeyi düşünmek zorundayız".[46]

Bu yorumlarda 1999 yılındaki bir mahkeme kararına kadar "saatli bomba olaylarında" "fiziksel baskı"ya izin veren İsrail örneğine atıfta bulunuluyordu. Bunun ardındaki fikir; gözaltına alınan bir kişinin kamu güvenliğine yönelik acil bir tehdit hakkında bilgiye sahip olması ve bunu söylememesi halinde, işkenceye tabi tutulmasının kabul edilebilir olduğu idi -ama bu fikir, yorumcuların İsrail için ve şimdi de Amerika için destekledikleri, ancak muhtemelen diğer hiçbir ülke için desteklemeyecekleri bir fikirdir.

Ancak gerçek olan neredeyse hiçbir işkence olayında bir saatli bomba durumunun sözkonusu olmadığıdır. Böyle bir durum bulunması halinde bile, işkencenin nasıl doğru bilgi almayı sağlayabileceğini anlamak

44. *Washington Post*, 21 Ekim 2001.
45. *Los Angeles Times*, 8 Kasım 2001.
46. *Newsweek*, 5 Kasım 2001.

güçtür. Aslında işkence, insanlardan işin içindeki isimleri öğrenmek ve daha da önemlisi korku yaymak suretiyle siyasal muhalefeti ezmeye yönelik süren kampanyanın bir parçası olarak kullanılmaktadır. İşkencenin insanın saygınlığı kavramının ihlalini oluşturduğunu söylemeye bile gerek yoktur. Bu fiil aynca uluslararası hukukun ihlalidir.

Elbette Amerika'nın işkenceyi yasallaştırması olasılığı yoktur. Öbür yandan yabancılara müttefik ülkelerdeki vekilleri eliyle işkence yapılması uzun yıllardır ABD politikasının bir parçasıdır. Mayıs 2000'de İşkenceye Karşı BM Komisyonu, İşkenceye Karşı BM Sözleşmesini ihlal eden ABD uygulamalarından bir çoğunu sıralayan bir rapor yayınladı. Bunlar arasında "polis ve hapishane yetkilileri tarafından kötü muamele -ki bunlann büyük bir kısmı ırkçı ayrımcılığa dayanıyordu- gözaltındaki kadınlara ve mahkumlara yönelik cinsel taciz ve kadın mahkumların aşağılayıcı hücre şartlarında tutulması; elektro-şok aygıtları ve bağlama koltuklan kullanımı maksimum güvenlik rejiminin aşın derece katı uygulanması" yer alıyordu.[47] Bu metodlar ABD'nin müttefiki olan devletlerde yaygın olarak uygulananların ağırlığına nadiren yetişse de yine de önemsiz düzeyde değildir ve bunlardan hiçbirinin "saatli bomba olaylarıyla", bunlara maruz bırakılan insanları saatli bombalara itmek dışında, bir ilgisi yoktur.

Sivil özgürlüklere karşı yürütülen bu haçlı seferindeki *pièce de résistance* 13 Kasım'da, George W. Bush "Amerika Birleşik Devletleri, vatandaşlan, ulusal güvenliği ya da ekonomisi üzerinde ters etkiler yapmak üzere" tasarlanan eylemlere katılan herhangi bir yabancının ve bu gibi kişilere "bilerek yataklık yapan" kişilerin askeri mahkemelerde yargılanmasına izin veren bir genelgeyi imzalamasıyla geldi. Askeri adalet normal adalet nosyonlarına pek uymamaktadır. Savcı, savunma avukatı hepsi subaydır ve savcılığın etkisi genel olarak sivil mahkemelerdekinden çok daha fazladır. Ancak genelge sanıkların en azından bazı usul kurallarını koruyan Tekdüze Askeri Yargılama Usulü Yasasına göre bile yargılanmasına izin vermemektedir. Başlangıçtaki teklifte,

47. *2001 Dünya İnsan Haklan İzleme Raporu.* http://www.hrw.org/wr2k1/usa/

mahkumiyet için, hatta idam cezası vermek için bile, yalnızca üçte iki çoğunluk gerekiyordu. ACLU'ya göre bu genelge "gizli yargılamalara izin verebilir" ve bu gibi mahkemeler "makul bir kuşkuya yer bırakmayan kanıttan daha azını kabul edebilir, sanığı kendi avukatını seçme hakkından yoksun bırakabilir ve herkesin öncelikle masum olduğu önkabulünü yok sayabilir".[48] Mahkum olan bireyler bu mahkumiyet kararına karşı "(i) Amerika'da herhangi bir mahkemede, (ii) herhangi bir yabancı ülkenin mahkemesinde ya da (iii) herhangi bir uluslararası mahkemede temyiz yoluna gidemez". Şiddetli ulusal ve uluslararası eleştirilere yanıt olarak, hükümet bu hükümlerden bazılarını tasarının nihaî şeklinde değiştirerek, ölüm cezası için oybirliği şartını geri getirdi ve bir "temyiz organı" için (belirlenmemiş) bazı hükümler ekledi.

Hükümet bu genelgenin yalnızca Afganistan'da yakalanan teröristleri yargılamak için kullanılacağını ve bu yargılamaların yabancı topraklarda gerçekleşeceğini ileri sürmektedir. Halbuki genelgede uygulama yerini kısıtlayan herhangi bir hüküm yoktur ("yirminci hava korsanı" olduğu ileri sürüler Zacarias Moussaoi'nin bir Amerikan mahkemesindeki yargılanmasında, hükümet bu sözüne sadık kalacak gibi görünmektedir). Her halükârda bu genelge sanığın adil yargılanma haklarının toptan ihlalini gerektirmektedir. Yabancıların Amerikalılarla aynı adil yargılama haklarına sahip olmadığı ya da olmaması gerektiği yolunda dile getirilmekte olan görüş, en azından evrensel insan hakları görüşüyle uyuşmamaktadır.

Senato Adalet Komitesinde sorgulandığında, Ashcroft şunları söylüyordu: "Afganistan'da sorumlularla karşı karşıya geldiğimizde, onlara Miranda haklarını okumamız, bir savunma avukatı tutmamız, onları Amerika'ya getirerek Usame TV için yeni bir kablo TV ağı kurmamız ya da propaganda yapabilecekleri dünya çapında bir platform oluşturmamız mı gerekiyordu?"[49] Bir açıklamasında Ashcroft, önceden terörist olduğu bilinenlerin hiçbir hakka sahip olmadıkları ve bu nedenle yönetimin onlara adil

48. ACLU mektubu ve Kongre üyelerine gönderilen memorandum. http://www.aclu.org/congress/l112901a.html
49. Senato Adalet Komitesi, 6 Aralık 2001.

bir kamusal yargılama hakkı vermek istemediği -çünkü her ne kadar 11 Eylül'de işlenen suçlan haklı gösterebilecek makul bir savunma olamasa da, ABD'nin politikasının da uluslararası kamu oyu önünde savunulması neredeyse onun kadar güç olacaktır- görüşünü dile getirmekteydi. En iyisi herhangi bir potansiyel sorunu kapalı kapılar ardında tutmaktı ve buna daha sonra ülke içi kontrolde de kullanılabilecek bir gelenek oluşturulması şeklindeki yarar da eklenmiştir.

Bu genelge ile, potansiyel polis devletinin hukukî ana hatlan aşikâr hale gelmiştir. Oldukça bağımsız olan yargı gibi çeşitli yasal kurumlann gücü nedeniyle ve henüz daha kitlesel bir tepki oluşmamışsa da, bu genelgenin kamuoyunu harekete geçirecek olması nedeniyle, bu değişikliklerin kabul edilmesi şansı aşın derecede azdır.

Burada ele alınan iç sorunlar konusunda -Cipro'nun zorunlu olarak ruhsatlandınlması, ekonomik teşvik paketi, sivil özgürlüklerin sınırlanması, Askeri mahkemeler genelgesi-, hatta bazen güçlü kademelerden olmak üzere, önemli bir muhalefet bulunmaktadır. Aslında Ashcroft'un polise verdiği ülkenin her yerinden, yalnızca ülke kökenleri nedeniyle, 5000'den fazla insanı gözaltına alma ve sorgulama emrine, Portland ve Oregon dahil bazı eyaletler uymamıştır. Madison'daki Wisconsin Üniversitesi aynca uluslararası öğrencilerin sorgulanması konusunda işbirliği yapmayacağına ilişkin bir ihtar göndermiştir. Her ne kadar sorgulama gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmakta ise de, hedef alınan gençlere önemli ölçüde baskı uygulanmaktadır.[50]

Irkçılık: Uzun Bir Mesafe Katettik!

Amerika'da demokratik haklara yapılan bu saldınlar ve bu saldınlara gösterilen tepkiler, bizim en değerli ve en eski inançlanmızdan bazılannda delik açmıştır. Bunlardan birisi çözme yolunda uzun bir mesafe aldığımız ırkçılık sorunudur.

Açıkça, gözönünde yapılan ırk aynmcılığı konusunda uzun bir yol kat ettiğimiz fikrinde gerçeklik payı vardır. Her ne kadar olumlu eylem gibi telafi edici önlemlerle içleri boşaltılmışsa da, aynmcılığa karşı alınan

50. *Village Voice*, 12-18 Aralık 2001.

yasal önlemlere pek çok yerde rastlanabilir. İnsanlar genellikle yaptıklan ve söyledikleri konusunda çok daha dikkatlidirler ve şimdi ırkçılığa dayalı kötü muamele ciddi cezalarla karşılaşmaktadır. Ama ne yazık ki, bu gibi krizler bize, elde edilen ilerlemenin büyük bir kısmının yalnızca insanlann ırkçılıklannı gizlemesini sağladığını göstermektedir. Bu da kendi içinde önemli bir gelişmedir ve tali etkilere de sahiptir. Şimdi, okullar ve medya yoluyla yapılan beyin yıkama sayesinde, yalnızca ırkçılık karşıtı mesajlar duyarak yetişmiş bir kuşak vardır. Bu nedenle yaşlan yirmilerde ya da daha küçük olan, büyük ölçüde ırkçılık karşıtı, hatta gerçekten hiçbir aynım yapmayacak noktaya gelmiş önemli bir genç insan azınlığı mevcuttur. Ancak maalesef nüfusun önemli bir kısmı, bilinç altında eskisi kadar ırkçıdır, belki de saldınlardan sonra daha fazla ırkçı davranmaya başlamıştır.

Bu bölüm boyunca, terörizme karşı savaşın gündeme getirdiği spesifik, aşikâr ırk sorununa dar anlamda odaklanma amacındayım. Irkçılık karmaşık bir fenomen olup, yapısal ve davranışsal unsurlann somutlaşmış halidir. Üstelik bu iki unsur birbiriyle iç içe geçmiştir ve birbirlerini güçlendirmektedir. Yalnızca ırkçı önyargı, ırkçı azınlıklan egemen kültür bağlamında "başan"dan yoksun bırakmakla kalmamakta, yapısal ekonomik faktörlere bağlı olarak "başan"nın yokluğunun sürmesine, insanlann mevcut önyargılı yaklaşımlannı güçlendirmelerine yardım etmektedir. Bu nedenle eğer yalnızca davranışsal faktörlere odaklanılırsa, ırkçılığı entegral bir fenomen olarak ele almak mümkün olmaz. Yine de terörizme karşı savaşın gerçekten aydınlattığı şey; Amerikan kamuoyundaki ırkçı önyargılı yaklaşımlardır ve üzerinde yoğunlaşmak istediğim sorun budur.

Amerikan ulusunun ırk sorununa son zamanlarda sırt çevirmesinin bir göstergesi ırkçı tiplemeye yönelik yaklaşımıdır. 1999 yılı Kasım ayında yapılan bir Gallup anketi, beyazlann yüzde 80'i dahil olmak üzere, Amerikalılann yüzde 81'inin, o zaman polis tarafından motor sürücülerinin ırka dayalı olarak seçici biçimde durdurulması bağlamında ele alınan ırkçı tiplemeye karşı çıktığını gösterdi.[51] Birçok muhafazakânn da

51. Gallup Anketi, 9 Aralık 1999.
http://www.gallup.com/poll/releases/pr 991209.asp

dahil olduğu çok sayıda politikacı bu tiplemenin anayasaya ve yasalar önünde eşit muamele hakkını düzenleyen Ondördüncü Emir'e aykırı olduğunu ilan etti. Ancak saldırılardan sonra yapılan bir Gallup anketinde Amerikalıların yüzde 60'ının havayolu güvenlik kontrolleri için etnik Arapların ırkçı tiplemesi lehinde olduğunu gösterdi. Ne hazindir ki Afrika kökenli Amerikalıların da yüzde 71'i bu görüşü destekliyordu.[52]

Her ne kadar böyle bir tiplemenin tekrarlanması, gayrıresmi olarak yapılması dışında, bu noktada pek muhtemel görünmese de; şimdiki tiplemeyi rasyonel temelinin farklı olduğunu düşünmeleri nedeniyle öncekilerden ayırmaya eğilimli çok sayıda insan bulunmaktadır. Beyaz Afrika kökenli Amerikalı sürücülerin suç işlemeleri pek olası değil iken, "Arap görünüşlü" insanların -olasılık çok küçük olsa da- terörist olmaları mümkündür. Diğer yandan, birçokları bu tiplemenin ters etki yaptığına işaret etmektedir. Çünkü tiplemeler, doğaları itibariyle, sınırları kesin belirli tanımlar değildirler, bu nedenle kontrol edilmesi gereken bazı kişileri dışarıda bırakılabilirler ve daha da önemlisi teröristleri, tıpkı 19 hava korsanının iyi tıraşlı ve görünüşleri itibariyle Amerikalılara benzemelerinde olduğu kadar benzememelerinde olduğu gibi, bu tiplemenin dışında kalmayı öğrenebilirler.

Her iki argüman da gerçektir, ancak sorunu tam olarak ifade etmemektedirler. Yorumcuların büyük bir kısmının gözden kaçırdıkları husus; tiplemenin yalnız kötü olmadığı, sürücüler örneğinde olduğu gibi, aynı zamanda irrasyonel ve gereksiz rahatsızlık vermeyi içerdiğidir. Daha da önemlisi bu tipleme haksız bir ayrımcılık oluşturmakta, tam olarak amaca uygun işlev görmeyip, kapsadıklarına farklı ve aşağı bir statü kazandırmaktadır. Bu tiplemeyle birlikte gelen duygusal travma ve bir grup insanın özel muamele için seçilmesinin toplum üzerindeki ağır etkisi, bu tiplemelerin doğal etkileridir.

Okullarda ırk ayrımının kaldırılması çağrısı yapan 1954 *Brown, Eğitim Kuruluna Karşı* davasındaki çoğunluk görüşü içinde, Başyargıç

52. Gallup Anketi, Eylül 2001, *Boston Globe*'un 30 Eylül 2001 tarihli nüshasında nakledilmiştir.

Earl Warren şunları yazmaktadır: "Fiziksel yetenekler ve diğer 'somut' faktörler eşit olabilirken", çocukları diğerlerinden yalnızca ırkları nedeniyle ayırmak "çocukların toplum içindeki statüleri hakkında bir aşağılık duygusu yaratmakta, bu da kalpleri ve akılları asla giderilemeyecek şekilde etkilemektedir". Elbette okullar söz konusu olduğunda, somut faktörler de büyük ölçüde farklıydı, ancak benzer bir şekilde hiç kimse su kaynaklarının birleştirilmesinin suyun kalitesinin daha iyi olmasını sağlayacağını ileri sürmez (burada ifade edilmek istenen ırk ayrımcılığının yalnızca aşağılanmanın nişanı olduğu idi).

Başkalarının anlaması çok güç olan şey; sürekli olarak kötü muameleye maruz kaldıkları ve sanki aşağılık imiş gibi diğerlerinden ayrıldıkları zaman diğer ırklara mensup insanlarda yaratılan öfkenin derinliğidir. Bu öfke 1960'larda Amerikan kentlerini kasıp kavurmuştur ve gelecekte de aynısını yapabilir. Yeni tür bir tiplemenin savunucuları kendilerine, tamamen öfke dolu yeni bir Arap kökenli Amerikalılar kuşağı yetiştirmenin ne yarar sağlayacağını sormuş gibi görünmemektedirler.

Tipleme 11 Eylül saldırılarından hemen sonra gündeme getirilen birkaç ırkçı sorundan yalnızca birisidir. Saldırılan büyük bir nefret suçları dalgası izledi ve muhtemelen Arap ya da Müslüman sanılmaları dolayısıyla bugüne kadar altı kişinin öldürülmesine neden oldu. Yüzlerce daha hafif olay yaşandı. Bunlar arasında 300 ila 500 gencin, polis tarafından durdurulana kadar Illinois, Bridgeview'de bir camiye yürümeleri de bulunmaktadır.[53] Bazı camilere yangın bombası atıldı ve Arap ve Müslüman cemaat örgütlerine sürekli ölüm tehditleri yağdı. Çarpık bir anlayışla Afganistan İslam Devleti'nin New York bürosuna günler boyu her saat ölüm tehditleri yağdı. Halbuki büro Taliban'ın düşmanı olan Kuzey İttifakına aitti.

Neredeyse tamamen ırka dayalı olarak yapılan bütün bu saldırılar ve binden fazla insanın gözaltına alınmasına karşın, yine de durum 120.000'den fazla insanın sırf Japon kökenli oldukları gerekçesiyle kamplarda toplandığı II. Dünya Savaşı günlerinden dramatik ölçüde

53. *Chicago Tribune*, 13 Eylül 2001.

farklıdır. Bu değişim hukuk kültürü ve kişisel ırkçılık duygulanndaki bazı değişimlerin kanşımını temsil etmektedir.

Her bir faktörün göreceli ağırlığı kısmen saldınlann getirdiği ırkçı hakaretlere göre yargılanabilir. *National Review Online*'da yazan Ann Coulter şunlan söylüyordu: "Onlann ülkelerini işgal etmeliyiz, liderlerini öldürmeli ve onlan Hıristiyan yapmalıyız". O tarihte (13 Eylül) Müslümanlan "onlar" olarak genelleştiriyor ve "şu anda coşan ve dans edenler" olarak niteliyordu". Coulter işten atıldı ve özür dilemeye zorlandı, ancak TV'de ihtiyacımız olan şeyin "sakal güdümlü füze" olduğu esprisini yapan komedyen gibi daha önemsiz kişilerin yaptıklan sansürlenmedi.

Sivil vatandaşlann tepkileri daha da ölçüsüzdü. Saldınlardan sonra yayınladığım makalelere aldığım bazı tepkiler bunun göstergesidir. "Sayın Havlu Baş" ve "Neden ülkene dönmüyorsun" gibi yanıtlar olağandı. Aynı zamanda "Senin gibi ismi olan birisi, benim hoşlandığım şeylerden hoşlanmayacaktır" gibi tuhaf yanıtlar da aldım. Oysa Hindistan hükümeti ABD savaşının en büyük destekçilerinden birisiydi. Daha rahatsız edici olanlar, daha da ölümcül olanlardı. Aşağıya aldığım ikisi Vietnam savaşına karşı çıkan ve siyasal yelpazenin sol yansında olduğunu iddia edenlerden geliyordu:

> "Bunlar olmadan önce ben de sizin gibi düşünüyordum. Şimdi ben Araplann hak ettiklerini bulmalannı -Kömürleşmiş, kanlı cesetlere dönmelerini- görmek için sabırsızlanan birisiyim... Eğer onlan bulamazsak, yalnızca kokulannı izleyebilir ve kanlannı dövme seslerini dinleyebiliriz."

İkincisi ise;

> "Ben 1960'lar boyunca bir hippi ve savaş karşıtı protestocu olarak yetiştim... Ancak şimdi durum farklı. Vietnam'daki savaş ahlâksızdı ve ABD'nin asla karışmaması gerekiyordu... ancak Filistin'den, Afganistan'dan, Pakistan'dan, İran'dan ve Irak'tan Amerika'ya saldıran kasaplarla karşılaştığınızda, orduları ve bombalan ve roketleri

alıp bütün bölgeyi haritadan silmenin zamanı gelmiş demektir. Sonra ortalık yatıştığında ve BÜTÜN katil Müslümanlar öldüğünde, bölgeyi dünyadaki bütün evsiz medeni insanlara açacaksınız."

Kendisini "savaş karşıtı protestocu" ilan eden birisinin, Hitler'in Slavlar için öngördüğünü çok daha aşın biçimde Müslümanlar için tekrarlama noktasına gelebilmesi, ırkçılığın ne kadar derin olduğunu göstermektedir. Bireyler kamusal forumlarda daha da ölçüsüz olabiliyorlar. Bir kadın *New York Times*'a yazdığı bir mektupta (18 Eylül) şunlan söylüyordu: "Afganistan'ı yok etmek yeterli değil. Diğer birçok terörist ülke bu misyonu sürdürecektir".

Ölümcül fikirler Amerikan tarihinin temel unsurudur. Çoğumuz Amerikan Yerlilerinin inanılmaz biçimde katledildiğini ve orijinal nüfusun yüzde 98'inin yok olduğunu biliyoruz. Çok daha azımız 1944 yılında yapılan bir Gallup anketinde Amerikalılann yüzde 13'ünün savaş bittikten sonra bütün Japonlann tek tek yok edilmesi çağnsı yaptığından haberdanz. Günümüzde bu rakam çok daha küçük olsa da, gözardı edilemez. Bunun ırkçılığın aşın formlannın yok edilmesinde çok uzun bir mesafe kat edildiğinin düşünüldüğü bir zamanda tekrar dirildiğini görmek çok üzücü ve korkutucudur.

Irkçılık yalnızca ülke içi etkileri bakımından değil, aynı zamanda dış politikada oynadığı hayatî rol bakımından da önemlidir. Bu rol çok basit görülmemelidir ve bu rol yalnızca bunun bir "ırkçı savaş" olduğunu söylemekle ifade edilemez. Her ne kadar birçok politika belirleyicisi kuşkusuz ırkçılıktan etkilense de, şimdi bu duygu bir dereceye kadar dış politikanın doğrudan belirleyicisi haline gelmiştir. Savaş karşıtı neşeli eleştirmenlerin sık sık işaret ettiği gibi Sırbistan'a yapılan saldın, büyük ölçüde beyaz Müslümanlann beyaz Hıristiyanlardan kurtanlmasını amaçlıyordu.

Irkçılığın savaşta oynadığı rol kamuoyu desteğine ilişkindir. İnsanlar beyaz olmayanlann, özellikle Amerikan zihninde diğer ırklardan çok daha ileri derecede kötü bir imaja sahip olan Araplann öldürülmesini çok daha kolay tolere edebilmektedir. Bosna krizinden itibaren yıllar boyu

kötülenmeleri nedeniyle Sırpların öldürülmesi bir derece tolere edilebilmiştir. Hatta Sırbistan'a uygulanan, tıpkı 1990 yılından bu yana Irak'ta Arap çocuklarda olduğu gibi, beyaz çocukların açlıktan ya da kolayca tedavi edilebilir hastalıklardan öldürülmesine neden olan cezaî yaptırımlar söz konusu olsaydı, hiçbir toleranstan söz edilemezdi. Bu satırlar yazılırken, kamuoyunun Afgan çocuklarının açlıktan ölmesi ve bombalarla parçalanmasına karşı gösterdiği tolerans bu eziyetin başka bir yerdeki beyaz çocuklara yapılması halinde gösterilecek olandan çok daha fazladır.

Her ne kadar yakın dönemdeki savaşlarda hükümet ırkçılığı (her yerde ırkçı propagandanın yapıldığı II. Dünya Savaşı'ndan farklı olarak) kınama yoluna gitse de, bunun kısmen hitap edilecek başka bir izleyici kitlesi -genel olarak destek vermeye ya da en azından katlanmaya zorladığı uluslararası toplum- bulunmasından kaynaklandığını ve doğrudan ırkçı duygulara hitap etmenin geri tepmesi olasılığının hesaba katıldığını düşünmek akla yatkındır. Yine de hükümet bu savaşı sürdürebilmek için ırkçılığın yayılmasına muhtaçtır.

Karşı Duruş: Ölümüne Savunma

Irkçılığın geri tepmesi pek büyük bir sürpriz olmadı. Çünkü zaten Amerika'daki günlük yaşamın altında yatan ırkçı husumet kazanının kaynadığını anlamak güç değildi. Asıl şaşırtıcı olan 11 Eylülle birlikte doğan ifade özgürlüğüne yönelik yaklaşımdır.

Daily Courier'den Dan Guthrie ve *Texas City Sun*'dan Tom Gutting, köşelerinde 11 Eylül'de New York'a gitmek yerine, Florida'dan Louisiana'ya, oradan Nebraska'ya ülkenin her yerine uçup durması nedeniyle Bush'un bir korkak olduğunu yazdıkları için işlerinden atıldılar. Susan Sontag *New Yorker*'daki köşesinde bir yazı yazarak şunları söyledi: "Bunun 'medeniyete', ya da 'özgürlüğe' ya da 'insanlığa' veya 'hür dünyaya' yapılan bir saldırı olmayıp, dünyanın kendisini süper güç ilan etmiş bir ülkesine karşı yapılan ve Amerika'nın spesifik ittifakları ve eylemlerinin bir sonucu olarak gerçekleştirilen bir eylem olduğu neden kabul edilmiyor?" 'Korkakça' sözcüğünün canlı bombalardan çok gökyüzünün yükseklerinden bomba bırakanları daha iyi tanımlayabileceğini de ilave ediyordu. Bu yazının yayınlanması üzerine yazar bir nefret

ve ölüm tehdidi mailleri bombardımanına tutuldu. Bill Maher, cesaret hakkındaki benzer düşünceleri bir gece yansı siyasal talk-şov olan *Politically Incorret*'de dile getirdi. Bunun üzerine Sears, FedEx ve diğer reklam verenler reklamlarını iptal ederek, onu acilen özür dilemeye zorladılar. Hem de bu sözlerin savaş çığırtkanlığı ve ırkçı çığlıklara karşı yorumlar içinde yer almış olmasına rağmen.

Ülkenin her yerinde saldınlann bir konteksti bulunduğunu, Amerika'nın dünyanın her yerinde öfke uyandırmak için birçok şey yaptığını dile getirmeye çalışan insanlar, ağır saldınlara maruz kaldılar. Bazı sağcı yazarlar onlan "hainlik"le bile suçladı. *New Rupublic*'ten Andrew Sullivan şunlan yazıyordu: "Ülkenin ortası -Bush'a oy veren geniş kırmızı bölge- açıkça savaşa hazırdır. Kıyı kesimlerindeki kuşatma altındaki kalelerinde bulunan çökmüş sol da ölmemiştir ve onlarda beşinci bir kol oluşturacak kadar çokturlar". Çılgın bir muhafazakâra dönüşen solcu David Horowit ise çok daha gerilere giderek Vietnam Savaşı'na karşı çıkan çok sayıdaki insanın hain olduğunu ve "yüz binlerce Vietnamlı ve on binlerce Amerikalının kanının vebalinin savaşın uzamasına neden olarak Komünistlerin zafer kazanmasını sağlayan savaş karşıtı eylemcilerin sırtında olduğunu" ileri sürüyordu.[54]

Birkaç savaş karşıtı yazı yayınlayan *The Progressive* dergisi yoğun saldınlar nedeniyle kapılarına kilit vurmaya mecbur kaldı. Gazeteye gönderilen bir e-mailde şunlar yazıyordu: "Sen ve Barbara Lee'in Dünya Ticaret Merkezi'nde olmanızı ve sizin terörist aşığı kıçlannızın parçalanmasını dilerdim. Siz hür toplum içinde hiçbir amaca hizmet etmiyorsunuz. Beni hasta ediyorsunuz. Geberin!".

Güç kullanımı kararına karşı çıkan tek kongre üyesi olan Barbara Lee, yalnızca Eylül ayında 45.000 e-mail, telefon ve faks mesajı aldı. Bunların çoğunluğu olumsuzdu ve sayısız ölüm tehdidini içeriyordu. Berkeley Şehir Meclisi Bush'un "mümkün olduğu kadar kısa süre içinde" Afganistan'ı bombalamayı durdurması çağrısı yapan bir karan kabul

54. David Horowitz, Üniversite gazetelerinde paralı ilan olarak yayınlanan "Savaş Karşıtı Göstericilere Açık Mektup".

edince, şirketlerden sayısız boykot tehdidi ile birlikte şehir için planlanan anlaşmaların iptaliyle karşılaştı. Çok sayıda insan çocuklarını UC Berkeley'e göndermek istemediklerini yazdılar.

Batı Virginia'daki Sissonville Lisesi'ndeki bir öğrenci ABD politikasını eleştiren bir tişört giydiği için bir klüp kurma talebi reddedilmekle kalmadı, aynı zamanda okuldan uzaklaştırıldı. Aynca bir psikoloğa götürülmesi istendi ve okul yönetim kurulu toplantısında sözlü saldırıya uğradı ve hatta ihanetle suçlandı. Okula geri döndüğünde, diğer öğrencilerin sürekli tacizine maruz kaldı ve sonunda okuldan ayrıldı.

Kişisel olarak ben bombalamalar düşmeye başlamadan önce Afganistan'a gitmemi öneren, ailemin (yurtdışında bir yerlerde olduğu farzedilerek) bombalamada ölmesini dileyen, Dünya Ticaret Merkezi'nde olmuş olmamı isteyen ve bana çeşitli adlar takan bir sürü e-mail aldım.

Huzursuzluk öylesine geri tepti ki, bir kadrolu profesör bu yüzden işini kaybetti. Güney Florida Üniversitesi'nde bilgisayar bilimleri profesörü olan Sami el-Arian ilk olarak ücretli izne çıkarıldı ve sonra üniversite tarafından işten atıldı. El-Arian uzun yıllardır Filistin davasını savunuyordu ve gençliğinde kamuoyu önünde coşkulu bir konuşma yapmış, bu konuşmasında 'Zafer İslamın! İsrail'e ölüm' diye haykırmıştı. O tarihten sonra bu sözünün ikinci bölümünü reddetmişti. Yıllar boyu işgal altındaki topraklardaki insanlara yardım eden örgütler için para toplanmasına yardım etti ve terörizmi finanse etmek için para toplamakla suçlandı ve beraat etti. Yine de 11 Eylül'den sonra bu suçlamalar öğrenildiğinde (yerel TV şovlarında Florida'daki Arap cemaatinin reaksiyonu hakkında konuşmak üzere çıktığında, bu suçlamalarla önü kesildi), bir nefret kampanyası başlatıldı ve Fox News ve ülkenin en büyük radyo ağı olan Clear Channel Communications'un yerel ortakları dahil, kitle medyasında yayınlanan haberlerle yok edildi.[55] Üniversite, şikayet mektuplarını, öğrencileri çekme tehditlerini ve özellikle bağışlardaki düşüşleri dikkate alarak onu işten çıkarmaya karar verdi. Üniversite sözcüsü şunları söyledi: "Bağışçı şirketler velilerden ve müşterilerinden

55. Salon.com, Sami el-Arian'ın ana haberlerde karalanması, 19 Ocak 2002.

üniversite ile ilişkilerini kesme yönünde baskılar aldıklarını bildirmektedirler. Doğrudan yardım talebi içeren maillerimize öfke ve olumsuz yorumlarla cevap verilmektedir".[56]

Üniversite bu işten çıkarmanın akademik özgürlüğün ihlali olmadığını, çünkü bunun el-Arian'ın kendi akademik bilgisayar bilimleri alanındaki herhangi bir beyanı ile ilişkili olmadığını ileri sürdü. Olayı gözlemleyenler gösterilen nedenler olan para ve kamuoyu desteği kaybının büyük ölçüde 1950'lerde ve 1960'larda birçok okulu birleşmekten alıkoyan nedenlerle aynı olduğuna dikkat çekmektedirler.[57] Elbette bu gibi prensiplerin tutarlı bir şekilde uygulanması akademik özgürlük fikrini daima engellemektedir.

Aşın reaksiyonlar *Defending Civilization: How Our Universities Are Failing America and What Can Be Done About It* başlıklı, Lynne Cheney ile ilişkili sağcı bir kâr amacı gütmeyen örgüt olan Amerikan Mütevelliler ve Mezunlar Konseyi tarafından 2001 Kasımında yayınlanan raporda zirveye ulaştı. Üniversite kampüslerinde savaşı sorgulayan ve ABD dış politikası tarihi hakkında konuşan yüzlerce öğrenci örneğinde olduğu gibi Konsey, akademileri, ülkenin içinde görüş farklılıkları olan bir sektörü olarak tanımlayan, kolej ve üniversite fakültelerini "Amerika'nın saldırıya yanıtındaki zayıf halka olarak niteleyen" ve profesörleri "kararsızlıktan Amerika'nın açıkça kınanmasına kadar değişim gösteren öğretim görevlilerine sponsorluk yapmakla" suçlayan bir bildiri yayınladı.

Terör saldırılarını kınadığı gibi ABD'nin yanıtını da kınayan insanları terörizme bahane bulmaya çalışanlar olarak suçlayan rapor, realiteden tamamen kopuk idi. Bu durum öğrenciler ve sözleşmeli profesörlerin, savaş karşıtı bir ideoloji olduğu varsayılan "dominant kampüs ideolojisini" sorgulamasının engellendiği iddiasında görülebilmektedir. Hatta raporda "savaş çabasını destekleyen öğrenciler ve profesörlerin sindirildiğini" söyleyecek kadar ileri gidilmektedir.

---

56. *St. Petersburg Times*, 20 Aralık 2001. http://www.sptimes .com / News / 12201/TampaBay/USF_will_fire_Al_Arian_f.shtml
57. *St. Petersburg Times*, 20 Aralık 2001. http://www.sptimes .com / News / 12201/TampaBay/Critics_of_Al_Arian_f.shtml

Kamuoyunun bu tepkileri yeni McCarthizm olarak adlandırılmaktadır. Aslında durum henüz bu düzeyde değil. Fiilen işlerini kaybedenlerin sayısı henüz az ve 1950'lerde yapıldığı gibi sadakat yeminleri ettirilmesi ya da Kongre önünde ifade verilmesi aşamasına gelmesi pek mümkün görünmemektedir. Bugün ifade ve düşünce özgürlüğü o zamanlar olduğundan çok daha güçlü ve etkin. Ancak insanlann yaklaşımlarında şaşırtıcı ve talihsiz bir benzerlik bulunmaktadır.

Belki de en şaşırtıcı bilgi, 30 Ekim'de yayınlanan bir *New York Times /CBS* anketinden elde edildi. Ankete göre katılımcıların yüzde 57'si insanların protesto yürüyüşleri ve gösteriler yapmaya haklan bulunduğu görüşünü benimserken, yüzde 38 oranında katılımcı "savaş çabalarına zarar vereceği" gerekçesiyle bu hakka karşı çıkmıştır. Öyle görünüyor ki; aykırı görüşe sahip olma ve ifade özgürlüğü ancak onlara gerek bulunmadığı zamanlarda yüceltilmektedir -ya geçmişe yönelik olarak geçmişteki aykırı kişilerin heykellerini dikip, onların modern çağdaki haleflerini görmezden gelmekle, ya da alternatif fikirler tamamen marjinal göründüğünde veya bunlar insanların kendilerini etkilemeyeceğini düşündüğü konularla ilgili olduğunda. Ancak 11 Eylül gibi güçlü bir duygusal konu gündeme gelince, birçok insanda görüş ayrılığının ince perdesi yırtılıvermektedir.

Bir yönüyle bu tepkiler kötü bir işaret değildi. İnsanlar sonunda ilgi gösteriyorlardı. Amerikalılar sıklıkla aykırılığa onu görmezden gelerek "itibar etmekte", insanların hiçbir farklılık yaratamayacaklarını düşündükleri için konuşmalarına izin vermektedirler. Yıllar boyu Irak'a uygulanan yaptırımlara ya da Yugoslavya'nın bombalanmasına karşı çalışan sokaktaki savaş karşıtı eylemciler, insanların ilgisini çekme konusunda büyük güçlükler çekiyorlardı. Amerikalıların büyük bir kısmının bu gibi konulara gösterdiği tepki kolektif bir esnemeden ibaretti. Ancak bir kez Amerika'ya saldırılınca, birçokları nihayet dış politikanın kendi çıkarlarıyla ilişkisini gördüler. Geçmişte bu eylemcileri dinlemeyi reddeden, ancak onların konuşma haklarını "savunan" insanlar, demokrasi içinde vatandaşın haklan ve yükümlülükleri konusunda son derece yetersiz bilgilere sahiptiler. Uzun yıllardır çok sayıda insan, demokrasinin yalnızca kişinin kendi amaçlarıyla meşgul olmada yalnız

bırakılması hakkı ve her iki yılda bir oy vermek için yapılacak kısa bir seyahatten ibaret olduğunu sanıyorlardı.

Gerçekte demokrasinin kalbi; insanlann hükümet politikasını ve hatta genellikle değiştirilmesi çok daha güç olan dış politikayı etkileme yeteneğidir. Yeniden politize olma sürecinde ilk adım atılmıştı: insanlar dinliyor ve tepki gösteriyorlardı. İlk kez geleneksel banş hareketinin çok daha ötesine geçme ve devamlı olarak duymaktan hoşlanmasa bile ilgilenme için gerçek bir şans doğmuştu.

Hür Basın Görevli Olarak Bildiriyor

Bu şansın farkına varmak için gerçek anlamda hür, açık ve bağımsız bir medya zaruri idi. Hatta en iyi zamanlarda bile, Amerika'daki kitle medyası güce teslimiyeti ve "izin verilebilecek" görüş spektrumunu şiddetle sınırlamasıyla karakterize edilmiştir. Savaş zamanında bu durum daha da keskinleşiyordu ve bu olayda da farklı bir gelişme olmadı. Başlangıçtan itibaren medya intikam ve savaş çağnlannda hükümet yetkililerini bile geride bıraktı. (Aşağıdaki materyalin büyük bir kısmı New York merkezli bir medya gözetim grubu olan Habercilikte Adalet ve Doğruluk ya da FAİR tarafından derlenmiştir).

Saldınlann ertesi günü, köşe yazan Steve Dunleavy *New York Post*'ta şunlan yazıyordu: "... piçleri öldürün. Kaşlannın arasından vurun, parçalara ayınn onlan, eğer mecbur kalırsanız zehirleyin. Bu solucanlara ev sahipliği yapan ülkeleri basketbol sahalanna doldurup bombalayın".

Fox News Channel'dan Bill O'Reilly, kanalın en popüler şovmeni (şovu *The O'Reilly Factor*ün çok ünlü bir şov olduğu ileri sürülmektedir) 17 Eylül'deki şovunda "ABD, Afganistan'ın altyapısını -havaalanını, enerji santralleri, su şebekeleri ve yollan- bombalayarak harabeye çevirmeli" diyor ve şunlan ilave ediyordu; "Unutmayın bir ülkenin insanlan son tahlilde sahip olduklan hükümetlerinden sorumludurlar. Almanlar Hitler'den sorumlu idiler. Afganlılar da Taliban'dan sorumludurlar. Sivilleri hedef almamalıyız. Ancak eğer bu suçlu hükümetlerine karşı ayaklanmazlarsa en azından aç kalırlar," Aç bırakılan sivillerin nasıl hedef alınmış sayılmayacağını açıklamıyordu. Onun ihlalini teşvik

ettiği 1977 Cenevre Sözleşmesi'ne Ek Protokollerinin, su şebekeleri gibi sivil yaşam için gerekli alt yapıyı kasıtlı olarak hedef almayı yasakladığı hiç dikkatini çekmemiş gibi görünüyordu.

New York Daily News'ten A.M. Rosenthal (14 Eylül'de) daha da iyisini önererek, Afganistan, Irak, İran, Libya, Suriye ve Sudan'a terörist örgütlerle bağlantıları hakkındaki bütün bilgileri teslim etmeleri için üç gün zaman verilmesini istemiş ve sonra "teröristlerin Amerikan ültimatomunu değerlendirdikleri üç gün içinde, bu ülkelerin vatandaşları, ABD tarafından başkent ve büyük kentleri terk etmeleri için her gün 24 saat boyunca uyarılmalıdır, çünkü dördüncü günün başlangıcında bombalar yağmaya başlayacaktır".

Sayısal olarak bakıldığında; *New York Times* ve *Washington Post*'un 12 Eylül ile 2 Ekim tarihleri arasındaki nüshalarında yapılan bir FAIR araştırmasında bir askeri müdahale çağrısında bulunan 44 köşe yazısına karşın, diplomatik ve uluslararası hukuk yaklaşımlarını içeren sivil çözüm çağrısı yapan yalnızca 2 yazı bulunmaktaydı. Her ikisi de konuk yazarların kaleminden çıkmıştı ve *Washington Post*'ta yer alıyordu.[58]

Benzer bir şekilde bir Filistinli kadın ve bir avuç küçük çocuğun saldırı haberleri karşısında gülmeleri ve coşkularına ilişkin CNN görüntülerinin sürekli olarak tekrarlanması, birçok Amerikalının öldürücü öfkesini tahrik etti. İşgal altındaki topraklarda mumlarla yapılan kitlesel gece yarısı dualarına dair hiçbir haber yoktu. Bunun Filistinlilerin büyük bir kısmının görüşü olmadığına ilişkin herhangi bir açıklama yoktu. 1991 yılında Bağdat'a bombalar ve füzeler yağarken çığlıklar atan Amerikalıların görüntüsüyle karşılaştırma yoktu. Aslında Alman dergisi *Der Spiegel*, oradan geçen büyük çoğunluğun bu sevinç gösterisine hiç katılmadığını gizlemek için kameranın insanları yakın plandan çektiğini ve kadın ve çocukların kendilerine dağıtılan tatlılar karşılığında böyle davranmaları istendiği için (bu görüntünün ne amaçla kullanılacağını bilmeksizin) bunu yaptıklarını ileri sürdüyse de, bu sorunun en basit yanıdır.[59]

58. FAIR Eylem Alarnı, 2 Kasım 2001.
59. *Der Spigel*, http://www.spiegel.de/politik/aus land / 0,1518,158625,00.html (Almanca).

Bütün bu spesifik olaylann zirvesinde müzik, arada gelen sloganlar -"Amerika saldınya uğruyor", "Amerika ayaklanıyor", "Amerika karşı saldınya geçiyor", "Amerika savaşta"-, saldırganlann ne kadar kötü olduklanna ilişkin ifadeler ve düşmanlanmızın bizim bu kadar iyi olmamıza karşı çıkışlan, hükümet yetkililerine duygusal sanlmalar -hatta bir muhabir Rumsfeld'den medyanın "babası"[60] olarak söz ediyordu- ve sözcüklere dökmenin imkânsız olduğu daha nice yollarla inşa edilen saldırgan milliyetçilik atmosferi geliyordu.

Basının hükümet yetkililerine karşı yaklaşımı rakip olmaktan başka her şeyle ifade edilebilirdi. Yalnızca uysal ve tarafsız da değildi, basın savaş çabalanna katılma arzusunu açıkça ifade ediyordu. Bunu, en iyi şekilde CBS'nin *Late Show with David Letterman* programında (17 Eylül) Dan Rather ifade etti: "George Bush başkandır. Kararlan o verir ve biliyorsunuz ki, o, benim nerede saflara katılmamı isterse bunu yalnızca söylemesinin yeteceği tek Amerikalı. Ve o bu çağnyı yapacak". Farkında olmadan kendisini kamu yarannın bağımsız bir muhafızı yerine özel asker yapma hatasını yapmayı başarmıştı. ABC'nin Cokie Roberts'i bir askeri sözcünün ne kadar yakından sorgulanabileceğinin bazı yöntemlerini gösterdi: "Bana bakın, burada size itiraf edeceğim ki, ben o şeritler ve bütün diğer süsleriyle dizilen adamlann hastasıyım ve onlar neyin doğru olduğunu söylerlerse, ona inanmaya hazınm".[61]

Resmi kaynaklara bağımlılığın daha sayısal bir göstergesini 12 ila 17 Eylül tarihleri arasında üç televizyon ağını kapsayan bir FAIR araştırması ortaya çıkardı: 189 "uzman" konuktan 105'i resmî yetkili, 50'si uzman, 18'i şirket temsilcisi, 10'u dinî liderler ve 6'sı destek örgütlerindendi. 50 uzmandan yalnızca 9'u Orta Doğu ve Afganistan politikasıyla ilgiliydi ve ABD ordusuyla yakın ilişkili Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi ve Rand Corporation gibi örgütlerden idi. Destek örgütleri arasında itfaiye ve polis örgütleri ve vakitlerini "hoşgörü tavsiyesinde bulunma ve Arap-Amerikanlann çoğunluğunun terörizmi

60. *Chicago Tribune*, 22 Ekim 2001, SaundBites, Extra'da yayınlandı, Kasım-Aralık 2001.
61. David Letterman Şov, CBS, 10 Ekim 2001

desteklemediğini açıklamakla" geçiren 3 Arap-Amerikan örgütü bulunmaktaydı. Bir başka deyişle solcu hiçbir dış politika uzmanı, hiçbir barış savunucusu, askeri karşılık fikrine meydan okuması muhtemel hiç kimse yoktu.[62]

Her ne kadar ABD dış politikasının, Edward Said gibi tanınmış birkaç muhalifi daha sonra ortaya çıkmışsa da, Bill O'Reilly, zamanın büyük bir kısmını savaşı destekleyen görüşlere ayırırken, savaş karşıtı eylemcilerinin görüşlerini hep azınlıkta tutmayı alışkanlık haline getirmişti. Genellikle hangi politikanın izlenmesi gerektiği konusunda bir sorun bulunduğu kabul edilmiyordu. Eleştirenler olduğunda, programın ev sahibi, düşmanca bir tavır takınıyor ve onların sözünü keserek genellikle Amerikan halkının tamamen habersiz olduğu ABD politika tarihini, askeri güç kullanımının alternatiflerini birkaç dakikaya sığdırıp, geri kalan zamanı hükümet propagandasının ayrıntılı olarak ele alınmasına ayırıyordu.

Her zaman olduğu gibi yazılı medya ile görsel medya arasında önemli farklılıklar vardı. Özellikle 11 Eylül sonrası, yazılı medyada savaş karşıtı görüşlere daha önce hiç görülmemiş ölçüde sayfalar açılıyor, genel barış çağrılarından ABD dış politikasının sert eleştirilerine kadar çeşitli görüşlere yer veriliyordu. Her ne kadar "gazete rekoru" düzeyine ulaşmasa da, neredeyse ülkedeki belli başlı gazeteler daha önce sayfalarında neredeyse hiç görülmemiş biçimde yalnızca bir değil birkaç muhalif görüşe yer veriyordu. Ancak verilen görüşlerin büyük çoğunluğu, tıpkı bütün büyük gazetelerin editör kurullarında olduğu gibi, savaşı destekleyen görüşlerdi.

Aslında son on yıl içinde ilk kez gazeteler bir savaş karşıtı hareketin varlığını tutarlı bir şekilde ortaya koyuyorlardı. Bu kabul yalnızca okuyucu mektuplarında değil, aynı zamanda haberlerde de kendisini gösteriyordu. Aynı zamanda medya savaş karşıtı hareketleri marjinal olarak betimlemek için bir kampanya başlattı. Bu kampanya, örneğin Washington'da yapılan ve polisin hesabına göre 7000, organize edenlere göre 25.000 kişinin katıldığı büyük bir barış yürüyüşüne katılanlar

62. *Extra!*, Kasım/Aralık 2001.

New York Times'ta "birkaç yüz kişi" olarak bildirilmesi şeklinde görülebiliyordu.[63] Ayrıca bu kampanya çerçevesinde savaş karşıtı hareket ve hareketin görüşleri de kasıtlı olarak yanlış yorumlanıyordu. Aynı *Times* haberinin başlığı "Washington'daki protestocular Teröristlerle barış çağrısı yaptılar" idi. Aynı şekilde *Washington Post*'ta yazan Michael Kelly, pasifistleri "objektif olarak terörist yanlısı" ifadesiyle adlandırıyordu.[64]

Daha da yaygın olanı solcu muhalifler hakkındaki hiç eskimeyen Amerikan sloganına başvurmak ve onları analizden, tutarlı düşünceden yoksun ve düşüncesizce, bilinçsiz bir tarzda tepki gösterenler olarak nitelemekti. Bunu nominal olarak solcu bilinen kimseler bile yaptılar.

Ve büyük medya eldivenlerini tamamen çıkararak, normalde asla vakit ayırmayacağı kişileri eleştirmeye yöneldi. *Los Angeles Times*'ta savaş karşıtı hareketin söyleyecek hiçbir şeyi olmadığı tezini desteklemek için yazılan "Barışçılar Ait Oldukları Köşeye Sıkıştılar" başlıklı yazıda, benim bir yazımdan bile kontekstinden koparak bir alıntı yapıyorlardı: "Barış eylemcileri Rahul Mahajan ve Robert Jensen, savaş karşıtı hareketin hiçbir genel konsensüse ulaşamadığını itiraf ettiler". Bunu şu sözlerine ilave olarak söylüyorlardı: "organizatörler insanlara söyleyebilecekleri ikna edici bir şeyler vermekten çok, yalnızca onları "sokağa dökmekle" ilgili gibi görünüyorlar".[65]

Aslında savaş karşıtı hareketin vereceği birçok analiz bulunmaktaydı. Bundan kısa süre sonra yayınlanan bir mektubumuzda Meslektaşım Robert Jensen ve ben şunları yazmıştık:

> "Medyanın bir çoğunda biz lanetleniyoruz. Savaş karşıtı hareket olarak genel prensipler konusunda anlaştığımızda, akılsız bir ideolojik yolda ilerlemekle suçlanıyoruz. Spesifik stratejiler hakkında sağlıklı bir fikir ayrılığı içine girdiğimizde ise, tutarsızlık ve açık bir

63. FAIR Eylem Alarmı, 2 Ekim 2001.
64. *Washington Post*, 26 Eylül 2001.
65. *Los Angeles Times*, 4 Kasım 2001.

> mesaja sahip olmamakla itham ediliyoruz. Savaş karşıtı eylemcilerin ciddi bir analiz ortaya koymalarına rağmen, yorumcular bizim sloganlardan başka söyleyecek hiçbir şeyimiz yokmuş gibi davranmayı tercih ediyorlar. Sanki uzmanlar bu hareketi konuşmaların ilk ve son satırlarına bakıp, orta bölümdekileri görmezden gelerek karar vermiş gibi görünüyorlar."

Neredeyse bu konudaki bütün yayınlarında, medya Amerikan kamuoyunun savaş karşıtı görüşler ve savaş karşıtı protestocular hakkındaki mevcut ön yargılarını güçlendirme, gerçekleri kendi gündemine uyması için görmezden gelme ve çarpıtma, fiilen sunulan herhangi bir alternatif görüşü marjinalleştirme yolunu seçti.

Bir bakıma önyargı ve propagandadan daha kötüsü medyanın kendi kendine uyguladığı sansürdür. Bir dizi eleştirel haber büyük ABD medya organlarında ya hiç yer almadı ya da çok az yer aldı.

Alternatif basında en popüler konulardan birisi olmasına karşın, petrolle olan bağlantı tamamen gözden kaçtı. Bu açıdan ABD'nin Afganistan'a sonbaharda saldırmak üzere plan yaptığına ilişkin daha önce sözü edilen BBC'deki haber, Amerika'nın büyük gazetelerinin hiçbirinde yer almadı.

Benzer şekilde bin Ladin'in iadesine ilişkin olarak vanlan anlaşma da Amerika'da hiç duyulmadı. Elbette bu haberlerden her ikisi de Amerika'nın Taliban'ın bin Ladin'i teslim etmesini istediği ve bunu yapmadığı için de savaşa girmek zorunda kaldığı görüşünün yıkılmasına neden olacaktı.

Bunlardan daha da önemlisi Afganistan'daki savaşın insanî etkilerini en aza indirerek yansıtmak için sürekli çaba gösterilmesidir. *Agence France-Presse*'deki bir habere göre (ABD gazetelerinde hiç yer almadı), Amerikan basın mensuplan bile bu televizyonlardaki haberleri "saldırgan, yapay, süslü" olarak nitelemektedir. Yabancılar daha da ileri gidiyordu: Kanada'daki CBC'nin genel müdürü Tony Burman (İngiliz ve Amerikan yayınlarını karşılaştırarak); "İki farklı savaşı izlemek gibi. BBC daha çok bölgedeki insanî sorunlara... savaşın insanî boyutuna odaklanıyordu", öbür yandan Amerikan televizyonları "neredeyse münhasıran" Pentagon brifinglerine yapışıp kalmıştı. Burman'a göre

"ABD görsel medyası insanî etkiler konusunda gerçek bir isteksizlik gösteriyor gibi görünmektedir".[66]

Her ne kadar bombalamaya ara verilmesi çağnlan büyük ölçüde görmezden gelinse de, ortaya çıkan insanî kriz nihayet Amerikan gazetelerinde yer almaya başladı. En ciddi yetersizlik bombalamanın neden olduğu sivil ölümler idi. Sivillerin öldürüldüğü yüzlerce olaydan, yalnızca Ladin'in saklandığı sanılan Tora Bora yakınlanndaki köylerin bombalanması gibi birkaç olay haberlerde yer aldı. Sayısız olay hiç haber yapılmadı bile. Haftalarca süren "şarbon" yayınlan bunu kolaylaştırdı. Halbuki şarbondan ölenlerin toplam sayısı altı idi. Fox News'ten Brit Home, sivil kayıpların neden haber yapılması gerektiğini merak ettiğini söyleyecek kadar ileri gidebildi; "Aklımdaki soru; tanımı itibariyle tarihsel olarak sivil kayıpların savaşın gerçekten bir parçası olup olmadığı. Bu kayıplar gerçekten gösterildiği gibi büyük bir haber olmalı mıdır?"[67]

Hemen hemen bu gibi olayların haber programlannda yer aldığı bütün hallerde, haberin sonrasına şu cümle eklenmekteydi: "Bu haber bağımsız olarak doğrulanamamaktadır". Bunun anlamı hiçbir Batılı habercinin bu haberi doğrulamadığıdır. *Times of India, Dawn* ve diğer yüksek saygınlığa sahip yabancı gazeteler doğrulama kaynağı kabul edilmiyordu. Bir başka favori yöntem de; herhangi bir kayıp haberinden sonra, Pentagon'un bu iddialan propaganda olduğu gerekçesiyle yalanladığı idi.

Bu uygulamaya iyi bir örnek, Rumsfeld'e bombalama sonrasında 160 kişinin öldüğü haberlerinin sorulması üzerine, Rumsfeld'in bunun "gülünç" olduğunu belirterek yalanlaması ve Taliban'ın "işini bilen yalancılar" olduğu yanıtını vermesi idi. Tora Bora yakınlarındaki bir köy olan Kama Ado'nın bombalandığı ve birçok kişinin öldüğü haberleri geldiğinde, Pentagon "böyle bir şey hiç olmadı" yanıtını verdi. Bunun ayrıntılarını anlatırken sözcü Jim Turner şunları söylüyordu: "Çekilen görüntüleri inceledik ve en yakın hava saldınsının Kama Ado'dan 20

66. *Agence France-Presse*, 17 Kasım 2001.
67. Brit Hume ile *Fox News Special Report*, 5 Kasım 2001.

mil uzakta olduğunu belirledik".[68] Halbuki İngiltere'deki *Independent*'tan bir muhabir köyün harap olduğunu saptadı, ABD bombalarının parçalarını gördü ve en azından 40 yeni kazılmış mezar buldu (Muhabire göre bu köy ve etrafındaki köylerde 1 Aralık'taki saldırılarda en az 115 kişi öldürülmüştü). Ancak Pentagon öyküsünü değiştirmedi.[69]

Sivil kayıpların bu şekilde inkâr edilmesinde o kadar aşırıya gidilmişti ki bombalamadan 48 gün sonra 24 Kasım'da, *Los Angeles Times* muhabiri Paul Richter şunları yazdı: "Her ne kadar hesaplamalar hâlâ büyük ölçüde tahmine dayalı ise de, bazı uzmanlar savaşta muhtemelen 1000 Taliban ve muhalif askerle birlikte en azından düzinelerce sivilin öldüğüne inanmaktadırlar".[70] Marc Herold'un bildirdiği 3.767 rakamı (6 Aralık itibariyle) dikkate alındığında, bu, Alman Yahudi katliamında "en az on binlerce Yahudi'nin öldüğü haberiyle ya da "Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırıda "en az düzinelerce" insanın öldüğü haberiyle aynı doğrulukta görünmektedir. Bu gibi haberler bir Arap gazetesinde yer almışsa, İslam dünyasının gericiliği ve gerçeğe ve medeniyete saygısızlığına ilişkin bir yorum fırtınasına neden olacaktır. Richter'in yaygın entelektüel kültüre son derece uyan hesaplaması ise hiç tepki uyandırmadı.

Pentagon'un inkârlarının safça kabul edilmesi ve tekrarlanması, daha da yakından sorgulandıklarında yetkililerin sivil kayıpları değerlendirmek için Pentagon'un hiçbir ciddi girişimde bulunmadığını itiraf etmeleriyle daha da hayret verici hale dönüşmektedir. Hatta Rumsfeld, Pentagon'un bu tür iddialarının hiçbir temeli olmadığını şu sözleriyle itiraf ediyordu: "genellikle iddia edilen sivil kayıpların bulunduğu bölgelere giremiyoruz" ve "birisi bu bölgelere girebilse bile, burada kaç kişinin öldürüldüğünü, nasıl öldüklerini ve kimin öldürdüğünü bilmek çoğu zaman mümkün olmamaktadır".[71]

---

68. *Los Angeles Times*, 2 Aralık 2001.
69. *Independent*, İngiltere, 4 Aralık 2001.
70. *Los Angeles Times*, 24 Kasım 2001. Herold'da yer almıştır.
71. Pentagon basın brifingi, 4 Aralık 2001. David Corn, *Pentagon Denials and Civilian Death in Afghanistan'dan* nakledilmiştir, Alternet, http://www.alternet.org/story.html?StoryID=12044

Ancak iş burada da kalmamaktadır. Medyada pek çok yazar Afganistan'ın bombalanmayı istediğini bile savunmaktadır. *New York Times* dış işleri yorumcusu Thomas Friedman "Afganlı 'sivillerin' bir çoğunun, kayıp versinler ya da vermesinler, Taliban'dan kendilerini kurtarması için bir başka B-52 bombardımanı için adeta yalvardıkları anlaşılmaktadır" diyordu.[72] CBS'in Randall Pinkston'u gibi diğer yorumcular ise Afganlıların ölümlere karşı çıkacakları fikrini şaşkınlıkla karşılamakta, her ne kadar yakın zamana kadar "birçok Afganlının", ABD bombardımanında kazaen öldürülen sivillere bazı itirazlarda bulunmuşsa da", sının "yeni bir sorunlu reaksiyona" (bombalamanın eleştirilmesine) yol açtığını bildirmektedirler.[73]

Medya, sivil kayıplardan söz edildiği zaman, bunun ABD hükümeti için bir güçlük oluşturmamasına odaklanmaktadır. CBS Akşam haberlerinde David Martin bu yaklaşımı Taliban'ın "başlıca silahının bombalamada öldürülen ya da yaralanan masum sivillere ait olduğunu ileri sürdükleri resimler olduğu" şeklinde özetlemektedir.[74] Yine 6 Kasım'da CBS, George Bush'un "terörizme karşı savaşta yeni bir halkla ilişkiler cephesi açtığını... çünkü ağır sivil kayıp iddialarının (İslam dünyasında) protesto çığlıklarına neden olduğunu" bildirmektedir.

FAIR'e göre, NBC Pentagon muhabiri Jim Miklaszewski bir adım daha ileri giderek, "bir kaç kez Afgan sivil kayıp haberlerini ABD'ye saldın olarak betimlemiştir". Miklaszewski (15 Ekim'de) ABD ordusunun "muazzam derecede üstün ateş gücü"ne rağmen, "Pentagon'un bugün savunmada olduğunu" bildirmektedir. Neden? Çünkü "Taliban yabancı gazetecileri Karam köyüne rehberli bir turla götürerek, burada ABD bombalarının 200 sivilin ölümüne neden olduğunu ileri sürmüştür". Sonralan, Pentagon hâlâ "Taliban'ın Amerikan bombalarının 1000'den

72. *New York Times*, 23 Kasım 2001. FAIR Eylem Alarmında nakledilmektedir, 12 Aralık 2001.
73. CBS Akşam Haberleri, 1 Aralık 2001, FAIR Eylem Alarmında nakledilmektedir, 12 Aralık 2001.
74. CBS Akşam Haberleri, 23 Ekim 2001.

fazla masum sivili öldürdüğü iddialarını reddederek" bir "propaganda savaşı yapıyordu" (24 Ekim). Haberde daha doğru rakamın ne olabileceği ya da gerçekten sivil kayıp bulunup bulunmadığına ilişkin herhangi bir soruşturma yer almıyordu.[75]

Belli bir noktada muhafazakârlar, medyayı "aşın negatif" olmakla suçlamaya başladılar. Bunun kısmî nedeni en azından bazı kayıp haberlerinin yer alması ise de, daha çok savaşın zaman zaman "tiksinti verici" olarak eleştirilmesi idi. Bombalamanın herhangi bir somut sonuç elde edilmeden haftalarca sürmesine yönelik olarak, ABD hükümetinin bu kadar geniş ölçekli bir bombalamaya bulaşmaması gerektiği fikrini içeren eleştiriler, medyanın hükümet politikasını aktif olarak eleştirmesine kadar uzandı. Halbuki savaşın yeterince güçlü biçimde sürdürülmediği eleştirisi, hiçbir şekilde hükümete bir meydan okuma oluşturmuyordu.

Her halükârda sağdan gelen bu ilk eleştiriler üzerine medya hemen geri adım attı. CNN şefi Walter Isaacson, gazetecilik dengesi standardının gülünç bir parodisini sergileyerek, "personeline Afgan kentlerindeki sivil tahribat görüntülerini Taliban'ın katil teröristlere yataklık ettiğini hatırlatarak dengelemeleri talimatını verdi ve 'Afganistan'daki kayıplara ya da sıkıntılara çok fazla odaklanmanın doğru olmadığını' söyledi.[76]

Bunu haberciler için bir örnek üslup öneren ikinci bir genelge izledi: "Bu gibi Taliban'ın kontrolündeki bölgelerden gelen haberleri gördükten sonra, bunların ABD'de 5000'e yakın masum insanın öldürüldüğü bir terörist saldırıya ABD ordusunun verdiği karşılık olduğunu unutmamalıyız" ve hatta "Taliban rejiminin Amerika'da binlerce masumun canına mal olan 11 Eylül saldırılarıyla bağlantılı teröristlere yataklık etmeye devam etmesine karşın, Pentagon tekrar tekrar Afganistan'da sivil kayıpları en aza indirmeye çalıştığını vurgulamaktadır". Bundan sonraki arazide olup biten olaylar ve bunların kurbanların aileleri üzerindeki etkilerine ilişkin haberlerde, ABD hükümetinin şimdi Afganistan'da masum insanları öldürmekle meşgul olduğu yolundaki haberler hep bir tekziple birlikte yayınlandı.

---

75. FAIR Eylem Alarmı, 12 Aralık 2001.
76. *Washington Post*, 31 Ekim 2001.

New York Times bütün diğer televizyonların da aynı yolu izlediklerini bildiriyordu: "Amerika'da, Afganistan'ın bombalanmasına ve kurbanların kaçışına ilişkin görüntülerin arasına haber spikerleri ya da Amerikan yetkililerinin bu gibi görüntülerin öykünün yalnızca bir yüzü olduğuna ilişkin konuşmaları eklenerek haberler yumuşatıldı". Diğer ülkelerde ise; "Hastane yataklarında büzülmüş yatan yaralı Afgan çocukları ya da bir bebek cesedinin önünde çaresizlik içinde dövünen kadınların görüntüleri... daha sık ve daha etkileyici biçimde yer alıyordu".[77]

Benzer şekilde yerel düzeyde Florida, Panama City'de *News Herald*'ın ofisinde bir bilgi notuyla personel uyarıldı: "ABD'nin Afganistan savaşından gelen sivil kayıplara ilişkin fotoğraflan 1. Sayfada KULLANMAYIN. Kardeş gazetemiz Fort Walton Beach bunu yaptı ve yüzlerce tehdit dolu e-mail ve benzeri eleştiri aldı... ABD'nin Afganistan'daki savaşına ilişkin sivil kayıpları başlığa taşıyan haberleri KULLANMAYIN. Bundan haberin içinde aşağılarda söz edilmelidir. Eğer sivil kayıpların önemsizleştirilmesi için haberin yeniden yazılması gerekiyorsa, YENİDEN YAZIN."[78] Başka kaç tane yerel gazetenin benzer talimatlar yayınladığını bilmek imkânsızdır.

Medeniyeti Savunmak için Sansür

Yine de bütün bu öz-sansür uygulamaları hükümete yeterli gelmedi ve o da medya üzerinde olağanüstü düzeyde kontrol uygulamaya başladı. Televizyonların Usame bin Ladin'in 7 Ekim'de el-Cezîre televizyonundaki video kaset görüntülerini yayınlamalanndan sonra, ABD hükümeti çok kaygılandı. 10 Ekim'de Milli Güvenlik Danışmanı Condoleeza Rice ABC; CBS, NBC, Fox ve CNN'nin yöneticileriyle konuşarak, onlara bundan sonraki benzeri beyanları "tahrik edici" ifadeleri çıkararak kısaltmayı kabul ettirdi. Bu ikaz bin Ladin'in "şifreli mesajlar" gönderiyor olabileceği gibi bir kaygıya dayandınldı. Halbuki Amerika'da

77. *New York Times*, 1 Kasım 2001, FAIR Eylem Alarınında nakledilmektedir, 1 Kasım 2001.
78. FAIR Eylem Alarını, 8 Kasım 2001.

uydu yoluyla izlenebilen el-Cezire'yi, o ve suç ortaklarının daima izleyebilecekleri ve şifreli haber içerdiği ileri sürülen haberleri görebilecekleri dikkate alındığında bu son derece aptalca bir gerekçe idi.

Ancak Rice'ın 10 Ekim'deki bu çağrısı konusunu değerlendiren, FAIR'e göre, "NBC Haber Müdürü Neal Shapiro, *New York Times*'a Rice'ın vurguladığı asıl noktanın 'burada 20 dakikalık bir yayınla kendi takipçilerini Amerikalılan öldürmeye tahrik edecek nefret ve öfkeyi ve anti-Amerikan fikirleri yayabilecek karizmatik bir hatibin sözkonusu olması olduğunu söylüyordu".[79] Buna göre sınırlama çağrısı şifreli mesajlara değil, siyasal içeriğe dayandırılıyordu.

11 Ekim'de "terörist eğitim kamplarının" bombalanması nedeniyle ağır sivil kayıp haberlerinin gelmesi üzerine, Pentagon yerde cesetleri görebilecek netliğe sahip bir ticari uydu olan İkonos uydu görüntülerinin Afganistan haklarını tek yetkili olarak satın almaya karar verdi. Kendisine ait altı uydusu bulunan hükümetin bu görüntülere ihtiyacı yoktu ve bunu ulusal güvenlik nedenleriyle satın almamıştı. *Guardian*'a göre, "Amerikan yasaları uyannca ABD Savunma Bakanlığı, Amerika savaşta iken düşmanlann bu görüntüleri kullanmasını engellemek üzere Amerika'dan fırlatılan sivil uydular üzerinde "kapatma yetkisi"ne sahipti. Ancak hiçbir kapatma emri verilmedi".[80]

Bir online istihbarat bülteni olan Globalsecurity.com'dan Dr. John Pike'e göre; "Eğer kapatma uygulasalardı, haber örgütlerinin bombalanmış kamp görüntüleri nedeniyle, önceden sınırlayıcı sansür iddiasıyla hükümete karşı dava açmalan mümkündü".[81] Çünkü eğer bu haberler Amerikan birliklerinin yerleri hakkında herhangi bir bilgi içermiyorsa, ulusal güvenliğe bir tehdit oluşturması mümkün değildi ve bu nedenle sansür edilemezdi. Böyle bir dava açılmasından kaçınmak için görüntülerin satın alındığını varsaymak yanlış olmayacaktır. Benzer şekilde Pentagon'un görüntülerin sansür edilmesini isteme nedeni de, birliklerinin güvenliği değil, sivil kayıplar hakkındaki bilgileri gizleme arzusuydu.

79. FAIR Eylem Alarmı, 12 Ekim 2001.
80. *Guardian*, Londra, 17 Ekim 2001.
81. A.g.e.

Pentagon ayrıca medyanın savaşa ulaşımını da ağır biçimde sınırladı. Habercilerin "havuzlar"da tutulduğu ve askeri komutandan izin almadan hiçbir yere gidemedikleri, askerlerle konuştuklan zaman sıkı biçimde izlendikleri ve bütün haberlerinin önceden okunduğu ve askeri eskortlar tarafından onaylandığı Körfez Savaşı'nın sıkı askeri sansüründen basın çok rahatsız olduğu için Körfez Savaşı'ndan sonra basın ve Pentagon dokuz ulaşım prensibi üzerinde anlaştı. Bu prensiplerden üçü şunlardı:

– ABD Askeri operasyonlarının yayınlanmasında açık ve bağımsız habercilik temel yayın yöntemi olacaktır.

– "Havuzlar" ABD askeri operasyonlarının yayınlanması standardı olmayacaktır.

– Gazeteciler bütün ana askeri ünitelere girebilecektir.

Basının üzerindeki kontrolün Körfez Savaşı'ndan daha sıkı olduğu Kosova Savaşı'nda bu prensiplere uyulmadı. Her ne kadar Rumsfeld prensip olarak Afganistan'daki savaşta bunlara uymayı kabul etmişse de, uygulamada Körfez Savaşı'nda izin verilen kısıtlı yayına bile izin verilmedi.

Bir "havuz"un Afganistan'ı ziyaret etmesine ilk kez bombalamanın başlamasından sekiz hafta sonra izin verildi.[82] *Washington Post*'un yazdığı gibi, "neredeyse bütün bilgiler, çatışmadan çok uzak bir yerden, Pentagon'dan yayınlanıyordu ve büyük bir kısmı güncelliğini yitirmiş, önemsiz bilgilerdi". Diğer çatışmalarda habercilerin askeri birliklerle birlikte kalmasına ve günlük operasyonları yayınlamasına izin verilirken, bu kez örneğin Onuncu Dağ Taburu iki aydır Özbekistan'da bulunmasına karşın hiçbir habercinin onlarla ilgili yayın yapmasına izin verilmedi. CNN'in kıdemli habercilerinden Walt Rodgers "Afganistan'daki Sovyet askeri operasyonları hakkında yayın yapma konusunda, Kamp Rhino'dakinden çok daha özgür idik" demiştir.[83] Bir olayda birileri dışarıya bilgi çıkarmayı başardığında, Rumsfeld bu bilgiyi sızdıranı tehdit ederek,

82. *Washington Post*, 6 Aralık 2001.
83. A.g.e.

bunun yayınlanmasının "federal ceza yasasının açık ihlalini oluşturduğunu" ileri sürdü.[84]

Basının üzerindeki bu aşırı kısıtlama medyanın büyük bir kısmının Amerika'nın vahşi savaşına katkıda bulunma yarışı yaptığı bir dönemde uygulanıyordu. Hatta Cokie Roberts, Donald Rumsfeld ile yaptığı mülakat esnasında şunları söylüyordu: "Sanki propaganda savaşını kaybediyormuşuz gibi bir görüntü var. Ve programın başında gördüğümüz o (Afganlı) çocukların resimleri, hafızalarımızdaki Dünya Ticaret Merkezi'nin yıkılış görüntülerinin yerini aldı. Neden basının daha fazla girmesine izin verip, Amerikan basınının Arap basınıyla savaşabileceği görüntüler almasına izin vermiyorsunuz?"[85] Bu demokrasi içinde hür basının rolüne ilişkin tuhaf bir vizyonun ifadesiydi.

Elbette Afganistan'da arazide muhabirleri bulunan bazı yabancı basın kuruluşları bu kadar kolay biçimde susturulamazdı ve bu kadar işbirliğine hazır değildi. Bu nedenle Amerikan medya örgütlerinin muazzam kontrol gücü ve dünya çapındaki nüfuzuna rağmen, Pentagon'un, halkla ilişkileri hiç bilmeyen ve yabancı gazetecilerin düzenli olarak bombalanan bölgelere girmesine izin vermeyen ve uluslararası tek bir medya desteğine bile sahip olmayan Taliban karşısında "propaganda savaşını kaybettiği" yolundaki nakarat sürekli tekrarlanıp duruyordu. Pentagon o kadar bunaldı ki "mesajını" İslam dünyasına yaymasına yardımcı olması için Washington'da bulunan bir PR şirketi olan Rendon Group'u kiraladı.

Mısır'dan konuşan isimsiz bir Batılı diplomat "Yalnızca konuşan kafalar güçlü görüntülerle yarışamazlar. Bu görüntüler duygulara hitap ediyor ve dünyanın bu bölgesindeki insanlar duygularına göre tepki gösterirler"diyordu.[86] Buna göre, duygularına göre hareket etmenin Amerikalılar ve diğer medeni uluslara yabancı olduğu varsayılmalıydı.

---

84. Pentagon basın brifingi, 22 Ekim 2001.
85. *ABC This Week*, 28 Ekim 2001, SoundBites, Extra!'da nakledilmektedir, Kasım/Aralık 2001.
86. *New York Times*, 28 Ekim 2001.

İslam dünyasındaki halkların duygularına hitap edilmesini önleyemediği gibi bütün dünya medyasını da hedef alamayan Pentagon yapabileceğini yaptı ve Taliban'ın işlettiği 20 civarında yerel radyosu bulunan Şeriatın Sesi radyolarını bombalayarak, 1999 yılında Belgrad'da 16 sivilin ölümüne neden olan Sırbistan Radyo Televizyonu (RTS) bombalamasını hatırlatan bir tavır sergiledi. Amerika'yı savaş suçlarından suçlama konusunda daima çok dikkatli davranan Uluslararası Af Örgütü, RTS'ye yapılan saldırının sivillere yapılan bir saldırı olup Cenevre Sözleşmesi Protokollerinin (I) 52. maddesine aykırı bir eylem olduğu ve bu nedenle bir "savaş suçu oluşturduğu" sonucuna vardı.

El-Cezire tarafından bu radyo istasyonlarının hedef alınması konusunda sorulan soruya (ABD basını sansürün böylesine küstah örneğini sorgulama zahmetine bile girmemişti), Rumsfeld 1999 yılında verilen gerekçeyi tekrarlayarak bu istasyonların "Taliban liderliğinin, teröristlerle el-Kaide'ye yataklık eden insanların propaganda aracı" olduğunu söyledi.[87] Bu kriterin Taliban'ın Amerika'nın sesine aynı gerekçelerle saldırmasını haklı kılıp kılmayacağı yolundaki bunaltıcı sorular karşısında ise Rumsfeld VOA'nın (Amerikanın Sesi Radyosu) bağımsız bir Hükümet Kuruluşu olduğunu ve bu nedenle farklı bir kategoride yer aldığını ileri sürdü. Böyle bir iddianın, dış politika konusunda Fox News için ileri sürülüp sürülemeyeceği ise ayrı bir konudur.

Medya yayınlarına ilişkin bütün sorunlar, yaklaşık 40 milyon insana ulaşan, kısmen Katar Emiri tarafından finanse edilen ve daha önce BBC için çalışmış birçok haberci dahil, çok farklı orijinlerden muhabirler çalıştıran bir Arap uydu TV istasyonu olan el-Cezire'nin öyküsünden daha iyi anlatabilecek başka bir örnek yoktur. Dünya gündemine bin Ladin'in İslam dünyasını Amerika'ya karşı cihada çağıran ve ABD kanallarında yeniden yayınlanan video kasediyle hızlı bir giriş yapan bu televizyon, kurulduğu 1996 yılından itibaren Arap dünyasında muazzam bir yer edindi.

Normalde tabu olan seks ve siyasal yozlaşma gibi konulardaki serbest talk şovlarıyla, Arap rejimlerini açıkça eleştirmesiyle, bölgede hemen hemen benzeri bulunmayan bir uygulama olan, Ortadoğu politikası hakkında

87. Rumsfeld'in el-Cezire'deki röportajı, 16 Ekim 2001.

konuşurken İsrailli yetkililerin görüşleri gibi muhalif görüşlere de yer vermesiyle tanınan el-Cezire, dünyanın büyük bir kısmı bağımsız medyadan yoksun bu bölgesinde taze bir nefes olmuştu.

Bu televizyonun İsrail ordusunun Filistinlilere saldırılan ve Irak'a uygulanan yaptırımlara ilişkin olarak sık sık yaptığı yayınlar, Arap dünyasında kamuoyunun harekete geçirilmesine büyük ölçüde katkıda bulundu. El-Cezire kesinlikle "yansız" değildir. Örneğin; sıklıkla İsrailliler tarafından öldürülen Filistinlilerden "şehitler" olarak söz etmektedir, ancak kesinlikle "terörist" gibi aynı derecede önyargılı terimleri kullanan Amerikan televizyonları karşısında gayet tutarlı davranmaktadır. Bush yönetimi bağımsız bir istasyonun kamuoyunu manipüle etme girişimi üzerinde yapabileceği etkiden korktuğu için, bizzat Colin Powell Katar Emiri ile 3 Ekim'de görüşerek ondan "dengesiz olması ve Amerikan karşıtı fikirleri teşvik etmesi nedeniyle" el-Cezire'yi "sınırlaması"nı istedi. Devlet Bakanlığı yetkilileri tarafından yapılan suçlamalar arasında bin Ladin'le yapılmış eski bir TV röportajının yayınlanması ve Amerikan dış politikasının en çok kurbanı olmuş bu bölgede bir tabu görüş olan "11 Eylül saldırılarından ABD dış politikasının sorumlu olduğunu ileri süren Amerikan karşıtı konukları davet etmesi" de yer alıyordu.[88] Bu durum birkaç demokratik özgürlüğe sahip bir ülkenin feodal liderinin "hür dünyanın liderine" basın özgürlüğüne izin verme yükümlülüğü olduğunu söylemesi gibi tuhaf bir tablo oluşturuyordu.

Bununla da yetinmeyerek Afganistan'daki bombalama kampanyasının birinci günü olan 7 Ekim'de, Powell, aynca ABC'de de yayınlanan bin Ladin'in açıklamalarını kasdederek bu televizyonu "yıkıcı, sorumsuz beyanları" yayınladığı gerekçesiyle kınadı. Amerikan medyası bir TV istasyonunun fiilen ABD dış politikasını sorgulama ve ABD hükümetinin otoritesine meydan okuma istekliliği karşısında şaşkına dönmüş halde, kendilerinden geçercesine tepki gösterdi. Dan Rather "bu yayınların finansmanına Usame bin Ladin'in yardımı olduğuna ilişkin herhangi bir işaret olup olmadığını" soracak kadar ileri gitti. NPR el-Cezire

88. CNN, 3 Ekim 2001.

yayınlannın "sağlığa zararlı olduğu uyansıyla birlikte" izlenmesi gerektiği uyansında bulundu.[89]

Katar'la baş edemeyen Amerika yine de el-Cezire'nin Afganistan'dan yaptığı yayınlan bir süre durdurmayı, Kuzey İttifakının kenti almasından kısa süre önce, 12 Kasım'da bu televizyonun Kabil bürosunu bombalayarak başarabildi. Saldın anında bina boş olduğu için hiç kimse zarar görmedi. Bombalama hemen hemen ABD kaynaklı haberlerin hepsinde kaza olarak belirtildi. Halbuki Tampa'daki ABD merkez komuta karargahı sözcüsü Albay Brian Hoey, bu büronun el-Kaide tarafından kullanıldığına ilişkin "yoğun" kanıtlara dayalı olarak kasden vurulduğunu itiraf ediyordu. Albay aynca saldın zamanında "bu ofisin el-Cezire'nin bürosu olmadığına ilişkin göstergelere sahip olduklannı ileri sürdü.[90] Bu tarihte el-Cezire bir aydan fazla süredir başka bir yerden yayın yapmaktaydı ve el-Cezire'nin yönetici editörü Muhammed Cesim el-Ali, Associated Press'e "Onlar (Amerikalılar) bizim nerede bulunduğumuzu biliyorlardı ve büromuzda neler bulunduğunu biliyorlardı ve buna rağmen herhangi bir uyanda bulunmadılar" dedi. En azından Amerika'nın el-Cezire'nin bu büroyu kullanmakta olduğunu bilmediği iddiasına inanmak güçtür. Çünkü kasıtlı olarak bu büronun hedef alınması ABD'nin Afgan radyosu ve Sırp televizyonuna ilişkin uygulamasıyla tamamen uyuşuyordu.

Milyonlarca insan Orta Doğuda gerçekten neler olup bittiğini öğrenmek için el-Cezire'yi seyretmeye devam ederken, el-Cezire fenomeninin işaret ettiği geniş derslerin üzerinde düşünmeye değer. Amerikan kitle medyası savaş konusunda tamamen ABD hükümetine kilitlendi. Bunun bir nedeni "kaynaklar"a ulaşma sorunuyla ilişkilidir, diğer bir nedeni ise ABD dış politikasının sıklıkla Amerikan şirketlerinin çıkarlanyla bağlantılı olması ve medyanın da şirketlerden oluşmasıdır. Bir başka nedeni ise merdivenin en üst basamağına çıkanlar arasında paylaşılan ideolojidir: yükselmek isteyenler için öğrenme süreci olduğu gibi, bir de eleme süreci vardır.

89. Arap Dünyasının CNN'i, Tamarra Straus, Alternet, http://www.alternet.org/story.html?StoryID=11811.
90. *Washington Post*, 13 Kasım 2001.

Amerikan gazeteciliği bir yönüyle kendi profesyonel "objektiflik" etiği nedeniyle, son derece itaatkâr ve "gemiyi delme"meyi seçer hale geldi. Gazetecilikte "objektiflik" işin "profesyonel" olarak değerlendirilmesini sağlamak için geliştirilmiş uygulamalar setini tanımlamaktadır. Bu set; resmi kaynaklara aşın bağımlılığı, alternatif görüş açılannı rutin olarak dışlayan bir haber değeri standardını, partizan olarak değerlendirilen kaynaklan küçük görmeyi ve gerçek olmadıklan zaman bile haberlerin yansız olabileceği fikrine bağlılığı içerir. Buradaki paradoks bu uygulamalann "gazetecilikte objektifliği" -yani dünyaya ilişkin haberlerin mümkün olduğu kadar tam ve doğru, dengeli, önyargısız olmasısağlamamasıdır. Bu uygulamalann arkasındaki "denge" fikri gibi prensipler, belli bir sınırlı geçerliliğe sahiptir, ancak Walter Isaacson'un CNN çalışanlanna yayınladığı gerıelge örneğinde olduğu gibi tamamen yanlış uygulanmaktadır. Diğer ilkeler, tıpkı resmî kaynaklann "yansız" olduğu ve bunlann resmen ifade edilmesinin "haber" sayıldığı, buna karşın bunlara aykın olanlann haber sayılmadığı fikri tamamen saçmadır.

Standart gazetecilik çerçevesinin yararlı bir panzehiri bağımsızlık fikridir. Bu, hükümetten ve hemen hemen bütün kurumsal gücü elinde tutan şirket çıkarlanndan tamamen bağımsız olmaktır. Bu çıkar odaklan nadiren gazeteciler üzerinde açık bir kontrol peşinde koşarlar, ancak öz-sansür uygulanmasına yönelik güçlü bir baskı yapar ve gazetecileri bu güç sistemlerinin temel varsayımlannı ve parametrelerini kabul etmeye teşvik ederler.

Belirgin bir resmî basın özgürlüğüne sahip olan bu ülkede, neredeyse solcu alternatif basın dışında hiç bağımsız gazeteciliğin kalmadığı bir noktaya ulaştık. Birçok yönden Amerikan toplumu dünyadaki en özgür toplumdur ama bizim siyasal söylem spektrumumuz dünyanın uluslannın büyük bir kısmından çok daha dardır. Amerika'da Bush'u eleştiren gazeteler dehşetle karşılanırken, daima açık bir sansür riski altında bulunan Pakistan basınını izleyen herhangi bir kişi burada basının kendi askeri diktatörlerini yerden yere vurduklannı görebilir.

Televizyon kameralannın kamuoyunu harekete geçirerek hükümetlerin başa çıkamayacağı bir dalga meydana getirebilecekleri varsayımını ifade eden "CNN etkisi" hakkında birçok şayia mevcuttur. Arap dünyasında da, özellikle ABD ve İsrail'in Orta Doğu'daki politikasına karşı

yeni oluşan siyasal öfke üzerinde paralel bir "el-Cezire etkisi"nden söz etmek mümkündür. Amerika'da bizim ihtiyacımız olan şey kendimize ait küçük bir "el-Cezire etkisi", hükümetin brifing odalannda nadiren görülen gerçek haberi bulma kararlılığıdır.

Halk Savaş İstiyor

Birilerinin medyanın yayınlan hakkındaki bu anlattıklarımızın hepsini kabul edip yine de bunun önemli olmadığını, çünkü Amerika'daki halkın büyük çoğunlukla savaşı desteklediğini söylemesi mümkündür. Ve gerçekten de Amerikalılar arasında savaşı destekleyenlerin oranı (7 Ekim'den sonra) sürekli olarak yüzde 90 ya da daha yukarı olmuştur. Aynı destek Bush'un performansı için de aynı şekilde sürmektedir.

Hâlâ eldeki bilgilerin daha yakından incelenmesi daha karmaşık bir tabloyu ortaya çıkarmaktadır. Birincisi; savaşa yönelik uluslararası destek sorunu konusunda herhangi bir ayrıntılı analiz gerekmemektedir. Bir uluslararası Gallup anketinde,[91] denek izleyicilere askeri harekâta karşı iade sorusu sorulduğunda yalnızca üç ülkede halkın çoğunluğunun askeri harekâtı desteklediği -Amerika yüzde 54, Hindistan yüzde 72 ve İsrail yüzde 77 ile- ortaya çıktı. Hindistan sonuçlan kolaylıkla değerlendirme dışı bırakılabilir. Çünkü telefonla yapılan bir anket kabaca 100 kişiye bir telefon hattının düştüğü bir ülkede yeterince temsilî bir örnekleme sayılmaz. Birçok ülkede askeri harekâtı destekleyen yüzdeler tek haneli rakamlarda kaldı. Hatta Amerika ve İsrail'de bile rakamlar yüzde 90'ın altındaydı. Çünkü ankette iadenin bir seçenek olduğu açıkça belirtilmekteydi. Muhtemelen eğer kamuoyu, bin Ladin'in iadesinin de bir seçenek olduğu, ama ABD hükümeti tarafından kasıtlı olarak görmezden gelindiği konusunda bilgilendirilmiş olsaydı (ve bu hâlâ bir olasılıktır), bu yüzde 90'ın üzerindeki rakamlar çok farklı olabilirdi.

Yine Amerika ve İsrail'de, halkın yüzde 28'i askeri ve sivil hedeflerin kombinasyonuna saldırmanın kabul edilebilir olduğunu düşünüyor, yüzde

91. Uluslararası Gallup Anketi, 14-17 Eylül 2001. http://www.gallup-international.com/terrorismpoll_figures.htm

56'sı yalnızca askeri hedeflere saldırmayı destekliyordu. Haberciler yalnızca askeri hedeflerin vurulduğu bir hava bombardımanı yoluyla gerçekleştirilen savaş diye bir şey olmadığını bilselerdi, askeri reaksiyonu destekleyen sayılar çok daha düşük olabilirdi. Bunun doğru olduğunun göstergesi bir USA TODAY/CNN/Gallup Anketinde ortaya çıkmıştır. Bu ankete göre katılanların yüzde 62'si Amerika'nın, gerçekleştirmesi aylar alsa da, yalnızca geçen haftaki (11 Eylül'deki) saldırıya katılanlara saldırması gerektiğini söyledi.[92] Elbette hiç kimse havadan bombalayarak "yalnızca saldırıya katılanlara" karşılık veremez.

Daha açık bir şekilde İngiltere'de *Observer*'deki (23 Eylül) bir ankette "terörist örgütlere bilerek yataklık eden ülkelere karşı ağır hava saldırılarını" destekleyenlerin oranı yalnızca yüzde 27 iken, "neşter hava operasyonları" yüzde 65 oranında destek buluyordu. Burada yine "tali zararların" gerçek boyutunun bilinmesi ciddi bir fark yaratabilirdi.

Bir başka örnek: İngiltere'de insanî kriz ve bombalamanın bu krizi nasıl artırdığına ilişkin daha fazla yazılı ve görsel medya yayını bulunuyordu. Özellikle yardım kuruluşları tarafından yeterli gıdanın nakledilebilmesi için hava saldırılarına ara verilmesi yönünde yapılan çağrılara bütün ayrıntılarıyla yer verildi. *Guardian*'da 30 Ekim'de yayınlanan bir ankette katılanların yüzde 54'ünün bombalamanın durdurulmasını desteklediği görüldü. Bu sonucun ilginç bir yanı da kadınlar arasında bu oran yüzde19 aleyhte görüşe karşın 59 lehte iken, erkeklerde bu oran yüzde 40 aleyhte görüşe karşın yüzde 49 lehte görüş bildirilmesiydi. Büyük çoğunluğun savaşı desteklediği halde bile bu durum değişmiyor, bu da insanî krize karşı spesifik bir reaksiyonu ortaya çıkarıyordu. Amerika'da insanî krize ilişkin yayınlar çok azdı ve hiçbir büyük ankette bombalamanın durdurulmasına ilişkin soru sorulmuyordu.

Anketler çok değişkendir, verilen arka plan bilgilerine, soruların ifade biçimine ve verilen alternatiflere bağlı olarak büyük değişiklikler gösterir. Cevapların da mantıksal bir tutarlılığa sahip olması şart değildir. Bu

92. *USA Today*, 1 Ekim 2001, 19 Eylül 2001 tarihinde yayınlanan bir anketten naklen.

nedenle bu rakamlardan çok spesifik sonuçlar çıkarmak hatalıdır. Ancak "diplomasi"nin bütün ideolojik yapısı, "insanî müdahale", "neşter operasyonlar" ve savaşları makul hale getirmek için yürütülen örgütlü medya kampanyalarının kamu oyu görüşünde ciddî değişiklikler yaptığı söylenebilir. Bu olayda da, ne kadar kanlı olursa olsun ve ne kadar kaçınılabilir olursa olsun her tür savaşı destekleyebilecek sertlik yanlısı küçük bir tabaka vardı. Ancak aynı zamanda merkezde savaşı desteklemek için bunun son çare olması ve sivil kayıplar konusunda özen gösterilmesi gerektiğini öngören geniş bir grup vardı.

Burada, bu "hayatî merkez"de politikanın güce değil, prensiplere dayandığı bir dünya umudu yatmaktadır. Diğer analizler ciddi biçimde yapılmış olsaydı, hükümetin yanlış yorumlarına karşı çıkılsaydı, Amerikan medyası gerçekten neler olup bittiğini bildirmiş olsaydı, insanlar hakikati bulmak için yeterince çaba gösterselerdi, kamuoyu kolaylıkla savaşın karşısında yer alabilirdi.

Bir Şeyler Yapmak Zorundayız

Hâlâ insanların büyük bir kısmı alternatif bir bakış açısından tamamen habersiz iken, duyanlar da buna inanmakta isteksiz davranmaktadırlar. Bu savaş, tıpkı Kosova Savaşı'nda olduğu gibi belki biraz daha fazla bir şekilde, Amerika'nın Vietnam, Orta Amerika ve Körfez Savaşı'na karşı çıkmak gibi bir geçmişi olan çok sayıda solcu liberal tarafından desteklenmesiyle öne çıkmaktadır.

Bunların savaş için gösterdikleri, bir kısmı hiçbir açık bir prensibe dayanmayan çeşitli bahaneleri örneklendirmek yerine, yalnızca ABD saldırganlığının en prensipli ve tutarlı muhaliflerinden birisi olan Richard Falk'ın ileri sürdüğü gerekçelere bakalım:

> "Her ne kadar NATO'nun Kosova'daki savaşının yararlı sonuçlar doğurduğunu düşünsem de, çocukluğumdan bu yana Amerika'nın katıldığı, ateşli silahların kullanıldığı hiçbir savaşı desteklemedim. Afganistan'da dünyanın sonunu getirecek terörizme karşı yapılan savaş, benim anlayışıma göre II. Dünya Savaşı'ndan bu yana yapılan ilk gerçek anlamda haklı savaştı. Ancak davanın haklılığı ve sınırlı

amaçlan düzenli olmayan araçlar ve aşın amaçlarla çürütülme tehlikesiyle karşı karşıyadır. II. Dünya Savaşı'nın ve önceki adil savaşların aksine, bu savaş ancak onu gerçekleştirmek için kullanılan araçlar bakımından hukukî ve ahlâkî sınırlamalara uyan taktikler uyguladığımız ve sınırlı amaçlan hedeflediğimiz takdirde kazanılabilir."

Falk daha sonra "adil bir savaş"ın prensiplerini saymaktadır:

– Ayrımcılık prensibi: güç mutlaka askeri hedeflere yöneltilmeli, sivillere ve sivil topluma verilen zarar tali olmalı;

– Orantılılık prensibi: Kabul edilebilir askeri sonuç elde etmek için gerekli olandan daha fazla güç kullanılmamalı ve bu güç savaşı tahrik eden nedenden daha büyük olmamalı;

– İnsaniyet prensibi: Güç, esir alınan, yaralanan ya da kontrol altında bulunan düşman personele (savaş esirlerine olduğu gibi) yöneltilmemeli;

– Gereklilik prensibi: Güç yalnızca askeri hedeflere ulaşmanın şiddet içermeyen yollan bulunmadığı zaman kullanılmalı."[93]

Elbette burada bu savaşın adil bir savaş olduğu tezini özellikle çürütmek için bir neden yoktur: Bu zaten bu çalışmanın ana konularından birisidir. Gerçekten de, olayların gerçek yüzü daha fazla ortaya çıktıkça, -sözü edilen grubun daha az prensipli birçok mensubunun aksine- Falk konumunu gözden geçirmeye başladı. Ancak daha fazla bilgiye sahip olmaya başlayan insanlarda bu bakış açısının neden ortaya çıkacağı konusunda spekülasyon yapmak ilginç olacaktır. Bunların Amerika'nın aniden siyasal sorunlara ya da savaşa tamamen yeni bir gözle bakmaya başladığını düşündüklerini varsaymak güç olduğu gibi, bunların Amerika'nın güç kullanımını dayandırdığı temel prensiplerin aniden değiştiğini düşündüklerini de sanmıyorum.

Daha gerçekçi bir olasılık bu bakış açısı değişikliğinin; durumun (II. Dünya Savaşı'ndan sonraki) geçmiş savaşlardan temelden farklı olduğunu kabul etmekle başladığıdır. Geçmişte ABD'nin adaletsiz dış politikası

93. The Nation, 29 Ekim, 2001.

ve militarizmini eleştiren ya da buna direnen eylemciler ABD eylemlerinin açıkça adaletsiz olduğu ve Amerikan gücünün kabaca kullanımının belirgin bir şekilde yanlış olduğu üç senaryoyla karşılaşıyorlardı:

– 1953 yılında İran'da, 1954 yılında Guatemala'da ve 1973 yılında Şili'de olduğu gibi, ABD demokratik biçimde seçilmiş hükümetleri devirmeye çalışıyordu.

– ABD 1960'larda Vietnam'da olduğu gibi ulusal kurtuluş hareketlerine karşı ya da 1980'li yıllar boyunca Nikaragua'da olduğu gibi ulusal kurtuluşu güçlendirme girişimlerine karşı savaşıyordu.

ABD savaşlan açıkça illegal faaliyetlere bir yanıt niteliğindeydi, ancak Amerika görüşmeleri kısa kesiyor ve 1991 yılında Körfez Savaşı'nda olduğu gibi, (doğrudan ya da dolaylı olarak) çok sayıda sivili öldüren aynın yapmayan, gereksiz şiddet kullanıyordu.

Her ne kadar bu müdahalelerin bir çoğu insanlan gelmesi muhtemel tehditlerden korkutmaya dayanan Soğuk Savaş konteksti içinde gerçekleştirilmişse de, bütün bu olaylarda Amerikan halkına yönelik bir tehdit yoktu. Çözümler basitti; ilk iki olayda Amerika tarafından müdahale ve üçüncüsünde bir yandan Amerika'yı tek taraflı askeri eylemden uzak tutarken, öbür yandan uluslararası hukuk çerçevesinde yapılacak müzakereler ve diplomasi.

Ancak bu savaş Amerikan topraklanna yapılan saldınlarla ateşlenmişti ve bu nedenle Amerika verilecek karşılıkta başı çekmede haklıydı. Her ne kadar karşı tarafta gerçekten "dünyanın sonunu getirecek güçte" bir düşman olmasa da, gücü elinden alınması gereken ve eylemleri haklı kılınamayacak bir düşman vardı. Howard Zinn'in belirttiği gibi birçok insan bu adil nedeni "adil savaş"la kanştırarak, bütün tarihine ve bu tarihin dayandığı zorunluluklara aykın olarak, Amerika'nın bu kez adım atmada haklı olduğunu, bu nedenle adil adımlar atması gerektiğini düşünüyordu. Böyle düşünmelerinin bir nedeni savaş karşıtı harekete ilişkin bütün yayınlara yansıyan kolay bir gruplaşmanın kurbanı olmalanydı: ya savaşı destekliyorsunuz, ya da "hiçbir şey yapılmamasını" istiyorsunuz.

Bir başka deyişle, statükoculann farklı görüşte olanlara daima sorduğu soru şuydu: "Sizin çözüm öneriniz nedir?" Bu soru bir yönüyle aykınlığı bastırma ya da gülünç hale getirmenin entelektüel bakımdan

meşru bir metodu idi. Bu soruyla farklı görüşte olandan karşı çıktığı temel kuralları ve güç yapılarını kabul etmesi istenmekte, bu sınırlar içinde sıklıkla onun meşru kaygılar olarak düşündüğü şeylerle çatışan kaygıları ele alan bir "çözüm" üretmesi istenmektedir. Ayrıca bu soruyla sosyal adalet isteyenlerden, bir yandan kendileri sorunun nihaî kaynağı olan güç yapılarını korurken, diğer yandan güç entrikalarının yarattığı pisliği temizlemenin bir yolunu göstermesi istenmektedir.

Burada ve bugün yaşayan, günün politikalarına karşı çıkan bizler hâlâ anlamlı kısa dönem alternatifler sunabilmeliyiz. Önerilecek çözümler vardı ve hâlâ da vardır ve bunun ayrıntıları değilse bile ana hatları oldukça kısa bir süre içinde savaş karşıtı hareket bakımından belirgin hale gelmiştir.

Buradaki anahtar husus; terörizm sorununun ne bir askeri sorun ne de tamamen kriminal bir sorun olmadığını anlamaktır. Bu sorun siyasal ve kriminal sorunların kombinasyonundan oluşur ve her iki unsuru da ele alan bir çözüm gerektirir. Terörizmi yalnızca güvenlik kuruluşlarının failleri, hükümetler arası işbirliği yoluyla yakalayıp, ulusal ya da uluslararası mahkemeler aracılığıyla adalete teslim etmekten ibaret bir polisiye mesele olarak ele almak, her ne kadar işin özü ise de, kendi içinde yetersiz bir anlayıştır.

Bütün el-Kaide'nin "kökünü kazımak" (her ne kadar Taliban, bin Ladin'i iade etmeye istekli ise de, dünyanın değişik yerlerinde binlerce el-Kaide mensubu bulunmaktadır), güç kullanılarak gerçekleştirilebilirdi. Ancak böyle bir güç kullanımı, bin Ladin'in davasına daha fazla katılıma neden olabilecek ve bu gibi teröristlere yataklık etmeye istekli insanların sayısını artıracaktır. Bu gibi gruplar varlığını, etrafında toplanan insanların desteğine olmasa bile kabulüne ve onları kamufle etmesine dayandırmaktadır. Arabistan'daki "Arap Afganlar" göze çarpmakla birlikte, bu ağların asıl kaynağının Mısır ve Suudi Arabistan gibi ülkeler olduğu aşikârdır.

Bu gibi teröristlerin kökünü kazımak için gerçek bir şansa sahip olabilmek için, yalnızca bölge devletlerinin değil, bölgedeki bütün insanların işbirliği şarttır. Bunu sağlamanın yolu açıktır. Bu karanlık odalarda tehdit savurma ile, rüşvetle ve kandırma ile yapılamaz. Bunun, kökten politika değişimi yoluyla yapılması gerekir.

Burada, Malezya'da ulusal kurtuluş hareketlerini bastırmanın en iyi yolunun aslında (Vietnam'da yapıldığı gibi yalnızca bu konuda konuşmak değil) insanların akıllarını ve kalplerini kazanmak olduğunu gören başarılı İngiliz kontragerilla uzmanları tarafından tasarlananlar gibi "liberal" kontragerilla hareketlerinden alacak çok ders var. Bu gibi durumlarda askeri güç yalnızca insanları direnmeye sevk eder. O örnekte toprak reformu ve şimdiki olayda da ABD'nin değişen Orta Doğu politikası gibi, huzursuzluk baskısını azaltmak için tasarlanan önlemler etkili olmaktan çok uzaktır. ABD'nin Vietnam'da uyguladığı alternatif sivil toplumu toptan imha etme -Donald Rumsfeld'in deyimiyle "bataklığı kurutma"- şeklindeydi. Şimdiki alternatif; İslam dünyasındaki ulusları bombalamak ya da polisiye faaliyetler yoluyla bitmeyen bir savaşın içinde tutmak ve bunun karşılığında da intikam amaçlı yeni terörist eylemler olacaktır.

Geçmişte bu gibi stratejiler ABD'nin Üçüncü Dünya ülkelerindeki ekonomik egemenliği hedefinin bütün taraflarca paylaşıldığı bir dış politika "tartışması"nın parçalarıydı ve bu nedenle tamamen gayrımeşru idi. Şimdi ise durum farklıdır; bu teröristler zenginlikleri ellerinden alanların sesi olmadığı gibi bir ulusal kurtuluş hareketi de değildir. Kendi toplumları hakkındaki vizyonları bile gülünçtür. Ancak ne kadar gayrımeşru olursa olsun kendi ülkelerinin geniş toplumları içinde kendilerine bir kaynak bulmuşlardır.

İslam dünyasında Amerika'nın dış politikasına karşı muazzam bir haklı öfke vardır. Nüfusun büyük çoğunluğu açısından bu öfke bir ülke olarak Amerika Birleşik Devletlerine ya da bir ulus olarak Amerikalılara yöneltilmemiştir. Yalnızca el-Kaide gibi gruplar bu öfkeyi sözkonusu hedeflere yönlendirmektedir. Bu grupların amaçları ve metodları çoğunluk tarafından reddedilmekte, ancak ABD egemenliğine yönelik paylaşılan öfke bu terör ağlarına ellerindeki tek kalkanı sağlamaktadır.

Yukarıda nakledilen yazısında Falk ayrıca şunları söylüyordu: "Amerika'nın küresel rolü ne olursa olsun kesinlikle Amerika küresel ıstıraplar ve adaletsizliklerin, özünde terörist itici gücü ateşleyen yaygın kızgınlığın büyük bir kısmından sorumludur. Bu rol, küresel terörizm hareketi bu kadar geniş ölçekli olduğu ve kendi şeytanî misyonunu sürdürmeye hazırlıklı olduğu sürece onu durdurmak için yönlendirilemez".

Aslında bunun tersi de doğrudur: Saldırılardan sonra ve şimdi bu uzun dönem sorunları ele almanın tam vaktidir. Büyük bir pazarlığın vakti gelmiştir: Irak'taki yaptırımları kaldır, 1967 öncesi sınırlarına çekilmedikçe İsrail'den askeri desteğini çek ve Körfez bölgesini askersizleştir; bunun karşılığında da dünya halklarının el-Kaide türü terörizmin tehdidini sona erdirmede gerçek desteğini al.

Bu politika değişikliklerinin daha geniş değişimin başlangıcı olması gerekir. Amerika tek taraflı, müdahaleci süper güç tavrını mutlaka terk etmelidir. Şimdi sürdürülen kendi isteklerine uygun olduğu zaman hukukun üstünlüğüne ve uluslararası topluma başvuran, ama işine gelmediğinde bunları görmezden gelen mevcut politikanın yerine, savaş ve barış meselelerinde hukuka ve uluslararası toplumun iradesine bağlılık konusunda samimi bir kararlılık göstermelidir. Böyle bir strateji bin Ladin ya da diğer gözü dönmüş teröristler karşısında üstün gelmeyebilir, zaten hedef de bu değildir. Asıl hedef aynı yakınmalardan bazılarını paylaşan, ancak aynı dünya görüşünü paylaşmayan insanları kazanmak olmalıydı ve şimdi de öyle olmalıdır.

Saldırılardan sonra, dünyanın her yerinde ve aynı zamanda İslam dünyasında Amerikalılara yönelik muazzam bir sempati vardı. Bu yeni iyi niyet temeline dayalı olarak bir hamlede Arap dünyasının birkaç belli başlı yakınmasını yok etmek, aynı yeni teröristler yaratan kızgınlığı yok ederek Amerika'daki iç güvenliği artırmak ve mevcut teröristlerin yakalanması için gerçek bir şansa sahip olmak mümkündü.

Amerika bunun yerine yapılabilecek en zararlı şeyi yapmayı seçti: kibirli, müdahaleci süper güç tavrını devam ettirmek ve 11 Eylül'den önce bile 23 yıllık savaş ve süper güç müdahaleleri ve 4 yıllık kuraklık yüzünden zaten korkunç bir insanî dram yaşamakta olan insanları daha fazla kurbanlaştırmak. Modern tarihin en utanç verici olaylarından birinde yeryüzünün en zengin ve en güçlü ülkesi, bir yandan dünyaya kendi erdemini ilan ederken, öbür yandan yeryüzünün en yoksul ve en perişan ülkelerini ezmektedir.

II.BÖLÜM
Beyaz Adamın Yeni Yükü

"Bizim Irak halkı konusunda Saddam Hüseyin'den daha fazla kaygı duyduğumuza burada bulunan herkesle iddiaya girmeye hazırım".

Devlet Bakanı MADELEINE ALBRIGHT, *CNN Şehir Meclisi Toplantısı,* Columbus, Ohio, 18 Şubat 1998

LESLEY STAHL *(BM'in Irak'a uyguladığı yaptınmlar konusunda)*: "Yarım milyon çocuğun öldüğünü duyuyoruz. Bu rakam Hiroşima'da ölen çocuk sayısından daha fazla. Acaba buna değer mi?"

Devlet Bakanı MADELEINE ALBRIGHT: "Bunun çok zor bir seçim olduğunu biliyorum, ama karşılığının buna değdiğini düşünüyoruz".

60 Dakika, 12 Mayıs 1996

Beyaz Adamın Yükü

1899 yılında Britanya İmparatorluğunun en ünlü savunuculanndan Rudyard Kipling "Beyaz Adamın Yükü" adlı bir şiir yayınladı. Şiir şöyle başlamaktadır:

Beyaz Adamın Yükünü yüklen
Yetiştirdiğin en iyileri gönder
Oğullarını sürgün et
Esirlerinin ihtiyaçlarını karşıla;
Ağır görevlere hazır ol,
Çırpınan halklar ve asiler için
Yansı kötü yansı çocuk olan
Öfke dolu yeni tutsak halklar için.

İmparatorluğun bazı gelecek vaad eden genç memurlarına hitap ederken, bu "yeni tutsak halkların" onlara çok ihtiyaçları olduğunu, ama bu yükü üstlenmenin karşılığında "daha iyi hale getirdikleri bu halkların suçlaması ve koruduklarının nefreti"nden başka bir şey kazanmayacağını -ama yine de bu görevin yapılması gerektiğini, çünkü medenileştirme misyonunun bir ahlâkî emir olduğunu- ilave etmektedir.

O dönemde benzer düşünceler yaygındı. 1898 yılında Başkan McKinley, Filipinleri işgal etme kararını bir Metodist misyoner cemiyetine açıklarken, kendisinin Allah'a yakardığını, Tann'nın da kendisine Filipinlilerin "kendi kendini yönetmeye uygun olmadığını" ve "Filipinlileri eğitmek ve onları yüceltmek, medenileştirmek ve Hıristiyanlaştırmanın" (Filipinlilerin büyük bir kısmının zaten Katolik olduğunu belki de bilmiyordu) kendi görevi olduğunu söylediğini belirterek kendi iç fırtınalarından söz etmektedir. Tuhaftır ki Tanrı aynca "onları Fransa'ya da Almanlara -bizim Şarktaki rakiplerimiz- teslim edemeyiz, bu kötü bir şey olur" demişti. Peki pragmatizm ve diğergamlığın bu kadar güzel birleştiği bir zamanda bu üzüntü niyeydi?

11 Eylül sonrası, yerleşik düzenin savunucularından gelen en hararetli yorumlan dinleyenler, o günden bu yana pek bir şeyin değişmediğini göreceklerdir. Aşın muhafazakâr *National Review*'in editörü Rich Lowry "Irak'ın Sonu" başlıklı yazısında (terörizmi destekleyen "devletleri sona erdirme"den söz eden Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'ten alınan yorumu naklederek) Irak hükümetinin görevden alınması ve ülkenin BM'in kayyumluğu altına alınmasını önermekte ve 'bütün çabaların Arapların kendi kendilerini yönetmede çok başarısız oldukları ve

yeni bir başlangıca gereksinimleri bulunduğu fikrine dayalı olarak Üçüncü Dünyaya yönelik aydınlanmış bir himayeciliğe yönelik olması gerektiğini" iddia etmektedir.[1] Muhafazakâr aydın Paul Johnson da "Terörizme Yanıt mı? Sömürgecilik" başlıklı *Wall Street Journal*'da yayınlanan yazısında benzer bir görüşü yansıtıyordu.[2]

Bu fikirler daha "liberal" ve bu nedenle daha makul bir ifadesini NATO'nun Sırbistan'a karşı savaşından kısa süre sonra *New York Times*'da Michael Wines tarafından yazılan yazıda buldu. Ona göre savaş "yalnızca insanlık dışılığı sona erdirmek isteyen idealist Yeni Dünya ile bitmek bilmeyen çatışmaları sona erdirme noktasında aynı derecede iflah olamaz halde olan Eski Dünya arasındaki derin ideolojik uçurumu daha belirgin hale getirmiş", "tek bir insanın yaşamına verilen değer konusunda Batı ile Dünyanın geri kalan kısmı arasındaki korkunç uçurumu" ortaya çıkarmıştır.[3]

Kipling ve McKinley retoriği (her ne kadar Kipling söylediklerine inanıyor olsa bile) yalnızca canavarca suçları örtmek ve haklı çıkarmak için kullanılan büyük bir yalan olarak hizmet etmiştir. Kipling bu satırları, on dokuzuncu yüzyılda İngilizlerin Hindistan'ın elinden kaynaklarını zalimce aldıktan, on belki de yirmi milyon Hintlinin öldürülmesine yardım ettikten birkaç yıl sonra yazmaktadır. İngilizlerden önce Hindistan periyodik olarak kıtlıklar yaşıyordu, ancak tarihte hiçbir zaman yaygın bir açlık görülmemişti. Halbuki İngilizlerin her şeyi ellerinden almaya yönelik politikaları öyle etkili oldu ki; iyi zamanlarda bile halkın çoğunluğu açlık sınırında yaşamaya başladı. Mike Davis'in seçkin eseri *Late Victorian Holocausts*'ta belgelendiği üzere, İngilizler 1880'li yıllarda güney ve orta Hindistan'da yaygın olarak görülen ağır kıtlık salgını ile, vergileri azaltarak değil, ülke dışına yoğun gıda ihracı ve açlık çeken insanlara çalışmadıkça yardım vermeme yoluyla mücadele etmeyi seçti. Çünkü 'yardımlar' serbest piyasa mekanizmasının işlemesine engel olacaktı. Hindistan'daki bazı çalışma kamplarındaki işçilerin günlük gıda

1. *National Review*, 15 Ekim 2001.
2. *Wall Street Journal*, 9 Ekim 2001.
3. *New York Times Week in Review*, 13 Ekim 1999.

istihkakı Dachau ve Buchenwald toplama kamplarındaki mahkumların haklarından daha azdı. ABD Ordusu Filipinlerin işgali esnasında yüz binlerce Filipinliyi katletti ve ülkeyi harabe haline getirerek, toplam ölü sayısının bir milyona kadar çıkmasına neden oldu. Ve bunlar, sömürgecilik dehşetinin yalnızca bir örneğidir.

Bazı yönleriyle şimdi şartlar çok farklıdır. Kipling'in imparatorluğu artık yok ve küresel güç artık, başka ülkeler için yasalar yapma, onların kendi hükümetlerini seçme hakkını reddetme, barışı korumak için ordu gönderme ve bütün bunları ırk üstünlüğü ideolojisiyle haklı kılma yöntemleriyle eskiden uygulandığı gibi, bu kadar doğrudan gösterilmiyor. Ancak bu durum her şeyin değiştiğini göstermiyor. Kipling'in imparatorluğunun kalbindeki güç eşitsizliği, başka yollarla ifade edilse ve uygulansa da hâlâ varlığını sürdürmektedir. Soğuk savaşın sona ermesinden bu yana, Amerika diğer ülkelere hem açıktan hem de dolaylı olarak, askeri ve ekonomik vasıtalarla müdahale etmekte eskiden olduğundan çok daha serbest davranmaktadır. Bu müdahaleler gittikçe insan haklarını koruma ve beyaz adamın yeni yükü olan Üçüncü Dünya uluslarını kendilerine karşı koruma gerekçelerine dayandırılmaktadır. Savaşa karşı terörizm bu politikayı zirveye ulaştırdı ve bu anlayışın ABD emperyal ideolojisi içinde güçlenmesine yardım etti.

Emperyal Güç Olarak Amerika

Amerika'nın bir imparatorluk, hatta tarihteki en güçlü imparatorluk olduğu şüphesizdir. 140 ülkede sürekli ABD askeri birliği bulunmaktadır. 11 Eylül krizinden önce Amerika'nın 69 ülkede daimi üssü vardı. 11 Eylül krizinin avantajından yararlanarak bu üs sayısını daha da artırdı. Amerika'nın askeri harcamaları diğer ülkelerden beş kat daha fazladır ve ülkenin işgal ve dış tehdide karşı savunulması için gerekli olandan kat kat fazlalık göstermektedir. Eğer Amerika ve kendisine doğrudan tabi olan ve imparatorluk ekonomisinden çıkar sağlayan ve Amerika ile nadiren ihtilafa düşen ülkelerin harcamalarını topladığımızda, bu rakam dünyanın askeri harcama toplamının yüzde 65'ine ulaşmakta ve ekonomik ve askeri güç üzerinde neredeyse tam bir tekele sahip

olmaktadır. Düzenli olarak savaşlar yapmaktadır. Ancak son zamanlarda düşmanları ona karşı koyabilecek güce sahip değildirler. Amerika bu savaşları kazandığında, hedef ülkeyi yalnızca veya temelde kendisi tarafından yönetilen bir kontrol altına almaktadır.

Amerika yeniden sömürgecilik *(re-colonization)* olarak tanımlanan yoğun bir ekonomik saldırının da öncülüğünü yapmaktadır. Amerikan askeri gücünün desteklediği bu saldırılar arasında Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) ve Dünya Bankası'nın ülkeleri kaçınılmaz bir borç tuzağına düşürmesi ve böylece onları 'yapısal bir düzenleme' ve çalışanların gerçek ücretlerini düşürerek iç talebi bastırarak ihracat ağırlıklı gelişmeye geçişe zorlaması ve bu ülkelerin ekonomilerini Amerika ve diğer Birinci Dünya ekonomilerine girdi sağlar hale getirmesi de -sömürgeciliğin ekonomik yapısını çok daha büyük ölçekte tekrarlanması- yer almaktadır. Devlet mülkiyetindeki kurumların özelleştirilmesi ve para birimlerindeki çöküşler, Üçüncü Dünya'nın malvarlığının yeniden Birinci Dünya şirketlerinin eline geçmesine yol açtı. ABD öncülüğündeki 'serbest ticaret' anlaşmalarının hızla artması Üçüncü Dünya ülkelerindeki herhangi bir bağımsız politika umudunun tabutuna çakılan son çivi oldu. Yeni Dünya Düzeninin kontrol mekanizmaları olarak IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü her ne kadar görünüşte çok uluslu ise de, özünde Amerika'nın mutlak egemenliği altındadır.

Bu imparatorluğun altında yatan mantık 1948 yılında yayınlanan Devlet Bakanlığı Politika Planlama Araştırması 23'te gayet güzel özetlenmiştir. Burada George Kennan şunları yazıyordu:

> "ABD dünya zenginliğinin yaklaşık yüzde 50'sine sahip olmasına karşın dünya nüfusunun yalnızca yüzde 6,3'üne sahiptir. Bu durumda kıskançlık ve kızgınlığa hedef olmaktan kurtulamaz. Bizim gelecek dönem için gerçek görevimiz; bizim bu eşitsizliği ulusal güvenliğimize zarar vermeden sürdürmemizi sağlayacak bir ilişki kalıbı geliştirmektir. Bunu yapmak için bütün duygusallığı ve hayalciliği terk edeceğiz ve dikkatimizi yakın ulusal amaçlarımız içinde yer alan her yerde yoğunlaştıracağız. Diğergamlık ve dünya yaran lüksünü karşılayabileceğimizi düşünerek kendimizi kandırmamıza gerek yoktur. İnsan hakları, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve

> demokratikleşme gibi muğlak ve gerçek dışı hedeflerden söz etmeyi bırakmalıyız. Doğrudan güç odaklarıyla uğraşmak zorunda kalacağımız günler uzak değildir. İdealist sloganlarla ne kadar az kendimizi bağlarsak, o kadar iyidir."

Bu bir sürpriz değildir ya da buradaki tek sürpriz bu kadar açıkça itiraf edilmiş olmasıdır. Buna karşın çok daha yakın dönemdeki felsefe, imparatorlukların, tebaasının haklarını dikkate almaksızın, daima merkezin yararına vilayetlerinden zenginlikleri sömürdükleridir. Bu durum imparatorluğun bütün sosyal katmanları için yararlı olmayabilir -aslında bazı alt sınıflar imparatorluğu sürdürmek için savaşmak ve ölmek zorundadır-, ancak bu daima elitin yararınadır. Birçok örnekte, bu zenginlik siyasal istikrarı korumaya yardımcı olmak amacıyla imparatorluk merkezinin geniş katmanları arasında ve vilayetlerin yerli eliti arasında dağıtılır.

Amerika'nın bir imparatorluk olduğu fikri ile öne çıkmadan önce, bir olası tedbiri ele almalıyız. Dünyadaki en görünür ve ekonomik bakımdan önemli yeni gelişmeler, genellikle 'küreselleşme' dokusu altında toplanmakta, şirketlerin hakları ve ayrıcalıklarının kurumsallaştırılmasını ve insan haklarının reddini içermektedir. Şirketler ise genellikle hiçbir ülkeye sadakat borcu olmayan çok uluslu varlıklardır. Pek çok yazar, ABD ve Birinci Dünya'nın kontrolünden söz etmenin pek anlamı olmadığını ileri sürmektedirler. Aslında şirketlerin haklarının ve gücünün çok arttığı ve hatta Birinci Dünya ülkelerinin bile ekonomik politikada eskisinden daha az söz sahibi olduğu doğru olsa da, küreselleşmenin daha çok Birinci Dünya ülkelerinin ayrıcalık ve kontrolünü artırmak anlamına geldiği açıktır. Birinci Dünya şirketleri, Üçüncü Dünya şirketleri karşısında avantaja ve tartışmasız bir üstünlüğe sahiptir. Genellikle Üçüncü Dünya şirketlerini devralmakta ya da ezip yok etmektedir. 2000 yılında dünyanın ilk yüz şirketine göz atanlar, 'küreselleşme' ve 'ulus ekonomilerinin çöktüğü' görüşünün egemen olduğu on yıllık dönemin sonunda, 1990 yılındakine nazaran çok daha az sayıda Üçüncü Dünya şirketi kaldığını görecektir. Benzer şekilde dünyanın en zengin yüzde 20'si ile en yoksul yüzde yirmisi arasındaki fark 1960 yılında 30 kat iken, bu rakam 1990 yılında 60 kata ve 1997 yılında 74

kata çıkmıştır. Ülke ortalamalarından çıkanlan bu rakamlar, bütün olarak değerlendirildiğinde en zengin ile en yoksul uluslararasındaki uçurumu gözler önüne sermektedir.

Bazılan imparatorluk gerçeğini ve hatta Amerika'nın (bu ifade ile Amerikan hükümetini ya da şirketler ve elit çıkarlarını kasdediyoruz) daha fazla kontrol ve daha fazla zenginlik arzusunu kabul etmelerine rağmen, hâlâ Amerika'nın egemenliğinin herkesin yaranna olan iyi bir imparatorluk olduğunu söylemektedirler. Buna işaret etmek için birçok kimse savaş sonrası dönemi "*Pax Americana*" olarak adlandırmaktadırlar.

Aslında "*Pax Americana*" daha önceki "*Pax Romana*"dan alınan yanlış bir adlandırmadır. Roma İmparatorluğu'nun 'banş' anlayışı, Capua'daki sömürgecilik karşıtı ayaklanmalann sık sık bastınlmasını, (Yalnızca Spartaküs ayaklanmasında) Appia Yolu(*) boyunca 6000 kölenin çarmıha gerilmesini ve Germen kabileleriyle sürekli savaşı içerirken, Amerika'nın banşı Kore'de Vietnam'da (ve Kamboçya ve Laos'ta) ve Irak'ta üç büyük savaşı ve aynca Grenada, Panama, Sırbistan ve Afganistan'dakiler gibi küçük savaşlan; İran, Guatemala, Brezilya, Endonezya ve Şili'deki gibi bir dizi askeri darbeyi; Yunanistan, Filipinler ve Latin Amerika'nın büyük bir kısmında halk hareketlerinin kanlı bir şekilde bastınlması için askeri yardımı; Nikaragua ve Afganistan'daki gibi Amerika adına taşeronlarca yapılan savaşlan içermektedir. Bunlar yalnızca bazı örneklerdir. ABD şirketlerinin kendi kârlannı artırabilmesi için uygulanan güçsüzleştirmeye bağlı ölümleri hesaba katmasak bile, doğrudan can kayıplan birkaç milyonu bulmaktadır. Tıpkı Soğuk savaş terimi gibi bu terim de (*Pax Americana*) Batının entelektüel kültürünün gizli ırkçılığını yansıtmaktadır. Buradaki savaş yalnızca süper güçler arasında doğrudan bir çatışma olmaması ve Batı Avrupa'nın zengin uluslannı içermemesi bakımından 'soğuk'tu.

Bu nedenle bu imparatorluk da diğer imparatorluklar gibi (ve bir çoğundan daha fazla) acımasızdır. Tıpkı tarih boyunca diğerlerinin yaptığı gibi, baskıcı ilişkilerini genişletmek ve pekiştirmek için askeri güç kullanmaktadır. Değişen tek şey haklılık retoriğidir.

(*) M.Ö. 312'de Appius Claudius'un başlattığı, Roma'dan Brundusium'a giden yol. (Ç.N.)

Bu retorik imparatorluğun idamesi bakımından hayatî önem taşımaktadır. İster diktatörlük, isterse demokrasi olsun, hiçbir hükümet eylemlerini ve son tahlilde otoritesini meşru olarak gösteremezse, iktidarda kalamaz. II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana, her şeyi, hatta askeri müdahaleyi bile varlığı kabul edilen evrensel insanî değerler bağlamında gerekçelendirmek gerekli olmuştur. Sömürgeciliğin sona ermesi, Üçüncü Dünya ve Birinci Dünya ülkelerinde kurtuluş hareketlerinin güçlenmesi ve Nazi soykırımının mirası, başka ulusların yalnızca egemen ırkın zenginleştirilmesi için var olan *Untermenschen* (insanaltı) olduğunu açıkça söylemeyi güçleştirmiştir (ne yazık ki tamamen imkânsız kılmamıştır).

Beyaz adamın yeni yükü daima Michael Wines'inkiler kadar kaba kültürel üstünlükçü ifadelerle dile getirilmez. Örneğin, ABD hükümet yetkilileri retorik bakımından çok daha sınırlı davranmaktadırlar. Özellikle sık sık yönetici elitin diğer ülkelerde kabulünü ve aynı zamanda içeride çok kültürlü seçmenleri memnun etmeyi amaçladıkları için buna daha da dikkat etmektedirler. Bunun yerine askeri saldırganlığın sıklıkla, Evrensel İnsan Haklan Bildirgesindekiler gibi, en yüksek ve en asil ideallere hitap edilerek gerekçelendirildiğini görüyoruz.

Bazıları bu yeni durumu "insan haklan emperyalizmi" olarak adlandırmaktadır. Bu terim son derece talihsiz bir terimdir, çünkü ya insan haklarının meşru olmayan bir kavram olduğunu ya da ABD ve Batı saldırganlığını haklı çıkarmaya yarayan bir yapıdan başka bir şey olmadığını, belki de bunların yalnızca Batı kültürleri için uygun bir terim olduğunu ima ediyor gibi görünmektedir. Aslında temel insan haklan nosyonlarının her yere yayılması ve kabulü, geçen yarım asrın en yüreklendirici kazanımlarından birisi, savunulması ve genişletilmesi gereken bir olgudur.

Ancak Batının, özellikle Amerika'nın, insan haklarına hizmet adına diğer ülkelere saldırma ve onları kontrol etme hakkı ve hatta görevi bulunduğuna ilişkin bitmek bilmeden tekrarlanan bir nosyon, inatçı bir tavır görüyoruz. Bu durumda sorulacak ilk soru, Amerikan hükümeti gibi kurumların insanî niyet taşıdığının kanıtının ne olduğudur. İnsanî niyeti, Amerika'nın insanî gerekçelere dayandığı varsayılan müdahale örnekleri arasından seçtiğimiz bazı göstergelerle değerlendirmeye çalışacağız.

İnsanî Niyeti Değerlendirme: Biyolojik Savaş mı?

Körfez Savaşı'nda Amerika Birleşik Devletleri (ve müttefikleri) Irak'a, yüzde 7,4'ü "akıllı" olan 88,500 ton bomba attı. Akıllı bombalann kabaca yansı ve bütün bombalann yaklaşık yüzde 70'i hedeflerini şaşırdılar. Ölü sayısı konusunda çok farklı bilgiler vardır (ortalama 100.000-150.000 arası). Amerika kasıtlı olarak telefon hatlannı, radyo istasyonlannı ve diğer sivil iletişim tesislerini, petrol kuyulannı ve pompalannı, boru hatlannı, rafinerileri, depolama tanklannı ve petrol nakliye tankerlerini tekstil, otomobil montaj ve diğer sivil fabrikalan; gıda üretim ve depolama tesislerini; aşı fabrikalannı ve elektrik enerji ağının büyük bir kısmını hedef aldı.[4]

Körfez Savaşı'nın sonuna doğru, Irak ordusuna Kuveyt'ten çekilme emri verildiğinde, ABD güçleri "Ölüm Yollan" adı verilen iki karayolu boyunca ölüm ve yıkım yağdırdı (Time, 18 Mart 1991). Beyaz bayrak taşıyan, on binlerce geri dönen askeri taşıyan yaklaşık 2000 araçla birlikte çok sayıda sivil araca da saldırıldı. Amerikan savaş uçaklan ilk olarak ön ve arkadaki araçlan vuruyor sonra da ortaya çıkan trafik karmaşasını saatlerce bombalıyordu. Irak tarafından gelen herhangi bir direniş yoktu. Konvoylarda neredeyse hiç hayatta kalan olmuyordu. Bir Amerikan pilotu "tıpkı bir varildeki balığı avlamak gibi" diyordu. Bir yol boyunca (60 mil) bütün araçlar imha edildi, her taraf kömüre dönmüş cesetlerle doldu. Bu geri çekilen ve banş istediğini açıklayan bir orduya yapılıyordu. Ölen Iraklı askerlerin büyük bir kısmı zorunlu askerlik hizmetini yapan garibanlardı. Saddam Hüseyin'in elit birlikleri savaş yolundan uzakta tutuluyordu.

Bu, Amerika'nın Orta Doğu'daki varlığını ve gücünü dramatik biçimde artırmak istediği bir savaştı. Irak'ın Kuveyt'i işgalinden kısa süre sonra, Amerika'nın en büyük korkusu, diplomasinin krizi bir şekilde savaşsız sona erdirmesiydi. *Shadow* adlı eserinde yazar Bob Woodward, George Bush'un Devlet Bakanı, Savunma Bakanı ve Milli Güvenlik Danışmanına şöyle dediğini naklediyor: "Bir savaşımız olmak zorunda".

---

4. "Allied Air War Struck Broadly in Irak: Officials Admit Strategy Went Beyond Purely Military Targets", *Washington Post*, 23 Haziran 1991.

Bu savaşı elde etmek için, Bush sorunun diplomatik yollarla çözümüne yönelik bütün girişimleri kararlılıkla reddetti. Irak'a geri çekilme karşılığında gösterilmelik tavizler vermek de bu diplomatik girişimler arasındaydı. Savaşın sonuna doğru Irak bütün toprak iddialarını geri çekerek, "Amerika'nın geri çekilen askerlerine saldırmamaya söz vermesi, yabancı askerlerin bölgeyi terk etmesi, Filistin sorunu konusunda bir anlaşmaya varılması ve bölgedeki bütün kitle imha silahlarının yasaklanması" şartıyla Kuveyt'ten çekileceğini duyurdu. Filistin sorununun çözümü ve Orta Doğu'dan kitle imha silahlarının yok edilmesi Amerika'nın da istediği bir şeydi. Amerika savaştan kaçınmak isteseydi, muhtemelen Irak'ın bu taleplerden bile vazgeçmesi pazarlığını yapabilirdi. Devlet Bakanı Baker'in nihaî ültimatomunun da Iraklılar tarafından reddedilmesinden sonra, Woodward'a göre "Bush, her ne kadar kamuoyundan gizlemek zorunda olsa da, zafer çığlıkları atıyordu, çünkü bu duyabileceği en iyi haberdi". Savaş sona erdiğinde Bush, "Allah'a şükür, Vietnam sendromunu bir daha hiç geri dönmemek üzere şutladık"[5] diyordu.

Bütün bunlar çok iyi biliniyor, ancak yeni açıklanan belgeler çok iyi bilinmeyen bir politikayı açığa çıkarıyordu. *Irak Su Arıtma Tesislerinin Zayıflıkları*[6] başlıklı, Körfez Savaşı'nın başlamasından bir gün sonra bütün müttefik komutanlara gönderilen bir Savunma İstihbarat Ajansı belgesinde, Irak su arıtma sisteminin zayıflıkları, yaptırımların hasarlı sistem üzerindeki etkileri, arıtılmamış suyun Irak halkı üzerindeki sağlık etkileri analiz edilmektedir. "Irak, suyunu arıtmak için uzmanlaşmış ekipman ve bazı kimyasalların ithaline bağımlıdır" denen belgede, "su tedarikinin güvenceye alınmaması nüfusun büyük bir kısmı için temiz içme suyu sıkıntısı olması demektir. Bu durum, salgına ve artan hastalık olaylarına yol açabilir" sonucuna varılmaktadır. Belgede aynca klorun (6 Ağustos 1990 tarihinde

5. Bob Woodward, *Shadow*, nakledildiği yer Consortium News, *Behind Colin Powell's Legend*, http://www.consortiumnews.com/2000/122600b.html
6. "The Secret Behind the Sanctions: Ho w the US Intentionally Destroyed Iraq's Water Supply", *The Progressive*, 10 Ağustos 2001, Thomas Nagy. Belgeler Webteki Ulusal Güvenlik Arşivinde bulunabilir: http://www.gwu. edu/~nsarchiv anahtar sözcük araştırmaları.

konulan ve bu güne kadar değiştirilmiş haliyle devam eden)* yaptırımlar uyannca ambargoya tabi tutulması nedeniyle, "Irak'ın Birleşmiş Milletler ya da münferit ülkeleri su antma malzemelerini insanî nedenlerle yaptırım dışı tutmaya ikna etmeye çalışacağı" bildirilmektedir.

Körfez Savaşı boyunca, neredeyse ülkedeki bütün su antma tesislerine saldırıldı ve sekiz barajdan yedisi imha edildi. Yukandaki belgenin var olduğu gerçeği karşısında, muhtemel sonuçlan tam olarak bilinmesine rağmen, kasıtlı olarak Irak'ın su tedarikinin imha edilmesi ya da ağır hasara uğratılmasının hedeflendiği açıktır. ABD hükümet yetkililerinin *Washington Post*'a itiraf ettiği gibi, bütün bunlar daha geniş bir planın parçasıydı. Askeri önemi olmayan hedefleri çatışmada bombalamanın amacı "savaş sonrası için güçlendirme yapma" idi, çünkü "bombardımanın uluslararası yaptırımlann Irak halkı üzerindeki ekonomik ve psikolojik etkisini artırması umut ediliyordu".[7]

Daha sonra açıklanan belgeler su antma tesislerini yok etme, klor ve su antma için gerekli diğer tedarik malzemelerini sınırlama planının, bunun sonucu olarak ortaya çıkacak su kaynaklı hastalık patlamasının tam bilincinde olarak yapıldığını göstermektedir. 15 Mart 1991 tarihli *Irak'ta Tıbbî Sorunlar* başlıklı raporda şu husus belirtilmektedir: "Hiç işleyen su ve kanalizasyon antma tesisi yok ve ishal vakalannda normalin dört katı artış olduğu görülüyor". Mayıs 1991 tarihli *Mülteci Kamplannda Hastalık Durumu* adlı raporda "Mülteci kamplannda kolera ve kızamık ortaya çıktı. Yetersiz su antması ve yetersiz temizlik nedeniyle başka bulaşıcı hastalıklar da yayılacaktır".

Savaştan sonra Irak'a uygulanan yaptırımlar ülkeye yıllar boyu, su kaynaklı hastalık patlamasıyla mücadele etmek için gerekli olan ilaçlar dahil, çok az ilaç girebilecek şekilde yenilendi. Başlangıçta Irak'ın petrol satma hakkı reddedildi, böylece ilaç alacak parası olmadı, daha sonra ise bütün maddelerin ithali bürokratik gecikmelere, katı ve keyfi sınırlamalar ve retlere tabi tutuldu. İlave olarak silah denetçileri bombalamayla başladıklan işi, Irak'taki aşı üreten tesisleri kasıtlı olarak imha ederek bitirdiler ve

*. Kitabın yazım tarihinde henüz bütün yaptınmlara son verilmemişti. (Ç.N.)

7. *Washington Post*, 23 Haziran 1991.

2001 yılı yazına kadar yaygın bulaşıcı hastalıklar için gerekli olan aşıların büyük bir kısmının Irak'a girişi yasaklandı.

Bu kasıtlı hedef alma ve ilaçların sınırlanması uluslararası hukukun açık ihlalini oluşturmaktadır. Cenevre Sözleşmesi'ne Ek (Dördüncü) 1977 Protokolünün 54. maddesi "gıda maddeleri... içme suyu tesisleri ve şebekeleri ve sulama tesisleri gibi sivil nüfusun hayatını idame ettirmesi için vazgeçilmez nitelikte olan objelere saldırmayı, imha etmeyi, ya da kullanılamaz hale getirmeyi" illegal saymıştır. Üstelik bu davranış biyolojik savaşa eştir: hastalık için gerekli şartları yaratma ve sonra tedaviyi engelleme, kasıtlı olarak şarbon gibi, bir hastalığa neden olan organizmayı meydana getirmekten ahlâken pek farklı değildir. Ve bütün bu belgeler bunun sonuçlarının tamamen bilinerek ve hatta sürekli izlenerek gerçekleştirildiğini göstermektedir. Yeni emperyalizm daha karmaşık, daha dolaylı kontrol biçimleri içermektedir, ancak ölümcüllükte eskisini aratmaktadır.

İnsanî Niyeti Değerlendirme: Afrika'yı AIDS Virüsünden Kurtarma

Bu gibi müdahalelerin asıl amacını daha iyi anlamak için, ABD müdahalesinin, savaş yerine diplomatik baskı ve dava formunu aldığı bir örneğe ve ilaç şirketlerinin hissedarlarından başka hiç kimsenin yararına olmayan bir başka olaya göz atalım. Yakın tarihin en utanç verici bölümlerinden birisi -Amerika'nın yoksul ülkelerin kendi vatandaşlarına AIDS ilaçları sağlamasını engellemesi- ABD hükümetinin politikalarında somutlaşan insanî kaygının düzeyinin aydınlatılmasına yardım etmektedir.

1997 yılına kadar ABD ve Avrupa ilaç şirketleri AIDS kokteylinin fiyatını yıllık 10.000-20.000 dolar arasında tuttular. Bu rakam herhangi bir Üçüncü Dünya vatandaşının hemen hemen hiç ulaşamayacağı bir rakamdı. O yıl büyük bir AIDS krizi yaşamakta olan Güney Afrika (nüfusunun yüzde 20-25'ine bulaşmıştı), ilaçların zorunlu ruhsatlandırma ya da paralel ithalat yoluyla daha ucuz fiyata elde edilmesine izin veren bir yasayı kabul etti.

Zorunlu ruhsatlandırma hükümetin patentli bir malın başka şirketler tarafından patent sahibine sabit bir patent bedeli ödemek kaydıyla

üretilmesine izin vermesi anlamına gelmektedir. Bunun "zorunlu" olan yönü patent sahibiyle bir anlaşmayı gerektirmemesidir. Paralel ithalat ise, daha ucuz ithalat mallannı, patent sahibi yerine daha az ücret ödeyebileceği bir üçüncü ülkeden almasıdır. Her iki metod da devletlerin yeterli neden bulunduğu kanısında olduklan hallerde yaygın olarak uygulanmaktadır ve Dünya Ticaret Örgütü Kurallan çerçevesinde yasal bir uygulamadır. ABD hükümeti rutin olarak ABD şirketlerine, hava kirliliği teknolojisinden biyotekniğe, askeri kullanım için gece görüş dürbünlerine kadar her şey için zorunlu ruhsat vermektedir. Halbuki bunlardan hiçbirisi nüfusun dörtte birini öldürebilecek bir salgın kadar acil bir kaygı nedeni değildir.

Başkan Yardımcısı Al Gore, *de facto* ticaret çan rolünü üstlenme çabası içinde, Güney Afrika hükümetini tek taraflı ticarî yaptırımlar uygulama tehdidiyle bu yasayı iptal etmeye zorlayarak ABD ilaç firmalanna göz kırpıyordu. ABD hükümetinin desteklediği otuz dokuz ilaç şirketi Güney Afrika'nın yasayı uygulamasını engellemek için dava açtılar. Bu eylemler hem Amerika hem de uluslararası camiada bir siyasal protesto fırtınası kopardı ve Gore geri adım atmaya zorlandı. Daha yakın bir tarihte Hindistan'daki Cipla gibi şirketlerin kokteylinin yıllık tutannı 600 dolara ya da daha ucuza sağlama teklifi karşısında, büyük firmalar bir yandan fiyatlan düşürmek zorunda kalırken, öbür yandan da ABD hükümetinin yardımıyla piyasayı kontrol etme çabası içine girdiler. Bunlan olup biterken Güney Afrika ve muhtemelen diğer ülkelerdeki AIDS tedavisi birkaç yıl boyunca aksadı ve milyonlarca insan öldü. ABD hükümeti aynca, Amerika Serbest Ticaret Bölgesi önerisi üzerindeki müzakereler yoluyla Brezilya'ya, AIDS ilaçlan için uyguladığı zorunlu ruhsatlandırma projesi konusunda baskı yapma girişiminde bulundular. Brezilya'nın AIDS'e yaklaşımı muazzam bir başan kazandığı için, bu ülke doğal bir hedef haline geldi.

Bütün bunlar zaten herhangi bir sanayi dalından çok daha yüksek kârlar elde etmekte olan bir endüstrinin yaranna yapılıyordu. Tıp endüstrisindeki yüksek kârlar aşın "fikir haklan" korumasının ve temel araştırmalar için yoğun hükümet fonlamasının bir sonucu idi ve bu araştırmaların sonuçlan da şirketlerin kâr sağlaması için kullanıldı. Diğer birçok

ilaç gibi AZT de ilk olarak bir hükümet kredisi altında sentezlendi ve hükümetin finanse ettiği araştırmacılar tarafından HIV virüsüne karşı bir ilaç olarak geliştirildi. AIDS kokteylini ucuz elde edemeyen Afrikalılar bu ilacı tam bedelinden alamadıkları için, yukarıda sözü edilen programlar şirket kârlarındaki azalmadan sorumlu tutulamazlardı. Bu baskıların amacı ABD şirket kârlarına yönelik -dolaylı da olsa- tehditlerin hoş görülmeyeceği yolunda mesaj vermekti. Milyonlarca insan öldü ve bu işte hiç dikkate alınacak bir unsur sayılmadıkları için ölmeye devam edecekler.

Bunlar ABD hükümet politikasının ahlâkî temelden yoksunluğunun birkaç göstergesinden ibarettir. Yalnızca Dünya Bankası ve IMF'in, Afrika hükümetlerini ilköğretime "okul harcı" uygulamaya zorlayarak Afrikalı çocukları eğitimden yoksun bırakmadaki rolüne, dış borç yoluyla Afrika'nın çökertilmesine bakmak yeterli olacaktır. Şimdi Üçüncü Dünya ülkelerinin hızla artan bir borç kriziyle, temel kaynaklara ulaşmaktan yoksunlukla ve gittikçe artan umutsuzlukla yüzleşmesine karşın, Dünya Bankası tarafından ifade edilen, Amerikan çözümü, Üçüncü Dünya ülkelerini suyu özelleştirmeye zorlamaktır. Bu tür bir ahlâksızlığın Üçüncü Dünya hükümetlerinin ahlâksızlığı ile nasıl kıyaslanabileceği belirsizdir, ancak bu karşılaştırma gerekli değildir. Açıklığa kavuşturulması gereken ABD hükümeti gibi bir insanlık karşıtı güç tarafından müdahale için ileri sürülen insanî gerekçelerin neden değil, yalnızca bahaneler olduğudur.

Bu Bağlamdaki İnsanî Müdahaleler: Afganistan, Somali, Kosova, Ruanda

Beyin yıkama sistemlerinin gücü çok aşikâr olmadığı için, yukarıda sayılan göstergeler geçersiz kabul edilebilir, gözardı edilebilir ve unutulabilir. Ama bunlar gerçek bir insanlık göstergesi gibi sunularak, yeni müdahalelerin yapılması için gerekçe olarak kullanılmaktadır. Bu ideolojik el çabukluğu geçen on yıl boyunca gerçekleşen şaşırtıcı bir gelişmeyle kolaylaştırıldı. Geçmişte Amerika'nın saldırdığı rejimlerin bir çoğunun savunmaya değer bir şeyleri vardı. Kuzey Vietnam, Küba, Sandinistalann yönetimindeki Nikaragua, mükemmel olmaktan uzaktı ve az ya da çok siyasal baskı uyguluyordu. Ancak hepsi de büyük ölçüde

kendi halklarının refahını artırmayı amaçlayan rejimlerdi. Şimdi saldırılan düşmanlar Saddam Hüseyin'in yönetimindeki Irak, Slobodan Miloseviç'in yönetimindeki Sırbistan, Taliban'ın yönetimindeki Afganistan'dır. Bunlar pervasızca adaletsizlik sergileyen rejimler olup, neredeyse olumlu hiçbir yanlan olmamasına karşın, olumsuz çok özelliğe sahiptirler.

Bu bir tesadüf değildir. Bunun nedenleri zaten geniş olarak açıklandı. Askeri saldırılar, halk hareketlerine ve sola yönelik bitmek bilmeyen saldırılar ve büyük ölçüde Amerika tarafından kontrol edilen entegre dünya ekonomik sisteminin kombinasyonu, ilerici rejimlerin, kısa vadede sosyal adalet için çalışıyor gibi görünseler de, dünya düzenini hor görmelerinin uzun vadede halklarına zarar vereceğini, çünkü onların cezalandırılacağını bilmelerini sağlamayı amaçlıyordu. Bu ABD saldırısı nedeniyle ilerici hareketlerin çökmesi; baskıcı ve hoşgörüsüz güçler için boş alan yarattı. Elbette suçlayacak taraf çoktur ve bu suçlamanın büyük bir kısmının Üçüncü Dünya'nın liderleri ve siyasal elitine de yöneltilmesi gerekir.

Ancak bu karmaşık, kavgacı, tarihsel konteksti unutup, şu andaki duruma odaklanmak kolaydır. Şimdiki durum ise ışık ve karanlık arasındaki fark gibi çarpıcı bir biçimde ortadadır: bir yanda Batının özgürlük aşkı, hakikate adanmışlığı ve bireyin haklarına saygı, diğer yanda Üçüncü Dünya'nın otoriteciliği, yozlaşmışlığı ve yalancılığı.

Bir yandan Afganlı kadınların ABD bombardımanı ile özgürleştirilmesini (daha sonra ele alınacağı üzere, ne kadar özgürleştirildikleri çok kuşkuludur) alkışlarken, diğer yandan Jimmy Carter'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbygniew Brzezinski'nin Afganistan'ın yirmi yıldır çektiği savaşın sorumluluğunun önemli bir kısmının Amerika'da olduğunu itiraf ettiğini unutmamız beklenmektedir. Sovyet işgalini hızlandırmaya yardım etme ve Brzezinski'nin ifadesiyle "onlara Vietnamlannı verme" düşüncesiyle CIA Afganistan'daki operasyonlara Sovyetler Birliği'nden altı ay önce başlamıştı.[8] Savaş başladığında, tarihinin en geniş CIA operasyonunda ABD, (CIA tarafından 3,5 milyar dolar harcanırken, Suudî

8. *Le Nouvel Observateur* (Fransa), mülakat, 15-21 Ocak 1998, s.76.

Arabistan gibi ABD müttefikleri tarafından milyarlarca dolar harcanmıştır), kendi toplumlanna ilişkin vizyonlan kadınlann fiilî köleliğini içeren -Amerika başından bu yana bu gerçeği bilmekteydi- Mücahidîn'i finanse etti, silahlandırdı ve eğitti. Pakistan'ın Servisler Arası İstihbaratı (ISI) aracılığıyla çalışarak yardımlanmızın büyük bir kısmını, ilk ününü peçesiz kadınlann yüzüne asit fırlatan öğrencilere liderlik etmekle kazanan ve daha sonra yalnızca Kâbil'de aynm gözetmeksizin top ateşiyle 25.000 sivilin ölümüne neden olan sadist Gulbeddin Hikmetyar'a yönlendirdik. Aynı ISI hâlâ kısmen bizim için çalışıyorken, hâlâ bizim tarafımızdan desteklenir ve finanse edilirken, Afganistan'ın ortaçağ dehşetini ortaya çıkaran Taliban'ı yarattı. Taliban iktidara geldiğinde, ilk eylemlerinin kız okullannı kapatmak olduğunu, kadınlar ve erkekler üzerine bir yığın sınırlamalar getirdiğini bilmemize rağmen Yakın Doğu İşleri Müsteşan Robin Raphel bunu "bir olumlu gelişme" olarak niteledi. Unocal'ın Afganistan üzerinden bir boru hattı inşa etme tutkusu yüzünden Taliban hükümeti ile yıllar boyu yakın ilişkilerimizi sürdürdük (Taliban hükümetini tanıyanlar yalnızca müttefikimiz olan Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Pakistan idi). BM'in Afganistan'a uygulamasını empoze ettiğimiz yaptınmlar, kadın haklanna yönelik kaygılar nedeniyle değil, tek bir adama, Usame bin Ladin'e yataklık etmeleri nedeniyle bir ulusun kolektif olarak cezalandınlması sonucunu doğurdu ve bu yaptınmlar felaketlerle yanıp yıkılmasına yardım ettiğimiz bir topluma daha fazla zarar vererek, ilaç fiyatlarında yüzde 30-50, gıda fiyatlarında da benzer oranlarda artışlara neden oldu.

Eğer bunları hatırlayacak olursak, Amerikan müdahalesinin savunucuları bütün bunların Afganistan'ı bombalamamızı geçmiş günahlarımıza "kefaret" olarak zorunlu hale geldiğini ileri sürmektedirler. Bu bir tarihsel hafıza kaybı argümanıdır çünkü bizim hükümetimizin şimdi daha belirgin biçimde insancıl olduğuna ya da ABD dış politikasının hizmet ettiği çıkarların doğasının çok değiştiğine yönelik pek kanıt olmadığından, bunun daha önce olduğu gibi kötülüğü ortadan kaldıracağına inanmak çok naif bir davranış olacaktır. Son zamanlardaki müdahalelerimizin büyük çoğunluğunun, Manuel Noriega'dan Saddam Hüseyin'e, Slobodan

Miloseviç'e ve Usame bin Ladin'e kadar eski müttefiklerimize karşı olması nedeniyle, bu argüman sık sık gündeme gelmektedir.

Benzer şekilde ABD'nin 1992 yılındaki Somali müdahalesine bakıyoruz ve Amerikalılann gidip, insanlan beslemesine, kaosa son vermesine ve "ülkenin inşasına" götüren bir aşın yardımseverlik görüyoruz. Halbuki bu yardımseverlik Somalilerin nankörlüğüyle karşılaştı ve insanlıktan yoksun, cüretkâr Somalililer bir ölü Amerikan askerini Mogadişu sokaklannda sürükleyecek kadar nankörlük gösterdiler. Buradan çıkardığımız doğal sonuç; Amerika'dan, dünyanın yapabildiği kadar büyük bir kısmını sömürdüğü gerekçesiyle vahşi bir imparatorluk olarak söz etmek tamamıyla saçmalıktır ve eğer bir şey için suçlanmamız gerekiyorsa, vahşi bir dünyada naif bir nezakete sahip olmamızdır.

Gerçeği bulmak için bu yapay medya sunumunu eşerek gerçeğe ulaşmak kolay değilse de, imkânsız da değildir. Gerçek; Amerika'nın Somali'deki güçlükleri yaratmaya geçmişte büyük katkılar yaptığı ve müdahale gerekçelerinin pek de asil olmadığıdır. Amerika 1980'li yıllarda, Somali'de askeri üs inşa etme hakkı ve Chevron, Conoco, Amoco ve Phillips Petroleum firmalan için petrol imtiyazlan elde etme karşılığında 600 milyon dolar karşılığı silah göndererek zalim diktatör Muhammed Siad Barre'yi destekledi. Somali, hem petrol zengini Orta Doğu'ya yakınlığı hem de kendisinin de önemli petrol rezervlerine sahip olma olasılığı nedeniyle stratejik bakımdan kritik bir yerdeydi. Siad Barre'nin devrilmesinden sonra çıkan karmaşa ABD'nin bölgedeki stratejik konumunu tehdit etmekteydi ve söz konusu petrol şirketlerinin petrol aramalannı imkânsızlaştınyordu.[9] ABD müdahalesinin amacı bu çıkarlan güvence altına almaktı.

Amerika'dan bakıldığında bile Somali'de tek geçerli dilin güç olduğu bir kaotik çöplük olarak görünmesi zordu. Aslında yaygın yağma ve yardımlann yerine ulaşmaması nedeniyle insanlann açlık çekmesine ilişkin popüler görüntülerin aksine, BM Özel Temsilcisi Muhammed Sahnoun, şiddeti

9. Stephen Shalom, "Gravy Train: Feeding the Pentagon by Feeding Somaila", *Z Magazine*, Şubat 1993. revize edilmiş versiyonu: http: // www. zmag.org / ZMag/articles/sholomsomalia.html

durdurmak ve gıdayı gerek duyulan yere ulaştırmak için geleneksel kabile ve klan yapısını kullanan oldukça başarılı bir programa öncülük etti. Bu program maalesef ABD'nin kendisinden imtiyazlar koparabileceği yapay bir ulusal otorite kurma arzusuna uymuyordu, bu nedenle Sahnoun geri çekildi ve onun planı ABD temsilcisi olarak hareket eden Birleşmiş Milletler tarafından çöpe atıldı. Deniz komandoları çıkarma yaptığında, açlığın en kötü dönemleri sona ermişti ve onların gelişi TV'de gösterilen şiddetin patlamasının en yakın nedeniydi. Tamamen unutulan gerçek bu "insanî müdahale"nin Somalililerin Amerikan güçleri tarafından makineli tüfeklerle yoğun bir şekilde taranması ve bombalanmasını içerdiğiydi. Ölen 34 Amerikan askeri hatırlanmaktadır (11 Eylül'den bu yana Somali'ye saldırmaya yönelik potansiyel planlarda sürekli "bedel ödetmek"ten söz edilmektedir), ama CIA'nın Amerikan güçleri tarafından 7000 ila 10.000 Somalilinin öldürüldüğü tahminlerine ilişkin hiçbir doğrulama yapılmamıştır.[10]

Benzer bir oyun da Kosova'da sergilendi. Arnavutlar, Sırplılar tarafından katlediliyordu ve Kosova Kurtuluş Ordusu da Sırp hükümetine ve kendilerine karşı çıkan Arnavutlara karşı şiddet uyguluyordu. 1998 yılında tahminen 2000 insan öldürüldü ve 200.000-300.000 etnik Arnavut iç göçe zorlandı. Bu nedenle dışarıdan bir müdahaleye ihtiyaç vardı. Burada sözkonusu olan yardım Amerika'nın Sırbistan'ı bombalamasıydı.

Durumu ele almak için çok taraflı çaba gösterilmesi çağrılarını görmezden gelen Amerika, Şubat 1999'da Arnavut ve Sırp hükümeti temsilcilerini Fransa, Rambouillet'te müzakere masasında bir araya getirdi ve onlara bir ültimatom verdi. Bütün süreç boyunca Sırp ve Arnavut delegelerinin birbiriyle konuşmaları engellendi, çünkü onların ortak bir uzlaşmaya varmaları Amerikan amaçlarına uygun değildi. Yine savaşın ardında ABD'nin ekonomik ve stratejik çıkarları bulunmaktaydı. Etnik huzursuzluklar Kosova'yı Amerika'nın ekonomik himayesine almak, Balkanlarda bir askeri üs ve karşı çıkacak bir Varşova Paktı kalmamış elli yaşına gelmiş NATO'nun varlığını sürdürmesine gerekçe bulmak için iyi bir şans idi.

10. William Maynes Charles, *"Relearning Interventions"*, *Foreign Policy*, 68 (İlkbahar 1995).

ABD'nin ültimatomu iki bölümden oluşuyordu: Siyasal prensiplerin ifade edilmesi ve bir uygulama anlaşması. Sırp delegasyonu Kosova için temel siyasal otonomi (bağımsızlık değil) sağlanması prensibini kabul ediyordu. Kosova için öngörülen serbest piyasa ekonomisine sahip olması ve "eğitim kurumlan, hastaneler, doğal kaynaklar ve üretim tesisleri" dahil bütün "devlet mülkiyetindeki malvarlıklannın" özelleştirilmesi (Rambouillet anlaşma taslağının I. Kısım II. Maddesi),[11] Amerika'nın ekonomik kontrole duyduğu ilginin açık bir göstergesi olmakla birlikte, bu da Sırplar tarafından kabul edilebilecek bir hükümdü.

Taleplerin çok daha ağır olanı etnik husumeti kontrol etmek için NATO himayesinde, çok uluslu bir banş gücünün bölgede bulundurulması gerektiği idi. Sırp parlamentosu dahil, bütün Sırplar sivil Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ya da doğrudan Birleşmiş Milletler yönetimindeki banş gücünü değerlendirmeye hazır olduklannı açıkladılar.

Anlaşmanın 5. bölümü; "The KFOR (oluşturulacak Kosova Banş Gücü) Kosova'nın her yerinde karada, havada ve suda tam ve engelsiz hareket gücüne sahip olacaktır" hükmünü getirmekteydi. Aynca anlaşmaya göre bu güç "pratik bir ön uyan yapmak kaydıyla sorumluluklannı yerine getirmek üzere kendi destek, eğitim ve operasyonlan için gerekli olan her hangi bir bölge ya da tesiste kamp yapma, manevra yapma, yerleşme ve yararlanma hakkına sahip" olacaktır. Sömürge Amerika'sında İngilizler tarafından kullanılan bu hak halka o kadar büyük sıkıntı veriyordu ki, ABD Anayasasının üçüncü değişikliğiyle özellikle yasaklandı. Aynca bu anlaşma tam bir dokunulmazlık getiriyordu: "ne KFOR ne de onun personeli bu bölümün uygulanmasıyla bağlantılı görevler esnasında neden olabilecekleri kamu ya da özel mülkiyete yönelik zarardan sorumlu olmayacaklardır".

Her şeyden de önemlisi bu anlaşma Kosova'nın, Amerika'nın kontrolü altında sorumsuz bir dış güç tarafından askeri işgali çağnsı olup, Kosova'yı Amerika'nın siyasal uydusu ve ekonomik bağımlısı haline

11. Phyllis Bennis, *Calling the Shots: How Washington Dominates Today's UN*, 2. baskı, (New York: Olive Branch Pres, Temmuz 2000), s.250.

getirecekti. Bunu da hiçbir ülkenin zorlanmadıkça kabul etmesi mümkün değildi. Gizli EK B ise NATO güçlerine "Federal Yugoslavya Cumhuriyeti topraklanndan serbest, sınırsız ve engelsiz geçiş hakkı" sağlıyor, böylece bu durumu bütün ülkeye yayıyordu.

Rambouillet taslağı Sırpların kabul etmesi imkânsız olacak ve böylece Amerika'ya meşru neden sağlayacak şekilde hazırlanmıştı. Sırpların bu uygulama planını kabul etmemeleri, basında Sırpların Arnavutların ulusal haklarını inkâr ettikleri ve barış gücü önlemlerine karşı çıktıkları şeklinde yer aldı. Bu nedenle durumun kamuoyuna bu şekilde kabul ettirilmesi ve Amerika'nın sorunu çözmek için doğru unsur olduğu ve bunu güç kullanımı yoluyla yapması gerektiği fikrinin yayılması kolay oldu.

Burada genellikle kendilerini güçlendirmek için hiçbir fırsatı kaçırmayan amansız aktörlerin yer aldığı Üçüncü Dünya ülkelerinde vahşi çatışmaların bulunmadığını ileri sürmüyoruz. Ama aynısı Birinci Dünya ülkeleri için de geçerlidir. Aradaki tek fark her iki halde de kurbanların büyük kısmı Üçüncü Dünya ülkelerinden gelmektedir. 1994 yılında Ruanda'da iktidarda bulunan Hutular, yaklaşık bir milyon Tutsi ve ılımlı Hutu'yu katletti. 2001 yılı Mayıs ayında açıklanan resmi belgeler Amerika'nın bu soykırımından haberdar olduğunu, ancak barış gücüyle müdahale etmek yerine, Amerika, bölgede bulunan (hiçbir Amerikalının yer almadığı) barış gücünü oradan çıkarmak için aktif bir şekilde lobi faaliyeti yapıyor, yüz binlerce insanın yaşamını kurtarabilecek barış gücü çabalarını köstekliyordu. Hatta haftalarca soykırım yapıldığına ilişkin bilgi sahibi olduğunu kasıtlı olarak gizledi.[12]

"İnsanî" müdahalelerde kullanılan araçlardan bazıları, ele alınacak konuyu daha iyi aydınlatabilir. Bu açıdan özellikle hava bombardımanı önemli bir göstergedir.

Yalnızca Arnavutları Sırp katliamından korumak için yapıldığı düşünülen Sırbistan'ın bombalanması (nedeni bu olsaydı takdir edilecek bir amaç olacaktı), 78 günlük durmak bilmeyen bir bombardımanı

12. Bakınız "The U.S. and Genocide in Rwanda", Ulusal Güvenlik Arşivi, http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB53/press.html

kapsıyordu ve bu bombardıman elektrik enerjisi santralleri, akaryakıt depolan ve bir otomobil fabrikası dahil altyapıyı ve sivil endüstriyi harap etti ve Tuna nehri üzerindeki 32 köprüden 31'ini yıktı. Amerika (bunun bir NATO harekâtı olmasına karşın bütün ana kararlan Amerika alıyordu) aynca kasıtlı olarak "propaganda" yayını yaptığı gerekçesiyle bir TV istasyonunu hedef alarak 16 kişinin ölümüne neden oldu. Bu eylem Uluslararası Af Örgütü tarafından savaş suçu olarak nitelendi. *Human Rights Watch*'a göre, 1.000 askerin yanı sıra tahminen 500 sivil öldürüldü. Sırp hükümeti bu rakamın çok düşük olduğunu, asıl sayının 1200-1500 sivil olduğunu ileri sürmektedir. Altyapının imhası, patlamamış salkım bombalan ve muhtemelen Kosova'ya yığılmış bulunan büyük miktarda kullanılmış uranyum nedeniyle artan ölü sayısını hesaplamak güçtür.

Bombardımanı gerçekleştirmek üzere alanda bulunan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı barış gücü oradan uzaklaştırıldı. Bombardıman aynca gerilimi artırdı ve Arnavutları yabancı düşmanlarla özdeşleştiren Sırpların destek kazanmasına yardım etti. Bu nedenlerle bombardımanın başlamasından sonraki etnik katliamlar, öncesine göre daha fazla oldu. Bombardımanın başlamasından sonraki haftalar içinde binlerce Arnavut (bunlardan bazıları silahlı Kosova Kurtuluş Ordusu üyeleri idi) öldürüldü. Hepsinden de önemlisi bu yapılanlar; belki 2000 kişinin öldürüldüğü bir insanî acil duruma oldukça tuhaf bir tepki gösterme tarzı idi.

Aslında Amerika'nın Irak, Sırbistan ve Afganistan'da gerçekleştirdiği türde hava bombardımanı harekâtlarının savaş suçu sayılmasının zamanı geldi de geçiyor. ABD, sivil altyapıyı imha ediyor ve bunu geçmişte mümkün olduğundan çok daha etkili biçimde yapıyor, çünkü hassas silahlar ve inanılmaz Amerikan hava üstünlüğü nedeniyle, hava savunması neredeyse imkânsız hale geliyor. Körfez Savaşı'ndan sonra, bazıları bunu "şimdi bombala, sonra öldür" planı olarak adlandırdılar.

Hava bombardımanları birçok sivili doğrudan öldürmektedir. Hassas silahlar Amerika'nın hedeflediği herhangi bir askeri ya da sivil hedefi bulabilecek kadar duyarlı olduğu gibi, aynca birçok sivili öldürecek kadar da hata yapabilmektedir. Bu bombalama kampanyası devam

ederken ve pilotlar gökyüzünün yükseklerinde "muhtemel hedeflerine" saldırmak için uçarken, görüntü belirlemede de hata yapabilmektedirler. Kosova'da bir pilot yanlışlıkla Arnavut mültecilerden oluşan bir konvoyu bombalayarak 64 kişinin ölümüne yol açtı. Benzer olaylar Afganistan'da sık sık meydana geldi.

Hava bombardımanları çok sayıda mültecinin ortaya çıkmasına neden olmakta, böylelikle daha fazla ıstıraba, açlığa ve ölüme neden olmaktadır. Kosova'da bombardımanın başlaması, Sırpların uyguladığı şiddetle birleşerek yaklaşık 600.000 Arnavut'un ilticasına neden oldu. NATO Kosova'yı işgal ettiği ve Arnavutlar geri döndüğünde, yüz binlerce Sırp, Romen, Türk ve diğer etnik kökenli insan kaçmak zorunda kaldılar. Afganistan'da da yüz binlerce mülteci ortaya çıktı. Bunlardan bazıları halen bu satırlar yazılırken, yardım örgütleri çalışanları onlara gıda ulaştıramadığı için açlık çekmekte ve ölümcül acılar içinde kıvranmaktadır.

Bombardımanlar siviller üzerinde ağır etkiler yapmaktadır. Çok fazla miktarda salkım bombası kullanılmakta, bu da daha önce sözü edilen patlamamış bombacıklar sorununu ortaya çıkarmaktadır. Biriken uranyum en azından kanser ve doğum kusurlarında artışlarla ilişkilendirilmekte, ama Amerika bunu zırh delici silahlarında kullanmaya devam etmektedir. İmha edilen altyapının inşası ise, buna izin verilse bile (Irak'ta buna izin verilmediyse de Sırbistan'da büyük oranda izin verildi), o kadar büyük dış yardıma ihtiyaç duyulmaktadır ki, bu durum bu ülkelerin daimi ekonomik boyunduruk altına girmesine ve politikalarının kendi seçilmiş hükümetleri tarafından değil, finansman sağlayan kuruluşlar tarafından belirlenmesine neden olmaktadır.

Savaş kurallarının en başta gelenleri ayrım yapma ve orantılılıktır. Sivillerin mutlaka askeri güçlerden, sivil hedeflerin de askeri hedeflerden ve daha geniş ifadeyle ister sivil olsun isterse yaralı ya da esir, asker olmayanların askerlerden ayırt edilmesi gerekir. Sivil hedeflere kasıtlı olarak saldırılmaması gerekir. Askeri hedeflere yapılan saldırılardan doğan "tali zarar" anlaşılabilir. Buradaki kilit nokta sivillere yönelik zarar riskinin başarılması umulan askeri kazanımla orantılı olması gerektiğidir.

Orantılılığın özü ordunun karşı tarafın sivil kayıplarını en aza indirmek üzere mutlaka kendisini riske atmasıdır. Yüksekten gerçekleştirilen Amerikan bombalama harekâtları orduya yönelik riski azaltırken doğrudan ve dolaylı etkilerden kaynaklanan sivil kayıpları inanılmaz derecede artırmaktadır. En azından ağır hava bombardımanını içeren bir "insanî müdahale" teklifinin anında kuşkulu bulunması gerektiği sonucuna kolaylıkla varılabilir. Yoğun bombardıman harekâtları bu günlerde Amerikalıların uyguladığı tek yöntemdir.

Eğer fiilî uygulamayı ele alırsak, ABD insanî müdahalelerinin aşağıdaki özelliklerini belirlemek mümkündür:

> – İnsanî kriz bir neden değil, bahanedir. Amerika sıklıkla ekonomik ve siyasal kontrol ya da bir askeri üs olmak üzere kazanacağı bir şeyler olduğunu gördüğünde müdahale etmektedir.
>
> – Amerika müdahalesinin insanî krizi azaltması ya da artırmasıyla özellikle ilgilenmemektedir. Müdahale yukandaki sözü edilen çıkara hizmet edecek şekilde yapılandırılmaktadır.
>
> – Amerika arazide sabırlı bir mevcudiyeti içeren, askeri birliklerin eğer saldırı gerçekleşirse savunmasız insanları koruduğu, ancak saldırmak üzere yerlerini terk etmediği; yerel siyasal yapıların değiştirilmeyip, güçlendirildiği ve genişletildiği; etkilenen ülkenin insanlarının sorunun çözümünde ve politika oluşumunda daha büyük bir rol kazandığı geleneksel insanî ve barışı koruma metodlarıyla pek ilgilenmemektedir. Bu gibi müdahaleler daha fazla güç ve kontrol kazanma maksadına hizmet etmez. Halbuki askeri gücün yoğun biçimde kullanımı daima bir imparatorluk olarak Amerika'nın güç kullanma istekliliğini ve yıkıcı üstünlüğünü ve ondan da önemlisi her türlü cezalandırılmadan muaf olduğunu -Amerika'nın bunu yapabileceği ve hiçbir bedel ödemeyeceğini- gösterme suretiyle Amerika'ya minimum yarar sağlamaktadır.

Burada durum, çok katı ve nüanslara dikkat edilmeksizin ortaya konulmuş gibi görünebilir. Ancak Batının yaşama özel saygı gösterdiği saçmalıklarından çok daha iyi bir başlangıç noktası sağlamaktadır. Daha önce sömürgeleştirilmiş halklar gayet iyi bilmektedir ki, Batının kendi

vatandaşlarının yaşamına gösterdiği saygı ile kendi politikalarının Üçüncü Dünya ülkelerindeki kurbanlarının yaşamlarına gösterdiği saygı arasında "korkunç bir uçurum" bulunmaktadır.

Bazılarına zalimce ekonomik politikaları her yıl milyonlarca insanın ölümüne yol açan, Irak'ı yavaş yavaş boğan ve bir milyondan fazla Iraklının muhtemel ölümüne neden olan bir devletin (bir defasında Londra Belediye Başkanı Ken Livingstone, IMF ve Dünya Bankası'nın "Hitler'den daha fazla insan öldürdüğünü" söylüyordu ve Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin borçlarının silinmesi çağrısı yapan eylemci bir grup olan Jubilee 2000 borçların her gün 19000 kişinin ölümüne yol açtığını hesaplamaktadır), bombardıman kampanyasında özen göstermesi çok şaşırtıcı gelebilir. Gösterilen özene ilişkin medya haberleri büyük ölçüde abartılmakta iken, bırakın Kosova ve Afganistan savaşlarını, Körfez Savaşı'nda bile Amerika'nın, Vietnam Savaşı'nda ya da II. Dünya Savaşı esnasında Japonya'daki bombardımanlarının temel özelliği olan tekrar tekrar ve kasıtlı olarak sivilleri hedef alma alışkanlığını tekrarladığı bir gerçektir.

Hükümet politikalarının o zamandan bu yana daha medeni hale geldiği sonucu pek inandırıcı gelmemektedir çünkü IMF, Dünya Bankası ve "patent haklarını koruma" girişimleriyle ilaçlara ulaşmanın engellenmesi yoluyla, Vietnam Savaşı'ndakinden çok daha fazla insan öldürülmüştür. Ve politikacıların suyu özelleştirme ya da ilaçlara ulaşımı engellemenin etkilerinin farkında olmadıklarını -hele birçok sonucunun ortaya çıkmış olmasına rağmen Amerika'nın bu politikaların ısrarla sürdürdüğü dikkate alınırsa- varsaymak imkânsızdır.

Daha makul bir sonuç Amerikan ve gittikçe artan oranda dünya kamuoyuna oynayan Amerikan hükümetinin bir "kayıp yönetimi" prensibi benimsediği olacaktır. Önemli olan kaç kişinin öldüğü değil, onların ne kadarının göz önünde öldüğü ve bu ölümlerin nasıl haklı çıkarılabileceği ya da başkalarına yıkılabileceğidir. "Kamera kapalıyken" meydana gelen ölümler görmezden gelinebilir; karmaşık politikalar yüzünden meydana gelen ölümler gizlenebilir. Önemli olan "akla yatkın bir inkâr edilebilirlik" ve ABD politikalarının sonuçlarının kestirilememesidir.

Masum bir insanın, bir sivilin kasıtlı olarak bir Amerikan askeri tarafından vurulduğunu veya bir Amerikan uçağından bombalandığını

görmek çok sarsıcıdır. Başkasını suçlayamazsınız, gerekçe bulmak imkânsız değilse bile çok güçtür. Bu nedenle o dönemde Amerika'nın geniş Vietnam topraklarını acımasızca bombalayarak çok daha büyük sayıda insan öldürmesine (tipik tahminlere göre Vietnam'da Amerika tarafından öldürülen insanların sayısı üç ila dört milyondur) karşın, 300-500 Vietnamlının öldürüldüğü My Lai katliamına ilişkin haberler Amerikan kamuoyunu çok daha fazla dehşete düşürmüştü.

Geniş ölçekli bir bombalama kampanyasında ölen insanları "tali zarar" olarak göstermek en kolay bahanedir. İnsanlann ekonomik politikalar yüzünden öldürülmesini gerekçelendirmek de, özellikle bu politikalar ve etkileri bu kadar saptırıldığında, çok daha kolaydır. Özellikle Amerika'nın ölümün ön şartlarını hazırladığı, buna neden olacak politikaları uyguladığı, ancak bir şekilde, tıpkı Pilate gibi, ölümler meydana geldiğinde ellerini yıkayıp "bunun benimle bir ilgisi yok" diyebildiği başka birinin suçlanabildiği haller en iyisidir.

Irak Kimin Umurunda?

Bir insanî müdahale olmamasına rağmen, Irak'a uygulanan yaptırımlar da bu kaygılardan bazılarının oldukça öne çıktığı bir arena oldu. Körfez Savaşı'ndan sonra Amerika, ekonomik yaptırımlan yeniden empoze eden 687 sayılı karan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden geçirdi.[13] Bu yaptırımlar Irak'tan yapılan bütün ihracatın yasaklanması ve bütün ithalatın da Güvenlik Konseyi Yaptırım Komitesi'nce onaylanmasını (bu komitenin herhangi bir üyesi onay vermeyi herhangi bir gerekçe göstermeksizin reddedebilirdi. Ancak bu çok önemli değildi çünkü Irak'ın mal alacak para kazanmasına izin verilmiyordu) öngörüyordu. Bütün kamuoyu bunların modern çağda uygulanan en kapsamlı yaptırımlar olduğunu ve ancak BM silah denetçilerinin Irak'ın hep birlikte

13. Yaptırımlarn ayrıntılı bir tarihçesi için bakınız: Dilip Hiro, *Neighbors, Not Friends: Iraq and Iran after the Gulf Wars* (Londra: Routledge, 2001); Sarah Graham-Brown, *Sanctioning Saddam: The Politics of Intervention in Iraq* (Londra: I B Tauris, 1999); Geoff Simons, *The Scourging of Iraq: Sanctions, Law and Natural Justice* (New York: St. Martin's Pres, 1996).

"kitlesel imha silahlan" olarak adlandınlan nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlardan ve belli bir menzilin üzerinde olan balistik füzelerden anndınldığını belgelemesi halinde kaldınlabileceğini bilmektedir.

Savaşın sona ermesinden sonra bir felaketin gelmekte olduğunu gösteren sayısız haber yayınlandı. Nisan ayında bir grup doktor ve sosyal bilimciden oluşan Harvard Araştırma Timi, bir şeyler yapılmaması halinde "Körfez Krizinin geciken etkileri yüzünden gelecek yıl içinde beş yaşın altında 170.000 çocuğun öleceği" tahmininde bulundu. BM Genel Sekreter Yardımcısı Martti Ahtisari tarafından hazırlanan benzer bir raporda "tam bir felakete yakın" durum ortaya konuldu. Ülkenin bütün sanayi tabanı yok edilmiş, ülke ana gelir kaynağından yoksun bırakılmıştı. Bu ülke, Kuveyt'i işgal etmesinden önce gıda ihtiyacının yüzde 70'ini ve ilaç ihtiyacının ise daha fazlasını ithal ediyordu. Bütün sanayi Irak'ın imal etmediği yedek parçalara şiddetle ihtiyaç duyuyordu ve bunların çoğunun ithaline Yaptırımlar Komitesi onay vermemişti. Ülkenin neredeyse tamamen ekonomik boykot altında tutulması halinde bir felaketin meydana geleceğini anlamak için kahin olmaya gerek yoktu.

Bu öngörüler gerçekleşti. 1994 yılına gelindiğinde Irak yaygın, bir yetersiz beslenmenin kıskacında kıvranıyordu ve dışarıdan bir geliri olmadığından yurtdışından mal temin edecek halde değildi. 1996 yılında hem Irak hükümeti hem de ABD hükümetinin dalavereleri ve oyalamaları sonucunda Petrol Karşılığı Gıda programı başlatıldı. Başlangıçta Irak'ın yılda 4 milyar dolar değerinde petrol satmasına izin verildi. Daha sonra bu miktar 10,5 milyar dolara yükseltildi ve 1999 yılının Aralık ayında da tamamen kaldınldı. Bu paradan başlangıçta yüzde 30'u ve daha sonra ise yüzde 25'i, en büyük yararlanıcısı parasal anlamda Irak'ın Kuveyt'i işgalinin en büyük "mağdurları" durumunda görünen petrol şirketleri olan BM Tazminat Fonuna aktarıldı. Diğer yüzde 3-4'ü silah denetçilerinin giderleri dahil BM'in idarî giderlerine aynldı.

Bütün bu paralar New York'taki bir banka hesabına giriyor ve yabancı şirketlerin sözleşmelerinin Yaptınm Komitesi tarafından onaylanmasından sonra bunlara ödeniyordu. Irak'ın petrol gelirlerinin bu şekilde dışarıdan kontrolü yerel ekonominin tamamen çöküşü anlamına geldi. Hükümet petrol parasıyla yerel müteahhitlere ihale veremiyor ya da

maaşlan ödeyemiyordu ve hemen hemen hiçbir yatınm yapılamıyordu. Hükümet aynca Iraklı gıda üreticilerine ödeyeceğinden daha yüksek ücretlerle dışandan gıda almak zorundaydı ve bu durum kaynaklannın tükenmesine ve tanm piyasasının yok olmasına neden oluyordu.

Petrol Karşılığı Gıda mallan 1997 yılı Mart ayında Irak'a girmeye başladı. 11 Ocak 2002 tarihine kadar bu program yoluyla 18,5 milyar dolar değerinde mal ülkeye sokuldu. Bu ayda kişi başına yaklaşık 14-15 dolar değerinde mal ediyordu. Petrol Karşılığı Gıda programının başlamasıyla yeni bir sorun ortaya çıktı: Amerika'nın Yaptınm Komitesi temsilcisinin çeşitli ihaleleri açıkça siyasal bir tavır içinde engellemeye başladı. Bunlar arasında kalp hastalan için (arasıra) nitrogliserin, şınnga, tıbbî pamuk ve daha fazlası bulunuyordu ve bunlann engellenmesinin varsayılan "nedeni" bu mallann kitle imha silahlannın imalatında kullanılabilecek "iki yönlü kullanılabilen" mallar olduğu idi. Su antma tesislerinin, (ilaç nakli için gerekli olan) soğutmalı TIR'lann onanmında kullanılan borular ve Irak'ın ekonomisinin bağımlı olduğu, tahrip edilen petrol tesislerinin onanmı için gerekli ekipmanın büyük bir kısmı 1999 yılı Aralık ayına kadar sistematik olarak engellendi.

Bunun siyasal bir tavır olup kitle imha silahlanna ilişkin kaygılardan kaynaklanmadığını aşikâr hale getiren, 2000 yılının başına kadar Amerika'nın bu gibi binden fazla engelleme yapmış olmasıydı. Buna karşın İngiltere büyük ara ile 100'den fazla engellemeyle ikinci sırada gelirken, diğer Güvenlik Konseyi üyeleri çok daha gerilerdeydi. Daha da tuhaf olanı "tamamlayıcılık" sorunu idi. Sıklıkla Iraklılara ensülin ulaşıyor ama şınnga gelmiyordu; kan torbası geliyor ama katater gelmiyordu; kalp-akciğer makineleri geliyor, ama bunlan çalıştıracak bilgisayarlar gelmiyordu. Sonra Iraklılar bunlan depolarda bekletmeye zorlanıyor, Yaptınm Komitesinin tamamlayıcı ekipmana izin vermesi umut ediliyordu. Bu sorun o kadar sıklıkla görülmektedir ki, birçok kişi bunun kasıtlı olarak yapıldığını düşünmektedir. Diğer ülkeler ve eylemcilerden gelen baskıya yanıt olarak, Amerika bu bürokratik sorunun biraz azaltılmasına izin vererek, 2000 yılı boyunca çeşitli otomatik olarak onaylanmış maddelerden oluşan "yeşil listeler" çıkardı. 2000 ve 2001 yılında

gıda ve ilacın ülkeye sokulması sorunlannda önemli ölçüde hafifleme görülse de, sorun hâlâ tamamen çözülmekten çok uzaktır.

Bu yüzlerine vurulduğunda Amerikan hükümetinin olağan yanıtı; hem rakamlan reddetmek hem de ölümlerin Saddam Hüseyin'in hatası olduğunu ileri sürmektir. Irak'ın silah denetimleriyle büyük ölçüde işbirliği yapmasına rağmen, sürekli olarak yapabildiği zamanlarda kitle imha silahlannı gizleme girişiminde bulunduğu gerçektir. Güvenlik Konseyinin 687 sayılı kararının bu şartını yerine getirmeden, bu karar ve daha sonraki bu kararla bağlantılı kararlar iptal edilmedikçe, Irak yaptırımlann kaldırılmasını sağlayamaz. Aynca Saddam Hüseyin'in böyle bir işbirliğinin yaptırımlann kaldırılması için yeterli olacağını düşünmesi için de pek neden yoktur. Madeleine Albright Devlet Bakanı olarak yaptığı ilk önemli dış politika konuşmasında (26 Mart 1997) söylediği gibi: "Irak'ın kitle imha silahlanna ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmesi halinde yaptırımlann kaldırılması gerektiğini ileri süren ülkelere katılmıyoruz. Bizim değişmez görüşümüze göre Irak'ın mutlaka barışçı niyetlerini kanıtlaması gerekir... Saddam Hüseyin'in niyetlerinin asla barışçı olmayacağına ilişkin çok sayıda kanıt bulunmaktadır". O yıl içinde daha sonralan, silah denetimlerine ilişkin bir başka öfke patlaması sonrasında Clinton şunlan söylüyordu: "Yaptırımlann sonuna kadar ya da Saddam iktidarda olduğu sürece devam etmesini sağlamak için her şeyi yapacağız".

Aynı şekilde Saddam Hüseyin direnmemiş olsaydı, yaptırımlann kaldırılması baskısını hafifletecek mutedil bir Petrol Karşılığı Gıda programı daha erken başlayabilirdi. Aynca bu program da Irak'ın bağımsızlığının önemli bir ihlalini oluşturmaktadır.

Diğer yandan, Irak hükümeti yaygın açlığı BM yetkilileri tarafından mükemmel ve çok iyi yürütülen bir program olarak nitelenen bir haftalık istihkak dağıtımı yöntemini içeren yoğun bir gıda dağıtım programı başlatarak önledi. Aynca 1980'li yıllar boyunca Irak, İran'la yaptığı anlamsız, yıkıcı ve zalimce bir savaş esnasında, GSMH'nın yüzde 57'sini savaşa harcadı ve halkı için yüksek düzeyde sosyal hizmetleri -buna neredeyse tamamen ücretsiz sağlık hizmetleri ve üniversite sonrasına kadar eğitim de dahildi- ve yaşam standardını sürdürmek üzere borçlandı.

Amerika Birleşik Devletleri 1990'lı yıllarda Irak'taki kısmî yönetimi boyunca, tedarik yetersizliği nedeniyle ilkokullann boşalmasından dolayı, okuma yazmada fiilî bir gerileme belirdi. Buna rağmen Irak öğrencilerden eğitim harcı almaya zorlandı. 1990'lı yıllarda insanlann yoksullaştığı, doktorlar, bilim adamlan, mühendisler ve sosyal bakımdan gerekli diğer insanlann Batıya kaçtığı görüldü ve ortaya bir yanda geniş ve büyük ölçüde yozlaşmış Mercedes Benz otomobil kullanan elitler grubu, diğer yanda caddelerde ekmek için dilenen insanlann oluşturduğu zıtlıklar tablosuyla, Irak'a tipik bir Üçüncü Dünya modeli getirilmişti.

Saddam Hüseyin'in saraylar inşa ettiği, kendi iktidan ve ordusunu sürdürmeye Irak halkının refahından daha fazla önem verdiği gerçek ise de, Amerika bunu gayet iyi bilmesine karşın, onu tanın kredileriyle (1983'ten 1990 yılına kadar), 1980'lerin sonlannda 100.000'in üzerinde (muhtemelen 130.000) Kürdü öldürmüş olmasına rağmen, kimyasal ve biyolojik silahlarla (Körfez Savaşı'ndan önceki beş yıl içinde 1,5 milyar dolar değerinde stratejik bakımdan hassas ihracat yaparak) destekledi. O dönemde Saddam Amerikan müttefiki idi bu nedenle onun canavarlıklanna Amerika tarafından diplomatik paravan sağlandı, yardım ve kışkırtmaya devam edildi.

Tasanmı itibariyle yaptınmlar Irak halkını hükümetin merhametine terk ediyordu. Çünkü yerel ekonomi mahvolmuştu ve bütün gerekli mallar hükümetin elindeydi. Amerika Saddam Hüseyin'in politikalannı değiştirmek için Iraklılara acı çektirmesinin ardındaki mantığı asla açıklamadı. Aynı zamanda da Saddam'ın halkının acı çekmesine aldırmadığını ileri sürmeye devam etti. Bir yandan insanlar aç kalır ve ölürken yürütülen bu politika, açık bir yenişememe stratejisi oluşturuyordu.

Elbette yaptınmlar için gösterilen ana gerekçe, Irak'ın komşulanna yönelik olarak oluşturduğu tehdit idi (şu anda Irak'ın ağır biçimde silahsızlandınlmış olması ve komşulanna Körfez Savaşı'ndan bu yana milyarlarca dolar değerinde gelişmiş Amerikan silahı verilmesi nedeniyle bu tehdit çok daha azdır). Ancak bir yandan her gün bebeklerin ölmeye devam ettiği bir ortamda, bunun yeterli bir neden olarak korunması güçleşirken, diğer yandan da bu gerekçe Madeleine Albright'ın

ifade ettiği "biz, Iraklılara daha fazla önem veriyoruz" sözleriyle çelişiyordu. Irak'ın Çöl Fırtınasıyla bombalanmasından önce Bill Clinton (16 Aralık 1998'de) şunları söylüyordu: "yaptırımlar olmadan Petrol Karşılığı Gıda programının Petrol Karşılığı Tank programı haline geldiğini ve Irak'ın komşularına yönelik daha fazla tehdit ve kendi halkına daha az gıda yardımına dönüştüğünü görürüz".

Irak'a uygulanan yaptınmlar vasat bir IMF ekonomistinin ("serbest piyasa"dan söz etmelerine karşın, asıl istedikleri yabancı şirketlerin yararına ekonomilerini sıkı kontrol altında tutabilecekleri ülkeler bulmaktır) hayallerinin bile çok ötesine geçen bir ekonomik kontrol biçimidir. Diğer ülkelere hükümetin maaş ve ücretlerde kesinti yapması için baskı uygulanırken, Irak'ın petrol gelirleri bağlanarak hükümetin bu gelirleri maaş ödemek için kullanması önlendi. Diğer ülkeler yabancı şirketlerden (mal) satın almaya teşvik edilirken (düşük gümrük vergileri ve diğer önlemler aracılığıyla), Irak'ın petrol gelirleri yalnızca yabancı şirketlerden satın almak için kullanılacak ya da Irak tarafından dokunulamaz halde bankada yatacaktı.

Saddam Hüseyin ne yaparsa yapsın, bu dış kontrol kendi içinde zaten kötüdür. Yalnızca yerel ekonomiyi yok etmekle kalmaz, sosyal süreci dondurur ve Irak hükümetinden sorumluluğu alarak Washington'a transfer eder. Saddam Hüseyin ne kadar acımasız olursa olsun, Iraklılar dış kontrol altında daha iyi bir yaşama kavuşmayacaklardır. Tek yol ülkeye özgürlüğünü vermektir. Ve bu konu ne zaman gündeme getirilse, beyaz adamın yükünün gölgesi üzerine düşmektedir. Amerikan hükümetinin Irak halkına aldırmaması, onlan tamamen kabulü imkânsız seçenekler arasında kıstırması, Petrol Karşılığı Gıda gibi asgari programlan bile saptırması ve bozması ve bir ülkenin yıkılmasına yardım etmesi ve kışkırtmasına rağmen, insan hâlâ Iraklıların yaptınmlann kaldırılması halinde olacaklarından çok daha iyi durumda oldukları fikrini gündeme getirmeye devam etmektedir.

Beyaz Adamın Yükünün Ötesi

Dünyanın değişik yerlerindeki ABD müdahalelerine ilişkin bu araştırma, terörizme karşı savaşın zemininin 11 Eylül terörist saldınlanndan

uzun süre önce hazırlandığını göstermektedir. Uluslararası toplumun insan haklannı korumak için müdahale edeceği bir yer vardır. Banş gücü ve insanî müdahale için de bir yer vardır. Ama ister ekonomik isterse askeri olsun ABD ya da Batı egemenliğinin, insan haklannı koruma kılıfı altında sergilenmesi için yer yoktur. İki tür müdahale arasında aynm yapmak güç değildir. Bu aynım; çözümleri empoze etmek yerine müzakere etme ve ihlal edilen insan haklarına ilave zarar verme yerine onlan koruma temeline dayalı olarak yapılabilir.

Sömürü ve sürekli kazanma manevraları yoluyla felaket şartlan yaratmak, ortaya çıkan insan haklan sorunlarını çözmek için kurulabilecek etkin, demokratik ve uluslararası bir mekanizmanın temelini sabote etmek, sonra da tamamen yıkıcı "insanî" müdahaleler gerçekleştirmek, inanılmaz bir küstahlıktır. Bir saygınlığa sahip olmak için, Batının kontrol etmeyi bırakıp, insanî niyetini göstermeye başlaması şarttır. Kısa vadede kendi elitlerinin kontrolü anlamına gelen Üçüncü Dünya ülkelerinin bağımsızlığı, (her ne kadar daha kötü olabileceğine ilişkin pek gösterge bulunmasa da) ilk planda halk için daha iyi olmayabilir, ancak bu daha iyi bir geleceğe giden tek yoldur ve Birinci Dünya ülkelerinin egemenliğinin, dünyanın yeniden sömürgeleştirilmesinin önlenmesinin tek yoludur.

Amerika'nın emperyal kibiri o kadar tavana vurdu ki, ilerici olduğunu iddia eden bazı insanlar insan haklarının Batılı bir kaygı ve kendi içinde emperyal bir yük olduğuna karar veriyorlar. Bunun benim görüşüm olmadığı açıktır. İnsan haklan dünyaya ait ve bastırılması değil, genişletilmesi gereken bir kavramdır. Sorun bu kavramın Üçüncü Dünya ülkelerine yabancı olması değil, Birinci Dünya'nın insan haklan konusunda Üçüncü Dünya ülkelerinden daha iyi olmadıklarıdır Aslında Birinci Dünya ülkeleri, kendi ülkeleri içinde bu konuda çok iyidirler, ancak kendi ülkeleri dışında Üçüncü Dünya ülkelerinden daha fazla insan haklan ihlali yapmaktadırlar. Aynca Üçüncü Dünya ülkelerindeki insan haklarının muhafızı olma konusunda, Birinci Dünya ülkeleri bu ülkelerin insanlarının gerçekten kendi kaderlerine sahip olmaları halinde olabileceklerinden çok daha başarısızdırlar. Dünya daha geniş bir insan haklan hareketine Batının yeni sömürgeci *(neo-colonial)* rolüne, özellikle Amerika'nın emperyal rolüne dair köklü bir anlayışa dayalı bir

harekete ve bir yandan yeni sömürgeciliği yok etmeye yönelik bir kararlılığa, bir yandan da Üçüncü Dünya ülkelerinde insan haklarını geliştirmeye gereksinim duymaktadır.

Bunu gerçekleştirmek için yeni sömürgeci fantezilerimizi aşmak ve ABD müdahaleleri için kolay bahaneleri kabul etmeyi bırakmak zorundayız. Burada açıklanan ayrıntılar ancak olaylar bittikten sonra ortaya çıkmakta ve zamanında ortaya çıksalar bile, bu ortaya çıkış yaygın olarak öğrenilebilecekleri ortamlarda olmamaktadır. Tarihten ders almalıyız ki, bu müdahaleleri haklı gösteren dolaylı ahlâkî üstünlük duygusuyla mücadele edebilelim. Bu mücadele banş zamanında olumlu çabaları, savaş ufukta iken ise tepki göstermeyi gerektirmektedir.

ABD hükümeti bizi aldatacağı zaman bizi övmekte ve maalesef bizi kolaylıkla ve tekrar tekrar aldatabilmektedir.

III. BÖLÜM
Terörizme Karşı Savaşta Yeni Eğilimler

Afganistan ve Orta Asya

Terörizme karşı savaş henüz bitmedi. Bush ve bütün yardımcıları bunu savaşın başından bu yana açıkça belirtmektedirler. Afganistan "yirmibirinci yüzyılın ilk çatışmadır". Şimdiden gözler diğer ülkelere ve yeni hedeflere çevrildi.

Bonn'da yapılan yeni hükümeti oluşturma müzakerelerine göstermelik olarak birkaç kadının katılmasına ve kadınların memur, doktor ve öğretmenlik görevlerine dönmelerine rağmen, Afganistan'daki temel şartlar hâlâ aynıdır. Birçok alanda halk, Taliban kadar acımasız, ancak düzeni sağlamada onlar kadar iyi olmayan derebeylerinin merhametine terk edilmiş haldedir. Taliban'dan daha nazik ve daha yumuşak olacağı düşünülse de, yeni hükümet katı uygulamalar konusundaki kararlılığını çoktan açıklamış haldedir.[1]

Afganistan'ın yeniden yapılanma gereksinimi çok fazladır. Dünya Bankası ve Asya Kalkınma Bankası ile birlikte hareket eden BM Kalkınma Programı gelecek on yıl boyunca yeniden yapılanma için 15 milyar

1. http://www.workingforchange.com/article. cfm?ItemId=12602

dolara gereksinim bulunduğunu tahmin etmektedir. Amerika'nın Afganistan'daki ekonomik egemenliği en azından kısa vadede kesinleşmiştir. Afganlıların standart Amerika yönlendirmeli "sert önlemler"den korkması gerekmediği, çünkü Taliban döneminin maksimum sertlikte bir dönem olduğu sanılabilir. Halbuki IMF ve Dünya Bankası çoktan Afganistan ekonomisinin "dolarizasyonunu" teşvik etmeye başlamıştır ve Arjantin'in 2001 yılının sonuna doğru acı bir şekilde öğrendiği gibi bu potansiyel olarak tehlikeli bir adımdır.

Afganistan'ın Amerika tarafından seçilen geçici lideri Hamid Karzai, tıpkı Amerika'nın Afganistan özel temsilcisi Zalmay Halilzad gibi, Unocal Şirketinin eski ücretli müşaviridir. Halilzad geçmiş yıllarda Taliban'ı savunmuş ve hatta onların İslam anlayışını, İran'ın İslam anlayışı ile karşılaştırarak, Taliban'ın İslam anlayışını üstün gösteren bir yazı bile yayınlamıştır. Unocal'ın Taliban namına lobi yapma, böylece petrol zengini Hazar havzasından Hint okyanusuna Taliban kontrolündeki Afganistan'dan geçerek uzanan bir petrol boru hattı inşa etme girişimleri dikkate alındığında bunlar korkutucu gelişmelerdir. Bu planlar Amerikan cruise füzelerinin Afganistan'ı vurduğu 1998 yılı Ağustosunda duraksadı. Bu saldırılarda bin Ladin'in örgütü tarafından kullanılan "terörist eğitim kamplarından" bazıları hedef alınmıştı. Amerika bu kampların tam olarak nerede bulunduğunu biliyordu, çünkü bunlar CIA tarafından inşa edilmişti.

Boru hattı çalışabilir veya çalışmayabilir. 11 Eylül'den bu yana petrolün fiyatı varil başına 20 doların altına inerek, boru hattını kısa vadede malî fiyasko haline getirdi. ABD'nin İran'la uzlaşması, coğrafi ve finansal olarak çok daha makul bir düzenleme olan, İran üzerinden boru hattı yapılmasını mümkün kılabilir. Kesin olan bir şey varsa o da, yeni Afgan hükümetinde Unocal'ın çıkarlarının Afgan halkının çıkarlarından çok daha iyi temsil edileceğidir.

Amerika'nın Orta Asya'da kalıcı olacağı kesindir. Sovyetler Birliği'nin yıkılması Batı tarafından yeniden sömürgeleştirilecek (ya da daha iyi durumdaki Doğu Avrupa ülkeleri örneğinde yeniden entegre edilecek) çok büyük toprak parçalarını açığa çıkarmıştır. Ama Orta Asya kırılması güç bir cevizdi. Oldukça ulaşılamaz durumda olması nedeniyle, petrol ve doğal gaz kaynaklarının geliştirilmesi dahil, birçok şeyi Rusya'ya borçluydu.

Aynca bu durum Rusya'nın Orta Asya üzerinde hâlâ büyük bir siyasal nüfuz sahibi olmaya devam etmesini sağlamaktaydı.

Ama Amerika'nın, Rusya'nın Orta Asya'daki yerini almasıyla şimdi bu durum değişti. Afganistan'ın Amerika'nın kalmak isteyeceği kadar istikrarlı olup olamayacağını söylemek için çok erkendir, ancak Pakistan, Tacikistan, Özbekistan ve Kırgızistan'daki (ki bu ülkede şimdiden bir daimi üs inşa etmektedir) dramatik biçimde artan askeri varlığının kolay kolay oradan çekilip gitmeyeceği kesindir. Burası Amerika'nın daha önce adım atamadığı bir bölgeydi ve onun burada bulunması hem Rusya hem de Çin'i rahatsız edecek bir gelişmedir. GlobalSecurity askeri analizcisi John Pike'e göre, "genelde Amerika'nın küresel askeri varlığı günümüzde, tarihin her dönemindekinden çok daha yaygındır".

Somali, Filipinler ve Diğer Hedefler

Amerika, Somali'yi el-Kaide için cennet olarak betimledi ve böylece askeri müdahaleye hazır bir hedef haline getirdi. Somali'nin geçici Başkanı Abdü'lkasım Salad Hasan'a göre "halk dünyanın en büyük ülkesinin 10 yıldır sivil savaşla harap olmuş bu yoksul ülkesini tehdit etmesi karşısında dehşete düşüyordu". Hasan, bu bölgede 21 yıldır çalışan saygın İngiliz vakfı *ActionAid* gibi, ABD'nin askeri harekât tehditlerinin savaşan kabileler arasında yavaş yavaş inşa edilen aşın derecede kırılgan barışı yok etme tehlikesi taşıdığına inanmaktadır.

Amerika, eylemlerinin insanî sonuçlarına gösterdiği geleneksel ilgisizliğiyle dünyanın en yoksul ülkelerinden birinin halkına ağır bir şekilde zarar verdi bile. 7 Kasım 2001'de İslam dünyasının para transferinde yaygın olarak yararlandığı *havale* ağının bir parçası olarak çalışan Al-Barakat'ı kapattı. ABD yetkililerinin Al-Barakat'ı el-Kaide fonlarının transferiyle suçlamasına karşın, diğer iddialarda olduğu gibi BM bu konuda da herhangi bir kanıt bulamadı. Bu konuda emin olmak imkânsız olsa da, kesin olan sonuç Al-Barakat'ın kapanışının, nüfusun yüzde 70 ila 80'inin Birinci Dünya ülkelerinden gelen bu gibi transferlerle hayatta kaldığı Somali için ağır bir ekonomik sıkıntıya neden

olduğudur. İnsanî yardımların yıllık tutarının 60 milyon dolar olmasına karşın, havale transferleriyle gelen paranın yıllık tutan 200 ila 500 milyon dolan bulmaktadır. Böyle bir organizasyonun yöneticilerinden birine göre "*Havale*'yi durdurmak, yüz binlerce Somaliliyi yavaş yavaş ölüme terk etmektir. Somali'de çalışan bu tür organizasyonların en büyüğü olan Al-Barakat Somali'nin ekonomik sisteminin temel taşlarından biriydi ve bugün bu kapatmanın "tali zararı" binlerce kişinin ölümüyle ancak ölçülebiliyor. Bu, tıpkı Amerikan bankacılık sistemini, bir şirket, -diyelim ki Enron- gizli suç ortaklarına fon aktardığı için kapatmak gibi bir şeydir.

Amerika aynca 600 kişilik bir ABD birliğinin, fahiş fidyeler için insanları kaçıran Ebu Sayyaf terörist grubuyla mücadeleye yardımcı olmak üzere bulundurulduğu Filipinlerde ateşle oynamaktadır. Her ne kadar izleri, tıpkı el-Kaide gibi, ABD destekli Afgan cihadına kadar uzansa da, bu grubun son zamanlarda el-Kaide ile bir bağlantısının olduğuna ilişkin kanıt yoktur. ABD'nin oradaki varlığı, yalnızca Filipinlerin Amerikan sömürgesi olarak geçmişi nedeniyle değil, aynı zamanda Filipinlerde önemli bir popüler hareket olan ve yoksul ülkelerde adaletsiz toprak dağıtımı konusunda yaşanan gerçek acıları seslendiren Moro İslamî Kurtuluş Cephesi'nin bulunması nedeniyle, potansiyel bir kışkırtma niteliği taşımaktadır. Bu hareket kabaca yirmi yıldır gerilla savaşı yapmakta, buna karşılık olarak da hükümet kontra gerilla harekâtı yürütmektedir.

Filipinlerde yaşayan birçok kişi, bağımsızlıklarının başlangıcını 1946 yılına kadar değil, Amerika'nın ana askeri üsleri boşalttığı ve transit geçiş ve eğitim eksersizleri dışında ülkede yabancı birliklerin bulunmasını yasaklayan bir yasanın uygulamaya konulduğu 1991 yılına kadar götürmektedirler. ABD'nin oradaki varlığının açıkça bu yasayı ihlal etmesine karşın, Amerika açıkça bunu terörizme karşı savaşı yeniden Filipinlerde daimi bir askeri üs kurma fırsatı olarak görmektedir.

Bir başka muhtemel askeri harekât alanı Endonezya'dır. Suharto'nun iktidardan indirilmesi ve Eylül 1999 seçimleri öncesinde ve esnasında Doğu Timor'da Endonezya'nın uyguladığı şiddet üzerine askeri yardımın ve temasın kesilmesinden bu yana, Amerikan hükümeti artık eskisi gibi çantada keklik olmayan Endonezya hükümetiyle yeniden yakın askeri temas kurma arzusundadır.

İsrail ve Filistin

Batı Şeria ve Gazze Şeridinin yaklaşık 35 yıl önce İsrail tarafından işgalinden bu yana, bu topraklar ABD'nin bu bölgedeki politikası bakımından kritik önemini sürdürmekte, ulusal ve uluslararası gerilimin ana potansiyel patlama noktasını oluşturmaktadır. 11 Eylül'den kısa süre sonra, Müslüman ülkelerin Afganistan'daki savaşta işbirliğini sağlama hakkında ciddi kaygıların bulunduğu bir dönemde, Bush yönetimi sanki işgal edilmiş topraklar sorununa yeni bir çözüm arayışında görünmek için birkaç adım attı. Bush, 10 Kasım 2001 tarihinde Birleşmiş Milletler'deki bir konuşmasında "Filistin" sözcüğünü kullanacak kadar ileri gitti.

Medya rüzgarı bir yana, bütün yapılanlar eski şarabı yeni şişelere doldurma girişiminden ibaretti. Basında yer aldığı gibi, Bush'un tavrının özü; eğer Arafat İsrail'in varolma hakkını tanırsa, her iki taraf da müzakere masasına oturabilir. Basın ve kamuoyunun tarihsel hafıza kaybı bu konuda çok yararlıydı. Hiç kimsenin Arafat'ın 1998 yılında BM Genel Kurulu'nda bir konuşma yaptığını ve sözü edilen hakkı tanıdığı gibi terörizmi terk ettiğini de ilan ettiğini hatırlamadığı açıkça görülmektedir.

Bush'un yeniden başlatmak istediği müzakere, 28 Eylül 2000 tarihinde başlayan büyük Filistin ayaklanması olan ve şu satırlar yazılırken halen süren el-Aksa intifadasıyla ağır şekilde kesintiye uğramış bulunan Oslo sürecidir.[2] Oslo süreci Filistinlilerin işgal edilen toprakların tamamı üzerindeki uluslararası kabul edilmiş haklarının bir kısmını terk etme pazarlığı yaptıkları bir süreç idi.

Bu süreç Körfez Savaşı'ndan sonra FKÖ'nün Arap hükümetlerinden neredeyse hiç destek alamaması ve bağımsız bir güç merkezine sahip olmamaları avantajından yararlanmak üzere tasarlanmıştı. Bütün faaliyetleri siyasal hareketler ve protestolar organiże etmek yerine müzakere masasında oturmaktan ibaret olduğu sürece, örgütün oynayacak bir kozu olmayacaktı. Zaten her iki taraf İsrail'in çekilmesini ve

2. Oslo Sürecini ve İsrail-Filistin sorununu anlamak için bakınız; Naom Chomsky, *The Fateful Triangle*, 2. baskı (Sidney, Pluto Pres, 2000).

İsrail'in fiilen yerleşim yeri oranını yüzde 50 artırdığı ve yerleşimci sayısının geçen on yılda iki kat arttığı bir "nihaî statü"yü müzakere ediyorlardı. Aslında bu yerleşim yerleri işgal edilen toprakların bir parçasını ilhak etme girişimiydi ve uluslararası hukukun apaçık bir ihlalini oluşturuyordu.

Filistinliler açısından, Oslo güçsüzlüğün kabulüdür. İsrail açısından ise bu süreç demografik sorunun -işgal altındaki toprakların tamamen ilhak edilemeyeceği, çünkü o zaman İsrail'in bu bölge halkına demokratik haklarını vermek ve devletin Yahudi niteliğini kaybetmek zorunda kalması, ya da şu anda mevcut *de facto* sistemi yerine yasal bir ırk ayrımcılığı sistemini kurmak zorunda olması sorununun- tanınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu seçeneklerin hiçbirisi mevcut İsrail güç yapısı için makul olmadığından (ikincisi uluslararası baskıyı dramatik bir şekilde artıracak ve Amerika'nın İsrail'e yaptığı yılda 3 milyar dolarlık yardımı sürdürmesini güçleştirecektir), işgal edilen topraklann bir kısmından bir tür geri çekilmenin gerekli olduğu uzun süredir kabul edilmektedir. İsrail'in çeşitli siyasal planlannın tipik bir örneği olan 1968 Allon Planı, Batı Şeria'nın yaklaşık yüzde 40'ının sonunda ilhak edilmesini öngörüyordu.

İsrail, tavizlerini işgal edilen topraklann büyük bir kısmını tanınsal ve diğer kaynaklanyla birlikte kendisine kazandıracak, geri kalan kalabalık, büyük oranda yönetilemez kent merkezlerini, muhtemelen İsrail'in minyatür bir uydu devleti olarak hareket etmek zorunda kalacak Filistin Yönetimine bırakacak şekilde tasarlamıştır. Artan oranda yerleşim yeri inşasına ilave olarak, İsrail bir dizi çevre yolu ve askeri kontrol noktası inşa etmiştir. Batı Şeria, halen tamamı İsrail tarafından sık sık uygulanan sınır kapatmalar altında birbirinden kopanlan 220 ayn bölgeye aynlmaktadır.

Bu yöntem, İsrail'in bir yandan hayal kınklığı içindeki Filistinlilere taviz veriyor gibi görünürken, öbür yandan da istediğini almasını sağlayan mükemmel bir yoldur. Bu hayal kınklığı, Ariel Şaron'un Yahudilerin *Temple Mount*, Müslümanlann ise *Harem-i Şerif* olarak adlandırdığı, Müslümanlar için Mekke ve Medine'den sonra en kutsal üçüncü yeri çok sayıda ağır silahlı güvenlik mensubuyla birlikte ziyaret etmesiyle

açık bir öfke seline dönüştü. Şaron diğer operasyonlann yanı sıra 1953 yılındaki Libya katliamından (büyük bir kısmı kadın ve çocuk olan ve evlerini bombalarla havaya uçuran İsrail Savunma Birliği personeli tarafından öldürülen 69 sivil) ve 1982 yılında Güney Lübnan'ın işgalinden (diğer hususlann yanı sıra Sabra ve Şatila mülteci kamplarında Lübnanlı Falanjistler tarafından gerçekleştirilen ve 800 ila 2000 kişinin öldürüldüğü katliamlardan) sorumlu bir savaş suçlusuydu. İkinci intifadanın başlamasından bu yana, 850'den fazla Filistinli ve 230 İsrailli öldürüldü İsraillilerin büyük bir kısmı Hamas tarafından İsrail'deki sivil bölgelerin canlı bombalarla bombalanmasıyla öldürüldü.

İsrail'in işgali ve yerleşim yeri kurma faaliyetleri Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin açık ihlali niteliğindedir. İsrail güvenlik güçlerinin işgal altındaki topraklarda yürüttükleri faaliyetler, bütün seçkin insan hakları grupları tarafından doğrulandığı üzere, insan haklarının sürekli ve ağır ihlalini oluşturmaktadır. İkinci intifadanın başlangıcından bu yana sivil yerleşim bölgelerine toplar, tanklar, helikopterler ve birkaç olayda F-16'larla saldırılmasının yanı sıra kolektif bir cezalandırma biçimi olarak işgal altındaki bölgelerin giriş çıkışlarının kapatılması yaygın uygulamalar haline geldi. Esasen şimdi Filistinliler kuşatma altında yaşamaktadırlar.

11 Eylül'den sonra İsrail dünyanın başka bir yere odaklanmasından yararlanarak işgal altındaki topraklardaki acımasızlığını artırdığı gibi, Başbakan Ariel Şaron'un Arafat'ı "bizim bin Ladin'imiz" şeklinde adlandırarak retoriğini hızlandırmıştır. Bir yandan Arafat'ın şiddeti durdurmasını bekleyen İsrail, öbür yandan bu tavırlarıyla onun bunu yapmasını imkânsızlaştırdı. En az iki kez, Hamas ile Filistin Yönetimi arasındaki şiddete geçici olarak son verme anlaşmalarını bozdu. Birinci olayda 23 Kasım'da bir Hamas lideri olan Mahmud Ebu Hanud'a suikast düzenledi (bu suikast işgal edilmiş topraklarda İsrail'in yaygın olarak ve açıkça uyguladığı bir taktiktir ve İsrail askerleri tarafından gerçekleştirilmektedir). Terörist saldırılar karşısında İsrail ordusunun "öç alma" çabalan, genellikle Filistin Yönetiminin güvenlik güçlerini, yani teröristleri tutuklayacak kişileri hedef alıyordu. Aslında Ebu Hanud İsrail'in Filistin Yönetimi onu hapiste tutarken ona bir

hava saldırısıyla suikast düzenleme girişiminde bulunması, Filistin Yönetiminin onun kaçmasına göz yummasına neden oldu.

Ebu Hanud'a suikast düzenlenmesi Hamas'ın 30'dan fazla sivilin ölümüne neden olan birkaç intikam bombalaması gerçekleştirmesine neden oldu. Bu bombalamalardan sonra Amerika İsrail saldırılan karşısındaki göstermelik (ya da İsrail'in askeri saldırılarda kullandığı silahlan Amerika'nın verdiği dikkate alınırsa iki yüzlü) protestolarını bile terk etti. Böylece Şaron ve diğer şahinler işgal edilmiş topraklarda istediklerini yapabilme özgürlüğüne kavuştular.

Terörizme karşı savaş nedeniyle, Filistinlilere yönelik tehlike dramatik biçimde arttı. 11 Eylül'den önce, İsrail işgal edilmiş topraklara askeri saldırı planlan yapıyordu (İsrail kabinesine 9 Temmuz 2001 tarihinde sunulmuştu). Bu planda binlerce Filistinlinin ve 300 kadar İsraillinin öleceği hesaplanıyordu. Her ne kadar bu saldırı bir uluslararası barış gücü gönderilmesine neden olabilecek idiyse de (bu teklif Güvenlik Konseyinde sık sık gündeme gelmekle birlikte, daima Amerika tarafından veto edilmiştir), böyle bir güç ancak emri vaki yapılarak getirilebilirdi.

Şaron'un Filistin Yönetimine saldırma stratejisi Hamas'ın dizginlerinin daha da gevşetilmesine yol açmış, böylece Hamas'ın ateşkesi şiddet yoluyla kesintiye uğratmasını kolaylaştırmıştır. Bütün bunlar yakın gelecekteki ciddî bir İsrail saldırısının -dünyaya bir anti-terörizm önlemi olarak açıklanabilecek bir saldırının- zeminini hazırlamaya yönelik kasıtlı bir stratejiye işaret etmektedir. Böyle bir saldırının yapılma olasılığı, Ocak ayı başlarında Filistin Yönetimine 50 ton silah götürdüğü İsrail tarafından ileri sürülen bir geminin yakalanmasıyla daha da artmıştır. O tarihten bu yana Amerika Filistin Yönetimiyle ilişkilerini kesmekten açıkça söz etmeye başlamıştır. Arafat bu gemiden haberdar olduğu iddialarını reddetmektedir. Filistin Yönetimi bu işe karışsın ya da karışmasın, henüz belli başlı Amerikan medyasında düzenli olarak helikopterler, tanklar ve savaş uçaklarının saldırısına maruz kalan bir ülkenin kendisini savunmak için silah alma hakkı bulunduğunu kabul eden herhangi bir yayına rastlamadım.

Hamas'ın gelecekteki saldırılara ilişkin planlardaki rolü, İsrail kamuoyu bir tür işgali haklı görmeye başlayana kadar -ki el-Aksa intifadasının

başlangıcından bu yana İsrail kamuoyu güvenlik karşılığında Filistinlilerin topraklarını geri verme görüşünden bir tür (belirsiz) askeri çözüme kaydı bile- İsrailli sivilleri öldürme politikasını sürdürmek olabilir. Böyle bir saldın gerçekleşmese bile, Filistinlilere İsrail tarafından uygulanan dayanılmaz derecedeki baskı ve kontrol nedeniyle İsrail ve Filistin'de şiddet artmaya devam edecektir.

Irak

Diğer bütün ülkelerden önce geçmiş ve gelecek hedef olarak daima Irak vardır ve olacaktır. 1991 yılından bu yana Amerika bu ülkeyi daima şu ya da bu tür saldırıya maruz bırakarak, bombalamak için asla gerçek bir mazeret aramamıştır. Bu satırlar yazılırken, Amerikan ve İngiliz uçakları kuzey ve güney Irak üzerinden illegal günlük uçuşlarını sürdürmekte, 1991 yılında (kuzey) ve 1992 yılında (güney) ilan edilen uçuş yasağı bölgelerinde devriye gezmektedir. Bu herhangi bir Güvenlik Konseyi kararına dayanmayan yetkisiz, tamamen emperyal kibirinden kaynaklanan bir eylemdir. ABD'nin Aralık 1998'deki Çöl Tilkisi harekâtından bu yana, Irak, diğer bütün ülkelerde bir meşru müdafaa davranışı olarak kabul edilecek bir tavırla hedef radarlarını uçaklara kilitlemektedir. Eski Irak BM İnsanî Programı Koordinatörü Hans von Sponeck'e göre Amerikan ve İngiliz uçaklarının sık sık gerçekleşen radar kilitlenmesine karşılık verme saldırılarında yüzlerce Iraklı sivil ölürken, birçokları da yaralanmakta, aynca ciddî ekonomik zararlar verilmektedir.

11 Eylül'den sonra, basında Irak'a saldırma, Saddam Hüseyin'i devirme yönünde bir çağrı patlaması vardı. Afganistan kampanyasının eskimiş olması nedeniyle, Iraklı muhaliflerin Kuzey İttifakına göre daha az ve iyi silahlanmamış olmasına karşın, benzer bir modelin Irak'ta da uygulanmasını öneren birçok teklif yapıldı. Bush'a tavsiyelerde bulunan bir özel grup olan Savunma Danışma Kurulu Başkanı Richard Perle, Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz ve eski CIA şefi James Woolsey'in de aralarında bulunduğu belirgin bir Irak Şahinleri grubu kuruldu.

Bu çağnlann büyük bir kısmı, her ne kadar başlangıcından bu yana herhangi bir bağlantı olsun ya da olmasın Irak'a saldınlması gerektiğini yazan bazı yazarlar bulunsa da, Irak ile Amerikan topraklarına yapılan terörist saldınlar arasından bir bağlantı bulunduğu iddialan etrafında toplanmaktadır. Irak'ı şarbonlu mektuplarla ilişkilendirme girişimleri başlangıcından itibaren olağanüstü derecede akıl dışı olmasına rağmen, sonuç vermedi. Mektuplardaki sporların Utah'taki Dugway Proving Ground'da imal edilen sporlarla mükemmel bir uyum gösterdiği ortaya çıktı. Bu bulgu aynca Amerika'nın silah düzeyinde şarbon imal ettiğinin kamuoyuna ilk kez açıklanması anlamına geliyordu.[3]

Irak'ı 11 Eylül saldınlanyla ilişkilendirme girişimleri Prag'ta saldınya katılan teröristlerin lideri olduğu düşünülen Muhammed Atta ile bir Iraklı istihbarat ajanı arasında gerçekleştiği iddia edilen bir görüşmeye dayandınlmaktadır. Çek güvenlik güçleri bu görüşmenin gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda durmadan fikir değiştirmektedir. 20 Ekim tarihli *New York Times*'ta Çek Parlamentosu Savunma Komisyonu Başkanının "Atta'nın herhangi bir Iraklı ajanla görüştüğüne ilişkin doğrudan bir kanıt görmedim" dediği bildirilmektedir. 27 Ekim'de aynı gazetede Çek İçişleri Bakanının bu görüşmenin gerçekleştiğine dair beyanı nakledilmektedir.[4] ABD'nin Çekler üzerindeki baskısı o kadar açıktır ki, *Times* bile bu konuda spekülasyon yapmaktadır. 17 Aralık 2001'de Çek polisi, Atta'nın ülkeye 2000 yılında iki kez girmiş olmasına rağmen böyle bir toplantının yapıldığına ilişkin açık kanıtlan bulunmadığını söylüyordu. Bağlantı o kadar temelsizdi ki ABD yetkilileri bile birkaç haftadır bu tarzda konuşmayı bıraktılar.

19 Kasım'da Amerikan hükümeti; Irak, Kuzey Kore ve muhtemelen İran dahil bazı ülkeleri açıkça Biyolojik ve Toksinli Silahlar Sözleşmesini (BTWC) ihlal ettikleri gerekçesiyle açıkça suçladı ve biyolojik silah kullananlar için iade prosedürleri oluşturulması gereğinden söz etti. Her ne kadar bu iddia Irak için doğru ise de -1995 yılından bu yana

3. *Baltimore Sun*, 12 Aralık 2001.
4. Nakleden William Blum, "Follow the Changing Story: Atta, The Times and the Iraqi Agent", http://www.counterpunch .org/blumatta.html

bilinmektedir- bu yeni bir haber değildir. Bu iddianın Irak'a yapılacak geniş ölçekli bir saldın için bahane hazırlama çabasının bir parçası olduğunu anlamak güç değildir.

26 Kasım'da Bush bir kez daha Irak'ın silah denetçilerinin ülkeye girmesini reddetmesinin bir tehdit sayılacağı ve ağır bir şekilde cezalandınlacağı uyansında bulundu. Nasıl bir eylemin gerçekleştirileceği sorulduğunda, "Bunu Onun (Saddam'ın) öğreneceği" cevabını verdi. Silah denetçileri Irak'tan 1998 yılı Aralık ayında "Çöl Tilkisi" bombardıman kampanyasına hazırlık olarak Clinton yönetimi tarafından çıkarılmışlardı. Sorun Irak'ın hiçbir şartta denetçilerin geri dönmesine izin vermemesi nedeniyle uzun zamandır sürüncemedeydi ve Bush'un ondan söz etmesi kısa vadede bir savaş bulunduğunun habercisiydi.

Amerika şimdiye kadar -her ne kadar İngiltere ve Türkiye'nin desteğini almada kısmen başarılı olmuşsa da - geleneksel müttefiklerinden neredeyse hiç destek alamadığı için bu saldınya girişmedi. Özellikle Suudi Arabistan böyle bir saldınnın önündeki kararlı bir engeldir ve Amerikan üslerinin böyle bir saldın için kullanılmasına izin vermeyecektir.

Eğer gerçekleşirse, böyle bir saldın uluslararası hukukun açık bir ihlali olacak ve Iraklılara büyük acılar yaşatacaktır. Ama kendi kamuoyu ve dünya kamuoyundan gelecek tepkileri kontrol edebileceğini düşünen Amerika bu kaygıların hiçbirini dikkate almamaktadır. Üstelik Saddam Hüseyin'in kolayca teslim olmayacağına, bu nedenle savaşın zaten yaralı durumdaki ülkeyi yeniden parçalara ayıracağına inanmak için nedenler vardır. Nihayet; Amerika Irak'ta demokrasi ya da herhangi bir tür temsilî yönetime ilgi duymadığını açıklamıştır.

Körfez Savaşı'ndan sonra Başkan Bush, Iraklıları ayaklanmaya ve baskıcı hükümetlerini devirmeye çağırdı. Onlar da bunu yaptılar. Geri dönen askerler güney Irak'ta hem Şii hem de Sünni Müslümanları kapsayan geniş ölçekli bir isyanı ateşlediler ve isyan birkaç kentin hızla kurtarılmasını sağladı. Haftalar sonra Kuzey Irak'ta Kürtler ayaklandı ve benzer şekilde birkaç kenti ele geçirdi. Bütün Irak savaş uçaklarının uçuşunu engelleyen işgalci Amerikan Ordusu, Amerikan savaş uçakları üzerlerinden uçarken, Saddam Hüseyin hükümetinin isyancıları bastırmak için savaş helikopterlerini kullanmasına izin verdi.

Yarı otobiyografi niteliğinde olan ve Brent Scowcroft ile birlikte yazdığı kitabı, *A World Transformed*'da George Bush bunu itiraf etmekte ve bunun bir "hata" olduğunu, ama General Schwarzkopf'un zaten başlamasına izin vermiş olması nedeniyle kendisinin onu engellemek istemediğini yazmaktadır. Bu Bush'un bizzat kendisinin Saddam'a karşı ayaklanmaya çağırdığı on binlerce insanın katledilmesine izin vermeye gösterilebilecek ilginç bir nedendir. Amerikan Ordusu ayrıca isyancıları ele geçirmeden önce silah ve cephane depolarına da el koymuş ve hatta hâlâ Hüseyin'e sadık olan elit ordu birliklerinin Kuzey Irak'taki Basra'yı yeniden ele geçirmek üzere ABD işgalindeki topraklardan geçmesine bile izin vermiştir.

Bu politikanın geleneksel gerekçesi Amerika'nın Irak'ın içişlerine müdahale etme yetkisinin bulunmadığı ve Güney Irak'taki Şiilerin İran'la muhtemel ittifakı yüzünden ülkenin bölünmesi tehlikesi bulunduğudur. Halbuki aynı Amerika Irak'ı Kuveyt'ten çıkarma yetkisini, neredeyse bütün Irak'ı bombalama ruhsatı olarak yorumlamış ve hatta Irak birlikleri ülkeden çekilmesine rağmen onları bombalamayı sürdürmüştür. Amerika kesinlikle ülkenin bölünmesini istemedi, ancak daha da önemlisi bir halk hareketinin iktidara gelmesini önlemesi gerekiyordu.

Ulusal Güvenlik Konseyi Yakın Doğu İşleri Direktörü Richard Haas'ın ateşkesten bir gün sonra söylediği gibi; "bizim politikamız Saddam'ı def etmektir, onun rejimini değil".[5] o zaman Ulusal Güvenlik Danışmanı olan Brent Scowcroft, sonraları ABC TV'ye şunları söylüyordu: "Ben samimi olarak isyanın hiç meydana gelmemiş olmasını diledim. Savaş sonrası hükümetin bir askeri hükümet olmasını... eğer birisi Saddam'ı devirecekse bunun tugayı ile birlikte saraya yürüyen bir albay olmasını isterdim".[6]

Aynı kaygılar 1991-1996 yılları arasında, popüler bir hareket ya da ayaklanma yerine Saddam'a karşı askeri darbe gerçekleştirmeye yönelik Irak'taki CIA operasyonlarında da rol oynadı. Amerika Orta Doğu'da

5. Andrew ve Patrick Cockburn, *Out of the Ashes: The Resurrection of Saddam Hussein* (New York: HarperCollins, 1999), s.17.
6. "ABC News Peter Jennings Special", 7 Şubat 1998.

geleneksel olarak pek halk desteğine sahip olmayan yönetimleri desteklemeye, böylece iktidarda kalabilmek için ABD askeri yardımına bağımlı olmalarını ve petrol gelirlerinin aslan payını küçük bir üst tabakanın elinde tutmalarını sağlamaya yöneldi. Hükümetin dizginlerini böyle bir elitin elinden almaya çalışan geniş ölçekli bir halk hareketi ABD kontrolüne yönelik muazzam bir tehdit oluşturur. *New York Times* dışişleri analiz uzmanı Thomas Friedman'ın yazdığı gibi; "Bush asla Saddam'a karşı Şii ve Kürt isyanlarını ya da Irak'ta herhangi bir demokrasi hareketini desteklemedi", çünkü "yaptınmlann Saddam'ın generallerini onu devirmeye zorlayacağını ve sonra Washington'un en iyi sonucu elde edeceğini düşünüyordu: Saddam Hüseyin'siz demir yumruklu bir Irak cuntası".[7] Her ne kadar böyle bir bombalama kampanyasının Irak halkının yararına olduğunun Amerikan kamuoyuna kabul ettirilmesi imkânsız ise de, halkın son isteyebileceği şey yeni bir demir yumruklu cuntadır.

Amerika, eğer Irak'ı bombalayamayacağını hissederse, yönetimin bir sonraki adımı "akıllı yaptınmlar" planını yürürlüğe koymaktır. Her ne kadar bir süredir bunun üzerinde konuşulsa da, Güvenlik Konseyi'ne ilk resmi teklif Mayıs 2001'de İngiltere tarafından (ABD'nin desteğiyle) yapılmıştır.

Plan Irak'taki kritik insanî sorunları ele alma yolu olarak sunulmuştur. Şu anda yürürlükte olan Yaptınm Komitesinin onaylanmış mallar listesinde olmayan bütün mallan onaylaması gereği gibi sorunlu bir bürokratik gözden geçirme süreci yerine, bu planın öngördüğü yeni prosedürler gözden geçirme listesinde bulunmayan bütün mallara otomatik olarak izin verilmesini öngörmektedir. Buradaki düşünce halkın ihtiyacı olan bütün malların girmesine karşın, Saddam'ın ordusunu yeniden inşa etmek için istediği mallan hâlâ reddedilebilmektir. Böylece bir İngiliz diplomatın gazetecilere söylediği gibi; "Eğer tekliflerimiz Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilirse, Irak'ın Irak halkına acı çektirmek için hiçbir mazereti kalmayacaktır".[8]

---

7. *New York Times*, Thomas Friedman, 7 Temmuz 1991.
8. *Washington Post*, 16 Mayıs 2001.

Aslında önerilen değişikliklerin gerçek ihtiyaçla hiçbir ilgisi yoktur. Muhafazakâr İngiliz haftalık dergisi *The Economist*'e göre; "İngiliz "akıllı yaptınmlar" önerisi ameliyatın gerekli olduğu bir yerde aspirin sunmaktadır".[9] *Human Rights Watch*'a göre "Petrol Karşılığı Gıda gibi bir acil aynî yardım programı ne kadar iyi kurulmuş veya işletiliyor olursa olsun, savaşın yıkıcı sonuçlarını ve Irak ekonomisinin on yıllık fiilî tatilini tersine çeviremez".[10]

Daha önce sözü edildiği üzere sorun Irak ekonomisinin dışarıdan kontrol edilmesidir. Döviz fiyatlarıyla birlikte yerel ekonomi çökmüştür. Çünkü az miktardaki kaçak satış dışında ekonomiye petrol parası girmemektedir. Ama bu sorunlardan hiçbirisi yeni önerilerde ele alınmamaktadır. Bu noktada gerçek sorun daha fazla tüketim malının ülkeye girmesi değil, Irak'ın sanayi tabanının yeniden inşası ve ekonomisinin yeniden canlandınlmasıdır. Dış kontrol devam ettiği sürece bunun yapılması neredeyse imkânsızdır. Ve Irak devlet bürokrasisi artık mevcut mal akışıyla başa çıkabilecek kapasitede değildir. Nitekim Genel Sekreter 2001 yılı Mayıs ayında şunları bildiriyordu: "Artan fon miktarı ve programın boyutu ve kapsamının genişlemesiyle, dağıtım planının ve eklerinin hazırlanması ve onaylanması güç ve zaman alıcı bir süreç haline gelmiş olup mevcut realitelerle uyumlu değildir".[11] Bu kaygılar bu öneriyi yapanlar tarafından gayet iyi anlaşılmaktadır. Londra *Daily Telegraph* gazetesinde kimliği açıklanmayan bir İngiliz yetkilisinden alıntı yapılmaktadır: "Bütün olanlar Saddam hakkındaki ulusal ve uluslararası görüşlere yeniden odaklanan bir sunum değişikliğinden ibarettir".[12]

Akıllı yaptınmlar fikrinin iki ucu vardır. Birisi; dünyanın gözleri önünde ıstırap çeken Iraklı çocuklann sorumluluğunu Amerikan hükümeti yerine tamamen Irak hükümetine yıkmak suretiyle kamuoyu savaşını kazanmaktır. Bu, ABD yetkililerinin ifade ettiği gibi,

9. *The Economist*, 24 Şubat 2001.
10. *Human Rights Watch*, Ağustos 2000
http: // www .hrw .org/ press / 2000 / 08 / iraq 0804. htm
11. BM Genel Sekreterinin Raporu 18 Mayıs 2001, paragraf 129.
http: //www. un. org/ Depts/ oip/ reports? S2001_505. pdf
12. *Daily Telegraph*, 21 Şubat 2001.

Saddam'ın "propaganda savaşı"nı kazandığı yönündeki yaygın algılamaya yanıt oluşturacaktır. Halbuki Amerikan hükümetinin belli başlı medyanın bakış açısındaki tekele yakın yerini Irak devlet propagandasının beceriksizliği ile karşılaştırmak bile tuhaftır. Colin Powell bunu şu şekilde ifade etmektedir: "Saddam Hüseyin ve Irak rejimi Iraktaki sivillerin yaşaması, beslenmesi ve sağlığı için gerekli parayı vermeyi reddettiğimiz iddiasını başanlı bir şekilde kabul ettirdi". Bu sözlerin ima ettiği anlam; bu bakış açısında hiçbir doğruluk payı bulunmadığı, Amerika'nın Saddam Hüseyin'in medyadan gördüğü anlayış karşısında, tıpkı daha sonra Taliban karşısında olduğu gibi çaresiz kaldığıdır.[13]

Eğer hepsi buysa o zaman akıllı yaptınmlann sorunlan çözmek yerine biraz iyileştireceği gerçeği bu yaptınmlara karşı çıkmak için bir neden olamaz. Ancak yaptınmlar fikrinin diğer ucu Irak'ın sınırlannın çok daha geniş biçimde kontrolü ve mevcut dış kontrol paradigmasının (Amerika zaten yaptınmlan uygulayan çok uluslu deniz gücü sayesinde bir tür kontrol uygulamaktadır, ancak kara sınırlann kontrolü çok daha güçtür) genişletilmesidir. Resmî gerekçe hem dışanya çıkan petrol kaçakçılığını (Irak'a kaçakçılık yoluyla yılda 1,5 milyar dolar girmektedir) hem de içeriye giren askeri ekipman kaçakçılığını önlemektir.

Irak'ı, kaçınlan petrolü yasal yollardan satmaya zorlamak bu ülkenin toplam gelirini azaltacaktır. Çünkü gelirin yüzde 25'i BM Tazminat Fonuna gidecektir. Daha da önemlisi yaptınmlan protesto etmek için görevlerinden istifa eden BM Irak İnsanî Yardım Koordinatörleri Hans von Sponeck ve Denis Halliday'ın bildirdiğine göre kaçakçılık parasının bir kısmı doktorlann ve diğer uzmanlann yüksek maaş ödemeleri gitmektedir. Bu ise yaptınmlann bir "beyin göçü" fenomeni yaratması ve Petrol Karşılığı Gıda programının maaşlar ya da hükümet programlannin işletim giderleri için kullanılamaması, yalnızca dışandan alınacak mallar için kullanılabilmesi nedeniyle hayati önem taşımaktadır. Diğer yandan Irak hükümetinin askeri ekipman kaçırma yeteneği de çok sınırlı olacaktır.

13. Konuşma, 8 Mart 2001.

Irak'ın kara sınırlarında yoğun izleme ve denetleme önerisi muhtemelen ABD ordusunun Irak'ın komşulanyla birlikte çalışmasını gerektirecek ve bu da bölgede daha fazla Amerikan varlığına ve dolayısıyla Amerika'nın daha fazla kontrolü elinde bulundurmasına yol açacaktır. Akıllı yaptırımlar politikası kısmen Arap dünyasında Irak halkının ıstırabına yönelik olarak büyümekte olan huzursuzluğa bir yanıt oluşturacağı gibi, kısmen de el-Cezire'nin yatırımlan öne çıkaran yayınlarıyla ateşlenen ve Filistinlilerin el-Aksa intifadasıyla doğan ve şimdi gelişmekte olan Arap dünyasındaki birliğe bir yanıt oluşturacaktır. Çünkü her iki gelişme de Amerika'nın bölgedeki kontrolünün zararınadır. Bir bakıma akıllı yaptırımlar; "Körfez Savaşı Koalisyonunu" yeniden inşa etme, Irak'ı daha fazla izole etme ve Orta Doğu'yu Amerika'nın ellerine teslim etme girişimidir.

Irak halkının tek kurtuluş yolu yaptınmlann kaldırılması ve Irak ekonomisinin gerçek kontrolünün Iraklı ellere bırakılmasıdır. Güvenlik kaygılarının bölgesel düzeyde ele alınması gerekir. Bütün komşuları büyük ölçüde Amerikan silahlarıyla tamamen silahlanmış bir halde iken Irak'ın tamamen silahsızlandınlması çağrılan haksızdır ve gerçekçi değildir. Körfez Savaşı sonrasında da aynı şekilde Orta Doğu'nun kitle imha silahlarından anndınlmış bir bölge haline getirilmesi için yaptırımlar yeniden uygulanmıştı.

Mevcut politika aslında Saddam Hüseyin rejiminin sürmesine yardım etmekte, onun Irak'ın bütün acılarının sorumlusu olarak Amerika'yı göstermesine imkân vermektedir. Bugün Saddam'ın diktatörlüğünden kurtarılsa bile Irak'ın yann demokratikleşmesi mümkün olmayabilir. Ancak bir diktatörlük rejiminin sürmesine açıkça yardım eden dış kontrol politikasının herhangi bir şekilde demokrasiyi besleyeceğini düşünmek saflıktır. Aynı şekilde Saddam Hüseyin'i devirmek ve yerine bir cunta getirmek için yapılacak savaş da demokrasi getirmeyecektir.

Casus Belli Olarak Kitle İmha Silahları

Bush'un Saddam Hüseyin'e yönelik, kitle imha silahlarına (WMD=*Weapons of mass destruction*) sahip olmayı terörizmle eşit kabul eden uyanları, son zamanlardaki güçlü eğilimin -Amerika'nın yalnızca

kitle imha silahlanna sahip olmalan nedeniyle ülkelere saldırma "hakkı"nı tesis etmek için sürdürdüğü girişimin- yalnızca bir unsurudur.

Amerika bir saldınnın gerçekte neden meşru müdafaa sayılması gerektiğine gerekçe bulma konusunda asla sıkıntı çekmemiştir. Alt sınıf mahallelerinin saatlerce bombalanmasını ve 1000 ila 4000 sivilin öldürülmesini içeren acımasız Panama işgalinden sonra, dünyaya işgalin BM Sözleşmesi'nin 51. maddesi uyannca (meşru müdafaa olarak askeri harekâta izin veren madde) uygun olduğunu, böylelikle "bölgenin Amerika'ya uyuşturucu sokulması için bir üs olarak kullanılmasını" önleyebileceklerini ilan etti.[14] Bu oldukça yeni yorum neredeyse her ülkenin bir diğerini işgal etmesine ve kesinlikle birçok ülkenin de, gizli operasyonlarla uyuşturucu kaçakçılığını teşvik etmede uzun bir geçmişe sahip olan Amerika'yı işgal etmesine izin verebilir.

Yine de yalnızca WMD'ye sahip olmayı bir ülkeye karşı saldırma gerekçesi olarak sistematize etme girişimi yalnızca soyut anlamda değil, aynı zamanda ABD'nin gelecekteki askeri müdahalelerinde gittikçe artan oranda rol oynama ihtimali nedeniyle önemlidir. Temel fikir yeni değildir. Çin 1964 yılında nükleer bomba geliştirdiğinde, Amerika silah üretim tesislerini Sovyetler Birliği'nin işbirliğiyle bombalamayı düşünmüştü. İsrail'in 1981 yılında Irak'ın Osirak nükleer reaktörünü bombalamasının tek nedeni, Irak'ın bu reaktörü bir nükleer bomba geliştirmede kullanabileceği kaygısıydı.

Yeni olan husus Amerika'nın bunu kurumsallaştırma girişiminde bulunmasıdır. 1998 yılı Ağustos ayında Amerika'nın aynı ayın başlannda iki büyükelçiliğin bombalanmasının intikamını alması girişiminin bir parçası olarak Sudan'daki el-Şifa ilaç fabrikasını cruise füze saldınsıyla vurmasına gösterilen gerekçe, bu tesisin kimyasal silah unsurlan özellikle de VX gazı üretmekte olmasıydı. Amerika önceden hiçbir denetim talebinde bulunmadığı gibi, daha sonradan yapılan denetimlerde de bu iddianın doğru olmadığı ortaya çıktı. Gerçek olan şey El-Şifa'nın Sudan'lılann karşılaştığı en ölümcül hastalıklarla mücadelede kullanılan

14. Noam Chomsky, Deterring Democracy, Hill ve Wang, Web'te, Kısım 5, bölüm 4. http://www.zmag.org/chomsky/dd/dd-c05-s04.html

tıbbî ilaçların yüzde 50'sinden fazlasını üretmesiydi. Bunlar arasında sıtma, tüberküloz ve kolera da bulunuyordu. Fabrikada aynca ekonominin büyük ölçüde hayvan yetiştiriciliğine dayandığı bir ülkede veteriner ilaçlarının neredeyse tamamı üretiliyordu. Fabrika Sudanlılara hayatî önem taşıyan ilaçlan dünya piyasa fiyatlarının yüzde 20'sine temin ediyordu. Milli gelirin kişi başına kabaca 300 dolar civarında olduğu bir ülkede bu hayat memat meselesiydi. Bombalamada doğrudan ölen sadece bir kişi vardı, ama bu bombardıman yüzünden (ve ABD'nin süregelen tazminat ödememe inadı yüzünden) ölenlerin toplam sayısı muhtemelen binleri, hatta on binleri buluyordu.

Aynı yılın Aralık ayında Amerika Irak'a karşı Çöl Tilkisi operasyonunu düzenledi. Bu saldırının nedeni Irak'ın BM silah denetçileriyle işbirliği yapmadığı varsayımı idi. Bu saldırıda belki 1000 kişi öldü ve hayati önem taşıyan altyapılar, petrol boru hatları ve bir tahıl deposu dahil olmak üzere imha edildi. Bu saldın Irak'ın WMD kapasitesini "azaltmak" ve bu çalışmalarını bir iki yıl geri götürmek için yapılmıştı. Bu saldırıyla daha sonraki silah denetimleri imkânsız hale getirildi. Çünkü Amerika bombardımandan önce silah denetçilerini geri çekti ve Irak o tarihten sonra denetçilerin geri dönmesine izin vermedi. UNSCOM şefi ve silah denetimlerinden sorumlu BM Özel Komisyonu başkanı Richard Butler dahil bütün sorumluluk duygusuna sahip yorumcular, denetlemelerin Irak'taki kitle imha silahlarının yerinin belirlenmesi ve yok edilmesinin bombalamadan çok daha yararlı olduğu kanısındadırlar.

Aslında 11 Eylül'den önce, Irak'ın üç yıllık denetimsiz süre içinde ürettiği varsayılan bütün silahların imhası için bir başka saldın planlan yapıldığına dair önemli kanıtlar bulunmaktadır. 16 Şubat 2001'de bazıları uçuşa yasak bölgeler dışında olmak üzere radar istasyonlarına yönelik 50 uçağın katıldığı bir hava saldırısı gerçekleştirildi. Bu eylem kapsamlı bir saldın planının bir parçasıydı. Bir Amerikalı yetkilinin ifade ettiği gibi; "Hedefleri birer birer vurmak aynı tür ilgi ya da reaksiyon uyandırmıyor. Zaman alan bir yol ama sonunda işin yapılmasını sağlıyor". Stratfor'dan (özel bir askeri istihbarat şirketi) George Friedman, Irak hava savunmasına yönelik

bu sürekli saldırıların bir başka Çöl Tilkisi tarzı bombalamanın ön hazırlıkları olduğunu belirtmektedir.

Bu fikir Temsilciler Meclisi Dış İşleri Komitesinin "Irak tarafından Birleşmiş Milletler Silah denetçilerinin Güvenlik Konseyinin 687 sayılı karan kapsamında yer alan herhangi bir tesise girme taleplerinin reddinin Amerika ve müttefiklerine yönelik bir saldın eylemi sayılacağını" ilan eden bir karan değerlendirdiği Aralık 2001'de zirveye ulaştı. Yaptınmlara karşı hareketin Internet kökenli aktivizmi, komitenin "saldın eylemi" ifadesini "artan tehdit" olarak değiştirmesini sağladı ve karar Temsilciler Meclisi'nden bu şekliyle geçti. Uygulamada bu karar, yalnızca yürütmenin müteaddit defalar zaten dayanak yaptığı bir fikrin meşrulaştırılmasına yönelik bir kongre girişiminden ibaretti. Neden dünyadaki en büyük kitle imha silahı cephaneliğinden birine sahip olan ve bunu kullanma sicili bulunan (örneğin Hiroşima ve Nagazaki) Amerika'nın bu durumunun diğer ülkelere karşı "saldırganlık" oluşturup oluşturmadığı hususuna bu kararda yer verilmiyordu.

Ulusal Güvenliğin Yeniden Değerlendirilmesi

11 Eylül saldırılan ve ardından gelen terörizme karşı savaş, uzun bir süre daha kamusal söylemin ön sırasında olacağı için, ulusal güvenlik kavramının yeniden değerlendirilmesi zaruri hale gelmiştir.

11 Eylül'den önce "ulusal güvenlik" terimini, içerdiği kontekst olmaksızın kullanmak imkânsızdı. Terimin geçen yanım yüz yıl boyunca büyük ölçüde Orwellci kullanımı artık doğrusal anlamıyla birlikte tarihe karışmıştır. Amerika bir ulusal güvenlik devleti, yani ulusal güvenliğe yönelik tehditlere gerekçelendirilen dev bir askeri ve istihbarat aygıtını destekleyen bir devlettir. İkinci Dünya Savaşı ile 11 Eylül arasında Amerika'nın kendisine yönelik hiçbir önemli tehdit bulunmadığından, bu, oynanması kolay olan bir oyun değildi.

Silahlı güç beslemenin standart gerekçesi; dış saldırganlığa karşı kendini savunmaktır. Bunun meşru bir hedef olduğunu çok az kişi inkâr edebilir ve çok daha az sayıda kişi bir devletin günümüzün dünyasında meşru müdafaa kapasitesi olmaksızın ayakta durabileceğini ileri

sürebilir. Tahminen Amerikan kamuoyunun çoğunluğu ABD silahlı güçleri ve askeri-istihbarî-sınaî kompleksinin bu maksatla varolduğuna inanmaktadır. Bu resmi propaganda ve haberlerin muazzam başarısının göstergesidir. Yine de bu inancın asılsız olduğu aşikârdır. Bu ülke, küçücük Grenada adasına dev bir güçle müdahale ederken, Küba'ya şok edici bir ekonomik blokaj uyguladı. Halbuki bunların Amerika'ya yöneltilmiş bir hançer oldukları kuşkuludur. Ronald Reagan Sandinistaları yok etme girişimlerini Nikaragua'nın Teksas, Harlingen'den iki günlük sürüş mesafesinde olduğu gerekçesine dayandınyor, Guatemala ve Meksika'yı geçen kuzgun sürüleri gibi Nikaragualaların güney sınırlarımızdan dalıp ülkemize saldıracağı imajını uyandırmaya çalışıyordu. Halbuki bu yoksul tanın ülkesi büyük ölçüde topraksız köylülerden oluşmaktaydı ve Sandinista devriminin yapıldığı tarihte çalışan tek asansörü vardı. Vietkonglar da bırakın Amerika'yı, Japonya'ya bile paraşütle atlayabilecek kapasite de değildi.

Amerika'nın güvenliği için hiç tehdit oluşturmayan bütün bu olaylara hükümet şiddetle karşılık verdi. Halbuki 11 Eylül saldınlarına kanşan cihad şebekeleri büyük ölçüde ABD finansmanı, eğitimi ve silahıyla yaratılmıştır. Her ne kadar bin Ladin'in kendisinin CIA'nın maaş bordrosunda bulunup bulunmadığı belli değilse de, çok uzaklardan bir süper güce karşı kendi uluslararası cihadını savaşmak üzere gelen bütün "Afgan Araplar" Amerika tarafından desteklenmiştir.

Vietnamlılar, Kübalılar ve Nikaragualılann kendilerini doğrudan bir yabancı askeri egemenliğine karşı koruma, kendi geleceğini belirleme ve özgürlük için savaşma girişimlerini bizim güvenliğimize karşı tehdit olarak gören, buna karşın kendimizi savunamadığımız gerçek bir tehdidi kendisi yaratan bir meşru müdafaa kavramını nasıl anlayabiliriz? II. Dünya Savaşı'ndan bu yana "ulusal güvenliğin" Amerikalılann ve hatta Amerikan müttefiklerinin güvenliği ile ilgisi yoktur. Hükümetin sözlüğünde "ulusal güvenlik" elit çıkarlara, George Kennan'ın sözünü ettiği Amerika'nın küresel egemenliğinin sürdürülmesini sağlayan "ilişkiler kalıbına" yönelik tehdit demektir. Bazen bu çıkarlan korumak, iç güvenlik olarak anlaşılması gereken gerçek ulusal güvenliğimize tehdit oluşturmaktadır. 11 Eylül bunun bir örneğidir. Afganistan'daki savaşın da bunu kanıtlaması beklenebilir.

Ulusal güvenliğin yeniden değerlendirilmesi ulusal gündemdedir ve mutlaka her tür savaş karşıtı hareketin de gündeminde olması gerekir. Aslında önemli bir savaş karşıtı hareket inşa etmek için, mutlaka savaşın ve militarizmin içerideki etkilerine dikkat çekilmesi gerekir.

Bu bağlamda ulusal güvenliği sağlamak için atılması gereken bazı aşikâr adımlar bulunmaktadır. Amerika'nın, İsrail'in Filistin'i işgalini desteklemekten ve Irak'a yaptırım uygulamaktan vazgeçmesi ve Orta Doğu'daki önemli sorunları çözmek için bir uluslararası barış konferansına sponsor olması gerekir. CIA aşırı gruplan eğitmekten vazgeçmelidir. Amerika dünyanın her yerine silah satmayı durdurmalıdır. Amerika toplam silah satışlarının yaklaşık yarısını gerçekleştirmektedir (2000 yılında 18,6 milyar dolar). 1990'lı yılların ortalarında yapılan bir araştırma Amerika Birleşik Devletlerinin 42 aktif çatışmadan 39'unda taraflara silah ya da askeri teknoloji tedarik ettiğini, bunlardan 18'inin ana tedarikçisi olduğunu göstermiştir. 1999 yılında Amerika, önerilen uluslararası Silah Satışlan Davranış Kurallarında yer alan temel insan hakları ve demokrasi standartlarını ihlal eden uluslara 6,8 milyar dolarlık silah satmıştır.

Amerika ayrıca kitle imha silahlarına yönelik tavrıyla -Amerika'nın bunlara sahip olabileceği ve isterse herhangi bir sorumluluk taşımadan kullanabileceği, buna karşın Üçüncü Dünya ülkelerinin bu silahlara sahip olmaları halinde Amerika'ya karşı sorumlu olacakları temel fikrine dayalı tavrıyla- hem kendi ulusal güvenliğinden ve hem de diğer ülkelerin güvenliğinden ağır tavizler vermektedir. Bu tavır, örneğin Nükleer (Bakımdan) Büyümeme Anlaşmasında (NPT) açıkça görülmektedir. İlk olarak Amerika, İngiltere ve Sovyetler Birliği tarafından 1968 yılında, nükleer silaha sahip olma hakkını mevcut nükleer güçlere hasreden bir anlaşma olarak önerildi. Diğer ülkeler bunun geçerli bir gerekçesi olmadığını gördükleri için, orijinal oyuncular bir göz boyama olarak, dikey büyüme hakkında bir hüküm ilave ederek, mevcut güçleri yatay büyümeye ilave olarak silahsızlanmayı amaçlama yükümlülüğü altına alırken, nükleer gücü olmayan ülkeleri de nükleer silahlanmadan uzak tutma yoluna gittiler. Anlaşmanın imzalanmasından on yıl sonra Amerika daha önce sahip olduğu nükleer savaş başlığı sayısından iki kat fazlasına sahipti.

Anlaşma yükümlülüklerinin Amerika tarafından ihlal edilmesi, Hindistan gibi ülkelerin NPT'ni imzalamama karannda kritik bir rol oynamıştır. Her ikisi de nükleer güce sahip Pakistan ve Hindistan bu satırlar yazılırken savaşın eşiğindeydi ve Amerika'nın stratejisi artık çok zekice görünmüyordu. Ancak sürekli ileri sürülen nükleer alışveriş riski bulunduğuna ilişkin iddialarda bir kültürel üstünlük unsuru bulunduğu da bir gerçektir. Hindistan ilk saldıran olmaktan açıkça vazgeçti ve böylece Amerika'nın hiçbir zaman yapmadığı bir şeyi yaptı. Amerika'dan başka hiçbir ülke sivil halka karşı nükleer silah kullanmak ve nükleer çılgınlık yapmayı defalarca planlamak -Nixon en az dört kez nükleer silah kullanmayı ciddi olarak düşünmüştür- gibi bir geçmişe sahip değildir. Buna karşın Amerika son çatışmalarda nükleer silah kullanmaktan (her ne kadar Afganistan'da taktik nükleer silah kullanımı açıkça reddedilmemişse de) kaçınmıştır. Hâlâ nükleer silahlann varlığı herkesin yaşamını tehlikeye atmaya devam ettiğinden güvende olmanın tek yolu bunlann tamamından kurtulmaktır. En büyük nükleer güce sahip olan Amerika öncülük yapmadıkça, diğer ülkeler asla bu yola girmeyecektir.

Yine Biyolojik Silahlar

Hem teröristler tarafından açıkça yapılan tehditleri hem de Irak'la ve muhtemelen Amerika'nın diğer hedefleriyle ilgileri nedeniyle, biyolojik silahlar sorununa daha derinden bakmak yararlı olacaktır.

1971 yılında önemli bir siyasal baskı altında iken (ve güvenilecek dünyanın en geniş nükleer cephaneliğine sahip olma düşüncesiyle), Richard Nixon tek taraflı olarak biyolojik silah araştırmalannı durdurduğunu ve mevcut silah stoklannın imha edileceğini ilan etti. Nükleer silah taraftarlannca sürekli olarak savunulan, başka ülkeleri silahsızlanmayı kabul etmeye ikna etmek için bir pazarlık gücü sağlaması için geniş cephaneliklerin gerekli olduğu mantığına tamamen karşıt olarak, tek taraflı silahsızlanma hızla biyolojik silahlann yok edilmesine yönelik çok taraflı bir anlaşmaya dönüştü. Şimdiye kadar 144 ülkenin imzaladığı 1972 Biyolojik ve Toksin Silahlar Sözleşmesi'nde bu tür silahlann tamamen ortadan kaldınlması çağrısı yapılmaktadır. 1990'lı yıllarda

Sovyetler Birliği ve Irak dahil birkaç ülkenin bu anlaşmayı ihlal ettiği bildirilmektedir. Bu ihlallerin bir nedeni 1972 anlaşmasının silah kontrol anlaşmalannda bir gereklilik olarak görülen kontrol ve infaz protokolünün yapılmamış olmasıdır.

1995 yılında ülkeler karşılıklı, izinsiz denetlemelere izin veren kapsamlı bir protokol geliştirme sürecine girdiler ve 2001 yılında bir taslak anlaşma hazırlamayı başardılar. Bu çalışma potansiyel olarak daha güvenli bir dünyaya doğru atılmış dev bir adımdı. Yıllarca ayak sürüdükten sonra Amerika 2001 yılı Temmuz ayında aniden bu protokolü desteklemediğini ilan etti. Amerika, protokol müzakerelerinin yetersizliği hakkındaki asılsız kaygılan ortaya atarak (herhangi bir silah kontrol anlaşmasının umabileceği en iyi şeyin tamamen ortadan kaldırma değil, ağır bir şekilde sınırlandırma olduğu ve bu ağır sınırlamanın da, bu tür silah üretim ve kullanımının herkese serbest olmasından çok daha iyi olduğu açıktır), bunun yerine casusluk, müttefikleriyle ihraç kontrolü yönünde ikili anlaşmalar ve zaman zaman tek taraflı infaz önlemlerini tercih edeceğini açıkladı. Bunun çok taraflı bir uygulamanın yerini tutamayacağı açıktır. Aslında Amerika sürekli olarak düzenli "şeffaflık" denetlemelerine karşı çıkıyordu. Eski Ticaret Bakanı William Daley bu denetimlerin "ulusal güvenliğe hiçbir yarar sağlamadığını" ileri sürüyordu.

Hükümetin politika belirleyicileri için ulusal güvenliğin gerçekte ne anlama geldiğinin bir göstergesi; bu denetlemelere ilişkin olarak ortaya atılan kaygılardan birisinin bio-teknik şirketlerinin ellerinde bulunan tescilli materyali tehlikeye atabileceği, böylece potansiyel olarak o şirketlerin gelirlerine zarar verebileceği ihtimalidir. Bir kâr amacı gütmeyen silah kontrol think-tank kuruluşu olan The Sunshine Project'e göre bu kaygı (bio-silahlann korkunç tehdidi karşısında çok önemsiz olmasına karşın) protokol çerçevesinde yeterli bir şekilde giderilebilirdi.

Bundan kısa süre sonra, *New York Times*'da (4 Eylül), mevcut ABD bio-silah araştırmalannın BTWC "limitlerini zorladığı" haber veriliyordu. Bunlar arasında özellikle sayılanlar sahte biyolojik bombalann testi ve Nevada'da bir biyolojik silah üretim tesisinin inşasına ilişkin CIA programlan idi. The Sunshine Project'in bir haber bülteninde (19 Temmuz) açıkladığı gibi, "Eğer bu araştırmayı bir başka ülke gerçekleştirseydi,

Amerika'dan sert uyanlara ve büyük olasılıkla askeri saldırıya muhatap olacaktı". Daha da kötüsü bu araştırmaların yıllık bio-savunma faaliyetleri (yani BTWC uyarınca meşru kabul edilen biyolojik savaşta savunma faaliyetleri) deklarasyonlannda yer almaması, şeffaflık mekanizmalarından kaçınılması ve böylece Amerika'nın gerçekten ne yaptığına ilişkin ciddî soruları gündeme getirmesidir. Daha önceki bölümde söz edildiği üzere, şarbonlu mektupların neden olduğu korku, Amerika'nın da silah amaçlı şarbon ürettiğinin ortaya çıkmasına yardım etti. Ayrıca Amerika sözde şarbonun savunma mekanizmalarını test etmek için, genetik olarak yeni bir şarbon dizini inşa etme planlan yapmaktadır.

11 Eylül'den sonra ve özellikle şarbon paniğinde Bush yönetimi bir tür kontrol protokolünü değerlendirebileceğinin işaretlerini verdi, ancak bunun anlaşmanın ana hükümlerinin içinin boşaltılması şeklinde değerlendirilmemesini diliyordu. Biyolojik ve toksin silahların tamamen yasaklanmasının yerine (toksinler, bakteri gibi canlı unsurlar tarafından üretilen zehirlerdir), Amerika yasaklamayı insanlara karşı "öldürücü amaç" taşıyan silahlarla sınırlamayı, böylece hayvanlan ve bitkileri öldüren, Kolombiya ve Afganistan'da yaprak dökücü olarak önerilen bir mantarsı unsur olan Agent Green gibi unsurları dışanda bırakmayı (halbuki geçim kaynaklarının kaybı ve çevrenin imhası ile insanların yaşamları yine tehlikeye atılmaktadır) önerdi. Yasa aynca öldürücü olmayan, ya da öldürücü olmadığı varsayılan silahların da insanlar üzerinde kullanılmasına izin verecekti. Bunlar arasında ilk olarak Amerika'nın Somali'deki yenilgisi üzerine kullanılması düşünülen ve aynca potansiyel olarak şirket küreselleşmesine karşı mega protestolarda kullanılabilecek yeni kalabalık kontrol silahları yer alıyordu. Ancak 7 Aralık'ta eski tavrına geri dönerek, Amerika anlamlı bir kontrole izin vermeyi reddetti ve böylece BTWC'ye ölümcül bir darbe vurdu. Bu hareketiyle Avrupalı müttefiklerini bile kızdırdı.

Bütün bunlar silah kontrolüne yönelik yeni ABD yaklaşımındaki büyük bir kaygıyı göstermektedir. Karşılıklı işbirliğine dayalı uluslararası anlaşmalar ve anlaşmaya taraf bütün devletlere eşit muamele ve karşılıklı denetleme ve kontrol prosedürleri yerine, Amerika gittikçe daha hızlı bir

şekilde asimetrik, tek taraflı (bazen yakın müttefikleriyle, bazen onlarsız) ve bazen de şiddet içeren silah kontrol metodlanna kaymaktadır. Bu metodlar anlaşmalardan daha fazla zarar verici olmakla birlikte, aynı zamanda gerçek güvenlik kaygılarını ele almada çok daha etkisizdirler.

BTWC'ye ilişkin olarak, ABD karşılıklı denetim yerine Amerika'nın müttefiki ve diğer ülkelere potansiyel biyolojik silah materyali ihracının kontrolü konusunda anlaşan kapalı bir zengin ülkeler grubu olan Avustralya Grubu'na güvenmeyi önermektedir. Üçüncü Dünya ülkeleri, yayınlanmamış kriterlere dayanan bu kontrollerin keyfi ve adaletsiz olmasından dolayı bu kontrollerden yakınmaktadırlar. Bu tavır, tutarlı bir davranış kalıbının bir parçasıdır: Amerika silahların azaltılmasını istiyor gibi görünmekte, ama gerçekte silahlan kendisi ve az sayıda müttefikine münhasır kılmaya çalışmakta, sürekli olarak yoksul ülkelere silahsızlanmadaki müttefikleri olarak değil düşmanları olarak muamele etmektedir. Bu durum bu ülkelerin gerçekten işbirliği yapabilecekleri temeli ortadan kaldırmakta, bunun yerine onları gizli programlar geliştirmeye teşvik ederek güvenlik risklerini büyük ölçüde artırmaktadır.

Azgın Devleti Kontrol Altında Tutma

Amerika'nın karşılıklı olarak bağlayıcı anlaşmalara girmekte yaşadığı güçlük, çok daha büyük bir sorunun, dünyanın geri kalan kısmını dehşete düşüren ezici ve sonsuz bir tektarafçılığın *(unilateralism)* yalnızca küçük bir semptomudur. Dışişleri Bakanlığı'nın kullanmayı çok sevdiği azgın devlet (şimdi "kaygı verici devletler") kavramı, uluslararası hukuka ve uluslararası topluma saygısı bulunmayan devletleri ifade etmektedir. Irak, Libya, Suriye, Sudan ve Kuzey Kore ile birlikte daima listenin başında yer alıyordu. Halbuki gerçekte başlıca azgın devlet Amerika'nın kendisidir.

Amerika uluslararası hukuku ihlal etmede olağanüstü bir geçmişe sahiptir. Amerika bir defasında Güvenlik Konseyi'nin devletleri uluslararası hukuka uymaya çağıran bir kararını veto bile etti. Bu Nikaragua'nın, 1986 yılında Amerika'ya karşı limanlarını mayınlaması ve 1980'li yıllar boyunca gerçekleştirdiği sayısız suçlardan dolayı kendi

lehine bir Uluslararası Adalet Mahkemesi karan çıkarmasından sonra gerçekleşti ve Amerika 17 milyar dolarlık tazminatı asla ödemedi. Amerika aynca kendisini uluslararası anlaşmalar ya da uluslararası hukukun ihlallerini yargılama yetkisine sahip uluslararası organların kararlarıyla bağlı olmadığını açıkça ilan etti. Aslında Uluslararası Adalet Mahkemesi'nin (*International Court of Justice*=ICJ) kararından sonra, Amerika ICJ'nın yetkisini tanımayı reddetti. Bu nedenle Amerika ve onun bazı NATO müttefiklerine karşı Sırbistan'daki savaş nedeniyle açılan bir davada, mahkeme ABD'nin bu yasaları ihlali sorunu konusunda karar vermemeye zorlandı.

Benzer şekilde Güvenlik Konseyi'nin açık ve acil bir meşru müdafaa durumunun yokluğunda savaş ilan etmeye yetkili tek organ olmasına karşın, Amerika canı istediği zaman Güvenlik Konseyi'ne başvurmakta, istemediği zaman ise uzak durmaktadır. Körfez Savaşı'nda olduğu gibi, Güvenlik Konseyi'ni kullandığı zamanlarda, ekonomik gücünü, IMF'yi ve Dünya Bankası'nı kontrolünü ve diğer baskı metodlannı kullanarak konseyin işleyişini çarpıtmakta ve kararını etkilemektedir.

Bu yaklaşım, (ICJ yalnızca iki ülke arasındaki davalara bakmaktadır) savaş suçlarından, saldın suçlarından, insanlığa karşı işlenen suçlardan ve soykırımdan yargılamak için daimi bir BM organı olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi kurma girişimlerine dramatik biçimde yansımıştır. Amerika, sırf bir Amerikalının bu mahkeme tarafından yargılanabilme olasılığı nedeniyle, prensip olarak buna karşıydı. Bu nedenle Amerika bu mahkemeyi kabul etmesinin karşılığı olarak bütün Amerikalılar için savaş suçlarından tam bir muafiyet talep etmişti. Nihaî anlaşma tamamlandığında oylar 120'ye karşı 7 idi. Çünkü Amerika; İsrail, Çin, Libya, Irak, Katar ve Sudan grubuna katılmıştı.

Her ne kadar Bill Clinton anlaşmayı zorunlu olarak imzalamışsa da, Senatodaki Cumhuriyetçiler yalnızca mahkemeden uzak kalmak istemiyor, aynca bu mahkemeyi yok etmek istiyordu. Bush yönetimi tarafından onaylanan Amerikan Ordu Mensuplarını Koruma Yasası başkana ABD personelinin ICJ tarafından yargılanmayı beklediği herhangi bir ülkeye karşı askeri güç kullanma yetkisi vermektedir. Önde gelen birçok kişi bunu "Lahey'i işgal et yasası" olarak adlandırmaktadır.

Amerika'nın tektarafçılığını azaltmak her yerdeki ilerici eylemcilerin temel hedeflerinden birisidir. Uluslararası hukuku tarafsız bir şekilde uygulama yetkisine sahip, bütün devletlerin hatta Amerika'nın kendisine tabi olduğu, demokratik bir Birleşmiş Milletlere (şu anda birkaç ülke bütün gücü elinde bulundurmaktadır) şiddetle ihtiyaç vardır. Bu yalnızca dünyanın geri kalan kısmını daha güvenli yapmayacak, aynı zamanda Amerika'daki güvenliği de, Amerika'ya karşı tek başına en büyük öfke kaynağını -emperyal kibir- ortadan kaldırarak artıracaktır.

Birçok insan teröre karşı savaşı yeni Soğuk Savaş olarak adlandırmaktadır. Benzerlik yalnızca maddî ve yapısal faktörlere dayandırılmamakta, aynı zamanda iç ve dış politikalarının gerekçelendirilmesinde yararlanılan ideolojik araçlara da dayandırılmaktadır. Burada olduğu gibi nerede savaşılırsa savaşılsın daima bir küresel düşmandan söz edilebilir. Hanoi'nin Moskova'dan emir aldığına ilişkin hiçbir kanıt bulunamadığı zaman, Amerikalı politikacılar, Moskova'nın Hanoi'ye çok güvendiği bu nedenle herhangi bir emir vermeye gerek duymadığı teorisini ileri sürdüler. Benzer şekilde şimdiki olayda bir örgüte, özellikle İslam âlemindeki bir örgüte saldırmak Amerika'nın stratejik çıkarlarına uygun ise, bu örgütün el-Kaide ile bağlantısının ortaya çıkarılamaması, yalnızca bu bağın çok derinlerde olduğunu gösteren bir işaret olabilir. Burada yine Amerikalıların güvenliğine yönelik olarak Sovyetler Birliği'nin hiç oluşturmadığı kadar ağır tehdit oluşturan bir düşmanla karşı karşıya olduğumuzu iddia etme hokkabazlığı yapılabilir. Ve bu düşman bu role, uyuşturucu kaçakçılarından ya da 90'lı yılların başındaki yeni düşman arama döneminin azgın devletlerinden çok daha uygundur.

Terörizme karşı savaşın gerçekten yeni bir dönemi başlatıp başlatmayacağını söylemek için henüz çok erkendir, ama bu kesinlikle mümkündür. Şirket küreselleşmesi gibi, terörizme karşı savaş da ABD'nin ve Birinci Dünya ülkelerinin gezegenimiz üzerindeki yayılmasının sürekli ana temalardan birisi haline gelebilir. Açıkçası şirket küreselleşmesi çok daha geniş bir kapsama sahip olmakla birlikte, ekonomik egemenliğin askeri açıdan desteklenmesi bu egemenlik için gereklidir ve terörizme karşı savaşın anlamı aslında budur.

Terörizme karşı savaşın gelecekteki potansiyel etkilerine ilişkin daha fazla öngörü Bush'un 29 Ocak 2002'de yaptığı Eyaletler Birliği konuşmasının analiziyle elde edilebilir. Konuşmanın tonu, 1950'ler ve 1960'lann başlanndaki birinci Soğuk Savaş'a benzer biçimde üzücü idi. Bu konuşmaya göre, bizler bir kez daha, diğerlerinder. daha yüksek bir düzlemde yer alan, mutlak kötüye karşı çıkan, medeniyet ışığıyız Bush'un, daha önce sözünü ettiğimiz "medenî dünya"ya yönelik iki atfına ilave olarak, İran, Irak ve Kuzey Kore'nin "terörist müttefikleriyle" birlikte "şer ekseni" oluşturduklannı öğreniyoruz. İki yüzlülüğün şaşırtıcı bir örneğini sergileyen Bush, hatta Irak'ı Amerika'nın bizzat kendisinin yaptığı bir işle, şarbonu silahlaştırmakla suçluyordu. "Uluslararası Komünist komplo" ile savaştığımız günlerde yaptığımız kadar güçlü bir şekilde, terörizme karşı savaşın, eğer müdahale etmek istersek, bize istediğimiz yere müdahale etmemize izin verdiğini ileri sürebiliriz. Amerikan yönetimi'nin açık mesajı şudur: "Bazı ülkeler terör karşısında ürkek davranabilirler. Ve şunu unutmayın: eğer onlar harekete geçmezlerse, Amerika harekete geçecektir". Bir kez daha herhangi bir yerdeki herhangi bir gelişme bizim ulusal güvenliğimize yönelik tehdit oluşturmaktadır ve "bütün ülkeler bilmelidir ki; Amerika kendi ülkesinin güvenliğini sağlamak için gerekeni yapacaktır".

Kendimizi "savunmak" için sürekli olarak daha yüksek askeri bütçeye ihtiyacımız vardır (füze savunma sistemi ve ortak saldın uçağı gibi yararsız ve pahalı ileri teknoloji programlan, daima realist terörist saldınlara savunma yollan olamazlar). Burada yine 1950'lere bir başka dönüş yapılmaktadır: "Benim bütçem yirmi yıldır savunma harcamalanndaki en yüksek artışı içermektedir, çünkü özgürlük ve güvenliğin bedeli ağırdır, ama asla ödenemeyecek kadar yüksek değildir: ülkemizi savunmak neye mal olursa olsun, o bedeli ödeyeceğiz". Bush'un önerilen yeni askeri bütçesi 379 milyar dolar olup, zaten beklenmedik ölçüde yüksek olan 2001 bütçesinin 48 milyar dolar üzerindedir. Tek başına bu artış bile diğer ülkelerin her birinin savunma bütçelerinin toplamında fazladır.

Bir kez daha dış düşmanlarla kuşatıldık: "ve hükümet anavatanımızın güvenliğini artırmak için çalışırken, Amerika uyanık vatandaşlannın

gözleri ve kulaklarına bağımlı kalmaya devam edecektir". Bu uyanlar henüz 1950'lerin Temsilciler Meclisi Amerikalı Olmayan Faaliyetler Komitesi oturumları ve komşunuzun bir komünist olup olmadığını nasıl söyleyebilirsiniz kitapçıkları düzeyine ulaşmamıştır, ancak o düzeye giden önemli bir adımdır.

"Ekonomik güvenliğimiz" ulusal güvenliğimiz bakımından hayatî önem taşımaktadır, bu nedenle ekonomik politika ve yüksek şirket kârlarının nasıl artınlacağı konusundaki anlaşmazlıkların yapay bir ulusal birlik perdesi altında gizlenmesi gerekir. Kongre'nin mutlaka Amerika'da daha fazla petrol kuyusu kazılmasını içeren bir enerji politikasını kabul etmesi, bu politikanın, "serbest ticaret" anlaşmaları yaparken başkana ticareti teşvik yetkisi (yaygın olarak "*fast-track*" *Hızlı Yol* adıyla bilinmektedir) vermesi ve Bush'un vergi kısıntılarını daimi hale getirmesi sağlanmalıdır. Ve bunların hepsi güvenlik adına yapılmalıdır.

Yine çok özgün biçimde anlaşılan bir "ulusal yarar" için fedakarlık yapmaya çağınlıyoruz: "Bu gece benim çağrım bütün Amerikalılara, en azından iki yıllarını -geri kalan yaşamınızın 4000 saatini- komşularınız ve ülkenizin hizmetine adamalıdırlar". Yeni oluşturulan ABD Özgürlük Birlikleri "anavatanımızın güvenliğini" korumaya yardım etmek için gönüllülere gerek duymaktadır. Vatandaşların kamu hizmeti olarak bir şeyler yapmaya çağrılması kendi içinde kötü bir şey değildir, ama vatandaşlan ihtiyaç duyan kişilere eğitim, konut ve sosyal hizmet sağlamaya çalışma yerine muhtemel terörist saldınlara hazırlanmaya çağırma, insanların zaman ve enerjisini mevcut güç yapısının hizmetine tahsis etmeye ve diğer tüm popüler harekete geçirme biçimlerini kullanma anlamına gelmektedir.

Özet olarak terörizme karşı savaş, uluslararası duyarlılıklara daha az önem vererek ve sürekli olarak Amerika'nın güvenliğini sağlama bahanesini ileri sürerek, daha sık askeri müdahalede bulunmayı içermektedir. Her ne kadar "hukukun üstünlüğü, devlet gücünün sınırlan, kadınlara saygı, özel mülkiyet, ifade özgürlüğü, adalet önünde eşitlik ve dinî hoşgörü" gibi evrensel terimlerle ifade edilse de, Batının kültürel üstünlüğüne daha açık bir şekilde başvurmayı içerecektir. Bu savaş, daha fazla silahlanmayı, askeri harcamalarda büyümeyi ve bu ülkede hem kamuoyunun kararlan

etkileme kapasitesi hem de egemen kurumların savunduğu söyleme karşı çıkma bireysel özgürlüğü bağlamında demokrasinin daraltılmasını gerektirecektir.

Ancak bütün bunlar öykünün tümü olmaktan çok uzaktır. Aşırılık, kaçınılmaz olarak bir reaksiyon üretir ve imparatorluklar er ya da geç kendilerini aşar. Geriye baktığımızda 11 Eylülün Amerikan İmparatorluğu için bir dönüm noktası olarak görülmesi gayet mümkündür. 1941 yılında, *Life* dergisinin kurucusu Harry Luce'un ünlü makalesinin yayınlanmasından bu yana, yirminci yüzyıl Amerikan yüzyılı olarak tanımlanagelmiştir. Amerika'daki elit tabakada yer alan birçok kişi bu asırdan Amerikan emperyal gücünün sınır olmadığı ve dünyanın güç, ekonomik kontrol ve kitlesel propagandanın, o elite ters etkiler yapmadan gerçekten kurulabilecek mantıklı bir kombinasyonuyla yönetilebileceği dersini çıkarmışlardır. Aslında sıklıkla dikkat çekildiği gibi, Batı emperyal projesi toplumun ve dev eşitsizlikler dünyasının kalıtsal çelişkilerini zamanla yalnızca kâr güdüşüne dayalı olarak, Üçüncü Dünya ülkelerine, kolaylıkla başa çıkılabilecekleri bir yere "ihraç" etmenin, ideal bir yoluydu.

Yirmibirinci yüzyılın dersi şimdiden çok net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu yüzyıl "geri tepme" asrı olacaktır. Bu yüzyıl sürekli olarak çelişkileri katlamanın ve sosyal güçlüklerin artırılmasının kestirilebilir sonuçlarının zorunlu olarak imparatorluğun kalbindeki eliti bile etkileyeceği bir yüzyıl olacaktır. Güçlü bir şeyler yapılmadıkça, sürekli artan üretim ve kaynak tüketimi küresel bir çevresel çöküşe ve yenilenemez kaynakların tükenmesine yol açacaktır. AIDS gibi hastalıklarla mücadelede uyumlu bir girişimin bulunmaması, insanî ihtiyaçlar yerine yalnızca kâra dayalı bir toplumun doğması bir süper salgınlar yüzyılına yol açabilecektir. Ve 11 Eylülün gösterdiği gibi, Amerika'nın görünüşte güç bakımından ezici bir avantaja sahip olduğu dış politika alanında bile, saldırganlık ve egemenliğin güçlendirilmesine yönelik ileri adımların beraberinde kendi yıkımı ve geri tepmesinin tohumlarını taşıyacağı açıktır. Her ne kadar tek arena olmasa da, terörizme karşı savaşın bunun özellikle görüleceği ana arena olması büyük olasılıktır.

Aynı zamanda teröre karşı savaş ilerici eylemciliğin potansiyel yararını da büyük ölçüde artırmaktadır. Tıpkı şirket küreselleşmesi gibi, bu da

birbirinden çok uzak olayların birbirleriyle ve Amerika'daki günlük yaşamlarımızla bağlantılılığını gösteren ipuçlarından birisidir. Şu anda üzerinde bulunduğumuz askeri yolda devam etmenin delilik olduğu yeni yeni belirginleşmektedir. Geçen askeri eylemler ve mevcut politikalar silahlanmayı sürdürme ve askeri saldırılar gerçekleştirme için çok derin öfke birikimleri yaratmaktadır. Zararlı saldırılar için gittikçe daha fazla potansiyel yaratmanın anlamsızlığı ise ortadadır. Toplumumuzun karmaşıklığı ve zayıflığını yalnızca nükleer enerji tesisleriyle değil, aynı zamanda şimdi çare bulunmaz bir biçimde idrak ettiğimiz gibi gökdelenlerimizle bile artırmaya devam ederken, öbür yandan da ezici sosyal sorunların kangrene dönüşmesine izin veriyor ve hatta bu sorunları şişiriyoruz. Bu durumun şimdiye kadar ayrıcalıklı ve korunaklı varlığını sürdüren Amerikan orta sınıfını bile etkileyeceği açıktır. 11 Eylül bizi dünyaya ait olduğumuzu anlamaya zorlamaktadır ve insanlara hükümetimizin bu dünyayı pis işlerle kirletmeye devam etmesine izin vermenin onlara yarar sağlamayacağını anlatabilme potansiyeli şimdi hiç olmadığı kadar büyüktür.

Terörizme karşı savaş, ulusumuzu ve ulusal karakterimizi sınamaktadır. Hâlâ Amerika'nın -kendi gözümüzde ve dünyanın gözünde- ne olacağına ilişkin gerçek soru ortada durmaktadır. Bu ülke çok belirsiz bir ülkedir. Dünyanın her yerinde insanlar Amerikan değerlerinin -bireysel haklar, demokrasi, hukukun egemenliği, self determinasyon hakkı, adil yargılama- yalnızca emperyal çıkarlar için bir perde olduğunu düşünmektedir ve böyle düşünmelerinde haklılık payı bulunduğunu daha önce belirtmiştik. Ancak aynı zamanda bu prensipler diğer uluslar için bir kurtuluş ışığıdır. İnsanlara ilham vermektedir. 1945 yılında Ho Chi Minh, Fransız ve Japon egemenliğinden yeni kurtulmuş Vietnam halkına radyodan Bağımsızlık Deklarasyonunu okuyor, insanlara yön veriyordu. Bir çoğu bu prensiplerden ne için savaşmaları gerektiğini ve ne yazıkki bu savaşın Amerika ve müttefiklerine karşı olması gerektiğini öğrendi. Bu haklar, ilk maddesi "biz Birleşmiş Milletler Halkı" ifadesiyle başlayan Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin ve Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nin de temelini oluşturan unsurlardandır.

ABD halkı olarak, başkana ve onun savaş tellallığına, "Afganistan'ı bombala" çığlıklarıyla körü körüne destek veren bir ülkede yaşıyoruz.

Biz, aynca nefret suçlarına karşı Arap-Amerikalıları savunmak için anında örgütlenen ve onların ıstırabından bir savaş karşıtı hareket inşa eden bir milletiz. Bazı Amerikalıların asaletine ve farklı tür bir dünyanın mümkün olduğuna özel olarak tanıklık eden olay, 11 Eylül saldırılarının kurbanlarından bazılarının ailelerinin "Bir savaş meydanından bir başka savaş meydanına" ifadesiyle adlandırılan bir turla Afganistan'a seyahat ederek ABD saldırılarında sevdiklerini kaybeden Afganlı ailelerle buluşmalarıdır. Buluşmanın amacı; insan yaşamına yönelik bir duyarsızlık ve saygısızlığı paylaşanların neden olduğu kayıpları için mücadele ederken, aralarında kurulan derin insanî bağlan güçlendirmeye yardım etme umuduydu. Bazıları bizim ortak korunmasızlığımız bağlamında Afgan köylüleriyle parmaklan tetikte olan diğer insanlardan -teröristler ya da Beyaz Saraydaki şahıstan- çok daha fazla korunmaya muhtaç olduğumuzu görmeye başlıyor.

Henüz hiçbir şey taşa yazılmadı. Gelecek biz nasıl istersek öyle olacak. Daha iyi bir Amerika vizyonunu gerçekleştirmek, her değerli şey için olduğu gibi durmaksızın mücadele etmekle olacaktır.

İndeks

ABD dış politikası *15, 107, 112, 124, 125, 150*
ABD ordusu *111, 117, 118, 137, 182*
ABD Özgürlük Birlikleri *195*
ActionAid *169*
adalet *29, 30, 87, 96, 97, 109, 132, 149, 192, 195*
Adalet Bakanlığı *87, 93, 94*
adil yargılama *75, 197*
adil yargılama haklan *97*
Afgan Kadınlan *76*
Afganistan *15, 16, 17, 24, 26, 27, 29, 31, 32, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 65, 66, 67, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 97, 101, 102, 103, 105, 106, 109, 110, 111, 114, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 129, 141, 148, 149, 150, 155, 156, 158, 167, 168, 169, 171, 175, 186, 188, 190, 197, 198*
Afganistan'a gıda ulaştırma *57*
Afganistan'ın bombalanması *75, 78, 119*
Agent Green *190*
Ahmed, Gazi Hüseyin *44*
Ahtisari, Martti *160*
AIDS *16, 85, 146, 147, 148, 196*
AIDS ilaçlan *16, 85, 146, 147*
akademik özgürlük *107*
akıllı bomba *61, 63, 143*
akıllı yaptırımlar *179, 180, 181, 182*
Al-Barakat *169, 170*
Albright, Madeleine *17, 35, 135, 162, 163*
Allon Planı *172*
Almanya *21*
Alterman, Eric *26*

Amerika Serbest Ticaret Bölgesi *86, 147*
Amerikan değerleri *95, 197*
Amerikan hükümeti *33, 40, 41, 53, 75, 92, 141, 142, 158, 162, 164, 170, 176, 180, 181*
Amerikan İmparatorluğu *196*
Amerikan Ordu Mensuplarını Koruma Yasası *192*
Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği *91*
Anderson, Warren *28*
Anti-Amerikan *22, 23, 120*
anti-Amerikanizm *22, 23*
Antiterörizm ve Ölüm Cezasının Etkinleştirilmesi Yasası *92*
Arap Afganlar *132*
Arap dünyası *123, 124, 125, 126, 134, 182*
Arap-Amerikalılar *198*
Araplar *100, 102, 103, 136, 186*
Argenbright *83*
Arjantin *78, 168*
Arkin, William *54*
Armitage, Richard *53*
Arnavutlar *152, 154, 155, 156*
Ashcroft, John *87, 89*
asker *14, 15, 20, 21, 24, 27, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 54, 56, 58, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 96, 110, 111, 112, 116, 121, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 138, 139, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 149, 151, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 165, 169, 170, 172, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 183, 184, 185, 186, 187, 190, 193, 194, 195, 197*
askeri güç kullanma yetkisi *192*
askeri mahkeme *96, 98*
Associated Press *76, 125*
Asya Kalkınma Bankası *167*
Asya pazarları *47*
Atta, Muhammed *176*
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı *153, 155*
Avustralya Grubu *191*
ayrımcılık *100, 130*
azgın devletler *193*
AZT *147*

Bağımsızlık Deklarasyonu *197*
Banzer Suarez, Hugo *77*
barış gücü *58, 77, 153, 154, 155, 165, 174*
barış hareketi *109*
barış yürüyüşü *112*
Batının entelektüel kültürü *141*
Bayer *84, 85*
BBC *47, 59, 60, 114, 123*
Berkeley *105, 106*
Beyaz Adamın Yükü *135, 164*
Bin Ladin, Usame *17, 23, 26, 29, 43, 74, 81, 119, 124, 150*
Bin Ladin: The Forbidden Truth *47*
Birleşmiş Milletler *30, 31, 34, 145, 152, 153, 159, 171, 185, 193, 197*
biyolojik silahlar *163, 188*
Biyolojik ve Toksin Silahlar Sözleşmesi *188*
Blair, Tony *42*
bombalama kampanyası *39, 61, 62, 124, 155, 159, 179*
bombalar *32, 49, 51, 53, 54, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 73, 96, 102, 104, 110, 116, 117, 143, 155, 173, 189*
Boucher, Richard *53*
Bradol, Jean-Hervé *51*
Brezilya *23, 141, 147*
Brisard, Jean-Charles *47*

Burman, Tony *114*
Bush yönetimi *34, 38, 42, 44, 45, 47, 48, 59, 81, 82, 84, 89, 90, 124, 171, 190, 192*
Bush, George W. *22, 88, 96*
Butler, Richard *184*

Carter yönetimi *80*
Castro, Fidel *79*
CBS Akşam haberleri *117*
Cenevre Sözleşmesi *73, 74, 75, 110, 123, 146, 173*
Cenk Kalesi *73*
Chamberlain, Neville *21*
Charles Krauthammer *31*
Cheney, Lynne *107*
Chevron Texaco *88*
Chomsky, Noam *183*
Christian Aid *49, 52, 56, 57*
CIA *23, 48, 73, 80, 81, 91, 149, 168, 175, 178, 187, 189*
cihad *25, 37, 80, 123, 170, 186*
Cipla *147*
Cipro *84, 85, 89, 98*
Clear Channel Communications *106*
Clinton yönetimi *92, 177*
Clinton, Bill *164, 192*
CNN *22, 80, 110, 118, 119, 121, 124, 125, 126, 128, 135*
Constant, Emanuel *27, 77*
Coulter, Ann *102*
Curseen, Joseph P. *89*

Çeçenistan savaşı *76*
Çin *31, 36, 46, 47, 72, 82, 169, 183, 192*
çocuk ölümü *52*
Çok Taraflılık *34, 35, 37, 38*
Çöl Tilkisi *175, 184, 185*

D'Aubuisson, Roberto *77*
Daley, William *189*
Daschle, Tom *88*
Dasquie, Guillaume *47*
Davis, Mike *137*
Davison, John *57*
dayanışma *14, 85, 86*
demokrasi *23, 86, 108, 109, 122, 141, 177, 179, 182, 187, 196, 197*
denetleme *182, 184, 189, 190*
Der Spigel *110*
Dershowitz, Alan *95*
Devlet Bakanlığı *53, 124, 139*
Devrimci Afgan Kadınlan Cemiyeti *76*
Diplomasi *34, 35, 38, 41, 42, 129, 131, 143*
dış politika *46, 79, 112, 123, 133, 162, 196*
Doğu Timor *27, 28, 82, 170*
Dostluk Köprüsü *59*
Dostum, Abdül Raşid *58*
Dunleavy, Steve *109*
Dutreix, Georges *59*
Dünya Bankası *35, 36, 92, 139, 148, 158, 167, 168, 192*
Dünya Gıda Programı (WFP) *49*
Dünya Ticaret Merkezi saldırısı *23*

Ebu Hanud, Mahmud *173*
Ebu Sayyaf terörist grubu *170*
Einstein, Albert *81*
ekonomik egemenlik *46*
ekonomik güvenliğimiz *195*
ekonomik politikalar *158, 159*
ekonomik teşvik paketi *88, 98*
ekonomik yaptırımlar *159*
El Salvador *77*
el-Aksa intifadası *171, 174, 182*
El-Ali, Muhammed Cesim *125*
el-Arian, Sami *106*
El-Cezire *14, 119, 123, 124, 125, 126, 127, 182*
el-Durra, Muhammed *23*

El-Kaide *23, 26, 39, 40, 43, 64, 70, 71, 74, 75, 123, 125, 132, 133, 134, 169, 170, 193*
emperyal ideoloji *138*
Endonezya *28, 72, 79, 82, 141, 170*
Enron *88, 170*
11 Eylül saldırılan *14, 19, 33, 42, 43, 81, 83, 87, 89, 101, 118, 124, 176, 185, 186, 198*
Evrensel İnsan Haklan Bildirgesi *142, 197*

Falanjist milisler *77*
fa'st-track *195*
Feingold, Russel *90*
Filipinler *136, 137, 141, 169, 170*
Filistin Yönetimi *14, 172, 173, 174*
Ford *28, 88*
Fox News *106, 109, 115, 123*
FRAPH *27*
Friedman, Thomas *117, 179*
fundamentalistler *40*

Gallup anketi *99, 100, 103, 127, 128*
Gereklilik prensibi *130*
Gıda ve Tanın Örgütü *49, 61*
gıda yardımı *52, 58, 164*
gizli kanıt *92*
Gore, Al *147*
Göçmen suçlan *94*
Grenada *141, 186*
Guatemala *23, 77, 80, 131, 141, 186*
Guthrie, Dan *104*
Gutting, Tom *104*
Güney Afrika *16, 146, 147*
Güney Florida Üniversitesi *106*
güvenlik kaygılan *79, 81, 83, 182, 191*

Habercilikte Adalet ve Doğruluk *109*
Halilzad, Zalmay *168*
halk hareketleri *141, 149, 178, 179*
Hamas *173, 174*
Harlow, Bill *80*
Harvard Araştırma Timi *160*
hassas silahlar *61, 62, 69, 155*
Hastert, Dennis *87*
Hatemi, Muhammed *14*
Havaalanı güvenliği *83, 84*
Havayolu güvenliği *84*
Hazar Denizi petrolü *46*
Herold, Marc *67, 116*
Hikmetyar, Gulbeddin *150*
Hindistan *28, 37, 46, 77, 102, 127, 137, 147, 188*
Hiroşima'nın bombalanması *24*
Hitler *21, 103, 109*
Ho Chi Minh *197*
Hoey, Brian *125*
Horowitz, David *105*
Human Rights Watch *63, 64, 65, 69, 155, 180*
Hume, Brit *115*
Hutu *154*
Hüseyin, Saddam *14, 21, 41, 135, 143, 149, 150, 162, 163, 164, 175, 177, 179, 181, 182*

Irak *14, 16, 17, 23, 24, 29, 34, 35, 36, 39, 40, 41, 53, 55, 62, 65, 66, 102, 104, 108, 110, 124, 134, 135, 136, 141, 143, 144, 145, 146, 149, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 187, 188, 189, 191, 192, 194*
ırkçılık *98, 99, 102, 103*
Isaacson, Walter *118, 126*

IBM *88*
İkinci Dünya Savaşı *20, 22, 185*
İkonos uydu görüntüleri *120*
ilaç *16, 66, 85, 89, 95, 145, 146, 147, 148, 150, 158, 160, 161, 183, 184*
ilaç fabrikası *183*
ilaçların zorunlu ruhsatlandırma *146*
IMF *35, 92, 139, 148, 158, 164, 168, 192*
İngiltere *31, 38, 42, 58, 74, 82, 116, 128, 161, 177, 179, 187*
insan hakları *30, 36, 78, 79, 80, 82, 87, 93, 97, 138, 140, 142, 165, 166, 173, 187*
İnsanî kriz *57, 157*
İnsanî savaş *48*
İnsanî yardım *169, 181*
İnsaniyet prensibi *130*
insanlığa karşı işlenen suçlar *27, 76, 192*
intifada *23, 171, 173, 174, 182*
intikam *20, 25, 40, 45, 48, 109, 133, 174, 183*
İran *14, 23, 47, 102, 110, 131, 141, 162, 168, 176, 178, 194*
İslam dünyası *25, 29, 39, 40, 45, 78, 79, 81, 116, 117, 122, 123, 133, 134, 169*
İsrail *23, 24, 25, 29, 40, 41, 78, 82, 95, 106, 123, 124, 126, 127, 134, 171, 172, 173, 174, 175, 183, 187, 192*
İstihbarat Ajansı *144*
işkence *50, 76, 77, 78, 80, 95, 96*

Japonya *20, 46, 158, 186*
Jennings, Peter *61, 178*
Jensen, Robert *113*
Johnson, Paul *136*
Jonathan Alter *95*

kaçakçılık *181*
kamu hizmeti *195*
kamuoyu görüşü *48*
kara mayınları *65*
Karzai, Hamid *168*
Katar Emiri *123, 124*
Kazakistan *46*
Keegan, John *73*
Kelly, Michael *113*
Kennan, George *139*
Kennedy, Robert *94*
Keşmir *77*
Kipling, Rudyard *135*
Kissinger, Henry *27, 77*
Kitle İmha Silahları *182*
kıtlık *60, 71, 137*
Kızıl Haç depoları *54, 64*
Kongre *19, 22, 25, 34, 42, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 92, 97, 105, 108, 185, 195*
Kosova Savaşı *121, 129*
Körfez Savaşı *21, 31, 34, 35, 36, 39, 40, 41, 53, 61, 62, 63, 65, 67, 68, 79, 121, 129, 131, 143, 144, 145, 155, 158, 159, 163, 171, 177, 182, 192*
Krugman, Paul *88*
Kuveyt'i işgal *21, 40, 41, 143, 160*
Kuzey İttifakı *56, 57, 58, 72, 73, 74, 75, 76, 101, 125, 175*
Kuzey Kore *176, 191, 194*
Küba *14, 27, 28, 75, 77, 79, 148, 186*
kültürel üstünlük *15, 142, 188*
küreselleşme *91, 140, 190, 193, 196*

Latin Amerika *77, 141*
Lee, Barbara *86, 105*
Lockheed Martin *82*
Londra Daily Telegraph *73, 180*
Los Angeles Times *95, 113, 116*
Lowry, Rich *136*
Lumumba, Patrice *79*

mafya *46*
Maher, Bill *105*
Malezya *132*
Martin, David *117*
Maya *77*
Mayın Yasağı Anlaşması *65*
McCain, John *20*
McKinley *136, 137*
medya *13, 15, 16, 21, 24, 25, 42, 45, 64, 68, 70, 76, 79, 84, 86, 99, 106, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 151, 158, 171, 174, 181*
Meşru Müdafaa *30, 31, 32, 33, 34, 35, 175, 183, 185, 186, 192*
Miklaszewski, Jim *117*
Mineta, Norman *84*
Mısır *36, 122, 132*
Moro İslamî Kurtuluş Cephesi *170*
Morris, Thomas L. *89*
Morrow, Lance *20*
Moussaoi, Zacarias *97*
muamele *73, 75, 87, 96, 99, 100, 101, 190, 191*
Muttaki, Amir Han *43*
mülteci kampları *53, 145, 173*
mülteci krizi *50*
Müşerref, Pervez *37, 52*
Mütevekkil, Vekil Ahmed *14*
müzakere *27, 32, 35, 39, 41, 42, 44, 46, 47, 72, 74, 85, 86, 87, 131, 147, 152, 165, 167, 171, 172, 189*
My Lai katliamı *159*

Naik, Niyaz *47*
National Review *102, 136, 137*
NATO *35, 42, 62, 129, 137, 152, 153, 154, 155, 156, 192*
Nazi soykırımı *142*
nefret kampanyası *106*
nefret suçları *101, 198*
New York Times *48, 53, 88, 89, 103, 108, 110, 113, 117, 118, 119, 120, 122, 137, 176, 179, 189*
Nikaragua *23, 54, 80, 131, 141, 148, 186, 191*
Nixon, Richard *188*
Nükleer (Bakımdan) Büyümeme Anlaşması *187*
nükleer silahlar *36, 82, 188*

O'Reilly, Bill *109, 112*
Observer *128*
Oklahoma City bombalaması *21*
Orantılılık prensibi *130*
Orta Asya *46, 47, 167, 168*
Orta Doğu *16, 17, 21, 29, 46, 47, 111, 125, 126, 133, 143, 144, 151, 178, 182, 187*
ortak saldırı uçağı *82, 194*
Oslo süreci *171*
Oxfam *49, 51, 52*

ölüm mangaları *77*
Ömer, Molla *44*
Özbekistan *39, 59, 121, 169*
özgürlük *22, 29, 47, 79, 87, 89, 90, 91, 93, 94, 96, 98, 149, 186, 194, 195*

Pakistan *37, 39, 41, 44, 47, 51, 52, 57, 64, 72, 76, 77, 79, 93, 102, 126, 150, 169, 188*
Panama işgali *183*
patentli *146*
Pax Americana *141*
PDA *69, 70*
Pearl Harbor saldırısı *20*
Pentagon *13, 29, 39, 55, 62, 64, 66, 68, 69, 70, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 123, 151*

Perez Roque, Felipe *14*
Perle, Richard *39, 175*
petrol boru hattı *47, 168*
Petrol Karşılığı Gıda programı *160, 161, 162, 164, 181*
petrol rezervleri *46, 151*
Pike, John *120, 169*
Pinkston, Randall *117*
posta çalışanlan *89*
Powell, Colin *39, 124, 144, 181*
propaganda savaşı *117, 122, 181*
protesto *77, 79, 90, 91, 92, 94, 102, 103, 108, 113, 114, 117, 147, 171, 174, 181, 190*

radyo *106, 123, 125, 143, 197*
Raissi, Lütfi *42*
Rambouillet *42, 152, 153, 154*
Raphel, Robin *150*
Rather, Dan *22, 111, 124*
Reagan, Ronald *186*
Rendon *122*
Rice, Condoleeza *119*
Richard Falk *129*
Richard Haas *178*
Richter, Paul *116*
Rios Montt, Efraim *78*
Roberts, Cokie *111, 122*
Robinson, Mary *52*
Rodgers, Walt *121*
Roma İmparatorluğu *45, 141*
Romero, Oscar *77*
Rosenthal, A.M. *110*
Ruanda *148, 154*
Rumsfeld, Donald *30, 122, 133*
Rusya *31, 34, 76, 77, 82, 168, 169*

Sahnoun, Muhammed *151*
Said, Edward *112*
salkım bombası *64, 65, 156*
savaş karşıtı eylemciler *105, 108, 112, 114*
savaş karşıtı hareket *21, 25, 32, 44, 112, 113, 131, 132, 187, 198*
savaş suçları *27, 123, 192*
Savunma Bakanlığı *20, 30, 37, 62, 63, 72, 82, 120*
Schneider, Rene *28*
Schumer, Charles *22*
Schwarzkopf *178*
Scowcroft, Brent *178*
serbest pazar *83*
Servisler Arası İstihbaratı *150*
Shadow *143, 144*
Shapiro, Neal *120*
Short, Clare *58*
Siad Barre, Muhammed *151*
silah kontrol anlaşmalan *189*
silah satışlan *82, 83, 187*
Sınır Tanımayan Doktorlar *51, 59*
Sırbistan *16, 42, 62, 66, 69, 70, 103, 104, 123, 137, 141, 149, 152, 154, 155, 156, 192*
Sırbistan Radyo Televizyonu *123*
sivil altyapı *62, 67, 155*
sivil kayıplar *120, 129*
siyasal protesto *91, 94, 147*
Soğuk Savaş *131, 138, 141, 193, 194*
Somali *148, 151, 152, 169, 170, 190*
Sonsuz Adalet *29*
Sontag, Susan *104*
Sovyetler Birliği *24, 36, 149, 168, 183, 187, 189, 193*
soykırım *28, 82, 142, 154, 192*
sömürge *20, 22, 23, 45, 137, 138, 139, 141, 142, 153, 157, 165, 166, 168, 170*
Span, Johnny "Mike" *73*
Sponeck, Hans von *175, 181*
Stahl, Lesley *17, 135*
Stocking, Barbara *51*
Stufflebeem, John *55*

su tedariki *67, 144, 145*
Sudan *16, 110, 183, 184, 191, 192*
suikast *28, 41, 77, 79, 173, 174*
Sullivan, Andrew *105*
Sunshine Project *189*
Suriye *83, 110, 191*
Suudi Arabistan *39, 41, 46, 132, 150, 177*

Şarbon korkusu *84*
Şaron, Ariel *23, 172, 173*
şer ekseni *194*
Şeriatın Sesi *123*
Şili *23, 27, 28, 131, 141*
Şirket küreselleşmesi *193*
Şûra *41, 42*

Taliban *14, 26, 27, 32, 37, 41, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 61, 64, 66, 67, 68, 71, 72, 74, 75, 76, 81, 101, 109, 114, 115, 116, 117, 118, 122, 123, 132, 149, 150, 167, 168, 181*
televizyon *14, 74, 111, 114, 118, 119, 123, 124, 125, 126*
telif hakkı *85*
teröristler *16, 17, 19, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 30, 32, 33, 42, 43, 75, 77, 80, 87, 90, 94, 97, 100, 110, 113, 118, 123, 132, 133, 134, 173, 176, 188, 198*
terörizm *14, 16, 17, 38, 47, 76, 78, 80, 91, 92, 132, 133, 138, 174*
Terörizme karşı savaş *5, 15, 19, 25, 36, 55, 75, 78, 82, 86, 90, 99, 117, 164, 167, 170, 174, 185, 193, 194, 195, 196, 197*
The Economist *180*
The Onion *89*
The Progressive *105, 144*
Thomas, Bill *88*
Ticareti Teşvik Yetkisi *86, 195*
Turner, Jim *115*
Tutsi *154*
Türkiye *82, 177*
Türkmenistan *46*

Ulusal Füze Savunma programı *81*
ulusal güvenlik *120, 144, 149, 154, 178, 185, 186*
Uluslararası Adalet Mahkemesi *192*
Uluslararası Af Örgütü *74, 123, 155*
Uluslararası Ceza Mahkemesi *192*
uluslararası destek *34, 35, 37, 38, 127*
uluslararası hukuk *30, 31, 38, 50, 53, 56, 96, 110, 131, 146, 172, 177, 191, 192, 193*
Uluslararası Kızıl Haç Komitesi *55*
UNICEF *23, 24, 49, 52*
Union Carbide Şirketi *28*
Unocal *150, 168*
USA PATRIOT yasası *91, 92, 93*
USS Caroline *31*
Uygur *77*

Üçüncü Dünya ülkeleri *22, 133, 139, 148, 154, 158, 165, 166, 187, 191, 196*

Vietnam Savaşı *21, 91, 102, 105, 158*
Viola, Roberto *78*

Warren, Earl *101*
Washington Anlaşması *35*
Washington Post *28, 31, 54, 74, 94, 95, 110, 113, 118, 121, 125, 143, 145, 179*
Webster, Daniel *32*

Wines, Michael *137, 142*
Wisconsin Üniversitesi *98*
Wolfowitz, Paul *20, 39, 136, 175*
Woodward, Bob *143, 144*
Woolsey, James *175*

Yabancı medya *64*
yabancı şirketler *85, 160, 164*
yaptırımlar *16, 17, 24, 29, 37, 40, 53, 104, 108, 124, 134, 135, 144, 145, 147, 150, 159, 160, 162, 163, 164, 179, 181, 182, 185*
yardım kuruluşları *49, 50, 56, 57, 128*
Yaser Arafat *14*
Yemen *36*
Yeni dünya düzeni *28, 29, 139*
yeni McCarthizm *108*
yeni Soğuk Savaş *193*
Yıldız Savaşları *81*
yurtseverlik *85*

Ziegler, Jean *52*
Zoellick, Robert *86*